

ספר

הַגִּוֹן הַנְּפָשָׁה

או ספר

המוסר

להקדמן ר' אברהם בר חייא הנשיא וצ'ל אשר חי בחצי השני של מאה התשיעית לאלף החמישי לישרא: בו ילמד דעת את העם והמעשה אשר עשו, ובמה יוכח איש אחריו להטיב לו באחריתו, ומלא על כל גדוחיו תוכחות פנימיות צפנות, ותוכבו רצוף אהבה ויראת ד' בתמים.

ונוספת עליו סכתוב, כולל הערות וחיקורות מושכלות על תכונה הספר ועל מחברו.

מהרב הנאון החוקר הנודע נודע ביהודה ובישראל גדול שמו

מההור"ר שלמה יהודה ליב ברמן רפאפורט נ"

רב וראש בית דין בעיר פראנץ'.

וגם

תולדות המחבר

מהמטzia לאור.

מעקד ספרי כ"י בעיר לפסיא העתקתיו, וכפי כחי והילו הגהתו ותקנתו, ולאור עולם החזאתיו

אני

יצחק אייזק בן לאא"ט מההור"ר יהודה ליב פריאמאן טראקא.

לייפציג

בשנה ה"בתר לב"ע.

Sefer
HEGJON HA-NEFESCH
oder
Sitten-Buch

von
Abraham bar Chijja ha-Nasi
(c. 1100).

Dabei eine
Abhandlung über das Buch und den Verfasser
von
Sal. Jeh. L. Rapoport,
Oberrabbiner in Prag.

Herausgegeben
aus einer sehr alten Handschrift der Leipziger Raths-
Bibliothek
nebst einer ausführlichen
Biographie des Verfassers
von
E. Freimann.

Leipzig, 1860.

תולדות ר' אברהם בר חייא ז"ל

מחבר הספר אשר לפניו הוא ר' אברהם בר חייא החוכם, נקרא פעמיں בשם הספדי, ופעמיں בשם הנשיא¹ ובערבי היו מכינויו אותו בשם צאחיב אלשורתה². והוא מורה הטלוכה מבני בניו של רובבל, משפחת ראש גלות שברחו בנוו לספרד, והיהודים שבנו הערביאים קוראים למי שנחיהם לזרע דוד בנווי הערבי אלדאודי³). והוא היה

¹) הבעל שפטינו שנים מיחס כפר הלו לר' אברהם בר מסדי דלאו. אך טעותו נראה ברור מההקלות הספר שיחס שמו לעין. אמר אברהם בר חייא הספרדי. גם טען בזה כמה חכמים בחכמת ר' אברהם בר חייא הספרדי והוא שתבר ס' צ"ה. ר' אברהם הנשיא לאיש אחר והוא שתבר ס' העבר. אולם לא כן הוא כי הוא גם מדברי בעל המאור סוף פ' אם אין מכך נרא ברור כי ר' אברהם בר חייא שתבר ס' צ"ה גם כן חבר ס' העבר שכתוב ותמזה דבר זה מפורש בספר חכמת המכבים שהזכיר הנשיא ר' אברהם בר חייא הספרדי ול בשער דשלישי מוחלך הראשון וכן המתזאננו בספר העבר ע"ב וכספר צ"ה קורא הנשיא גם בשם חכמת המכבים (עיין בהקדמותו לצ"ה) (ומזה תראה כי שגה בזה המתזאנ לאור ס' כפטור ופרק שכותב בפרק XXIX ע"ב כי הרוז"ה מוכיר פרישת הנשיא מספירו חכמת המכבים והוא ספר העבר ומה יאמר כי הרוז"ה אמר אחר כך וכן המתזאננו בספר העבר, א"ב ספר חכמת המכבים ס' אחר הווא גם מאגרת ההתנצלות להבדשי, (עיין לשונו בהערה 6) נראה ברור כי ר' אברהם בר חייא שתבר ס' העבר. עוד יתכו אותו שריה משפחת הלויים, וגם זה לא יאות כי בכל פעם בהחלה פטרו מוכיר שמו ושם אביו, ואם היה ממשפחה הלויים לא ימוש בגnesia מליחם אחרים.

²) המלה הזאת פתורנו בלשון הקדר שרד זבבא. עיין במתברות ציון להחכם ג"ט. או שור חתבים עיין קורא הדורות ד' בדLIN דף י"ב בהערות. ולזרע החכם ד' פירוסט כפי שכתבו אותו הבודשי באגרת ההתנצלות חבר אל שורטה והרד"ק בירימה (ט' ב"ג) צאחיב אל שורטה והרמן בספריו האמונה והבטחות (פ' י"ב) צחבא משותא לולס פטרונו ראש השלשים כי נמצא זה בין הערביאים לרוב. ולפי זה הפtronן חבר האמת (לדעת החכם צונז) אינו נבון.

³) על זה העיר אותו החכם הנזול החוקר המופלא מהרש"ל שמצא ואת כתוב בשם חכם אחר עיין עוד באגדת רומב"ט דף נ"ז וזה אבל אלו זרע אדוננו דוד ע"ה אין אנו קוראים אותם נשיאים מפני שכלהם וראשי גליות או ראשיו ישבותה, אלא הואיל

סמהודדי ספרד⁴). וربים שחו בצמא דבריו עודנו בחוים חיתו, גם אחרי מותו שאבו הבאים אחריו מחבריו הנחמדים אשר השאיר אחריו ברכבת. כאשר העיר על זה דון אברבנאל בפרושו על התורה (פרק ע' ב') זו "ל", ואין ספק אכן שטחן (הוא ספר מגילה המגילות) לך הרמב"ן מה שפירש בפסקה דזה כמו שוכרו למעלה בשאלת הראשתונה, ואם לא זכרו בשם גם לא חקו בראויה כמו שעשה הנשיא עכ"ל. גם ר' יצחק הירושלמי בספריו יסוד עולם במאמר רביעי פרק ב', הביא ממן אמר שלם מהתחל, ומה נמלטו דבריו הרב ר' אברהם בר חייא הספרדי. גם הרב בעל המאור, לך פרושו על מה שאמרו בגמרא (ר' נ' ה') פעמים שבא בארכחה ופעמים שבא בקטרה מהתרחבר הנ"ל. והביא דבריו בסוף פ' אם אין מכירין והוא בס' צורת הארץ בשער החלשי, ובספר העבור צד 21. גם בעל מאור עינים מוציאו הרבה פעמים בספר. גם החכם הנודול החוקר המופלא מהרש"ל העירוני, כי המפרש על הק"ה פ"ז העיד, שנמצא אומר ארוך בחקון כ"ז רביינו הרמב"ם ז"ל והוא פירוש על יסוד חוקפת رب אדא, והפירוש הללו נמצאו נ"ב בספר העבור צד 88. מה נראה ברור כי דבריו הנשיא ממען קדוש יהלכו, כי גם רביינו הרמב"ם ז"ל הילך בדרךו בפירוש חוקפת رب אדא⁵). גם הרד"ק מביא

שהם מזור המלוכה והמלך הוא נשיא ע"ב נקראו נשיים ע"ב. ר' אברהם ג' נקרא נשיא גראה מה שהיה מושע דוד המלך. עד הביא החכם החוקר המופלא מהרש"ל בהקדמותו לספר בתולה בת יהודה בשם קבלת הראב"ד ר' חייא אלדאורי, והוא היה המאבק שיר ר' יהודה הלוי, ונקרא אלדאורי לדתו מושע דוד, כי היה מזעך ראש גלות, והוא מבני בניו של חוקיה ראש גלות אשר נעשה גם ראש ישיבת אהרי מות ר' האיי גאון. וمبני בניו היה ר' חייא אשר מורה בארץ קשטיילאה וכן בארץ ליאן לשנה ארבעת אלפיים התקי"ד עכ"ל. וכן כל לומר שר' חייא הללו היה נין ונכד לר' חייא הנשיא, ובן של ר' אברהם מהברנו. כן קרא אותו דבריו הרמב"ם ז"ל בגדרו להימן, ז"ל וכן בדור ערום אחד מן המהמודים בספר, אף כי כתה אותו בצעיף והעלם מאתנו שם, בכל זאת ידענו בברור כי עלי ירמיזון מלין גם החכם ולפיוں הביא בשם כמה הכלמים, שהחכם קארואן בספר די סובטיליטאט מאמר ג', מנה ר' אברהם בר חייא בין השניים עשר הrifim ומחדדי דשלל אשר הוא בעולם. ז' ולכען הראותך כי אמת וצדקה השערתו, אציג לפניך קורא געים ב' החרושים האלו מקובלות אחת אל אחת, וגם אם תמצא כי יש מעט שני בלשונם, בכל זאת מטרת בונתך אחת היא ואתה תשפטו בצדק.

קונדריס הרמב"ם ז"ל

נמצא כהוב בכתב יד הגאון רמב"ם ז"ל בקונדריס בגעין זה התקופה. ארו"ל התקופה למולך לרבי ר' אדא ט' הרם"ב

ספר העבור מהנשיא

הקדימה התקופה למולד נין לדברי ר' אדא ט' שעوت חרם"ב הלקים לבגד, מפני שהלבנה הלשינה בחמה באשר הוא מפרש במקצת שבועית, וביעיטה דקב"ה

פרושיו על פסוק יוכרא אלקים אה והחנינים (בראשית א) זול' ואמר בדנים יוכרא ולא אמר ויעש מפני שאין חלket בחים שלם וכו' והפירוש

CONDRIOS ROMBIM זול'

בלבד מפני שהלבנה הלהנה בתמה כמו שמספרש בגمراה. גרשין התם ר' שמעון אומר כתיב ויעש אלקים אה שני וגוי וכתיב את המאור הקטן אמרה יודה לפני הקב"ה, רבש"ע אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד אמר לה הקב"ה לך ומעט את עצמן אמרה לפני רבש"ע מפני שאמרתי לפני דבר דגון אמעט עצמי וכו' ומי' הקב"ה והיה המיעוט היה אדור, והיה רואיה להבראות בתקל אחד עם החמה והיה אורה מוגדל וצמה לאלהר, מפני שהלבנה על תחתה החוריה לאחר החמה כדי שלא יהיה האורה הנמצאת בה מפתשט עד שתגיע אל החמה וזה היא המיעוט שמייטה לא שי' גופה גודל ואח"ב מיעטו אלא אורה הוא הגדל והמתמעט בעני אדר. ומפני זה קראת הכהוב בשני מקומות גודל וקטן, גודל מפני שאורה מוגדל ורבה בעני אדר עד שי' גופה באילן מלא אורה, וקטן מפני שאורה אחר גודל מתמעט עד שכלה, יבראה הקב"ה והאור בה עוד מפתשט והיה המיעוט הוה מהלך ט' חרטם"ב מפתשט והיה המיעוט הוה מולד ה' חרטם"ב חלקיים, ותמרה זאת היא יתר מהחצית הומן אשר הלהנה מיליל ה' בקצתה המזרת, ונראתה הלהנה סמוך לשיקעת התמה בים רביעי ברוב וישוב מן המקומות שסת רוחקים מקצתה המורת בכדי שלוש שעות האז' עד סוף המערב, ונמצאת הלהנה בים רביעי עצמו רואיה להקרא בשני שמות, מאור קטן מפני שאורה

ספר העברות מהנשייא

והיתה המיעוט הוה מיועט שהיתה רואיה להבראות בחלק אחד עס החמה והיה אורה לאילן מוגדל וצמה, מפני שהלבנה החוריה לאחר החמה כדי שהייתה האור הנמצא בה מפתשט ונמה עד שהגע אל החמת, וזה הוא המיעוט אשר מייטה לא שהיה גופה גדול ואחר כך מיעטו כאשר הוא סבור לרוב בני אדם אלא אורה הוא המתמעט והמתגדל, מפני זה קראה הכהוב בשני שמות גודל וקטן, גודל מפני שאורה מוגדל ורבה בכל יום עד שהיה גופה כלו מלא אורה, וקטן מפני שאורה אחרי גורלו ממתמעט עד כלו, ובראה הקב"ה והאור בה עוד ממתמעט והוא המיעוט הוה ט' שעות חרטם"ב החלקיים, והתרה זוות היא יותר מהחצית חומן אשר הלהנה מפתתרת בו התה האור מהחומרה החוריה הכהוב למלוד ה' חלקיים אשר הדריך החקופה למולד ה' חלקיים מחלקי הורקיע, ונמצאת בב"ה חלקיים ממול דגמים וורביקה אל החמתה על שלישית החלק הראשון מטלחה, ונמצא בלבנה מן האור בעת ביראתה יותר מהחצית האור אשר היא נראית בו על הארץ, והיה אורה מתמעט והולך עד שהרביכה בחמה עם מולד החדש, ומכאן ואילך שבאורה לצמות ולגדל עד שהיה בה מן האור מהשיה יכולת בו להאריך על הארץ בגין שעوت חרטם"ב החלקיים מליל ה' בקצתה המזרת, ונראתה הלהנה סמוך לשיקעת התמה בים רביעי ברוב וישוב מן המקומות שסת רוחקים מקצתה המורת בכדי שלוש שעות האז' עד סוף המערב, ונמצאת הלהנה בים רביעי עצמו רואיה להקרא בשני שמות, מאור קטן מפני שאורה

זהה נמצא בעינו פה דף ז' ע"א. ועל פסק כי אני ה' ערשה חסד ומשפטצדקה בארץ (ירמיה ט' כ"ג). ועל פסק מונה מספר לכוכבים (תהלים קמ"ז). מכל אלה נראה ברור כי היה חוכן גדול עד לדפליא, ובקי

קונדריס הרמב"ם ז"ל

ולבנה חולכת בשעה האלה אשר הקדימה התקופה לمولד ה' חלקיים מחלקי הרקיע ונמצא בעה בראתה עימדה בכ"ה מעלה פטול גנים, והדביקה לחמה בבדי שלישית העמלה הראשונה ממלול תלחה ונמצא לבנה מן האור בעה בראתה יותר ממחצית האור אשר היא נראית בו על הארץ, והוא אורה מהמעט והולך עד שבeka בחמה והוא מולד החדש. ומכאן ואילך שב אורה לצמות ולהאיר עד שייה' בה מן האור מה שהיה יכול להראות בו על הארץ עם שלוש שעות ותרם"ב חלקיים מלאיל ה' בקצת המערב ואות הלבנה סטוק לשיקנית התהה ביום ד' ברוב היישוב מן המקומות שהם רוחקים מצאות דמוורה בקצת בבדי ג' שעوت עד סוף המערב. ונמצאת הלבנה ביום ד' עצמו ראי' לתקופות ושעורה לדברי רב אדא ידע ים התקופה ושעורה לדברי י"ט יהושוב בא' זו שנה עימד ממחוזו י"ט יהושוב ראש מתחור לוולם מנין ווחשבון זהה יתכן בז'יך, אם אתה גורע מן החשבון שאחד מחשב לו מהשרי' וחדשים בלבד בנן אם אתה מחשב לתשרי זה י"ח שנים שלימות למתחור, והוא החלת י"ט היה מחשב י"ז שנים וששה חדשים מנין והמצאות תחילה לחשוף מהם חלקיים מע'ו וגעים החלק, וזה סוף אותן על החלקיים ושמור הגשאן מן הרגעים שלא השלימו ע'ו, וכן תבלול החלקיים ועשה מהם שעות והוסף אותן

ספר העברות מהנשיה

היה ממעט בעה בראורה, ונගול מפני שארה גחל הראי על הארץ ביום ההוא והפעם הזה אין מטען ההקופה אשר הינו מדברים עליה, אבל בא לידינו ודברנו עליו מה שנראה לנו ואשר שמענו בפי הכמים וגטה אליו דעהנו ואני שבים אל העין ואמרתי.

הראוה לדעת יום התקופה ושעה לדבורי רב אדא בר אהבה ידע באיזה שנה הוא עמוד מתחור הלבנה ווחשב ד羞 מתחור לעולם מנין, ווחשבון זה יתכן לך אם אתה גורע אותו ממחזבך אשר אתה חושב מהשרי' ו' הדשים בלבד, וכן אם אתה חושב מהשרי' זה י"ח שנים שלמות למתחור והוא החלת שנה י"ט והוא חושב י"ח שנים שלמות ווחשבון של מהירותו להרשותו, ותמצא בהשרי זה כל שעה הדשים בלבד לחשבי ותהייה מהihil להרשותו מנין, ותמצא בהשרי זה אין שני החרשנות כי אם שעשה חדשים, וכשהאתה יוציא השבן החשנס על הדרך זהה אם אתה עומד בסוף המתחור ואתה מבקש לרעת התקופה ניסן אשר בראש המתחור דיו יוציא בתקופה ניסן לראש המתחור הייא נפלת לפניו מולד ניסן בט' שעות הרמב"ב חלקיים, ואתה גורע העשוות והחלקיים האלו מ몰ד ניסן והמצאות התקופה נפלת אחר כ"ט יוס' ג' שעות ק"א חלקיים ממולד אדר, ואם אין אתה מבקש התקופה ניסן לראש המתחור דיו יוציא כמה שנים כלו מן המתחור תקה לכל שנה ושהה עשרה ימים כ"א שעות ק"ב"א החלקיים מ"ה וגעים, ובכל הרגעים ועשה מהם חלקיים מע'ו וגעים החלק, וזה סוף אותן על החלקיים ושמור הגשאן מן הרגעים שלא השלימו ע'ו, וכן תבלול החלקיים ועשה מהם שעות והוסף אותן

קונדרוס הרמב"ם ז"ל

בין שני החשבונות אלא 'י' חרשים והתקופה בראש כל מחוז נופלת קודם מולד ניסן בתשעה שנות ותרט"ב חלקיים, ואתה גרע השעה האלו ותמלחם מולד ניסן ואתה תמצא התקופה אחר כ"ט ג' קנ"א חלקיים מולד אדר. ודע שאין במרקח מדה חדש לבנה זה יארע לך בשתי שנים במחוז לפि שכשתה דרש התקופה ניסן לשנה השנייה, הדע שהתקופה נופלת בחודש ניסן והמרקח הות הוא מරחך התקופה מולד ניסן וכשתה דרש התקופה ניסן לשנה שלישית, הדע שהוא נופلت באדר שני מפני שהשנה מעוברת ואין במותר השנים מרת הדש העברוי יהיה המרחק שבירך באדר שני, ואם יהיה בעילה בירך יותר מחדש הלבנה הדע כמה חדש הלבנה יש בו, וגו' אולם אדר שני ואם יעלה בירך יותר מחדש לבנה, הדע במתה חדש לבנה יש בו גרע אותו ממש ושמור הנישאר והוא מרך התקופה מן המולד, ואם יהיו התודשים אשר גרעית פהות מוחשי העבורים שעבורו מן המתוור, הדע שתתקופה ניסן באדר ואם יהיו החדשות של עיבורים שלמים בין, הדע שהתקופה נופלה בניסן ואין צ"ל אם יהיו החדשות יותר מן העבורין כי זה אינו נמצא, ואתה מוצא לעולם שתתקופה ניסן בכל שנה מעוברת נופלת באדר שני ובכל שנה פשיטה נופלת בניסן תוך משתי שנים בלבד שהוא גרע השעה בהם באדר והוא שנה ראשונה ותשיעית למחוז, וכשתה ירע התקופה בא' זה חדש היה נופלת הוא ירע מולד החודש

ספר העbor מהנשיא

על השעות ושמור הנשאר מן דחליים שלא נשמרו שעה, ובכל השעות ועשה מהם ימים וחסיפם על הזימים ושמור הנשאר מן השעות שלא נשמרו יום, ובכל הזימים כלם ורואין מן הנשאהת אשר שמרת ט' שיעית תרט"ב חלקיים שהקדימה התקופה למולד בראש המחוור וועל' בירך מרך התקופה, ואם אין במרקח הוה מרת הדש הלכנה, וזה ימצא לך בשתי שנים, יכול יהלה בסוף השנה הראשנה, כאשרהה הירש התקופה ניסן לשנה השניה הדע שהתקופה נופלת בחודש ההשנה השני, כשהרחק הוה הוא מרך התקופה מולד נופלה בחודש ניסן והמרקח הות הוא מרך התקופה ניסן. יכול יהלה בסוף השנה השניה, כאשרהה דרש התקופה ניסן לשנה השלישית הדע שהוא נופלת בעוברת ואין אדר שני, מפני שהשנה מרת הדש העברוי והוא במותרי השנים מרת הדש העברוי והוא מרך התקופה אשר בירך מרך התקופה מולד אדר שני, ואם יהיה בעילה בירך יותר מחדש הלבנה הדע כמה חדש הלבנה יש בו, וגו' אולם ממנה ושמור הנשאר והוא מרך התקופה מן המתוור הדע שהתקופה ניסן נופלה באדר, ואם יהיה החדשות במנין העבורים הדע שהתקופה נופלת בניסן ואין ארך לומר אם יהיו החדשות יותר מן העבורים כי זה לא יתכן להמצוא ומצא עולם התקופה ניסן בכל שנה מעוברת נופלה באדר שני ובכל שנה פשוטה נופלת בניסן כי אם בשני שנים בלבד שהם שנת א' ושתה ט', ובשאהה יוציא התקופה באיזה חרש הוא נופלת הוא יוציא מולד החדש והוא וחוק שערתי ולקיי אשר שמרת הלאה והוקף שערתי ולקיי אשר עברו מן החדש כאשר הראייה בחשבין התקופה שמואל, ובשאהה יוציא התקופה ניסן ותבוא לעת התקופה תמאז הוסף על מרך התקופה ניסן ב' ימים י"ז.

קונדריס הרכבתם ז"

ההוא הוטיפ שערתו וחלקי שטמרת, ותדע מהם ים התקופה מהשבוע ומהחדש ובשורתה לידע התקופה תמו הוסיף על מרחק התקופה נין ב' ימים ו' ו' של' חלקיים ול' א רגע סימן ב' של' א, ועלה בידך מרחק התקופה תמו בשנה היה ממולך חדש רביעי מרחק התקופה נין. ואם גשכה התקופה תמו בתוספת הוזע יתר מהחדש לבנה, הגרע ממנה חדש לבנה והנסחר הוא מרחק התקופה תמו מן החדש החמשי לה חדש התקופה נין כאלו הייתה התקופה נופלת באדר ולא משך המרוחק עד חמוץ לבנה בהתקופה נין והיא בשעת א' וט' וויה התקופה תמו רואוי ליפול בסיכון, אלא שהוטיפ המרוחק על חדש לבנה נציא ממנה חדש לבנה ונופלת התקופה בתומו. אבל אם היה התקופה נין בנין הרה' התקופה תמו לעילם בתומו ואין המרוחק מושך שייעור חדש לבנה ובשאותה יודע חדש התקופה תמו רואיג במרוחק המנגד אשר גנטה בתקופה נין, ותדע עת התקופה מימי השבע ומן החדש וכן בנה א' העשה אם מוסף על מרחק התקופה נין ח' ימים ג' ושעות התק' א' חלקיים י' רגעים והנוגן בהם המנגד שנגנתה בתקופה תמו זין נון וויה התקופה נופלת או בכללו או בטהר או בתשרי, ואם אתה דורש התקופה טבת הזכף על מרחק התקופה נין ח' ימים ג' ושעות התק' א' חלקיים י' רגעים והנוגן וויה דרך חשבון התקופות לבר' ר' ארא. והנוגן שרטטתי לך ארבע לוחות: ברבעי בדרכ מרחק ארבע התקופות מטול החדשושים אשר הם נופלות בהם בכל שנות המאה, ומון הלוחות האלה אתה יכול לזרעת ים התקופה וועבה לשנה שתרצה אם הקופה נין אתה דורש בקשתה בלוח התקופה נין, ואם התקופה תמו בלוט התקופה אמר, וכן בשני התקופה הנשארות תבקשים בלוחותיהם בשנה שאתה רואיה מהחודשון, ואחד חישב מרחק התקופה ממולך החדש שכחוב לפניו בשנה היה ואין אתה צריך כי אם למולך החדש בלבד, והצרפ שערתו

ספר העבר מהתנשא

שעתה ש' חלקיים ל' א רגעים, ועליה בידך מרחק התקופה מהו בשנה דרייא ממולך החדש רביעי להחדש התקופה נין, ואם ימשן מוחך התקופה תמו בתוכפת ההוא יותר מוחך הלבנה גרע ממנה חדש הלבנה וייה הנשאר מוחך התקופה תמו מטולך חדש חמישי להחדש התקופה נין. אבל גפלת התקופה נין באדר ולא משך המרוחק עד חדש הלבנה כנין שנה ראשונה ושנה תשיעית היה התקופה תמו בבלין ואם יסוף המרוחק על מדח חדש הלבנה היה התקופה תמו בתמה, אבל אם היה התקופה נין בנין היה התקופה תמו לעילם בתומו ואין המרוחק משך עד חדש הלבנה, ובשאותה יודע חדש התקופה תמו רואיג נוגן במרחקה המנגד אשר גנטה בתקופה נין והרע מעמד התקופה מיימי השבע ומן החדש, וכן העשה אם אתה דורש התקופה השרי אלא שאתה מוסף על מרחק התקופה נין ח' ימים ס' ב' רגעים והיה התקופה נופלת או באלול או בתשרי, ואם אתה דורש התקופה טבת הזכף על מרחק התקופה נין ח' ימים ג' ושעות התק' א' חלקיים י' רגעים והנוגן בהם המנגד שנגנתה בתקופה תמו זין נון וויה התקופה נופلت או בבר' ר' ארא. והנוגן שרטטתי לך ארבע לוחות: ברבעי בדרכ מרחק ארבע התקופות מטול החדשושים אשר הם נופלות בהם בכל שנות המאה, ומון הלוחות האלה אתה יכול לזרעת ים התקופה וועבה לשנה שתרצה אם הקופה נין אתה דורש בקשתה בלוח התקופה אמר, וכן בשני התקופה הנשארות תבקשים בלוחותיהם בשנה שאתה רואיה מהחודשון, ואחד חישב מרחק התקופה ממולך החדש שכחוב לפניו בשנה היה ואין אתה צריך כי אם למולך החדש בלבד, והצרפ שערתו

שבשבע חכמאות הלאומיות והטבעיות וחבר ספרים הרבה⁶). וכפי עדות המכ אחד היה הוא הראשון אשר הוציא את חכמתו אלג'נעררא (ע"ז העודה בישראל זד 132). וככל שאבו טמקורי, ובנו על דבריו חכמו בתוכנה ובאצטראלוניא בעל חומה בצדקה. ועל כל אלה היה חסיד גדול כנראה בכל פעם בפחותחות ספר, שכן שבוחן נורא עלילה שנחן לו דעת והבונה לחקור ולדרוש על דרכי התורה הנאמנה, ובפרט בחיבור הנחמד הללו אשר מלא על כל גודחו ברוח דעת ויראת ה', ותורה

קונדריס הרטב"ם זיל

או בכסלי או בשפת זהו דרך חשבון התקופה לדברי רב אדא. והנה שרטטנו ד' לחות וכתוב בהם פרח ארבע התקופות השנה ממלדי החודשים נופלת בהם בכל שנה מההוו, ומן החלות אתה יכול לידע יום התקופה ושעה לאין זו שנה שתרצה ותסייעו על מולד החדש שכטוב בוגנה והמצא היום והשעה העת והרגע שתפקיד בו התקופה ובכמלה בהרשות בכל שנה שתרצה ובכל מהוו שתרצה כל ימי עולם. והתקופה הזאת בוגנה על מהלך השימוש האמתי או קרוב לו בשני ימים, אבל התקופה שטואל רוחקה מן התקופה האמתית בכמו עשרה ימים כמו שיתבادر בנכון ובחשון עכ"ל.

ספר העבר מהנשיא

וחלקי עם שעوت וחלקים אשר במרקח ההקופה שתתקבש, והמאז הימים שתפקיד בוימי השבעו וכמה ימים כלו מן החדש בכל התקופה בכל שנה שהרצאה ובכל מהוו ומהוור מימי הולם. ואחת התקופה בונה על מהלך והמנה הדשה ואני בינה ובין המהלך הזה הפרש כלל, וכל החשוב התקופות בחשון הזה יiotה מבין מהות הימים ולהללות וודע שביום התקופה תמו לבב אדא ייחיל הימים להתקצר ולהללה להאריך, ובוים התקופת טבת הימים מתחיל להאריך הלילה להתקצר, וכן הימים היללה שרים בקרוב התקופה ניטן תשרי לפני נican ואחר השוי במדה אחת קזובה ואני מוסיפה ולא גורעת לעילום בכל שנות המחוור והם בגין שני ימים והוא חלק הלחמה בשני החלקים מהליך הרקיע שהם פרח מרכז גלגל הלחמה ממרכזו הארץ ובכל מהוור ומהוו אין בו חלוף כל ימי עולם לא הוספה ולא גרעון על החשון אשר אתה חושב. והתקופה דזאת מעידה על חכמת מהוו והלבנה שמסרו לנו רבותינו זיל וזה לך הראות שמהוו הלבנה מסור למשה מסונן כאשר הוא קבלת בירינה.

⁶) כן שבח את הנשיא הבודשי באגדה ההתנצלות שלו מובא בת' הרשב"א לת"ג. ח"ל והנשיא ר' אברהם בר חייא המכונה חבה אל שורטה גם הוא הפלסק והעמוק בשבע חכמאות וממנו אצליינו כפרים רבים במספר ובתוכנה ובסוד העבור, וגם בחכמת האנושית ובכתרי תרה ספר קראו גדר האדם.

לנו דרכי התשובה אשר יעשה אותם האדם ומי בהם, וכותב כל ספריו בלשונו הקדישה בלשון צה ומווקק למען יכול כל איש לדבין אשר ירצה לבא בחדרי שעריו.

אולם אודות עיר מולדתו הפרטיה בארץ ספרד בל נכל להחליט בכרור. כי לפי דעת החכם הנadol החוקר המופלא מהרש"ל (מבא בכ"ח פ"ז) כי כן מצא כחוב בספר חשבון המהלך. „נשלם הספר הזה לנוישאנו ר' אברהם בר חייא במדינת ברצולנא, ואחריו החזיק רעה ואת החכם הנдол ד' צונץ. והחכם פיליפאוסקי גור אמר כי עיר מולדתו או מגוחחו היה בעיר שורייא בארץ ספרד, מחתה כי העיר לח ארון לחשבון המולד במלחך השווה לעיר ההוא. וכן יעשו החוכמים להעירין להוחותם על עיר מגוחים (ועיין הראב"ע פ' ויצא נהג ג' ב'). אך זאת אהשוב כי מספרד חקע אהלו לצרפת, כי יש כותבים בשם הרד"ק כי חושב את ר' אברהם בר חייא בין חכמי הארץ והוא היה פרובינציה אף אם לא מצאו זה עוד ברד"ק — אך זאת מצאו כי בס' העבור (צד 4) ו"ל ואלו היו מצוא באرض צרפת חברו וזה בלשון הקדרש שהויה מפרש כל העניין הזה עד סוף ומ比亚 הראות עליו כדרכן, לא היותי מכנים את עצמי בכל הדוחק הזה. גם החכם הנдол ד' צונץ בספריו צור געשיכטע אונד לוטעראטור זיטע 483 הביא כי ר' יהורא בן ברויל הנשיא אלברגלאני (זהו היה כי בשנת ד"א הת"ץ) היה עם ר' אברהם בר חייא במקום אחד בצרפת (לודענו במרטלייא) ושם החוויכו יחד על שרצה ר' אברהם, לדוחות זמן מוגבל מחחונה אחת על יום אחר, כי אמר לפניו מעמד המילות ביום ההורא לא יתכן לעשות הנושאין. ור' יהורא השיב לו שלפי רוח ישראלי אסור להאמין בדברים כאלו ע"כ. מזה נראה שאין בצרפת. וכפי הנראה נספה שם אל עמי.

גם אודות ימי שני חייו ומין מיתהו נפל ספק בין החוקרים לדעת החכם הנдол החוקר המופלא מהרש"ל כאשר הביא (מכ"ח מ"ז) צד 77 נראה שמתה שנת חתץ'ה, כי כן מצא כחוב בסוף ספר חשבון המהלך של הנשיא. „נשלם הספר הזה והוא חשבון המלחך לנוישאנו הנдол לר' אברהם צאחב אלשורתה זק'ל, בן נשיא ד' חייא וצ'ל במדינת ברגלאנה שנת חתץ'ו כ"ב לעומר يوم י' כחצות חיים והוא עשירי לאפריל מחרשי החמה ע"כ. ואם בשנת חתץ'ו

זהה כותבון עליו זכי"ל נראה לפחות שבסנת העבר מתי?) ולדעת החכם דיו רוסא כפי אשר מצא כתוב בכתב יד מצורת הארץ, השלים ספרו צורת הארץ בסנת חתצ"ו. אך אתה נוכל להחליט בברור שسنة יצאה מבעל שלשות הקבלה והנשכים אחורי שמת הנשיה חתס"ה זאת ידענו בברור כי שקר הוא.

ואלה הספרים שהבר אשר ידענו ממן בברור.

ספר צורת הארץ. והוא חלק ראשון מהבר אשר כינה אותו בשם הכלול חכמת החווין. ומדובר על צורת התבנית בשטום ובארץ

(⁷) הגן מהרש"ל מפארג באגרתו הנחמדה אל' העיר אותה על חשבון אחד שבtab הנשיה בעצמו בספרו צורת הארץ (סוף פרט כ"ב) זכי"ל והשני אשר היה מן בטוליות אשר היה חוקר על גובי רום הכוכבים, בין שנה אלף ומתמ"ד לחתימת החווין אשר אמר עומדיין בה עכ"ל. והוא שנה ד"א תרצ"ג, כי חיותות החווין והתקלות השטרות נשבעו או לשנה אחת, אף"י שהמאורות הדבילים יי יש ששה שנים בינויהם (ע' מאור עינם סוף פ' כ"ג), ותחלות השטרות הייתה ג"א תמן ט ובצירוף אלף ומתמ"ד עלה לשנה ד"א תרצ"ג ואז בחב ספק צורת הארץ עכ"ל. והנה לדעתו יש לעוד על חשבון התבנית הגדולה החוקר המפלא מהרש"ל ספק גדול. כפי לחשבון הנ"ל, וכי מה שמצאי בטיב בראש ספר חשבון המלחמות וכו' : אמר אברהם בר חייא הספרדי נ"ע אני מהחיל בשם האדין ישב הכוכבים לפך כרך חשבון המחלבות הכוכבים ופטוח בו ואומר. יהו שם צורי ועוורי משוכב ומפואר אשר סייענו עוזרנו להשלים פירוש צורת הארץ ותבנית הדריקעים אשר עליה הסובבים אותה, וכרך מהליך הכוכבים הנחותים בהם וכל העניות אשר הם ממורשים בספר הראשון מחיבור החמת החווין. והנה אני בא בספר השני בעזרה בוראי וקוני למלא את התנאי אשר התנאי על עצמו לפך כרך חשבון כל מני המחלבות הנכותה בספר הראשון על חולפי מניניהם עכ"ל. א"ב נראה בחר שעכ"פ לא השלמים ספר ח"ה רק אחר חשלמה ספרו צורת הארץ (ע' בהערה 9). עוד בתב בהקדומו לספרו צורת הארץ זכי"ל והחלק השני מהביבות (מחכמת הארץ) תלי ונדק אל החלק הא' והוא מדבר על המאוועות המהדורות בארץ אשר מחלבות הכוכבים מעדים עליהם וגומות להם, ואיך יכול האדם להבין אותן לפני גופו מהרוויות המסוות ביידי חכמת החלק הזה, מן הקורות הבאות או מן הנסינות אשר מפור לתוכם קדמניותם וכו' והוא ראוי לדקראה מלאתה הנבעין ואינו נקרא חכמת החווין וכו'. ועל כל זה אם השם יה' בעזרוי להשלים חבר החווין עד כומו אשיב אל לוי לפך מלאתה הנכינן בעזרת ר' עכ"ל. והוא לדעתו ספר מגילת המגילה, אשר בה הראה המתבר הווקף שכלו וווחב בינוו לחשב ביאת הקץ על פי משפטיו הכוכבים ממעמידים ומצביעים כמו שעשה ר' סעדיה גאון בספרו הגול. מכל זה נראה ברור שחייב עוד ספרים אחר שהשלמים ספרו צורת הארץ, וזאת יהיה קשה מאד להאמין שהבר כל הספריםداول זומן חתצ"ג עד חתצ"ה שמת לדעתו הביבם הגדול מהרש"ל. ע"ב נראה לי להחליט שתיבת ואק"ל שנכתב אחר שם ר' אברהם הוא נסיג מן המעתיק אשר העתיק הספר ח"ה זומן כביר מות ר' אברהם ולפי שלא רצתה לשונה מכל אשר כתוב דעתיק לפניו בתב הכלל ורק הוסף מידלו' תיבת זזק"ל, אבל חשבון השנים חתצ"ו זאת וייה מהמעתיק הראשון, ובזמן הלו היה עד המתר בחיים.

ומסדר המהלך ברקיע ובכוכבים, ודרכו ומדתו בכל אחד מהם והראיות המטעידות עליהם. ונחק הספר הלו לעשרה שערים וכל שעוד לפתחים ונדרפס פעם ראשונה בביולה, עם העתקה רומיית להחכם שרייקינפוקס ועם הערות מאת החכם מינסטר. אך נפלו בו שבושים רבים וחסרו כמה שערים ופתחים, עד אשר העיר ד' את רוח ר' יונתן (בעל המחבר כ"ש, ישועה בישראל על הלגונה ק"ה) והדפים אותו פעם שנית באופענברג, וטיהר אותו מכל שטץ וכיג ומילא את החסר שנחסר בדפוס חראשון, וסביר שבבב עשה פירוש לדבריו במקומות וצרכיהם ביואר. זמן כחיבת ספר הלו (עיין הערת 7.).⁸⁾

ספר השבען המהלהכות. וכי שהעד בעצמו בהקדתו לזרות הארץ היא חלק שני מהיכورو חכמת החווין. ומדובר על השבען מהלהכות הכוכבים ומלות כפי אשר ביאר אוחם בחלק הראשון. ואיך נוכל לדעת מעמד הכוכבים בכל עת שנרצה. וחלק הספר לעשרים שערים וכל שער לփחים. והבעל כפחו ופרה דף נ"ז מביא ממנו טאמר שלם. וזה כhab רבי אברהם בר חייא הספרדי בספר השבען מהלהכות. هو יודע כי אין הלבנה נראית בראש חדש זהה כי אם אחר כ"ט יום שלמים מהראותה בראש חדש שעבר והואليل יום שלשים וധיה החדש שעבר חסר, או אחר שלשים יום שלמים שהואليل יום אחד ושלשים ומהו החדש שעבר מלא, וחותמא מכאן כי אין הספיקה במראות הלבנה. כי אם בלילה יום שלשים שהוא ערבי יום כ"ט שיש לנו ספיקה אם תראה בו הלבנה אם לא, אבל ליל יום שלשים לכל העולם ברור הוא שנראית אם המולד האמתי משבע שעות ולממעלה מהלילה עד חצי יום לפחות יתברר לו, כי היום הזה אין הלבנה נראית בו ובלא ספק יראה ערבי יום מחרהו, ואם המולד הוא מחשיז דרום ולמטה עד שליש הלילה או יותר מעט יראה יום הספיקה מחרה היום זהה ע"כ⁹⁾. ועוד הוסיף לחיבור הלו קויבץ הנקראים בשם

⁸⁾ בזה טעה החכם פיליפאטסקי בהולאות המחבר שלו במה שאמר, כי ספר צורת הארץ וספר השבען מהלהכות כבר נגמרו ממנה טרם בוא מחוזר רג"ג, והוא צי לכל הפתוח עד ראש מחוזר רג"ג ע"כ. אך מה יענה ויאמר על מה שבtab המחבר בעצמו בספר צורת הארץ (סוף פהה כ"ב) שימוש נראה בהור שבסנת התצ"ג עסק עוד בכתיבת ספר צורת הארץ (עיין הערת 7.).

⁹⁾ אודהות זמן כתוב ספר הלו יש בו להעיר ספק גודול כפי מה שנמצא בהוב בשער שטני פהה ג' מה"ה: ונחקק הלוח הרואשן מראש רג"ג, מפני שיסוד ההשגבונות הסדורות בספר הוה והחלגן, הוא ממעמד הכוכבים במהלך השעות, במחצית יום המוש

לזהות הנשיה. ובו יבואו לוחות שונות בחכונה ועבור לחשבנות מעמידי הכוכבים ומולות, ודרך שימושם נמצא בצד כל אחד ואחד מהם. ובפאריו נמצא כי הלו ונספך אליו תנהות ובאוריות מאות הראב"ע (זאת העיר החנוך פיליפאוסקי) והספר הלו עתנו חתום ונגנו בתוכו כי בארכף ולא נדפס עד היום.

ספר העבר. והוא ג' חלק אחד מהכמת החווון ובעה אשר עסק לבאר סדר התבנית בשמי ובארץ, וסדר חשבון מחלכות הכוכבים הנראים ברקיע ושאר כוכבי הנבוכת, נוספה בו רוח ד' לבאר ולבן לורע יעקב סדר העבר, ולהורות לעם ישראל המעשה אשר יישעו איך לחשוב חמולות ותקופות ומשמעות וויבלות, ולאחר קביעו החדש כפי קבלת חכמיינו ז"ל למן יקבעו המועדים בזמנם, לאכול מצות חדש ואמכיב ולענו נפשינו בצום חזעוזר ולשב בסוכה בעת האסות. וכותב כל הספר בלשון צח וגס הציב להוחה כמשפט, למן יהוה נקל לכל איש אשר ירצה לעמוד על סוד העיבור. וביאר כמה אמרים בדבריו החתום הנוגעים לעניין קידוש החדש וביאר תקופה שමואל ורב אדא. ופלפל בדברי הגאנונים שהיו לפניו כמו רב האי גאון ור' סעדיה גאון ור' יצחק בר ברוך והודיעין ר' חסאן בן מר חסאן. וכמעט היה הוא הראשון אשר אסף בחפניו כל הדעות הן מחכמי ישראל והן מחכמי האומות אשר יאומתו כפי קבלת חכמיינו ז"ל, וצירף אותן בוניות שכלו למן יהוה ספרו שלם מכל צדדי. וכן כתיבת ספר זהה כפי

שהיא ראש השנה הראשונה למחזר רנ"ז שהיה ד"א והחט"ה לב"ע דוחשbis מן בהר"ד ע"ב. א"כ בפי הנראה כתוב ספר ח"ה בשנת התמ"ה וזה את הביא הדבעל מאור ענים פ"ג ועוד מה חכמים להאמן כי ח' עד התמ"ה. וזה לא יזק מהה שבtab בעצמו בראש ספר הלו (עיין עשרה 7) ומלה שבtab בתקומו לספק צורת הארץ. ומשם נראה כי חברו ספר חשבון המחלכות אחר חשלמות ספר צורת הארץ וצורת הארץ לא להשלים לפחות עד שנת התמ"ג? ע"ג מפני חלץ הזה מוכרים לנו להחליט, כי בעת שבtab ספר צורת הארץ כתוב ג' ספר חשבון המחלכות וגם ספר העבר. כי היה עוקב בכל החלקים שנוגעים לתחלת הארץין ומה שאמר בראש ספר ח"ג, אחר אשר פיעני וודוני להשלים פירוש צורת הארץ נהג אני בא בספר השני לפרש סדר כל מיני המחלכות. בזמנו לפדר הספר ולעתמיו על מילנו למן יהי' שלם מכל צדדי ותיק לברוי נראת ברור מדברי. הנשיה בעצמו כי בספר צורת הארץ כוף פתח ט' י"ג וכ"ט כתוב, כי סדר החשבון מפורש בהזון-ספר חשבון המחלכות, לא כתוב אפשר אלא מפורש, מהו נראה ברור שבtab עוקב בחיבור זה עוד בעת בתבו ספר צורת הארץ. ומה נראה ששגה הticks וקש בספריו חזינה העשרה 31 במת שורה דבריו החכם ג"ט שלא ראה יפה במה שאמר שבספריו צורת הארץ הביא ספר ח"ה. ובאמת הוא לא ראה יפה.

עדות לחוותו אשר השיב, היה בسنة ד"א חתפ"ג, כאשר נראה מרברי וויטע 106 ח"ל אםacha מבקש לדעת איזה יום יהי ר'ח אפרורון מאה, שהוא ראש השנה לפרסים בسنة ד"א חתפ"ג לעולם לחשבון ע"ב. גם וויטע 112 אמר ומפני זה עשייתו בחთימתוلوح אחד כחייב בו סימני השנים מראש השנה רנ"ח הנכנס עליינו לשנה הבאה עליינו לטובה ע"ב. והוא ראש השנה רנ"ח היא שנה ד"א חתפ"ד. וספר זה נדפס פעמי' ראיונה בלונדון ע"י החכם פיליפאוסקי עם הערות ולחות חדשנות טמן.⁽¹⁰⁾

ספר מגילת המגילה. והוא חלק אחד מחיבורו אשר קרא בשם הכליל חכמת הנסיון כאשר העיר בעצמו בהקדמהו לשלורת הארץ. וויל והחלק השני (מחכתה החוויה) תלי ונזכר אל החלק הא'. והוא מרבר על התרומות המתחדשות בארץ, אשר מלהלכות הכוכבים מעיריהם עליהם וגרומות להם, ואיך יכול האדם להבין אותם לפני בואם מהראיות.

⁽¹⁰⁾ יש להעיר מדוע קרוא לשנה טן י"ב חדשים שנה פשוטה ומ"ג חדשים מעוברת? והנה המפרש להק"ה פ' א' כתוב ולמה נקראת שנה מעוברת, רמיון לאשה עברה שש במועיה הופסת והוא המן וכן זאת השנה יתרה חדש על השנה הפשטה עכ"ל. ורבורי אלה נובעים מטעם הנשיה מספר העבור זייטע 39 ולו זו קראון לשנת הלבנה אשר יש בה י"ב חדש שט בלאשונם, אם אהה משיב אותו אל לשון הקדש התקרא אותה פשוטה, חזב מן ופשטו את בגדיו כלומר שנה שאין בה כסוי ולא שום הופסת אבל היה נוהגת המנהג הראו בכל השנה, וכן האיש אשר אין עלי בכותת והוא על צורונו אשר נברא עלייה נוהג מנהג שאיר בעלי חיים אשר אין להם כסות וכן מן מהנהנו לקרא לשנה זו פשוטה, והשנה אשר מוניס בה י"ג חדש קראוין לה חכמי גוים שם שפירושו בלשוננו בכושא, ככלומר סתייה או מבסה חזב מן תרגום מהשקים בקב' מכובשים בסוף ואנו קראוין לה מעוברת והשנה הזאת יכול להתרפרש על שני עניינים, יש לך לומר הוא חזב מן עבר ככלומר שעבר החדש ואני מעברין אותו פעם אחרת, ויש לך לומר החזב מן שוו עבר ולא יעיל (איוב כא) ומרברי ובוחינו ז"ל שאותרין פרה מעוברת, והטעם הזה נאה בעינו ואין השני רוחק כל כך, מפני שמצאנו הרבהינו ז"ל קורין לחדר המלא שלושים יומם מעובר כראמרין לא מצאנו כלל מעובר ואם אין אתה יכול לומר בכך אלל המלא קריין לו טעובר מפני שעבר כי אין לנו מעבריםינו אותו דבר אבל המעוובר דומה למלא, מפני שנוקף בו יום מה עבר כאשר האשה מתעברת, ורבותנו ז"ל הרחיבו בדבר הזה וקרוין לחשבן כל סוד העבור מפני שהחומר החשבע הזה ועיננה והקונה בוליה דיא בעבור השנה ע"ב. ועין ביסודי העבור לחחכם פלאנימסקי זייטע 34 שבוחן אפשר שלוה נקרא סוד העבור מפנ' שנעשה בכל שנה רק ע"ז מנגנום ומצוונים לה (פנדידין י"ב) והוא ע"ד לשון החתום בסוד ירושם וערה, כמו שאמרו בפ"ר א' החשור על השביעית אין נמנין עמו בסוד העבור, ואמרו על ר' אלעוז דאתבוזו בסוד העבור, כמו שדרשו שם חז"ל (כתובה קי"ב וירושלמי פ"ב דר"ה) בסוד עמי לא יבואו זה סוד העבור.

המסורת בידי חכמת החלק הוה מן הקורות הבאות או מן הנסיניות אשר טסרו להם קדמונייהם וכו'. ועל כל זה אם השם יה' בעורי להשלים חברו דחוין עד סוף, אשיב אל לבי לפרש מלאכת הנסין בעורתה עכ"ל. ובספר הזה חשב המחבר ומן ביאת הקץ על חמשת אלפים מאה ושמונה עשרה, כאשר עשה ר' סעדיה נאנ' בספרו חנגו. ובדבר זה התקומטו מתחנדים הרבה ר' סעדיה בסוף רנייל וקרא ספר הלו ס' הקיצים.¹⁴⁾ והרמב"םanganrho להימן. גם העמידה בשער נ"ז הרבה

(14) החכם ואלף ידי רצוי רצוי להחיליט כי הנשיה היה רבו של הראב"ע. והחכם ג"ט לא יכול להראות צביהם על פניהם, רק שלא רצה להאמין להם מהמתה שלא הביאו מוקור לדבריהם. אולם מוחע לא הראה להם מדברי הראב"ע בעצמו שקר עטם. כי בסוף דיניאל אמר הראב"ע זו"ל גם דברי ר' אברהם הנשיה בספר קצת ודרבי ר' יצחק בן לב וכל החשובים המלות או האותיות גימטרא, הכל הבל ורוות רוח. ואם הנשיה היתה רבו. א' היה מוכירו בשם רבבו. והשנית איך יאמר על דבריו ובו שהמה הבל ורוות רוח. ובלי ספק כי ספקו אכזב שבוט דבריהם. עוד רצוי החכם ואלף וכי רצוי ואחריהם המשיכו חכמי ישראל רובם כולם כי ובו של הנשיה היה ר' משה הראשון, אולם כולם לא הביאו מוקור נאמן לדבריהם מאיין לקחו ואთ. אך החכם ג"ט במחברת, כיון מאין יסודות נאמנים אשר אמרתו וזרק דבריהם בהשורתם. וזה אמר אין שם עדית הנה ר' בר חייא בעצמו הוא היודע והוא העד. כי הנה בהקדמותו לספר צו"ה כהב, שהוא לא רצוי לחבר מודעת עצמו הספר הזה, עד שבאו אליו שורות יקורת מאת קצין דורו הנקרא בשם איש אלקיים ובחריו, שבקש ממנו וייעץ אותו לחברו, ולזה מחר לעשות רצונו וחפהו כמחיה על כל אהבתו ונכונותו, ובש' על הלכתיו הדגולים על יראי. ועהה לפניו עוד ספק אחר, מי הוא זה גдол הדור אשר יען אותו לחבר ספר צו"ה. ולמה לא קראו בשם, וזה בלעדי זאת פלאי, אבל ידועה אחת מספקת לבאר שתי העلمות ואם שלא נקבע את השם הנה אל"י ירמואן מלין, רצוני שగROL הדור וקצין הוא ר' משה הראשון, וזה שאמר הנקרא בשם איש אלקיים כבנתו הנקרא משה כשם משה רבינו ע"ה ע"ב. אולם אם אמן הדשורה הזאת טובה ונכונה וראו' למי אמרה, אבל אתה לא יתאמתו דבריו. אהת הבעל קורא הדורות דף ח' סופר ומונח לנו כל התלמידים של ר' משה הראשון ומוחע לא בא גם הנשיה בתוכם? והשנית נמי מה שנעתק לי מספר צו"ה אשר עידנו כ"י ומונח בערך ספרי כ"י בעיר מינגן וול' שם: וכשבאו לידי שורות ישרות וטוביים ויקרים, ייזען מלפני קצין הדור ובחריו ושם המשמע ומאוור והדר השבל והדרו גנקרא בשם איש האלקים ובחריו, אברהם ב"ר ושם המשמע ומאוור והדר השבל והדרו גנקרא לתבר בחכמת הביבבים חברו שהי' שלמה יגנא לעד שלו ולבני שמן ימן שבן, ועייננו לתבר בחכמת הביבבים חברו שהי' עניין מבואר ודרכיו מפותרים בהונג, עמדתו על דבריו הניעימים ומוצרו ראוי' להשלים ומיד השהרתי לשמעו לעצמו כפי בבוזו עלי' וחייב, ובן הוא הדין על כל אהבתו ויידידי כ"ש על הלמרי המאזוקים מים על ידי ע"כ. גם יחכם לילענטהאל סופר ומונח לנו בירענץ'יטונג משנה 1838 נ"ז 74 כל ה"ב' שנמצאו בעיר מינגן נמצא בקדוקעס 46 ספר 7 ספר צו"ה והביא שם לחבר ספר הלו' לבבורה רבו ר' אברהם ב"ד שלמה שמשיןן, אך מה שמוסיפה החכם ה"ג ל' שמשיןן לא ראה שם יפה שם כתוב לפני שמש ימן שבן. אך זאת נשאר עליון לרבר מי הוא זה ר' אברהם ב"ר שלמה? ואפשר הוא שתבר ספר רפואה ומוחבר בשפה יי' ישנים דף ע"א ודבר זה בל' אוכל להחתילט וישאר לפני החוקרים לחקרו על זה.

לדבר גndo ועל כלם אשר שמו חוק ומון על ביאת משיח צדקינו. כי ביה ירפה העם להאמין כאשר עברו הומן ולאiba ויתן יד לפשעים לטעות. וכפי העתקות החכם פיליפאוסקי מתחילה הספר; בשטך רחמנא אני אברודם הספרדי בר חייא וצ"ל הנני מתחוק בעו נורא חלה לחבר טגלה שחמי מגלה את סוד הגנולה, והספר נחלק לחמשה שעריהם, השער הראשון סדרנו בו טעמי מהחכמה החזונה בחידוש ענן הומן גדרון, וכי ימות העולם יש להם סוף ותכלת כאשר היה להם התחלה. שער שני בחידוש ימי העולם מרנן וממן הקץ מן התורה. שער שלישי בראשות וסבירות על חיי המותים משקל הדעת, ומדובר מהחכמה החזונה והזוק בראשות האלה באותה ישרות מן התורה וכחבי קדר שهم מעירות על חיי המותים ופירוש החזונה מן התורה. שער רביעי בפירוש מנין הקץ ועת חיי המותים מספר דניאל ומשאר כחבי הקדר. שער חמישי בפירוש בכוכבים. ורין אברבנאל בפרשנו על בראשית העתק ממנו מאמר שלם וויל ואחתה חду שהנשיא ר' אברודם בר חייא בספר מגילות המגלה כתוב. שהקב"ה המציא ראשונה התחלות הדברים כלם במציאות כתני, קודם צאחים למעשה פועליו ושהקב"ה קרא לנחינה המציאות הכהני בראה ולציאאה לפועל קרא עשייה, וועל זה נאמר אלה חולדות השמים והארץ בחבראם ביום עשות ונו' שבתחלה נבראו במציאות כחני ואחר כך עשאים כשהוציאם לפועל בצורךיהם וכו'. גם באירוען משנת 1850 זייטע 426 נעהק שמה מאמר שלם ממנו, זמן כתיבת ספר הזה היה לאחר השלמת חבורינו אשר כינה בשם הכלל חכמת היזון, כי כן אמר בהקדתו לזרות הארץ אם השם יהיה בעורוי להשלים הבור היזון עד סוףן, אישיך לפרש מלאכת הנסין. ואפשר היה ואת בהחלה מה העשורי לאלף ההמשי. והספר נמצא בכ"י בק"ק מינכן ולא בא ערד היום לאור.

עוז הביאו חכמי ישראל וחכמי האומות מנהה בידם. והוכרו עד איזה ספרים אשר ממעון הנשיא יצאו. הבודשי מוכיר ס' גדר האדם. והטעיר לפירוש רד"ק על בראשית היכיר ס' דגנול¹²). ווחכם

¹²) החכם זקס בספריו היזגה הערת 32 רצה להפקיד הגלגול לגלגול. וויל עכ"פ לא נטה, להאמין שהאמין הוכן נפלא ופילופוף נבדך בר"א בר חייא באמונת גלגול

ואלף מוכיר ספר מהות האדם. גם נמצא עוד ממוני ספרים על חכמת געامتורי ועל חכמת המזיקה ונמצא באוצר הספרים של זואטיקאן נ 400 ובאוצר הספרים של די רוסי נ' אלף ק"ע אך לא ידועו ברור מה מהם ועל מה אדניהם הטענו.

ספר הנזון הנפש.¹³⁾ או ספר המוסר אשר לפניו נכבדות מודובר בו, והוא מלא חכמה ומוסר כלול בהדרו לא יסולה בכתם אופיר, בו ורח אור לישרים, ומהוד חכמתו ובינתו אצלם גם עליינו, והוא מלא על כל גודתו אמריו ישר ודבורי מוסר המורים לנו דרכי החשובה הנאמנה והמעשה אשר נעשה, למען ייטב לנו ולbenינו ולהשאיר לנו אחרית הcola. וחילק ספרו לארכעה עמודים.

הנפשות, אחריו אשר כבר לפניו חשב ר' סעדיה גאון ז"ל את המתאמנים למיניהם ומשתאים. ואלו צ"ל ספר הגלגול והוא ספר הבוני או פילוסופי ע"ב. ובאמת לא ידעתו למה תמה האדון הזה כ"ב. ראשית בפי הנראה מספר האמונה והדעתו פרק ז' ממאמר ז' לא רזה רך לשרש אמונה הגלגול כאשר האמין הפילוסוף פיתאגoras, כי הנשמה תמיד בורותות באור אהרי הפרדים ויעצמו להתחבר אל ראנונה באשר יפגנו. ד"ט אם הנפש עזבה גויה אחת בכלה ביה החהברה, אז תדקק מה חדש אל גויה אחרת מאדם לאב וסום ובחומה בלי הבדל, זאת לא יאמינו עם ישראל אבל אמונה הגלגול על דרך המוסר שהדקק עוד הפעם בוגוף, ואין לה מנוח לשוב אל מקומו הראשון עד שתזוכר עצמה מתאות העולם הזה ותקנה שלמות לעלות מעלה מעלה אל מקומו הראשון מאשר חצבה, האמונה הזאת היא אמת יציב. וזאת האמין גם ר' אברהם בר חייא כי בפה מלא הגיד לנו וזה באספר קוה (דף ה' ע"ב) זו"ל ואם אויל וחפץ הוא היה נשמהו מודרך הסחו שהיתה מואס את העולם נצלה בעצמה מן היוצר והושבת להתקין, ומצד אלו שלא היה מבין רוך החכמה ולא ידע סדר פשיות הנשמה אין נשמהו יכולת לאחד מאייר העולם השפל. ומפני עמדת באור העולם הוא חזרה להדקק ליוצר ולתחבר בו פעע שנייה ושלישית עד שתהייה קונה חכמה באחרונה שתהייה בה יכולת להפרד מאייר העולם השפל ולעלות למעלה ממנה ע"ב. א"ב נראה מפורש בספר הגלגול אמת ונגן. אך זאת יקשה עид כי האמור מהגלגול היא מעט בנסיבות, ואיך יקרה למאמר הלו בשם ספר מיזה? ע"ב נראה להחלה כי שם ההגין הוא שם בולל על אותה ספרים, כמו שקרה לטפרי על הבינה והנדה בשם הכלל חכמה החזין כמבואר בקדמותו לזו"ה, בן קרא בשם הכלל ספרו ההורג, וכלל בו סדר בריאת שמים הארץ וכל הנבראים ובריאת האדם על דרך המחקר, ואחר בן סדר הגלגול אחרי הפלדה מהונף, וגם הורה לעם ישראל דרכי דחשובה וモרות האדם אשר יעשה אורם וחי בהם. א"ב נבללו בו ספר הנקין וספר הגלגול וספר המהות או גדר האדם ואינו ספר הבוני או פילוסופי.

¹³⁾ זמן כתיבת ספר זהה נראה לי להחליט שהיota זאת ראשית מלאתנו מפרי הנבטים אשר כתב על ספר. ומה שנראה מדבריו מהקדמותו לזו"ה שלא רזה לתבר שום ספר עד שבא אליו שורות יקרות מאת קצין דורו ויעז אותו לחבר ספר בחכמת הבובבים, א"ב

העמוד הראשוני בחלה והאדם וראשו, וסדר בינו ותוכנה בו ייכיר המחבר על דרך החקירה עניין חומר החילוי מה הוא, אשר לדעת הפלטיפיס ממנו נשחת העולם, וסדר בראית שמים הארץ וכל ברואי תבל, וסדר בראית האדם מבחר היטורים. ומה יגיע לנפשו אחרי הפרודה מהנו.

העמוד השני. מה טוב לאדם לעשותו, בעולם זה כל ימי היווה בו ייכיר מהות התשובה ואיך נטוונו עליה, וההפרש שיש בין הצדיק הנמור אשר לא חטא טולם, ובין בעל חשיבה הנמור השב מחתאתו, ויהלך אותם למדרגות שונות, עניין הנזק ועינוי הנפש, ופירוש על פרשה נ"ז בס' ישע' קרא בנוון אל החחשך.

העמוד השלישי. איך נצל החוטא מרשותו בהמתו והשובה בו ייכיר מלה שב איך נפרד על עניינים שונים, גם יהלך דרכיו התשובה לחקים רבים, וביאור עמוק על ספר יונה, ופירוש על סדר היהודי.

העמוד הרביעי. באסיפה אדם וחליפו סוף העולם ואחריו. בו ייכיר במה ייכת האדם את ארצו להטיב לו לאחריו, איך כוללים בעשרה הדברים כל החורי"ג מזות, וראיות חזקות מהחוכחה שבספר יוקרא אשר יעדיו רק על הגלות שאנו עומדים בה, וגם הבטחה נדולה על גנואלה שאנו מצפון שיבא ב Maher בימינו.

נראה מה שספר צ"ה חביר בתחילת? אולי באמת אין כאן חיה כי מה שלא רצה לחבר שם ספר, היה רק בחכמתו הבינה והנדפה עד שעזע אותו רבו, כי אין נראת מוברי שכתב בהקדמותו זול וככל ימי דרשתי והפשת לי מזיא חבו בלשונו הקרש מפרש את החכמה הזאת על סדרה ולא מצתה, ונראתי בעניין כאלו אני מהшиб להמציא אותו כפי יכולתי והוא מתרשל מטהעצל בעשות זאת, כי לא ראייה למפרק על דעתו ולא לקיים דבר כזה מעונתי ורשותי, וכשבאו לידי שירות יקרות וטורים יוצאים מלפני קץן החור וגביrho משמש המדע ומאותו והוד השכל והזרע, הגקרוא בשם איש אלהים ובחוותו יסכא מאד שלומו ולפניהם יגון שמו, ויעץ אותה לחבר בחכמת הכבבבים חברו שהיתה מבאר את עיניה ומספרה בחוגן דרכיה, עמדויה על דבריו הנעים ומזונו רואיה להשלים ולהתempt מיד השתדלתי לשמע לעצמו בכפי במו עלי וחברתו ע"כ. א"כ נראה מזה ברור שוק בחכמה הזאת לא רצה לחבר עד שצotta עלו רבו: והזוק לזרבי נראה ברור כי בכל פעם בהחלה נפכו חם שם אביו ועל אביו הרבה ז"ל או נ"ע, ונספר הזה מתجيل,, אמר אברהם בר חייא הספדי ולא הרבה על אבי ז"ל? נראה מזה שאביו היה עוד מי ביום הכרז ספר הלה. אך זאת ישאר לנו עד ספק אחר שהחלטנו והראנו ברור כי ספר העבור חביר הנשיא בשנת ד"א התה"ג וזה היה בזמנן מאוחר יותר מזמן שהחל להבר ספור צ"ה ובזמן חבוווט ס' צ"ה היה אביו כבר מת כי אין דוח בפתחה ספרו צ"ה,, אמר אברהם בר חייא הספדי נ"ע, ובהתחלת ספר העבור לא הרבה על אבי ז"ל? כי אין נחוב

ובסופה נכתבו חתורים האלה

נשלם ההגון, תחולת לאל עליון ברא כל ישנו.
ולבות חורשי רע יסיר, ולא יגרע מצדיק עינו.
ולב טהור נורא, אל עמו יברא, ויסלח כל עינו
bara' ha-bin yicra'ha,¹⁴⁾ ומוקומו יערת, להש��ות את פנינו.

אללה חולדות איש האלים הוה ואלה ספריו אשר הנחיל לנו למסורתה,
ומלבד ספרי המדע והחכמה, הכהונה וונדרסתה, אשר השאיר אחריו
ברכה, אשר עודם צורמים וחותומים באופרות גנווי מלכים, אשר
המה יעדון ויונדון על עצם שכלו ורוחב ביניהם אשר הי' לו בשבע
חכמתו, עוד השאיר לנו ברכה בספר החק הלו אשר יותר משבע
מאות שנים הי' צורר וגנווי, וכמעט נשכח מלך איש במחשי הנשיה
וללא הויתר לנו ה' ברחמי הרבים עוד שריד מעט במקומות מעטים
או נאבד מטמן יקר כוה' מהנתנו, ומתי יתן יוחזרו לבות בני ישראל
לחקור ולדרכו אחורי יתר חביריו דוקרים להוציאם לאור, למען יהנו
בני ישראל מאור הגנו אשר הי' נעלם עד כה.

ואני טרם אכללה לדבר, אחללה פני הקורא אם ימצא בספר
זהה מקום אשר לא נגה עליו עוד אוור המכון הבורר, בל יאשמני
בזה, אולי חסרתי או חוספתי אויתות תיבותם ובגלל זה נשחת הכהנה,
בל יתלה האשם بي, רק בהמעתקיך אשר העתיק הספר הלו, אליו
ישוב האשם כי השחתה העתקה מכל וכל, אף הפסוקים המובאים
אשר גם בר בי רב דחר יומה יודע, לא נהרג המעתקיך להציגם כסדרן,
גם הכתב והמתכתב היה נשחת מארח, והאותיות רוכם כולם נחבקעו
מרוב וושן, ובמקומות רבים נמחק ונחרס מכל וכל, כאשר העיד על

בראש הספר,, קחה לך התחבר בהשbon העבור אשר כדו' נסתם, חפר על מטמוני וחפש
מצפוני ויואר לך נעתם, וחבין העין בשיעור כל מניין ומספר בו נחתם, ותניא תעלומות
בדרכי החכמתו וסודי פלאותם, מולח כל אשכל אשר ברא הכל ערי' גמר יתם, ימגנה
עם זביה אברהם בר חייא אשר חבר אותם, ויבנה אולמו ויחון על עמו ויקבץ גלותם.
א"ב נראה שלא כתוב על אביי ז"ל? ואפשר שתיבת ימגנה עם זבייא היא במקום
"ל או נ"ע".

¹⁴⁾ תיכת בין חספתי מדעת, כי כפי שמצוותו באירוען משנת 1850 ז"יטע 426
נעתקו החרדים האלה מהחכמת ג"ט, וככתב שם באר המן יכרא ואחריו נמשכו עוד אויתות
חכמים, ובתוכם החכם פיליפאוסקי, ולדעתי לא יזכר המליצה כמו בן כי מה למן עם
bara'? ע"ב שניתי תחת המן, הבין, והמליצה בעת זכתה ונקייה.

זה החכם ג"ט במחברת ציון, וללא הוה בעורתי החכם הנדול החוקר המופלא מהרשרד"ל נ"י להעתק ל' מכ"ז אשר נמצא ח"ג, למלאות מקומות החסרים מכל וכל, כי עתה לא יכולתי להוציאו לאור עולם. ה' ישלם פועלו וצדקתו יעמוד לעד. גם במקומות רבות הוכרחתי להוסיפה איזה תיבות לטעין יוכן הobar לאשורי, והצנתי אח אשר הוסיף בשני הארץ אריה כה [] וידע הקורא כי החיבות הננספות לא מבطن המחבר יצאו, רק לפי השערתי אשר שערתי והוכרחתי להוסיפה לטעם השלים הפשט ולמלאות הכהנה אשר בלא זה בלתי מובן להקורא.

ואתם שוחררי הטוב והחשיבה, לפניכם אקריב דבריו המעתים האלה אשר כתבתי, ואתם בחבונם אותם בכור שככלם, ואם ימצאו דבריו חן בעיניכם אוישם לבני גם אני, מאה מוקירכם וידיכם..

"צחק אייזק בלא"א מ"ה יהודא ליב פר"י אמרן מקראקה."

מכתב מוחרב הנאון המפורסם מהור"ד שלמה יהודה לב כהן רפאפורט רב ואב"ד בק"ק פראנ י"א.

ב"ה

לכבוד התורני החכם היקת, רוח סבינגו יובלחו אל כל מחקר, מבין ומשכלי וסחוק בתורה,
וביראת ה' התהוורת, ומתחום הדותיה, ומחשבי הנשיה, יציא פנינים לאורה,
כבוד שמו מהור"ד יצחק אייזק טרייאטאנ נ"ג.

לשמע און שטעה, כי העמל להוציא לאור ס' הנון הנפש לר' אברם בר חייא הנשיה ז"ל, אשר היה טמן עד כה באוצרות הספרים כ"י, ועתה עיני ראהו חרות בעט ברול ועופרת, ובראשו חולדות החכם הנגדל הזהא והוא פרי עמלך ברודת ובכשרון, ושלחת את הספר אליו בטרם יצא על פni חזן, ובקשת טמי אם יש אליו איה הערתה לשלהם לך על הגבר הנגדל הלה ועל ספרו ועל דברותיך היקרות. ואניד לך בראשונה, כי שמחתי מאד וכן יש מה עמי כל מבקשי ודורשי טוב לעטנו, על כי יש עוד היום בישראל מכבדיו קדוטניינו ומהאמצים להראות חכמתם ויתרונו כשורנס והועלת ספריהם, ננד איה, חדשים אשר ידטן להחכבר בקהלון קדוטנים מצוינים, ובאות לחשוף מפעל יקר מקדתו אחד גדול בחורה ובחכמה וביראה, ואוותי כבדת לשאל טמי איה דברים על חיבורו זה ועל חולדיו אשר חקרה לנו. ובכל לבני חפצתי למלאות שאלתך, בשוגם מעטו המעניינה אשר נוכל לשאוב מהם על אודות זה הגבר. ואמרתי יוד' מה, אנסה ואראח אויל' יעלה בידי טאומה לחועלת הקוראים היישרים, ותחבר את מאמרי זה הקטן אל הספר, על הסדר כפי אשר יבא לפנינו. אכןacha והם ישאו לדבר הזה, אם יביאני העניין לדבר נם אודות חכמים זולתו ואודות דבריהם, עת יבוא ביחס מה על זה המחבר או ספרו, כי כן דרכי הביקורת, ישתתרנו פעמים סבב סבב, ועל סביבותם ישיבו לרוב למקומם הראשן.

א). (להמלח'ה התולדה) כל מ"ש כ"ת בפנים ובהערות עפ"י דברי חכם אחד אודות המשעפות והმחבר מזורע דוד אין לו יסוד קיים כלל לע"ז, והחכם זההוא אשר דבריו טובאים טודידי החכם הנגדל החוקר הטופלא מהרש"ל נ"ג, לא הביא שם טקוור לדעתו, ובכלל הטענות אשר נ cedar וזה הנשיה בשם, אין ממנו בעצמו, אין מזולתו

לכבוד ולחפארה, לא נזכר גם ברטו שהיה מורה דוד. ובסוף הערת
 ב' כתוב כ"ח כי י"א שהויה משפחת הלויים, וגם זה לא נמצא בשום
 מקום. ועכ"פ שני אלה היו חסונים סותרים את עצם, כי מי שהוא
 לוי איננו מורה הטלוכה —. אכן הטעות של שניהם נובעת לע"ד
 מטעם אחד, כי החלפו קצת ר' אברהם וה בר' אברהם הלוי בעל ס'
 הקבלה, וזה עפ"י דבריו הרבה בעל הייחוס שכתב על זה ר' א' הלוי,
 (יחסין ד' קראקה ריש דף קל"ב) ועוד חבר ספר בחכמת התכוונה ע"כ.
 שם קוראו ג"כ ר' אברהם בן דאודי, ובverbו שם ר' א' בר חייא
 חבר ספרים בחכונה החליפום קצת באשר הוסיף שם לוי לר' א' בר
 חייא, אף אם ידעו כי בן דאודי הכוונה בן איש ששמו דוד, דימו
 כי היו לאביו שני שמות חייא גם דוד, כמו שנמצאו לרוב אצל
 אחבי' הוושבים בין העربאים ואחרים טעו עוד וחשבו כי בן דאודי
 הוראתו מורה דוד ואת שם לוי לא ראו שם, וננתנו לנו זה גם
 לר' אברהם בר חייא. ומ"ש כ"ח קצת ראייה בדברי ר' א' בן הרמב"ם
 באגרתו המהוברת לאנורות אביו, הנה כתוב שם רק שמי שהוא ג"כ נשיא, והוא
 דור נקרא נשיא על שם המלך ראש משפחות שהוא ג"כ נשיא, והוא
 עוד כאלה ביטוי בארץם קדם,Aufyi שלא היה עוד שם שרורת
 או משטרת בידם, אך לא כי כל הנקרא נשיא הוא מורה הטלוכה,
 וכמה נשאים היו בספרד בזמנם והוא אחד מהם מורה דוד, ואחד
 היה שם מורה דוד והוא ר' חייא בן אל דאודי והוא לא היה נקרא
 נשיא —. ועוד יבא לפניו להלaha (ס' י') ספק חילוף כזה ר' א' ב"ח
 בר' א' בר דוד לעניין אחר. ועוד נמצא (ס' י'א) כי אולי מסופר העטים
 החליפו עוד ראב'ח הנשיא בר' אברהם אב"ד, וזה ג"כ רק מפני
 הכהנים נשיא ואב"ד הנראים בעיניהם דומים זה זה.

ב'. (לצד VII שם בהעה 4) כתוב כ"ח בן קורא אותו (את ראב'ח) רבינו
 הרמב"ם ז"ל באגרתו לחייטן ז"ל וכבר עמד אחד מן המתוחדים
 בספרד ע"כ. ויש להסביר כי עוד יהלל הרמב"ם ז"ל אה חיבורו ס'
 העבור ז"ל. (פירוש גמנסית ערין ס'ב ט"ה) וכבר חבר זולחנו בספרד
 בוה הענין וולחו מהתין הוה חיבור נאה מאד שאין ביןינו ובין החיבורין
 שתבררו בטורח בעניין העיבור דומיא בשום צד ע"כ. ובס' הנכבד
 דרכי המשנה להרב החה"ג החכם הגדול מוהדר וכמי פראנקל נ"ז
 מביא וזה המאמר ממנה (צד 326) וכותב עלו בהערה ואפשר שכיוון על
 ס' העיבור לר' א' בר חייא הנשיא ע"כ. ואצלנו אין בוה ספק כלל,
 כי לא נמצא או בספרד חכם זולחו אשר חיבור ספר כזה בעין

כהה, רק ר' חסאן הדין ור' יצחק בר' ברוך הם הרו בוטן טוקודם לפני בערך מאה שנים, ועל חכם כהה לא היה כותב בסמה „ולחנן“. ואולי תהיה מזה ג'כ' קצת ראה כי ראב"ח היה חי עוד עכ"פ בתקלה ימי הרטב"ם, וולת זה לא יתכן ג'כ' שיכתבו עליו „ולחנן בספרד“ —. עוד יש קצת ראה שהשתמש הרטב"ם בספר זה הגיון הנעלם ובו שcn מ"ש (כפ"ז משנה פרקי) „בהבדל אשר בין החסיד המועלם ובו הכובש אח יצרו ומושל בנפשו“ נמצא עין זה בספר זה (צד י') יע"ש שם. האטנם כח שם הרטב"ם אמרו הפלוסופים וכו' גם הנשיא כתוב שם והטון חכמי המקרא אמרו כי החאב להנאת עולם וכו'. ויכול להיות כי שניהם לקחו דבריהם מספרי הפלוסופים הערביים. וגם הוסיף הרטב"ם הרבה על דבריו הנשיא בהערות והארות על דבריו רוז'ל.

ג. (צ) „החכם הנדול החוקר המופלא מהרש"ל העירני כי המפרש על הלוות קה"ה (פ"ז) העיד, שנמצא מאמר ארוך בחוק כי רבינו הרטב"ב והוא פירוש על יסוד הkopft רב אדא, והפירוש הלו נמצא ג'כ' בס' העיבור צד 88 ע'כ, ובעהורה 5 מציג לשון המפרש בשם קונדרם הרטב"ם ודרכי ס' העיבור והלעומת והאוורן, לטען יראה הקורא כי הוא רק במעט שניים. והנה וזה מהרש"ל נ"י יידי ואחובי הוא מאו ועוד גם דום. אך לדאבור נפשי לא היה עד כה טידידי הרטב"ם ז"ל. ואולי נחעורר בקרבו מחדש רוח אהבה אליו אכן ראייתי פה הכרה לנאות כל שמען כחם מאוזנו הר"ם ז"ל, בל יתראה כאילו רضا ח"ז להתקשט בעורייו ולחתו ובחעלמת שם בעליו. וביחור אחריו ראיינו (פ"ז) כי ראה ס' העיבור והלדו, ולהסיר השד כהה גםطلب יידי וזה מהרש"ל נ"י ולהצידיקו גם בעינוי החזרות בכל עניין, אך כהות לפעמים טראות באור פני משה טימוני —. ואעיר בתקלה, כי המפרש שם כתוב בו"ל, נמצא כחוב בכ"י הגאון רטמ"ל בקונדרסן בעניין זו החקופה. אווז"ל הקדימה התקופה לטולד לדברי רב אדא כו' ע'כ. ומה נקל להיוות כי העתיק הרטב"ם לעצמו ולצרכו דברים מן שער ד' ממאמר השלישי בס' העיבור, והוא לא לקובודם בפ"ע לעין בו לפරקים. והוא ט"ש בקונדרסן ר"ל לא באיזה טחיבוריו שחיבר על שמו בעצמו. אולם יותר מבורר עוד ביטול כל החשד לטעין היטב, אחריו נבחן כי לא יכול לשון ס' העיבור בפרש שם, מן מקום אשר נרשם עליו „נמצא כתוב" וכו', והיינו מן הקדימה התקופה וכו' וכאשר העמיד כ"ח התחלה זו לעומת זה, כי אם מתחילה

דבריו המפרש לריש פ"י טקה"ח. ותוינו מן "שנת החיטה לדברי רב אדא בר אהבה כאשר אדם מבין מטעמו" וכו'. ובזה"ל ממש תחיל נ"כ שער ד' טמאמר ג' בספר העיבור (א"ז 87) רק בהוספה מלאה [טחת] בתחלה והולכים שתוי הלשנות בשינוי, עד "אם תשאל" בדברי המפרש, ומשם הולך מאמר ארוך מן דף ע"ו ריש ע"ד עד ריש דף ע"ז. (ד' יענץ) וטסימים "שהוא ג' ניסן". ואח"ז תבנה החיבור "נמצא כחוב בכ"י חגנון וכו'. וכל המאמר זהה המפסיק באמצעות ס' העיבור מן "אם תשאל" וכו' עד "נמצא כחוב" לא נמצא מטנו דבר בס' העיבור. וכשאתה מsharp תחולת הדברים של המפרש עד ואם תשאל" עם יתר הדברים שם לפניו אחר "נמצא כחוב" תראה כי עתק שם כל שער ד' טמאמר הג' של ס' העיבור מתחלו ועד סופו בלי גרעון. אכן כפי מה שהעמיד כ"ת רק מן האיז' הקדימה התקופה למלוד וכו' נראהים הדברים כתו קצוצים מתחלהם. ונראה עוד בדור הראשון כי זה המאמר המפסיק מן "אם תשאל" עד "שהוא ג' ניסן" עתק מהנה בಗליון מס' העיבור במקום החווא. והראיה על זה כי נכפלה שורה אחת זהיא, הקדימה התקופה וכו', הבאה בתחילה קודם ההפסק ועוד בסופו אחר "נמצא כחוב" וכו', וכך לא היה יכול לבא רק ע"י העתקה מהנה בಗליון הספר, אשר החזיקו בראשם להראות על מקום ההגהה, הואطبع לרוב ספק אם ההגהה מוסבת על שורה הקודמת או על המאוורת לה, ועיי'ו כתעתיק אח"כ הדברים טגוק בספר והגהה באמצעות, מכפיל השורה האחורונה שלפני ההגהה ומעמידה עוד הפעם אחריה —. ועתה כאשר נעמוד על החיבור נמצא כחוב בכ"י חגנון רטו"ל בקונדרסין וכו' יקשה علينا לכאותה, אם הכוונה על כל הדברים הנמצאים במפרש שם בוה הפרק, והממים [טלבד ההפסק] מס' העיבור, הנה אין כאן המוקם הרואו לרשימה כזו, והיא חמוץ תמיד או לפני תחילת המאמר או אחרי סופו, ולא באמצעות. ולכן אין ספק כי רישיטה זו מוסבת רק על ההפסק בלבד, והוא הנמצא בכ"י חגנון רטו"ל, והוא אשר לא נמצא בס' העיבור —. והכוונה ע"כ מן ההפסק [התוסית על גוף המאמר] נמצא בכ"י חגנון ז"ל. ויותר עוד נלע"ד כי גם זה ההפסק לא ישא תחילת מתחה יד הרמב"ם בעצמו, כי היא כבר עתקה מהנה של גוף הספר. ואילו הרמב"ם ז"ל או חכם א' קודם לו והרמב"ם ז"ל אחריו העתיק לו את ההגהה בפ"ע, ורשם כי מקומה הראשון היה באמצעות הדברים של ס' העיבור, והמפרש ז"ל עירוב הכל ביהר והעתיק עוד

בшибוטים ותיקף אחר "נמצא כחוב" מש' ב' שיבושים בשורה ראשונה, "ארז" ל' הקדימה החקופה מה זה ארו' ל? והICON מצאנו זה להז' ל', ובם' העיבור וכן בחילה דברי המפרש לא נמצאה טלה זו. ואולי צ'ל ארא' ז' ור' אמר ר' אברהם והוא בעל ס' העיבור, או "אמטר ז' ז'" והוא ע"ד מנהג הסופרים הערביים, כי לפניו כל מאמר הנעהק מולחים. מתחילה בטלה אמר" — . "הקדימה החקופה לטולד לדברי רב אדא צ'ל לטולד ניסן, כמו שהוא על נכנן למעלה אצל המפרש בחילה הפרק ובם' העיבור — . ועוד ס' חרטמ'ב [כן הוא לפני כドפוס עפני] צ'ל ט' חרטמ'ב ג'כ' כנ'ל שם ושם — . ונראה שהמפרש העתיק עוד באיזה מקומות מס' העיבור מבלי ציין מקורו. ואולי אמר זה באיזה הקדמה קטנה לפירשו זה על הל' קה'ת — . ועכ' פ' נקיינו לע"ד את האדם הגדול אדוננו הרטב"ם ז'ל מכל שטץ והיינו מהחפאות בדברי זולחו.

ד.) מעניין לענן באותו ענן. אחרי הולכוני מערכי הגינוי נס פה, כאשר הרוגתי כפעם בפעם, להליץ بعد גבר הנשא הולה המימי בכל דרכיו, אשר מני דורות רבים ועד עתה לא היה צריך עוד למליין להגידי לאדם ישרו, כי לא היה נושא מטעמים עליון שטץ וחסרון, רק עתה בדורנו בפרוץ ההגינוי ושגונן בכל דבר ובכל איש מקדמוניים ועד אחרים, ואין נקי ואין בטוח מכל פגע וככל קטטה, וסובבו גם עליו רבizo להשפילהו מטבחו הרם; אמרתי מדי אהאמץ להסיר ממנה חישד כוח הנזכר למעלה (בצפן הקיטט) לא אעוכב עוד את הדבר הזה, טבלתו לגיל מעליו חישד דוחט להה מטש במקומ אחר — . שם נשמה עוד לשטווע גם טהלהו טפי רב מצוין בדורנו. כי הנה זה ספר דרכי משנה הנזכר למעלה (פי' ב') נכבדות מהובר בו, ויש בו חקורות מושכלות על התנאים בעלי משנה הראשונים והאחרונים, ועל זמנהם בכל ענן, וגם כללים נחקרים במשנה בבניה ובגדעת, ובשגם יש בו השגות על זולחו ועוד איזה העדרות והוכחות בלתי מגיון אל המטריה, [אין פה המפקם להראות זה] בכל זה לא יוכל להחריש בדיו וחין ערכו ורב חועלחו בהראות חרוך לכל הונגה בחורה המסורת. והוא מדבר ג'כ' בדרישות יקרות על מפרשיות הראשונים של המשנה, ונקל לדעת כי אדוננו הרטב"ם ז'ל, הוא חוויה גדול בינויהם ועליו יರחיב מדרשותיו יותר, ובזה יתן שטחה רבתי לככל הישרים בלביהם היודעים היטב להעריך טעלות הנזולות של הרטב"ם ז'ל, כי יהללו יונדללו בשבחים נפלאים ונעלים מאד. ומה רב העונג

אשר תמצא בוה כל נפש טהורה מחלאת הזטן, לשטוע רכרים
כאליה מפני חכם מפואר כיה בדורינו זה, כתמצא מקור טים חיים,
בארץ ציה ועיפה בלי טים. והוא ראש היישוב הטפוארה בחורה
ונדרעים אשר בק"ק ברעלסלויא יצ"ו —. והנהו כותב על הרטב"ם
בלשנות אלנו (צ"ו 320) „ומה יודע הדרך אשר דרך בה משה איש
האלקים. אך נקדמים עוד לדבר על המעשה הנגדל אשר עשה משה
לעיטי כל ישראל לפונה לו טסילה חדשה. והכל לשמו הדודה יתנו,
כי היה עליו פי שנים ברוח אלקים רוח ידיעת. ורוח בינה יהודיה"
ע"כ. ובהקרטחו לספר זה יוספה לו הנסיון הנכבד אשר בו נקרה
מכמה מחברים מפורסמים בדורות החולפים וזה „ומאוור עיניינו הנשר
הגadol רבינו משה בן טימון“. ואחריו כל אלה נמצאו אצלם בכל זה טקום
אחד אשר יש לעמוד עליו, למען נקוט את המשובח מהעטסה הדומה
לו אשר וכרכנו [פיין הקדום] וזה כי בין מחלליו כתוב (צ"ז 323) וזה
ודכיו [בפי המשנית] ריש טס' חרומות בענין הפעלים הנמצאים
במשנה על בנין חדש וכי אין זה השחתת הלשון, יקרים מאד.
וכן מ"ש כלאים פ"ב מג בענין יוופ' ואופק" ע"כ. וכשנוי דפים אח"כ
(צ"ז 327) בהערה, כתוב וזה, דברי הרטב"ם שכותב בענין חרם ווופ'
במסכת חרומות וכלאים נמצאים בס' הראטה ע"כ. והערה זו לא בלבד
כי מבטלה השבח שכתב עליו בוה (צ"ז 322) אך גם מהפכת אותו קצת
לצד שכננו, כי יותר אשר חזיריים יקרים מצד עצם, יותר יפלא
למה לא העמיד הרטב"ם על שם בעלייהם, וכותבם בסחר כאילו
נבעים טמן — ? אכן המעניין הوطב בשני הספרים דמיינו ברקמה
ובפירוש המשנה לר"ם וזה, לא ניתן מ автомה להתפלא או גם להעתים
אויה חד קטן על זה המתואר —. ר"י בן גנאה וזה כתוב בהקרטחו
לראטה (צ"ח) וזה כי רבים מן התקנים באנשי החכמתה בומנו זה,
ובבד [כטו „ביחור“] בארץינו זה, מביאה אותם הקנאה בהם עם
הסכלות, להחעלל עליהם [על ר"ל במשנה] בענין נפלא וכו', יותר
נפלא ומגינה בוה מטעימות ונגלת מסכחותם, מה שהם חופשים
עלינו עדח המפרשים ספרי האלקים, כהביבאנו עד טן המשנה, בעבור
שהם מגנים אותה טמה שנמציא בה טשלות ורותות ויצאות חזין להקשות
הלשון, כמו מה שנאמר לא יתורום ואם חרם חרומות חרומה, אמור
כiosa טעות כי הדתי טן חרומה איננה שדרשית וכו', וטענו עוד באמרים
התחיל ויתחיל כי הדתי בתחלת נספה כי הוא טן דחל הנגף (בטרבי
„א) וכו'. וטענו עול באמרים יוופ' בענין יהופ' כאשר אמרו (כלאים

פ"ד פ"ג) ימתין לה עד שתהלייע ווופך כי, ואח"כ אופך ע"כ. ותירוצי שם על כל אלה (סוף צד ט') כי גם הוי"ד של מתחודים בטקרה יהורה, כי הוא נגורן אודה את זה [ובאמת אין כן, כי מתחודים הוא רק מן שם עצם פרטיו של יהורה] וכן עשו בעלי המשנה כלל יתרום ואם תרם, כי כאשר רב שמשום בתרומה אמדורו אומד הנטולה הואה (ש"ב י"ט) כי אבל ווופך הויה דעחם בו שראו [צ"ל שרואו] להטיר ה"א הפך באלאפ', ובא אף על דעתו אמר ע"כ. והראיה יראה כי לא ר' יונה היה המעריך על לשונות זרות שבמשנה כי אם איזה מאנשי דורו מתקדים, ותשובייחו עליהם אין כ"כ מספיקות — ודברי הרטב"ס ויל' בוה העניין ראוי להעתקם פה וויל' (בפירושו לרש החפות) אמטרם בכל המשנה הרם ותורם ותורם, בעלי הלשון האחרונים מקשים על זה, ואומרים כי השרש הרים ומרם ו/orים. וו אינה קושיא אמתית, כיון שעקר כל הלשון מן הלשונות הוא חזרה למזה שמדוברים בו בעלי אותו הלשון ומה שנשטע מהם, ואלו בעלי המשנה ללא ספק עבריים היו במקומן ר"ל בארץ הצבי, ונשטע מהם ל' תרם ובו נשחתשו, הנה זו ראייה שהוא מקובל בלשון וזו המלה לשון מלשונות העבריים, ועל זה הדרך תריה תשובהתך לכל מי שיאמר מן האחרונים שלשון המשנה אינו צח, או שהם נשחתשו במלאות שאין כראוי בלשון, וזה העקר שוכרתו לך אמרתי אצל החכמים השליטים המורכבים על הדברים הכלולים כל הלשונות כלם ע"כ. וראיה נא הקורא כי גוף ההערה והקושיא על הלשונות שבמשנה הנראות ננד מהלך לשון עברית, איןנו לוקח לעצמו בסתם ח"ז, רק מכיאה בשם בעלי הלשון האחרונים, והם הם אנשי דורו של ר' יונה אשר הוא מביאם בעניין זה. אכן תירוץ הקושיא כתוב על שם עצמו, ואני זה של ר' יונה רק יותר נכון לנכוון מטהנו. וכשגם מ"ש כי בעלי המשנה עבריים היו במקומות ונשטע מהם ל' תרם ובו נשחתשו" נראה קצר בלחזי מוסך בחולחות המנים, כי ביטן בית שני בעית העצמה המשנה דברו יהודים וכי הנורע בלשון סורסי לא בלה"ק, מ"ט ידרק מادر בגוף דבריו, כי אמנם הויל' העמידו במשנה כמה מלאות ושיטות החאר מלשון עברית והם בלתי נמצאים לפניו בספרינו תנ"ה, רק כפי מה שקבלו אוחם מקדרטוניים, שאarity הפליטה מלה"ק בעית היהชา היה ונדברת כמו שהראתי ואת חוליות ריבינו נתן (העה א') ייה פעל חרם כאחד מהם, ובויתר יכונו דבריו לפה מה שהראת ברור שפנינו החקם הנגדל חוקר וטומיק

בלשנות מוהר"ר וואלף היידענהיים ז"ל, בספרו מודע לבינה על ההורת (गמבר ל"ד ח') בחלוקת הבנת המקרה, כי כבר בנו העברים פעלים חדשים ככלה גם בעת דוחה לה"ק עוד נדררת וכמו מושרש אבה שהוראותו חזק ורצון, ושם דברינו ממנו בחוספות תי"ז בראש התיבה, גרסה נשפי לחאה (תallows ק"ש ב') ונשתרש בו התי"ז ונחרוה ממנה שרש האב, ובנו מטנו בנין הקל הנה האביה לפיקודך. (שם שם פסק ט') כי ועל ההקש הוה אמרו ר"ל החיל ומחיל ממש דבר תחלה ומשרש חל, ואמרו חרם ויתרומ ממש דבר תרומה ומשרש רום, ואינם שלא כמשפט הלשון אבל מיפורים על המנהג שהנהנו בעלי הלשון ע"כ, ודבריו מושכלים ונכנים מאד. ואני הוסיף עלי עוד בע"ה להראות בנינים חדשים ככלה עוד בספר תנ"ך. ועוד פ' יצדקו עי"ז יותר דרכי הרמב"ם במת"ש עבריים היו במקומם ובו נשחטו, ר"ל כי הקדמוניים בין בעלי המשנה קבלו הפעל חרם כפי מה שנשחטו בו מכבר בעוד לשון עבריות נדררת גם ביטיהם עוד. לא לך איפא הרמב"ם ז"ל מאומה מדברי ר' יונה בס' הרקמה, רק מביא האחרונים במדקדקים אשר יביא גם הוא, ומשיב עליהם את אשר לא חשב הוא בתשובה יותר מושכלת — . ובכלאים (פ"ב מ"ג) כתוב הרמב"ם ז"ל בפירושו ז"ל. יוופך ויופך אחד, והם הבקאים בלה"ק אפשר שהיה אצלם זה הלשון שהיו אומרים הוופך ויופך ועניהם אחד, וזה אייננו חדש בלשוננו, שהרי יאמר לך והליך והם שני עקרים משתנים ועניהם אחד, וכשיהיה העבר הפך [צ"ל יופך] יהיה הפעל העתיד טמןיו יוופך ואופך ע"כ. ופה לא היה צריך להביא את אחרונים המדקדקים, כי הורות של אופך ויופך נראות בהשכמה ראשונה לכל קורא. אכן גם פה תשובתו יותר מושכלת מזו של ר' יונה ז"ל.

ה). ועה אנקש רצון מקוראים ישראלים לבלחוי יתלוננו על כי במאמר אודות חולדות קדמוןراب"ח ז"ל הרשות לי לעירן בדברים עוד המתייחסים לאודונו הרמב"ם ז"ל המאוחר טמןו. ונחשוב כי גם נפש הצדיק ראב"ח תגיל עת חזקוף מטעון קדשה, כי סיפור פעליה בתכל הארץ, הסב גם משפט זדק לדעתה דוא נפש הנשאה של הרמב"ם ז"ל — . ואחרי הביאנו הענן להן עליו מדתו העטסה הנמצא עליו בספר הנזכר דרכי המשנה, לא נעוזב עוד מקום אחד שם (צד 324) אשר בו נראה כמכביר ארבע קושיות על פירוש המשניות שלו מבלי הישיר רק אחת מהן. האמנם כתוב שם אח"כ (צד 325) ז"ל אך כאשר נרד לקורות פירוש זה יסورو כל הקושים וכו'. אכן בכל זה לא

הסיר אח"כ מון הורות רק השאלה האחרונה ורק ע"ד השערה וגם היא אך ליותר לע"ד, כי כל הקשיות נצבות רק לטראה עין, ובמגע עין החלפנה ותהיינה לאן. ונציגו אותן פה על הסדר עם השאלה כל אחת מלה בצד זה. וול. "דברי הרמב"ם בפירושו הם לפעמים קשים להולם".

א). "ע' יבמות פ"ה מ"ג, וכבר כתוב הרשב"א שם בחידושו (לף נ"ב) חטיה ל' מובא פה קדוש חיאן יאמר דבר זה ע"כ.

התשובה. הנה ראוי לומר על הרשב"א ז"ל כל המליצה שאמר פה על אדוננו הרמב"ם, והחטיה עליו טובא אין יהטה בחנם על דבר ישר ופשטוט. והרמב"ם כתוב שאם נחלצה שבה ערוה כבתחילה לפני מות אחיו ע"כ ור"ל לענין קדושון של זה האח שאין הופסין בה, כי ע"י החליצה נעשית לו כערוה, וכמו שלא היה הופסין הקידושין שלו בחיה אחיו, והוא רק שונה בזה לשון הבריתא שם, לדברי ר"ע שהוא עשה חלווצה כערוה ור"ל ג"כ לענין קידושין לא שהוא חייב על ביאתה טיטה. ואעפ"י שאמר ר"ע בלשון סחטי הלווצה כערוה, כוונתו בכלל זה, כי רק בזה היה דומה לעורות של תורה אשר בכלן גם אשת איש ע' תוס' קידושין י"א), לענין קידושין, דסביר אין קידושין הופסין בחייביו לאין. והרמב"ם ז"ל כhab כן בביואר ומפרש דבריו יותר טר"ע, ז"ל ואננס וזה דעת ר"ע דס"ל אין קידושין בחייבי לאין לפי שכשנהחלצה תורה ערוה כמו שהיתה קודם מיתה אחיו ע"כ. ואין ספק אח' שכוונון רק לענין קידושין והרשב"א פי' כן בעצמו דברי ר"ע. וחטיחתו על הרמב"ם כמעט אינה מובנת.

ב). "ובחחים פ"ד ט"ב פירש ז"ל אמר רחמנא בפר החטא המקרוב ביו"כ ולפני הכפרת יות שבע פעמים וגוי", ואמר בשעריך החטא שחברו שעיר המשתלה כאשר עשה לרם הפר.. ר"ל שיזה שבע פעמים, ומתורה שהווית שבפניהם מעכבות זו את זו וכו'. ע"כ והבריה לא"ט שם אשר סטנה יוצא והוא הלימוד מראה בפירוש. וכן כל הסוגיא שם, רהילמוד הוא מפר העלם דבר ולא מפר ושעריך דיווה"כ עכ"ל.

התשובה. לא הכל נלמד שם בהחלטת מפר העלם דבר, וביחוד פר ושעריך דיווה"כ, והסוגיא שם מראיה בפירוש להפוך, דאמירין החם (זף ט' ע"ב) לפך והוא פר יהוה"כ למאי הלכתא אי לעכב חוקת כתיב ביה אמר ר"ג בר יצחק לא נרצה אלא לר' יהודה דאמר כי כתיבא

חוקה כי אלמא דלאך דריי לא ילפין עיכוב הואות של יה'כ מפר העלם דבר כי אם מהוקה דכתיב אצל יה'כ וכן אמרו במקום אחר בסתם (מנחות כ"ז ע"א) כי הואות שבפירה מעכבות זו את זו הוקה. כי הואות שעל בין הבדים וועל טובח הוחב וועל הפרכה מעכבות זו את זו, דיויה'כ כתיב הוקה. דפר כהן טשיות ודפר העלם דבר של צבור ודישעורי ע"ז כדתניא ועשה לפר כי שם חיסר א' טן המתנות לא עשה ולא כלום ע"כ. והנה מביא שם רק חחלה הבריהא דובחים (ל"ט א') והשミニ כל היתר שם. וזה דחHAM למד מן אשר עשה לפר זה פר יה'כ, וכן הקדים כנבר דיויה'כ הוקה כתיב ביה, וא'כ הלייטדים שם ופה אינם מחאים. והרטב"ם בפירושו למןחות (פ"ג פ"ז) אחורי חשב בפרט כל הוואות שבפניהם, של יה'כ והעלם דבר וכו' ומביא על כל א' מקראות הנאמרים בעניין כתיב זו"ל וכמו אלו ההיות בעצטן ובאלו המתקומות זורקים מדם שעורי עכו"ם וו קבלת, וסמכה למה שנאמר בפר דבא על כל המצות, פר חטא, לרבות שעורי עכו"ם לכל האמור בעניין כמו שבארנו בר' טובחים ועל כל מלאו הוואות הוא אומר מעכבות זו אה' זו, וכן סמכו אותו לרמות שיש בפסוקים ראייה על שייח'ו מעכבות, אבל העניין קבלה בידינו ע"כ. ומסוף דבריו נראה בעליל כי הושב כל הלמודים שם בבריהא דובחים רק לאסמכותה והעיקר הוא הקבלה שבידינו. ומ"ש כמו שבארנו בר' טובחים, קרוב שהוא ט"מ פשוט וצ"ל כמו שבאו ר"ל בתלמוד, כי הוא לא ביאר שם רק הוואות של יה'כ. או שאמר שם הווות של יה'כ רק לדוגמא כי על דרך זה כהוב ג'כ' בשאר הוואות אטמן בעבר שהרב בקבלה ולטדו רק באסמכותה, הרשה לעצמו לבחור בפשות יותר אצלו מן המתקאות וועב גם למדוד של חוקה על העיכוב אשר למדו מטנו במנחות, ובחר לו לימוד אחר יותר קרוב בעניין. והרב בעל דרכו המשנית השטייט דבר קטן בפירוש הרטב"ם למשנת זבחים והוא נדול בעניינו, וצ"ל שם וمرة שהוזית שבפניהם מעכבות זו אה' זו, לפי שהכחוב מבדר מספרים ע"כ. ור"ל מביאו המספר, שבע פעמים, נראה שרצה בעיכוב אם הסר אחת מהן, שאל"ג היה לו לאטר והזה כמה פעמים וכדומה, והנה זה המספר המבואר בא כן בכל הויות שבפניהם ונולד מטנו אצל כל העיכוב מלבד שעורי עכו"ם שהיה צריך לאסמכחה וליטוד. אך במקרה גם אותן היה יכול ללמד טפשותו של טקרה, שהרי שעורי עכו"ם הנאמרים בפ' שלח לנו, הן על העלם דבר של כל המצות,

ופר העלם דבר הכתוב בפ' ויקרא (ד) הוא של מצוה אחת, לא היה העלם של כל המצוות קל ונגרע טן העלם אחת מהן, ועפ"י שיטתו חולק הרב גם בספריו ירד הרוקה ז"ל (פ"ב פסולי הטומךין ה"ג) כל הדמים הניתנים על מוכחה הפנימי אם חסר אחת מהן לא כיפר אלא ככלן הן עיקר הכפירה שהרי הכתוב הקפיד על מנין שנאמר שבע פעמים ע"כ. הנה כלל בזה הטעם כל עכובי המניין של הוות שבפניהם בקרבתות שוניות בעיניהם, כי בכלם מבואר המניין. יותר מזה נראה שהרמב"ם ז"ל מצא לו סיווע בזה גם בדבריו רז"ל, היינו שביאור המניין יורה על עיכוב החסרון מן המניין, וזה בספריו (פ' חזק) ז"ל שבע פעמים (אצל הוות פרה) שיוזו מעכבות זו את זו שהיה בדין וכי ת"ל שבע פעמים שיוזו מעכבות זו את זו ע"כ. והרי זה מבואר בדרך ליטוד הרמב"ם. והנה גם בפרא למדו בש"ס (מןחות כ"ז ע"א) רק מן חוקה דכתיב ביה, והרמב"ם משך זה הליטוד של שבע פעמים על כל הקרבות שנסמצא בהן והטספור מבואר. ומה שהעמיד בפירושו (פ"ד חותמות) וזה הטעם רק להוות של יה"כ, נראה רק לדוגמא כנכר ונראה עוד בעבור שהפרישו כבר בחלמוד ליטוד הוות של יה"כ מליטוד של פר העלם דבר ויוחדו בטעם חוקה, והרמב"ם חידש בו טעם אחר אשר יכול גם עיכוב של שאר הוות, لكن אהו הוות יה"כ כמו דוגמא לכלן. ומה שעוב בזה ליטוד החלמוד ובחר דרך לעצמו ללמד על הכלל כלו מה שנסמצא בספריו רק על פרט אחד, אין חירוש כלל, כי זה דרכו במקום שהחלה תhashar על מכונה כפי הקבלה, ואין נ"ט עוד בין אופני הלמוד מתקרא, או בחר לו את הוות קרוב בעינויו. וכזה הביא הרב בעל דה"ט בעצמו (צד 323 הערת 4) מספר חי"ר במ"ש (היל' תמיד פ"ו הי"א) על מתחמת השבת שאין זה שבת ממש אלא יו"ט ראייה חדשה נגד ראיות אחרות ושונות על זה מן התנאים. והנה שם כתוב ג"כ מקודם מפני השימוש למדו כי, והוא ע"ד שכח בפה בפירוש המשניות וסמכו אוחזן לרמזים כי אבל העניין קבלה בורינו ע"כ ומכך"ש שישי לו עד פה סיווע מהספרי.— ועפ"יו נתישבה היטב קושית הרב בעל לח"ט (היל' פסולי הטומךין שם) שכח ז"ל, שהרי הכתוב הקפיד על מנין קשה דלא אמרו טעם זה בפ' ב"ש (ובחמים דף ל"ט) אלא טשומ דכפלין וכחובן. ורבינו ז"ל הינה הטעם האמור בנגרא ולא ידעתי למה ע"כ. והנה וזה קושיא של הלח"ט על ס' הי"ד, היא בעצמה הקושיא של הרב בעל דה"ט

על פירוש המשניות לובחים, השתייתן מושבות על נכון עפ"י מה שהריאנו — .

ג). "זוכן נראה לפחות פעמים שדבריו אינם בדיק הוגן כאשר יאות לשדר גודל כתהו ע' כתובות (פ"ג ט"א) ואמרו אשת אחיו וכו' והוא "לשון קזר מאד והזה לו נ"כ לפירוש דיאך. חייב קנס על אשת אחיו ע' בירושלמי ובתוס' שם ע"ב.

התשובה. באמת דבריו הם בדיק הוגן מאר כאשר יאות לו, והלשון איננו קזר כלל, ולא היה צריך להעמיד השאלה הואר חיב כי היא העמוד עצמה נכח כל מעין במשנה, והעוררתו לעמוד ולהתבונן, כי חושבת בין הנערות שיש להן קנס, הבא על אשת אחיו ועל אשת אחיו אביו, ומסימנת, עפ"י שהן בהכרת אין בין מיתה ב"ד, ויפלא בעני הקורא היאך אפשר זה אצל אשא אחיו, אם אחיו חיה אשת איש נ"כ ויש בה מיתה ב"ד, ואם מה והוא בהכרת עדין בתוליה שבבעל לא קנס, א"כ לא היה לה בנים והוא יבמתו ואין בה גם כרת. וכן פירוש הרמב"ם בקצתה כדרךו ו"ל ואמרו אשת אחיו ואשת אחיו אביו, אפשר זה [בזה יורה כי צריך להמציא אותה אפשרות בדיין זה שיוכל להאמן], כגון שאחיו או אחיו אביו ארש אשה והוא בתוליה ונחרשה מן האירוסין. ע"כ ובמעט מלים האלה תירץ ב' הקשות. והראוי עוד שדבריו פה הם בדיק הוגן, שכפי הנודע רשי ז"ל שומר לנו מאר בפירוש טבלי לקזר ומבליל להאריך יותר מראווי, כתוב נ"כ פה טבלי להעמידה השאלות היאך חייב קנס כי ו"ל ועל אשת אחיו שנתקדשה לו לאחיו ונורשת שאין בה מיתה אלא כרת. ועל אשת אחיו אביו שנתקדשה לו ונורשת ע"כ והם הם דבריו הרמב"ם, רק הוספה קטנה יש ברש"י "שאין בה מיתה" כי, והרמב"ם ז"ל דרג על זה וחשב למותר, מפני שטובן מעצמו, והראיה גם על זה, מדבריו הרע"ב שnom הוא ורק פירוש המשנה והוא קיצור גם סוף דבריו רשי, וכתחב ממש בדבריו הרמב"ם ז"ל, רק השטית עוד ב' חיבות שחשב הרמב"ם לניצרכות והן "אפשר וזה" וא"כ לשון הרמב"ם מדויק מאד, יותר מלשון רשי ויתר טלשן הרע"ב, האמנם הירושלמי המובא שם בחום מושא דרך אחר באשת אחיו והוא כשותמן מן האירוסין ויש לו בנים טאהת אחרת, והוא מעט יותר רחוק מאפשרות של רשי ורמב"ם ורע"ב. וזה פשוט ואמת.

ד). שם ט"ב ט"ג. ואין הלכה כל יהודה והלכה כר"ע, והני ב' הלכות רוחקות זו מזו כרחוק מורה טמערב" ע"כ. התשובה. הפלגה יהירה ונפלאה בלשון ט"ש "כרחוק מורה טמערב" כי אטנם ב' המשניות של ר' יהודה ור' ע סטוכות זו לו מטש בטוקם, חברות אשה אל אהותה ובאשר צין בעצמו ט"ב מ"ג. גם לא היו מעולם נפרדות זו מזו אצל חבר פ' המשנה, כפי אשר ירצה זה הרבה לשער להלה (צד 325) ובהפרק, בעבר שחיו דבקות אצלם ולא היה לו מה לחדש בפירושו על משנה ג', צין לבסוף בקיורו 'על ב' המחלקות הנמצאות בב' משניות הסמכות האלה, אין הלכה כר' יהודה [בଘלה המשנה] והלכה כר"ע בסופה. וזה דרכו פעמים הרבה לצין בסופה הלכה בדברי מי. וכמו שהביא זה הרבה בעצמו לטעלה שם, מקומות שהניח בלי פירוש, וצין רק ההלכה —. וראוי להעיר מה כי חלוקות המשניות בכל פרק לא היו קבועות מעולם על אופן שהוא, והסופרים החלקו אותן להם איש כפי צרכו וחפציו. ונמצא כמה פעמים פירוש רשי' על משנה הנמצאה לפנים בתלמוד בכלל, כמה דפים מקודם, אך לפני היתה באותו מקום המאוחר בפ"ע עם הגمراה עליה. ולדוגמא, ע' פ"ג דהענית בבבלי (דף י"ח סע' ב' עד י"ט סע' א') וכל המשניות של הפרק הוא נמצאות מתחילה קודם הגمراה שעלייהן, מחוברות יחד בלבד. ציוון חלוקה. ומה שנמצא בסופה המשניות של הפרק לפני החיבור "הו מתענין" מליח [מתניתין], נרשם שם הגה בגליון, "טעות הדפוס". ובכל זה ברשי' שעל הגمراה סוף פרק זה (דף י"ה ב') מצינו קודם הנזח החמה וכו' והוא על המשנה שלפניו דף י"ט בסופה הפרק, וכן רשם הגאון ר' ב' (שם י"ה ב') על גליון "וז"ט טן ד"ה קודם עד ד"ה שמן מצינו" שיק לסתה המשנה לעיל י"ט א' ע"כ —. ובירושלמי אשר כל הפרקים באים לפני הגمراה ביחד רק בחילוק הלכות מחולק הפרק הוא על י"ד משניות, ובמשניות שלנו שכן בפ"ע בלי גمراה, מחולקות על ט'. ודומה לה בכתה מקומות. ועתה אם נבחון משניות שלפניו ברפ"ג דרכובות נמציא הראשונות עד המפתח נותן ב' דברים, מחולקות בירושלמי על ה' חלקיים, והיינו עד"ז. א) אלו נערות שיש להן קנס. ב) ואלו שאין להן קנס. ג) הבא על בחו. ד) נערה שנחארסה. ה) המפתח. אטנם במשניות שבפ"ע בלי גمراה מחולקות רק על ר' חלקיים. והיינו שהרכיבו משנה ב' וג' בוחד, ואלו שאין להן קנס עם הבא על בתו.

עוד זו מחלוקת ג"כ בנכלי, אף"י שלא נרשם שם המנון של המשניות. אך בהלכות הר"ף הן אמנים מחלוקת ג"כ על ר' אר' באופן אחר. אחר משנה ב', בא אצל הפסיק קטן, אך ג' ור' דן ביחד, הבא על בתו עם נערה שנחארסה. נראה כי היה מחבר נס משנה ב' עם ג' ור', לו לא שרצה להפסיק רק בשלוש תיבות „וליתא לדר' יהודה“. ותיקף מחלוקת אצל הבא על בתו המשוחברת עם נערה שנחארסה. וזה מסימנתה, ר"ע אומר יש לה קנס. ועל זה כתוב הוא והלכה כר"ע. ועתה נראה בעליל כי הרמב"ם הילך פה במנגנו לרוב בדרך הר"ף רק בשינוי קטן, במתה שלא הפסיק בין משנה ב' וג' בשלוש תיבות „וליתא לדר'“. ولكن חיבור בקובץ שלו כל ג' המשניות היינו ב' וג' ור' והעתיקו ביחד, והוא ילו לסועע, חיבור הראשונות בתלמוד בבלי, וחיבור האחרון בהלכות הר"ף. ואח"כ פורש בהן כל מה שציריך פירוש, ומסים בחעתקת דבריו הר"ף על ראש משנה ב' וסוף משנה ג', ומחברים ביחד. ואין הלכה כר' ולהלכה כר"ע. [אח"ז ראיות שם הרב הוה מדבר בספריו דוח"ט (צ' 265) אודות החALKות המשניות אכן כתוב שם ו"ל „ובנומחות של רשי“. היותה עוד אייה משנה טוחברת אשר נפרדה בנוסח שלפנינו לכמה חלקיים, וכן בא לפעמים פורש"י על המשנה בפסקא שבגמרא "ע"כ ודברים אילו אין להם שorder, צ"ל ממש להפרק" ובנומחות של רשי היותה אייה משנה נפרדת לחלקיים אשר היא טוחברת בנוסח שלפנינו, וכן בא לפעמים פורש"י על המשנה בפסקא שבגמרא]. [כי שם היה מקומה לפני רשי]. והנה פה בתחילת טעמידר הרב רך ר' מקומות בפסקה הרמב"ם אשר קשים להולם או אינם בדיקת הגון, ואוותם באנו הiotב ת"ל. אכן בדפים הבאים יעורר עליו עוד אייה חמימות, וכלן מיושבות אצלנו ג"כ בע"ה בבירורים נכונים, אך אין פה המקום להאריך עוד. ולאחרי כל אלה נאות בכל זה התהלה לרבותה, כי הרבה מאד לספר בשבחו של אדוננו הרמב"ם ז"ל, להראות רב כחו וחילו, והדברים אשר יוכל לפגום מעט בכבודו כהוו של מחת, יטעטו מאד בערך הדברים הטריטיים את כבודו. ובבעבור זה יודחו כל שוחרי תושיה ושמהו בו כל מבקשי כבוד אומתנו, באשרה כי אשרה קורא הרוות מראש לספור בכתב גדולה גבר יקר ומצוין כוה בן טיטון. וכן נזכר והרב לטוב ולברכה כל גודלי התנאים בעלי המשנה מקומי ומחוקי חורתנו, עם כל חזקיותו החודרות בראני מתחשבותיהם.

ג). אכן לא בדרך זה הילך רב אחר הוא מתחפש לבבש אחד בלהרטבים וטכבודו, אך מתחפש ננה עלילות חדשות בעינויו, לאמר כי הרשה לו בכתה מקומות להלוך מנגד אל כמה הלבנות זדיניט בחלמו, או לעובם ולהשתיטם, והם לרוב אלה הרינויים הנוסדים על סגולות בלתי טבעיות ומצויה שדים ורוחות רעות וכדמתה. ובבעורן כן עורך דברים בחלקה לשון לאמר, הרטב"ם לא השנית על הצעה הלכות כאלה כפי החלטתו. רק כפי היוצה מן חקורי הפילוסופיא אם גם חתננד להחלטתו, וכאלה דברי החלטתו ואמרי רוח בלי יסוד נכון וקיים. וכבר השיב לו בהשכל ודרעת תשבות נכננות ותקובלות, הרב החכם השלם מופלג בחורה וביראה, טוהר"ז גונגנעה יטער רב בק"ק שטוה לוייסענבורג, במחברת עתית אשכנוית ישرون לשנת חד"ך, (חדש תשרי צד י"ז וחודש מרחשון צד פ"ח) והראה לו חיטב כי לרוב לא הוות הרטב"ם יהוד בהשמטה איזה מאטרים הנראים כדיינים ואינם, וכבר קדמוהו בזה הרי"פ במקומות ואחריו נהנו כן לרוב הסט"ג ורבינו ירוחם. ולא יאמר איש על אלה הרבניים הטעפוארים בחורה ויראה כי נתנו גם הם יתרון להלכות כפי הפילוסופיא על הלכות כפי החלטתו, וכו'. ונעיר מה על דברי הרטב"ם בחשובתו (פאר הדור סי' קט"ז) לעניין קטלנית ו"ל וחתמה אני בשאלת נאות אשר רצוי לדמות ספק נפשות הבא בידים שדוודה טילה לספק נפשות אשר הווא חוליו ביטול ומקרה ומאורעות רעות בלתי צדקה והכונעת הומנים ושינוי הוסת וחולשת המטוגנים ואין דמיון בין זה לה. כי והלכה לטמעה אצלנו בכל ערי האנדלים חטיד כשיתות בעלה הראשון והשני ואני מנעה מלישא כי ותיכנס לחופה וטברcin לה שבע ברוכות. כך דחו עושין בבית דין של רבינו יצחק זצ"ל בעל הלכות וכן בבית דין של רבינו יוסף הלווי חלטידו וכן עשו כל הבעלי דין אשר באו אחריהם וכן פסקנו אנחנו ועשינו הלכה לטמעה בנסיבות מיום שבאנו ע.כ.

והנה הרטב"ם היה נהר מאר להביא בספריו כל אשר נאמר בחלווד הילכה לטמעה. אך פעמים יש מאטרים שם רק דברי יהיד אוגם רק דברי אגדה ולא לטמעה. והוא לו להעליל נ"כ על הרטב"ם מה שהשטייט המאמר של ח"ח שנמצא רבב על בנדוי וכו', או ע"ה טוחר לנוחרו בי"כ כי שכבר עמד עליו הרי"פ ו"ל וכדמתה. ויש גם מאטרים לטמעה והם חיו שטירת הנפש טפוי פחדים בלתי נהונים עוד, וכבר הרשו להם הנאניטים להחותיק בקצת שטרות כאלה ולהניאו

קצתם, אך דגימות כאלה אשר נקשרו בהם ענינים גדולים כמו הבירור על נט אשה ומיתת הבעל, חילתה לו לרביינו ז"ל להשמש גם אחד מכאללה או להביאו שלא כהלכה, והוא מעמידו כפי המוכר במסנה והלמוד אך לא טטרטיה, ולדוגמא (משין פ"ז א' יבשות קב"ב א') שהצרכינו חכמי ה תלמוד בתקלה לראות בכוונה של אדם ובכוונה דרבואה, מפני השדים המתדרמים לאדם לטען החעוותו. והרמב"ם (פ"ב מקישין ה"ג ופי"ג ה"ב ג' וע' כ"ט שם ושם) לא הצריך השקפת שום בכוונה עפ"י תנא דבי ר' ישמעאל שם כפי המסקנא כוחין גט לאשחו עפ"י שאין טבירין. (ע' ר"ג להל' הריו"ף. שם ביגיטין) וכ"כ הריו"ט בא בשם רבו דכון דלא היישין, לזרה בשעת הסבנה ה"ה דלא היישין לשדר כלל ואע"ג דלא חזו ליה בכוונה דרבואה ע"ב. (ע' נ"ז ליבמות שם). והש"ג כתב בשם נאן האודנא לא בקיין בהאי בכוונה חיכי דוי כו' —. ולא לכבוד נחشب להרב הות, כי דימתה לוויה נגד הרמב"ם, או בערמתה נגד החלמור וש"ע חזים חדשים, ומה ישים נחותים ודרושים כמו יתמוללו — והנה יודה בעצם כי הראב"ד ולא איננו נתה אל הפילוסופיה עכ"פ יותר מטענו, ודרך הרמב"ם ז"ל בעקבי הרהך הרוק טהר הראב"ד יותר הרבה מאשר הוא טדורך זה הרב, וגם בעניינים שאינם להלכה רק מתחשבים באומה מן איזה אגדות זו"ל, לא חدل מחשתחש באלה להשיג מהן על הרמב"ם, ועל ט"ש הר"ט ז"ל (פ"ח מהל' השובה ה"ז) וחכמים קראו דרך משל לטובה זו המוטמנת לצדייקים סעהה ע"כ, א"א אם זו היא הסעודה אין כאן כום של ברכה וטובה היתה לו השתקה" ע"כ. וכי נטהו מבן ומעתיק בכל ספרי ה תלמוד והלכתיו, וגם כל הלחנות הרמב"ם ז"ל פחוחות לפניו אין דבר נעלם מטענו; ובכל זה לא נטאה לו גם השנה אחת מכאללה אשר חיע עתה וזה הרב לפניו על הרמב"ם, להראות כי עוב בוה או בוה דרכיו ה תלמוד בהלכה, ורצה איפא וזה הרב להעיר בנו הריעון כי נעלחה הוא נם על הראב"ד ועוד על נدولם בדורו החולקים על הרמב"ם, ביראת הרהך ובחוויות, בזידעות דרכיו ההלכה בתלמוד ובರמב"ם, עד שהוא כותב כי באופני המחקר הות, הדיני בטח שנראה לעניינו כי הרמב"ם איננו דחוק בשולם ובמיشور עם ה תלמוד בעניינים ידועים, הוא המהחיל בדבר, ועוד לא נסח אדם לפניו בכה, וזה דבר יבקש עין רב וכו'. וכל אלה במחילה מכובדו דבריו הכל וחטאorth שוא. גם פרש מצודים לא חדשים, ולא יצודו נפשים, נערים ימכו נום ולא אנשים —. כי אם מטאורים מראב"ד בלתי מצוינים בזיהעה

הלוות, אך באמונה יתירה לכל חיוונוה והווית, כמו רשות בעל ס' האמונה, וב בעלי ס'. עבודת הקודש זאמונה הכתמים, דברו מכאללה. ודרך היחול עורד על כהה הרב בעל מץף לחכמתה. וקדם לו הרב בעל בחינה חות והוא המתנגד לנசחותו — האמן הרב הזה לא אל הרמ"ב ביחסו היה מוגנתו, רק לננות כחו ולחראות כי יש לפיעמים רשות לנקה טנגו אל הלוות החתמוד, ורצו לנו להתקרב בו באלט אל דרכי טנងים יותר חרשים הקוראים עצם מתקנים בחרנו, לאחבה אותם ולדבכה בהם. זעל זה נאמר לו כי העבר המוער ולהנמנ גייעחו בו, ולא ייחל להשוגם ולהגיע עדיהם עוד, כי טדי יעמוד הוא עדן על קו התלמוד ודליך, לננות איך לעשות פרצחים קשניים, פרצחו כבר החדרים ההם בכל הבניון ודלאן על הרוי התלמוד, וקפזו גם על גבעות תורה הכהובה ועקרונות מצויה והשליכו לעת אחרת מאוחרת ככלך שנה מזמן מרע"ה, והפכו בריחות שבת ומילאה, וטחים דחו כבר יום השבעה מקדושת שבת אל יום שאחריו כמשפט העמים — וכן אין טוב לפניו כי אם לשטו עיצה נאמנה מלבד. הנכבד ואל חשפיל יקרך. דרך זה לא יוליך טעה רק מטה בעין. ועל דברותי כי אומתיה זה רק מאשר ייכא לבני, בראותי נבר כהה אשר לא וחסרו לו מדעים ומעלות והוא חכם גם בתלמוד, וכע"פ יותר הרבה מכל אלה אשא יכסוף לכלך בדרכיהם, גם אותו הדבקתו מחלת הזמן, לרקוד ולרוץ עם הרצים הלאה הלאה, עד יפגעו בצורך מכשול יפלו ולא יוכלו קום. יוקח עשה וטוב מתקלות, מנוגנים כרצונו וכאשר יאהבו עחה כטה עשרים בקהלות הנדוות, ומתעשרים. ומחחכים בקהלות הקטנות, ייחוך בפירושי הנבאות והשירים הקדרושים, בקורות ישראל ודברי הקדומים, אך אל יהרס לדבר מאומה נגד התורה הכהובה והמסורת, או גם להסביר מבוכות נגנה בלב הקוראים, בגלי או ברמו, כי הוא לא חחש על כבודו, ונפל ממנה רב. ישבו מדרכו ויואשר בארץ, ומשנה כבוד יירש — ועתה נשוב אל עיקר נושא מאמינו, לדבר אורות הנשא ראב"ח וחולדתו.

וזהנה ידעתו. גם ידעתו, כי יש גם חכמים אך ביותר מחחכמים המתראים כמצחקים על דרישות אלה והגיוון עליהן, ומשחתים בדבריו קhalbת ספרו אשר שם בפי וולחו, כל הדברים גאים, מה שהיא הוא שיזהו וגוי ולכך מה נהיות אם נשמע

על פלוני מתי חבלתו אמו ומוה שם טנייתו כי נרע, ו安娜 ערשו אם ברכבת בני עמן או בכבול לרבתה או ברוטא רבתה, ודבריו חידוד הדוממים לאלה. ואחד הכם בעינוי היה גם הוא כמצחיק על מחרבי התולדות ומחפשי דבריהם קטני הערך, ואח"כ נסעה בכל זה לחבר בעצמו חולדות חכם מצוין, וזהו לzechok כי הרבה שניאות ולא ידע מאין ולאין. אז נועד בו טשל' משלו חכמים, אל שועל מחלב ברטם, ועל ענבים טנו רטם, אמר "לחזק לא נתעמים". ואנחנו לא נתרפה ולא נסוג אחריו מפני המה틀ים אשר האנשים וגם עניינים גדולים, כחונים הם רק בעיניהם כי כחות הנה. אף כי במחקר על גבר הלה, גחל ומצוין בחורחה ובחכמתה ובווארת והוא פאר עטנו, אם נדרוש על מקומו זמנו וענינו, לא נגע לירק בע"ה כפי תקתונו. **ונתחיל** אודות ארץ מנורתו של ראב"ח. נלען"ד כי בספרד היה חי ושם נפטר. ואם היה פעם בצרפת (במהו פרואוניא) היה זה רק למן קצר מאד ולא להשתקע. והמהוו ההוא יגבל בארץ ספרד, והוא היה שוכן סמוך לגבול. ולא בלבד אשר הוא בעצם קרא ל הספרדי, אך גם החכמים אשר היו אחריו בדור הסטוק ובדור המתוחר לו מעט, והם הרוז"ה בע"ט, הרטב"ם, ר"ז היישראלי בעל יס"ע, והרב בעל כפתור ופרח. וכן נקרא טסופרים הרשונים אשר דעתיקו ספריו. גם במדינת ברצלונה השלים ספרו חשבון המהכלות, והוא מספרים היותר מאחרים בominator חייו. (לקמן סי' ט). ועוד הביא כ"ת בשם החכמים הנדלים מהר shed"ל ומהרר יו"ט ליפמן צנץן, וכן בשם החכם פיליפאוסקי, כיلوح שלו לחשבון הטולד העתיק בס' העיבור כפי המצב בעיר سورיא —. אכן חכמים מיזדים ומוציאים בחלמוד היו לו כפי ענ"ד במהו פרואוניא אשר עצם הותה לו לפוקה. כאשר נשמע עוד —. ועתה נבחון דעת האומרים כי באחרית ימי קעה אהלו בצרפת ונפטר שם. ונהנה שלשה הטענה כתובותיו והם א'). חכם אהל אשר נאבדו טאתו העלים הנדפסים טמני בענין זה. והשני. החכם החקיר מורה"ר צבי פיליפאוסקי בהחלתה ט' העBOR אשר הודיע. הוא כתוב וו"ל טארץ ספרד העתיק אהלו לארכן צדפת וייסוף שם אל עטיו ע"כ. וזה בלוי ציון שום מקור ורק על דעתו בלבד לא יוכל לסטוק ננד הראיות שהונכרנו, והשלישי הוא כ"ת ודעתו כרעת החכם המזוקם, אך עם שטים ושלש דמיוני ראיות. האחת כי יש כתובים בשם הרד"ק שהושב את ר"א בר' חייא בין חכמי הארץ אף אם לא מצאתי זו ברד"ק ע"כ. כ"ת ישפטו בעצמו

על בורור ראייה כו. "יש נותבים". מי מהה? בלחן נודעים לי. ומה שוכותבים בשם הרדק לא מצאת אתה ועל בנין פורה באוויר, כוה אין להשען. — ההשניה כי מצאה בס' העבור (צד 4) ו"ל ואילו היותי מוצא בארץ צרפת חברו זה בלה"ק שהיה מפרש כל העניין וכו' לא הייתה מכך את עצמי בכל הדוחק הזה ע"כ. אכן להבין היטב דבריו אלה ומת"ש שם עוד להלאה, מוכרים אנחנו להעיר עוד הפעם על מה שהרנו כבר באותו אחר (במכתב אשר בראש' מחברת העורך מתכוון הקדמון ר' שלמה בן פרחון ז"ל) כי חכמי ישראל אשר בספרד עד כלה האלף החמישי רובם ככלום לא יכולו עוד לכתוב בארכית בלבוש יהודית וחלמודית הקיימות הזריקות טענות וראיות, והוכרוו לנוכח כל העם הושב בה והוא ערבית. ולא כן חכינו היישבים בצרפת, הם לטדו כבר מתחלה מה החשיבות לאלה החמישי ולהלאה לכחות הכל רק בלבוש יהודית וחלמודית, ורש"י ורבתו ז"ל היו לנו למופת בזה. וחתעם על הבדל הזה מבואר שם היטב. וכן נמצאו עוד איזה מלצות כבודות וורות בזה ספר הנין הנפש, בשוגן ייע מחברו טад לבאר דבריו היטב. — וטפני סבה זו לא יכולו ג"כ חכמי צרפת למדו איזה דברי חכמה ומדוע מהכמי ישראלי אשר בספרד, כי נכתב ביחוד רק בלבוש ערבית, אשר הבינו ממנה רק מעט מצוינים בצרפת. והנה זה ר"א בר חייא נהעור מהכמי פרובינציא לכחות למעنم חיבורם בלה"ק, בעניין חכונת השמים וחשבוני המולדות, וכותב בהקדמת ס' צורת הארץ ז"ל. וכל ימי דרישות וחפשתי למזואו דיבור בלה"ק מפרש את החקמה הזאת על סדרה ולא מצאתי, ונראה כי עניין כאילו אני מחויב להטזיא אותו כפי יقلתי, והייתי מחרש ומחעתzel מעשות זהה, כי לא ראוי לסתור על דעתו ולא לקיים דבר זה מעשוי ומרשותי. וכשבאו לידי שורות יקרים וטורים יקרים יוצאים מ לפני קציני הדור ונברדו כו. ויועץ אותו לחבר בחכמת הכוכבים חברו שישוה מבאר את עניינה כי מיד השתקתי לשטוע לעצחו ע"כ. והקדמה היה היא כולה, והיא מתייחסת גם לאיזה משאר ספריו לא לס' צו"ה ביחס יעו"ש היטב. ועוד נראה דברים כאלה ממן בהקדמתו לס' התשבות. ועפ"יו נבן ג"כ מ"ש בהקדמה לס' העבור ו"ל ואילו היותי מוצא בארץ צרפת חברו זה בלה"ק וכו' (גנגו) וכן אלו היותי מוצא הכוכבים אשר באו לזרם ספרדי הכהנים בל', ערבו שהשלימו כל הצורך, היה היטי מעתקים אל לה"ק כפי יقلתי, ולא היה חוקק בהם דבר

על שמי וכו', אבל כיון שלא מצאתי טכל זה כלום, נחחיבתי בעל כרחו שלא בטובתי לבל ערד הלום, טפוני מצוח גודלים וחכמים שצוו עלי לפרש הענין הזה בפי השגחת ידי ע"כ. ומכל זה טבואה וההפק, כי בארץ ספרד כתוב עפ"י בקשת חכמי צרפת לחברים בלה"ק, אשר כלל בקשותם אולי היהו נוחתם כל' ערבי בנהוג שם. והראיה השלישית מסיפור שהביא החכם הנගול מהויה"ט צאנץ, כי ר' יהודה בן ברזיל אלברגלווי היה בידך עם ר' באב"ח בצרפת (לידועו במרטיליא) ונחוכתו על אייה יומם שהיה מוגבל לחופונה, ורצה ר' באב"ח לדוחתו ליום אחר ולא הסכים לו ר' יהודה ע"כ. אכן החזויות זו של שני החכמים הללו דוחתה בלי ספק בערך נסעם יחד מברגלאן אשר שם משכנן שניהם כאשר ראיינו, לצרפת על החזונות קצין אחד. והנה על ר' יהודה בן ברזיל לא נאמר בשום מקום שהוזה שוכן בצרפת בעבורו שבאו שם באקסניא על ימן קזר, וכן זה ר' באב"ח.

ועוז יש כדמות ראה רבייעת והוא איננה מכך אך מדבריו אחד מהכמי העמים והוא די ראפסי, היותר מבין אשר בינויהם בקורות ספרי קדרטונו והוא כhab ברשימת אוטר כי שלו מספריו חכמי ישראל ו"ל (מספר 1170) ס' התשובה מהנשיא החכם ר' אברם בר' חייא הספרדי, כן כחוב בשער הספרכו. ואחריו רשם המחבר בראשו תכונת החלקים טספחו כhab ו"ל רביים מהכמי הומן אשר עצם יקרה לי, יעוצנו בל אלך [אפנה] אל הארץ הזאת, כי בכל ארץ צרפת לא נטצא גם חיבור אחד במדועים הללו כחוב בלשון עברית. ובבעור כן העתקתי עפ"י עצם מшибורי היישמעאים אל לה"ק. ע"כ ועל זה הוסיף די ראפסי, כי מדבריו הללו נראה אשר כתוב חיבורו אל הצלחחים ובצרפת ע"כ. ולפי דעתו ידק רק בחצי משפטו, היינו כי נראה אשר לטען הצלחחים כתוב ספרו, אך לא כי בצרפת כתבו, וכמעט נראה להפק, כי הם יעוזו כל ילק שמה להם ולא הלק, רק העתיק בארץ ספרי היישמעאים ושלחה להם חיבורו. ואילו היה בצרפת אייה חיבור בלה"ק באלה המדועים של חשבוני ותקופות, היה לוקח לו וזה ליסוד ועליו היה בונה חיבורו החדש. אך טבלי מושא שם חיבור כזה בלה"ק, נשאר על מכנו בארץו, ורק שם היה יכול להעתיק מшибורי היישמעאים אל לה"ק, כי בצרפת היה קשה לו יותר למציא חיבורו היישמעאים מшибורים עבריים במדועים, ומ"ש "בל אלך [אפנה] אל הארץ הזאת" נראה כילו הוא בתוכה, טרי יודיע מה כתוב שם בלה"ק, אולי כתוב שם "באرض ההיא" או

ci מלה "הוואח" מוסבנה על ארץ שראפת הנגבות שם מקודם; לא אל הארץ אשר יושב בה עתה. והנה די ראסטי העלים לפניינו לשון החתובר בעברית, ונחונה לפניו רק בעתקה רוטית. ובכ"ז סוף הדברים יורה על החפק מדעתו כנבר.

(ח) להערכה 7. בתולדות ראב"ח אודותיו שונות חייו ומין חיבוריו ספריו — ואומרה בחילה כי על משמרתי עצמה ואני מהזק בדברי אשר הבהיר משמו שם. כי לפי ט"ש המחבר בסוף פרח כ"ב מספרו שורת הארץ, שנה אלף וחמשים לחתימת החיון אשר אנו עומדים בה, נראה בbijoor כי כתוב זה בسنة ד"א החצ"ג לישורה לפי חשבונינו יומיים. וטעיה רק בזה שם בטה שהחשוה ומין התחלת מתין השטרות עם ומין חתימת החיון, וכן טעו כתה קדומים רק בזה, אך בוגוף הזמנן של התחלת מתין השטרות איך הוא לביראת עולם, הושוו כל הסופרים ואין גם אחד יוציא טרילם שהיה בשנת ג"א ת"ג או חמ"ט לישורה, כמו שכירנו הטוב כל זה במקומות אחר. ומה ידו לנו לע"ד ר' אברהם וזה בעצם מ"ש בספר העבור (ריש שער ח) ז"ל. ואומר כי מתין שטרות אשר הוא חתימת טלכות אלכסנדר מקרון הוא חתימת החיון אשר נלחם נימי חייו וכירה צמלאכי אחר ט' שנה מבני בית שני והוא שנה ג"א ות"ג לבר"ע, והוא היה השלים השלמות בין ב"ע וחתימת חזון לחשבונו ג"א תם"ט שנה כי וחרבן בית היה בשנת ג"א חתכל"ח לחשבון אנשי מורה. ובינו ובין מתין שטרות ש"פ שנה. עכ"ל. והנה פה ביאר יותר טעותם במ"ש כי מתין השטרות הוא חתימת טלכות אלכסנדר ובאמת החילה כמו י"ב שנים אחורי טותו בזמנן סיליקום אשר על שמו היה נקרא מתין וזה בפי כל המתשבים במקומות (סלי"קיידיש ארא) וטעו כן רבים עמו. אך במנין השנים של היירה בעת התחלת מתין השטרות, וגם במנין השנים שלפניו ומן חרבן הבית, נשאר על מעמדו בשזה עם כל הסופרים. ועכ"פ ע"ז המאמר היה בס' העבור ידוענו בכירור כוונתו בס' צו"ח, כי שנה אלף חמשים לחתימת חזון הוא שנה ד"א החצ"ג לישורה. — ואולם הזרקתי להוסיפה פה כל זה, לפי שמתצתי בספר חדש מקומ אחד המשבש ומבבל עליינו עוד הפעם, כל החשבון של ומין השטרות כפי מה שעולה על ידו החשוב שנות היירה והמ החשבון עד שנת החרבן, ולא בכלל להחריש לה, אחרי כי הוא עיקר גדול יותר במקומן מאשר ותלו עליו כל הסופרים צazziו זומנים הנחותים לדעת. ז"ל, ואם נניח שהגסיעה הואה [של אלכסנדר לירושלים] הייתה בשנת ה' או ר'

לטלוותו, יש להזכיר מן העת החיה עד חרבן הבית שפ"ז או שפ"ו שנים ע"כ. ובזה כנבר טעה טעות נזהלה, כי אלכסנדר מחה אף כל הסופרים עד חוקרי דורינו המתחשים בנסיבות, בשנות שכ"ג קודם מספר הנוצרים, ומספר השטרות הוחל כמו י"א או י"ב שנים אח"כ, והיוו שי"א או שי"ב שנים קודם מספר הנוצרים, וממן ההוא עד חרבן הבית יש שע"פ שנה. וא"כ מזמן נסיעה אלכסנדר לירושלים שהיה קודם מותו שש שנים ועוד י"ב שנים אחורי מותו, יש אפילו הבדל י"ח שנה עד חילת השטרות אשר נסיפה על שע"פ ועליה שצ"ח שנה לא שפ"ז. אכן בהערה על זה פוחר דבריו עצמו בפנים ומוסף עוד שיבושים יותר. עיין ס' מאור עינים פכ"ד ל"ז שעיקר חשבון השטרות הוא וול. ועוד יבואר שם כי החשבון האמתי מביאת אלכסנדר לירושלים הוא שפ"ז (?) קודם חרבן הבית, אף שמורגל בפי הסופרים למנות שע"פ שנה. ועוד יבואר שם כי החשבון האמתי מביאת אלכסנדר לירושלים הוא שצ"ח שנה עד חרבן, כי אלכסנדר בא בשנה ר' לטלכותו כי י"ב שנה מלך, וחשבון שטרות (עליזידישע ארא) מתחילת ט' שנים אחורי מות אלכסנדר, הרוי לך ט"ז שנים נספות על שע"פ. ומה שאמינו פה ר' שנה הוא לערך וכי ע"כ. בכל שורה ושורה יש ערבות. בראשונה נבוא אל הכלל כי הוא מחדש לו שני חשבונות של שטרות הנברלים בששה שנים, ועשה לו חשבון הראשון לעיקר כי החלקה מנין השטרות היא שפ"ז שנים קודם חרבן הבית, והשני אשר יקרא (עליזידישע ארא) הוא שע"פ שנה קודם חרבן הבית. ובאמת אין שום סופר מישראל ומumeim אשר ידע מהבדל כזה. וחשבונו הראשון של שטרות אשר יקראו עיקר. איננו גם طفل ולא היה הראשון ששל שטרות אשר יקראו עיקר. כל סופרי ישראל מן רוז"ל (ע"ז ט' י') עד היותר מאוחרים עוד בעולם. כל סופרי ישראל מן רוז"ל שע"ז הייתר מאותרים ג"כ מקדמוניים ועד אחרוניים מוחשיים מן שי"א או שי"ב שנים קודם במספר הנוצרים, ועליה הכל לחשבון שווה, כי מספר הנוצרים הוחל אצלם כמו ס"ח או ס"ט שנים קודם חרבן הבית — ועוד יוסיפה על עירובוב הנගול הזה ויאמר לעיין בס' מ"ע פכ"ד ול"ז, ודימה למצווא פכ"ד כתוב וול וממה שיאות החאמהו אצלנו עודנו מדברים בעניין השטרות, הוא שהמנין לשטרות הנמנה לנו הרוי הוא ישר ומקובל לטלי עולם. כי בכלל חכמי הגויים והיהודים אין מונח בו מספר עקרי להומינ' או לנרווע כי מטלכותו

הכללי הווה (של אלגנדו) עד חחלה החבון הנזרים נמשכו ש"ח שנים החרפ' אליהם אלף תקע"א שנים הנקנות אצלם לע"ע יהוה הסק אלף התפ"ט, הסר מהם שיש האחרונות לאלכסנדר ישאר המקבץ אלף חחפ"ג כי הסק עצמו הנמה לשטרות בלוחותינו, כי על כן חמוץ בחם שני חשבונות, היינו אלף התפ"ט לראשית מלכות יון היינו מלכותיהם הכללי [זה אינו לשטרות] ואלף חקפ"ג לשטרות שהא אחריו יונם אשר זכו רבותינו המתחיל מעת מלך ארבעת עבדיו אחריו כמו שזכרנו ע"כ. ואם ננכח אלף תקע"א לנוצרים מן אלף חחפ"ג לשטרות הנמה בלוחות ישאר מס'ב, והוא עם ס"ח עד החרבן עולה ש"פ. ועלינו לראות רק על מס'ב זה של שטרות לא על מ"ש שם ממלכות אלכסנדר והיא איננו לשטרות, גם על מס'ב הזה ממלכות אלכסנדר הוא טועה עם רבים אשר עמו נזכיר אך ביותר ביאור כתוב ריש פל"ז ו"ל. בכדר זכרנו בפרק ה"ד. כי אליבא דכ"ע יהודים ונוצרים, מלכות הונים אשר בו נסנה לשטרות עד החרבן השני היו ש"פ שנים. ומן הממלכות הכללי לאלכסנדר [זה איננו לשטרות] היו שפ"ז ע"כ. הייש לנו ביאור גדול יותר מזה אשר נראה ממנו מפשך הרפק מאשר יביא על שמו כותב ואת החערה? ועוד להלאה כתוב שם הרב בעל מ"ע ו"ל. ועם כי המן לשטרות על דעת רבותינו איננו רק ש"פ שנים בפני הבית עד חרבנו, הוא דין יצחק מנאים שפ"ז להיווט מתחילה בו מן העת שאלכסנדר נצח את דריש ע"כ. ור"ל דין יצחק טונה לעצמו כן. אך לא שיכoon לנו בדבריו איה סופר המונה לשטרות. — [אל הרב בעל מ"ע יהיה על מחבר זה התלונה, כי הוא מחליף דבריו והופך את בירוריו למוכחות, ולא בלבד פה אך עוד בטוקם אחד; אצל עיקלים כתוב בפשיותם וכלאחר יד ו"ל. וכבר הוכיח בעל מ"ע שהוא אונקלם הוא אחד עם עיקלים. ע"כ. והנה הרב בעל מ"ע יש לו ע"ז פרק מיוחד, והוא פמ"ה. וברשימה שעיל הפרק מצין. ו"ל. "בchapitre אשר מאונקלם לעיקלים" וכו'. וקרוב לסיום הפרק כתוב ו"ל. והנה מכל האמור עד הנה כלים אלה יעלו בידינו כי אונקלם לחוד ועיקלים לחוד ע"כ. הנשטע הפך כוה? וכי אדרמה אני היהתי הראשון בונה אשר עברתי את לבו לכתוב. כי נתחבר [תרגום ארמי שלנו על החורה] גם הוא מלה במלחה בעלי שום הוספה ע"ד חרגום היווני של עיקלים אשר הוא אחר עם אונקלם. — לא בדברי הרב בעל מ"ע — ולט נקרא על שמו ע"כ. (כ"ח ח"ז צד 223). [וועוד ט"ש

בහערה שם נ"כ בשם ט"ע כי חשבון האמתי מביאת אלכסנדר לירושלים עד הרכבתו הוא שצ"ה שנה ע"כ. הנה זה הדמיות סותר מטש דברי עצמו בפנים, שאם נסיעה אלכסנדר בשנה ר' לטלכחותו, יש לחשב מן העת ההוא עד הרכבת הבית שפ"ז או שפ"ו שנים ע"כ. יש איפוא בין זה החשבון ובין החשבון האמתי בהערה הבדל בכמו ט' שנים. והנה כבר הראינו העירוב של החשבון בפנים פ פרו, אכן גם החשבון האמתי בהערה הוא לא אמת. כי אמנם מביאת אלכסנדר לירושלים עד הרכבתו הוא שצ"ח שנה. ומ"ש עוד "והחשבון שטרות (ועליזידיש ער) מתחילה ט' שנים אחרי מות אלכסנדר" נ"כ איננו אמתי. כי מתחילה י"א או י"ב שנה כנודע טכל הסופרים. ומ"ש עוד "ומה שאמרנו פה כ' שנים הוא לערך" איננו מובן כלל בהשכמה ראשונה, כי במקום הנרשם בפנים להערכה לא דבר עוד כלל מטספר כ' שנים, אך כוונתו למ"ש אח"כ להלאה בפנים. "בשנת כ' לכהונתו של שמעון הצדיק) דבר עם אלכסנדר ועל זה לא נרשמה הערכה כלל. סוף דבר כל הערכה הייתה עם מה שנרשם מחשבון זה ובפנים הספר, ציריכים חיקון גROL, כי הוא רק מביא לחנוך ולא נכן מבוגה רבה בחשבונות ברורים — וחוכרונו לחביר על כל זה פה, מאשר הוביל אליו השzon שלו בשמות מדבריו ר"א בר חייא, גם לשטור ע"ז כל חוקר זמינים מסמכוכים וספיקות, בחשבונות נחותים, עת יבוא אל המוקם ההוא בספר ההוא.

(ט) ואחרי ברנו דברי ר"א בר חייא בספריו צורת הארץ כפי הנמצאים לפניו. כי כיוון לשנה ד"א תחצ"ג, אולי ישאר עוד ספק קטן אצל מי שירצה להסתפק, ויאמר כי אפשר נפל שיבוש שם בספר חמ"ד לחחימת התzon, ויש להעמיד איזה אותן אחרית בטקומות אותן ט' של חמ"ד, וזה מאשר כי יתר הרבירום הסמכוכים שם הם קשים להבין וציריכים תיקון. כי כחוב וול. והשינוי אשר היה [בזין] ומן בטלטומים אשר היה חוקר על גובה רום הכוכבים, ובין שנה אלף ותמ"ר לחחימת החzon אשר אנו עומדים בה בני אלפיים וכו? ועל מי ומה מוסף ספר הות? וגם לא נתבאר על ידו השינוי בין הזמניות. כי חשבון מבורר. וכי ענ"ר נכון לקבל נוסחה אחרינא הנרשם שם בצו"ה אחר חיבת בני נ"א בנון. ולפ"ז נראה, כי רק ע"י השיבוש שטצ"או הטעפרים כתוב בני הוזרכו לעשות אח"כ מן אלף, אלפיים, ולמחוק טלה או בזין אלף. ובין התקף ט. אכן בנוסחה

הישראל בגנון נקראות התייבות שאחריה על נכון **אלף או התקף**"ט, והפירוש הוא פשוט עתה, חנמי התקונה שאצל הספרדים מעתדים את בטליום החוכן, ביטנו ערך ס"ה או מעט שנים יותר אחר החרבן. והם קרובים בוה למן האמתי אשר יעמירוחו בו ג"כ חוקרי ההורות והומינים. ע' יוחסין (ר' קראקה דף קמ"ג א') ותלמי אשר נקרא בטליום וכוי' והוא ס"ה שנים אחר החרבן. ע"ב. וביווחסין הנדפס מהרש בולנדון (טוף צד 245) בטליום הפלידי (?) האלכמנדרי בו והוא כמו ס"ט שנה אחר חרבן הבית. והאמת ס"ה שנים ע"כ. ועתה אם נקח המספר ס"ה שנים אחר החרבן כצמצום, יעלה ליירה ג"א תחצ"ג, כי החרבן היה בשנת ג"א תחצ"ח ועם ס"ה עולה תחצ"ג. ועולה לפ"ז' הברל בין זמנו ובין זמן של ראב"ח שצין מה ד"א תחצ"ג, אלף שנים ממש. אכן היוחסין בעצמו הוא מוסף שם בתחילת ר' שנים על ס"ה וכחוב כמו ס"ט שנים. וביסודו עולם (מאמר א' פ"א) מוסיפה עוד שנה אחת יותר. ו"ל. ואחר חרבן כמו ע' שנה עמד באומות בטליום החכם וכו'. וכפי' זה ההבדל פחות ר' או ה' שנים מאלף. ויש לשער לנכון כי ראב"ח הוסיף עוד בנסיבות זה שש שנים, והואינו שעכ"פ בעת כתוב בטליום חיבורו היה חומן אחר החרבן כמו ע"ז שנה. וההבדל הוא לפי'ו פחות י"א שנים מאלף, והואינו חוקף"ט. — ונבין ע"ז חיטב דבריו עדר"ז, "והשנוי אשר היה בין זמן בולטם כי ובין שנת אלף וחמש"ד לשטרות שאנו עומדים בה כנון. [ר"ל כמו בערך] אלף או חוקף"ט שנה". ע"ב. וכל זה היה ג"כ ראייה אל נוסח שלנו שאנו חושבין לעיקה "אלף וחמש"ד" מלבד אשר לא נקל החילוף בין אותן מ' של תמי"ר, ובין שאר אותן יובלים להציג תמורתה, ל' או ב' או י' — אולם עוד בסוף ספר צו"ה כי כי השליט ר"א חיבורו זה כמשל שניים אחרי ד"א תחצ"ג. ומובא וזה כבר מהחכם הגולן טהשר"ל (כ"ח ח"ז צד 78) ו"ל. והנה דע ראסטי מצא בסוף ס' צורת הארץ כי שכיבו (קובץ 1165) כי נשלה מהמלאה ביום ב' סיון תחצ"ו. והוציא מזה כי המתברר היה עד בחיים עד שנת תחצ"ו, ואני בראותי בכ"י שליל כי בכ"ב לעומר שנת תחצ"ו היו כותבים עליו זכר קדש לברכה נ"ל כי בסיוון תחצ"ו כבר מות, והסיום הנרשם בכ"י של דע ראסטי היה סיום מלאכת הסופר המעניין לא סיום מלאכת המחבר. ומה שהטעה את החכם דע ראסטי, הוא כי אחר הרברים הם מצא עוד בכח"ז של רשותה

אחרת כתוב בה כי נשלמה ההעתקה ביום י"ז לחודש אב שנת ש"ג, והיה נראה לו שאמ' הרשימה השנייה היא זמן ההעתקה בהכרח החטן הראשון הוא זמן השלמת החיבור, והוא לא ידע כי זה וזה זמן ההעתקה, והוסף רצוי לא רצוח להשטייט דבר ממה שמצוּ באספֶר שהיָה לפנֵיו, והעתק נס חומן והוים והשעה אשר רשם המעתיק הראשוני, וכטקרה הוה כ' עכ'ל. אמְן ממרצת הלשון כפי מה הראשוני, לפניו דע ראסמי מעברית לרומיות לא נראה כי. כי מלה שהעתק לפניו דע ראסמי רשותה האחורונה, ונראה שהיא כתוב "נשלמה" לא היה נמצאה אצל רשותה האחורונה, ונראה שהיא כתוב לפניו שם בעברית כהו **נשלם הוחיבור** (*finitum est opus*) ד' [descriptum Autem] לירח סיון החצ'ו' חחלה לאל עורי. ונעק עחה [descriptum Autem] ממחבר עצמו. וכן משמע מסיוםו "חחלה לאל עורי" והוא על יסוד החיבור לא על מלאכת הכתיבכה בלבד. גם אם נאמר כי אף רשותה זו מאייה מעתק אשר לפני זה האחרון, הנה גם המעתיק הראשון כתב רק אשר ראה הוא בסוף גוף החריבור הנכתב מר'א ז'ל, ובפרט אחרי ראיינו כי בשנת החצ'ג הוה עוד באמצעות החיבור, יתכן יותר כי בענותנו וmathionto האריך החטן עד השלים לאתה לאור גליו לרבים丞 שלוש שנים אח'כ. ומה שהוכחה מהרשד' לשבחנה החצ'ו' הי' כתובים עליו ז'ל, עוד נראה כי לענד' גם שם כוננה אחרת יש ברשימה. ויתhor עוד יתכן כי נפל שיבוש ברשימה לסוף צ'ה, ובמקומו החצ'ו' היה כחוב החצ'ג ונקל החולקת בכתיבתה בין אותן נ' לאות נ', ועי'ז' יהי מסכים זמן ההשלמה עם החטן הכתוב בגוף הספר, אלף חט'ד לחתימת החזון, ויש ראות קרובות לחדוף זה ובסוף ס' חשבון המהילך כ' שלו", נשלם הספר הוה והוא חשבון המהילך לנשיאנו הנגדל לר' אברהם צאחב אלשרטה ז'ל בן הנשיא ר' חייא ז'ל במדינת ברגלוונה שנה החצ'ו' כ'ב לעומר יום ו' כהחות היום והיא עשווי לאפריל טחדרי החמה" ע'כ. ועל זה כתוב מהרשד' ל' שם להלאה אחריו דבריו שהעתקנו על ס' צ'ה, ז'ל וכטקרה הוה נ'ל שקרה גם בכת' של' כי לאאמין היה כתיבתו בשנת החצ'ו' כי הספר איננו בקהלף, אבל אהשוו כי המעתיק השני העתק רשותה המעתיק הראשוני ע'כ. אכן כ'ת רציה להוכיח כי גוף הרשימה הוא משנה החצ'ו', אך מלה ז'ל [לא וצוק'ל] נוספה אח'כ ממעתיק מאוחר, ז'טמן החצ'ו' שכותב הפעתק הראשון היה עוד המחבר

בחיים. — אולם החזואר „לנשיאנו הנדול“ מורה עכ"פ שאינו מדברי המחבר בעצמו, רק דברי מעתיק אחר. ומעחה רוחק לומר כי בוטן שהיה המחבר עוד בחיים ונגמר ספרו חשבון המהلكות, עד מהרה יעתיקנו כבר אחר וlothו, ולא יאמר בו כי העתקינו בשביב המחבר בעצמו, אשר היה ראוי להודות לו בעבר חבירו או בשביבו איווה חכם אשר בקש ממנו העתקה כזו. וכן קרוב אליו מאד כי בזה יצדך מהרשיד'ל אשר אלה הדברים הרשומים לפניינו הם מיד מעתיק מאוחר אחרי מות המחבר. אך בכל זה רשותה שנה תחצ"ז איננה מוסבה על ומין כחיבת המעתקן כ"א על ומין החיבור בעצמו. והמעתיק הוא פה רק מספר דברים מה שהיה לפניו, כי זה ראב"ח אשר כתוב עליו עחה זק"ל, השלים ספרו בשנת תחצ"ז. שכן היה רושם המחבר בעצמו והיה זה לשונו בסוף חיבורו „נשלם במדינת ברגלוינה שנה תחצ"ז כ"ב לעומר יום ו' כחצות היום והוא עשרי לאפריל מחדרשי החמתה" ע"כ. וראיה לזה כי אין מדרך סופר המעתקן לרשות נם השעה של העתקתו. ועוד הלשון עשרי לאפריל מחדרשי החמתה. הוא מדרך ר' אברהם החוכמן אשר יקרא לחדרשי העמים החדש החמתה, עיין בס' העבור בכמה מקומות. גם המקום ברגלוינה יסכים, כי שם נסע ביחס עם ר' בן ברילוי על חתונת לטרושאלי (ע' למילה כי ג'). ולפי"ז אין לנו צרכיהם לעשות הוספה במאמר זה כאשר רצח כ"ה. — ומכל זה נדע עתה כי מה שנמצא בס' חשבון המהلكות לוחות אשר הראשון שלהם מתריל טר"ה מחוור רנ"ז שהוא שנת חתס"ה. כאשר חייא כ"ה ממנו וכן החכם פילפאוסקי, אין להזכיר מטנו, כי בשנה היה חבר הספר, כאשר טעו כבר בזה סופרים, רק חתihil החשבון מלאה וזה אשר עבר בימיו וחיבר אליו לוחות טמחוריים מאוחרים ללימודם דרך החשבון ע"י העין בלבד חוביים והעתידיים והחתידמות והשינויים ביניהם. ולא כן בס' העבור אשר רשם שם (זד 112)لوح מראש מחוור שנת רנ"ח והוא שנה חחפ"ג, שם כתוב בפירוש ו"ל. מראש מבאар כי או כתוב עליינו לשנה הבאה עליינו לטובה ע"כ. והנהו מבאר כי או כתוב חיבורו. וער"ז בספר צו"ה „חטמ"ד לחתיימת החזון שעאננו עוזמדיין בז"ה“. ומלביד זה, הנה כתוב בראש ס' ח"ה „יזוי שם צווי משובח אשר סייענו לחשלים ס' צו"ה“ כאשר הבאתם ג"כ, וכבר הריאנו כי ס' צו"ה לא השלים עכ"פ קורם שנה תחצ"ג, ונמנע א"כ שהיה כותב ס' ח"ה בשנת חתס"ה. אולם אם נרצה להוכיח עוד בנסיבות שנות

תחצ"ו אצל השלמה ס' צו"ה, יפלא מאד איך התחיל ס' ח"ה אחריו ס' צו"ה והשלים בכל זה שניהם בשנה אחת? ויתר מזה. שכפי הנוסחהות שלפנינו, היה השלמה ס' ח"ה ביום כ"ב לעומר [והוא י' אייר] תחצ"ו, טוקדמת עוד בחודש אחד להשלמה ס' צו"ה ביום ד' סיוון תחצ"ו. האמנם כי ראה היטב כי שני החבורים כח בומנים קרובים, ומציין מזה לזה, שכן נמציא לו באיזה מקומות מצו"ה, ודבר זה מפורש בס' ח"ה. ובכל זה המטען בזאת רשיית ההשלמה אצל שניהם. אכן עירין לא נצא בכל זה מן המתוכנה, שזה זמן ההשלמה של ח"ה מוקדם אם גם רק כמו חדש ימים לזמן ההשלמה של צו"הAuf^י שכח בפירוש בראש ח"ה "אחר אשר סייעني להשלים ס' צו"ה". וכן נס את זו נחשוב לראייה גורלה למזה שאמרנו, כי בנוסח רשיית הזמן להשלמה ס' צו"ה צ"ל תחצ"ג במקום תחצ"ו, והוא המרכיב ג"כ עם הזמן הרשום בתוך הספר "אלף חט"ד לחותמת ההזון".

ו). אולם עוד יבא לעינינו דבר מתחמי בנוסח הרשימה של סוף ס' ח"ה. במקצת נשלם הספר הזה כי לר' אברהם צחוב אלשרטה זק"ל [לא וזוק"ל כאשר העתיק כ"ח ב' פעמים בשילוח סוף ציד XI בחרורה] בן הנשיא ר' חייא זצ"ל ע"כ. וראויים אנו כי בכונה שנה הכותב התייבח המורגנת להשתמש בה על דרך שנפטר זצ"ל זכר דרך לברכה] וכאשר כחוב פה אצל ר' חייא. ורק אצל ר' אברהם בנ-כתוב זק"לthon ראיי האותיות טן זבר קדוש לברכה, וכאשר פריש אח"ב ג"כ מהרשד"ל בהביאו זה. ונודע כי שם קדוש הוא רגילים לכתחזך רק על טרי שנפטר על קידוש השם. וא"כ הדיעע לנו וזה המשים דבר חדש אשר לא ידענו עד כה, כי נהרג והחכם הצדיק ר' אברהם מיד שנואי ישראל ודתו הקדושה, ועוד לא מצאנו זה כלל המוכרים את שמו לטוב. וnidel הפלא גם על החכם הנדול מהרשד"ל כי לא העיר כמה על רשיימה זו אשר הוא בעצם היה המזאה בראשונה. — וחבא לפנינו ההשערה. כי אחרי בררנו אשר בשנת תחצ"ז היה חי עוד, אולי נהרג בעת המהומות ע"י המוחאדע אשר החלו להשיק בשנה ד"א תחק"ב כפי דברי הראב"ד הלי. וכחוב כי היו או שני חירום והשמדות על ישראל וכן אשר לטמות ואשר לחרב לחרב וכו'. אכן יש עוד ספק אחר, אם לא החלת' זה המשים בטעות גם הוא כאשר עשו איזה כוחבים זולתו (ע' לטעה כי

א), את הראב"ר הלו בר' אברהם זה בר' חייא, וזה הלו נהרג על ק"ה כפי הנודע. והדבר צ"ע עוד בספריו כי בראשיתו של חולודותם. יא). לצד XV בהערה. אמר כ"ת כי חנתי ישראל רובם כולם אמרו כי רבוי של הנשיא היה ר' משה הדרשן הנה אני לא מפачי בהם מי שאמיר כן. והרב בעל הייחוסין (^{ד'} קראקה ד' קל"ע ב') חשב וקורא בשם, כמה תלמידים לר' משה הדרשן אתה ר' א' בדור לא הזכיר, ומדובר ממוני בפ"ע להלאה בסוטוק שם (קל"א ע"א) וכחוב עליו הטיעות המבוררת כי נפטר שנת חתס"ה. ואולי בכל זה הوطעו אולי מהכשי העמים מרישימת בעל הייחוסין בין תלמידיו ר' ט' הדרשן את ר' אברהם אב"ד ואמר עליו שהוא גדול בכולם, והחליפו אב"ד בנשיא ואע"פ שמספרש שם בתחלתו ר' אברהם בר' יצחק, אך בסוף דבריו כחוב ר' אברהם אב"ד בליך שם אביו. — אכן עוד היה להם מקום לטעותם בס' שלשלת הקבלה (זך ל"א ע"ב) שכחוב. ר' אברהם בר' חייא חתוכן הנගול שנת דחתס"ה ר' יצחק בר' אשר הלו ר' משה עניו תלמיד הר"ט הדרשן ע"כ. אפשר שקראו תלמידו במקום תלמיד. ודמו כי כל שלשת החכמים הנזכרין היו תלמידיו הדרשן. — וההשערה ממ"ש ראב"ח בהקדמת צו"ה «קץ דורו הנקרה בשם איש אלקים ובחריו». חטם כשלג, טמה שמצויה כ"ת בנוסחא מהוקנת מבואר שם הרב הוה ר' אברהם בר' שלמה. ואולי גם מזה טעו קצת כוחבים לאשר היה חסר בנוסחאתם כמו, לפניו שם קץ הדור, ושיערו להם כי בחור איש אלקים ובחריו כיוון אל שם משה. ועתה אנחנו מוכרכחים לומר כי לא על חור איש אלקים הנוה עיקר כונתו. רק על שם "בחורו" בעבר שנמצא אשר בחרות באברהם וגנו, ושמה שמו אברהם (נחמיה ט' ז'). — ויש בזה עוד השערה רואיה להבחן. כי אמם לפניו בהקדמת צו"ה (ר' אופינאי) חסירה מלאה אחת בתאריך וה הרבה. וכחוב "הנקרה בשם... אלקים ובחריו", אך הסופרים שהעתיקו מאמר זה הוסיף להם כפי המובן בקהל מלאה איש. היינו "הנקרה בשם איש אלקים ובחריו". ועתה יutmord לפנינו הספק, אם לא חסרו התיבה נפל כבר בנוסח של מעתיק הראשון אך לא בשלימנו בתיבות איש כי אם בתיבות נושא, והוא המתיחס היטב רק לשם אברהם. כי רק הוא לבדו נקרא בשם נושא אלקים (בראשית כ"ג ו'), ובחריו כנ"ל מנוחה. גם מחובר היטוב תואר נשא אל יתר התארים "קץ הדור וגביו". — תקובל השערה זו הקрова בעינינו, או לא, עכ"פ זאת מוכרכח כל ישר לב להוות. כי לא על

ר"ם הדרשו רק על ר' אברהם בר שלמה כיון פה, כנמצא מבואר בczy מינכען, וכאשר יוירו החרוזים אח"כ שי הברות, אברהם בר' שלמה, יסנא לעדר שלומו, ולפניהם שמש ינון שמו". אכן גם אותו לא לרבו חשב אותו פה, רק קראתו נביר הדור.

יב). ואשר חפש כת"ת מי זה ר' אברהם בר' שלמה? ואנה נוכר עוד? הנה הרב בעל קורא הדורות (ר' בולין דף י"ח ע"ב) מוכיר שם וזה בין החכמים המובהקים במדרכיו. אך לא רישם המקום אשר אולי עמדנו מטנו על זמנו. אכן מצאתי בס' שבלי הלקט נוכר ג"פ שם נראה קצת שהיה בדורו של רשי או זמן מעט אחריו, והוא ממש זמנו של ראב"ח. (פי ט) זל. רבינו חנןאל ורבינו שלמה זל פירושו אינו פוסק ועונה כי דק"ל שומע בעונה... והר' אברהם בר' שלמה זצ"ל כתוב היכי אמרין שמע ולא ענה יצא במקום שיוכל לענות ונור' ורמייא לר' יורא אמר כל הרואי לבילה "כ". ע"ב. ע"ש סברת טוביה ומושכלת. (פי כ"ז) כתוב הר"א בר"ש זל כר' ע"ש לעניין יציאה בסנדLIN בשבה. (פי קפ"ז) לעניין ניטל פיטום של אחרוג, ולא מסתבר לי להר"א בר' שלמה זל, וע"ש דנראה בחילק ג"כ על פורשו ורבינו חנןאל. ועכ"פ נראה כי היה חכם מוסמך בהלכות התלמיד, וכחtab עליהם חיבור הנודע לפוסקים שאחריו, ונראה שהוא מחכמי פראוינוינצא. יג). להערכה 12. אודות ס' היגלן אשר נחיכס לראב"ח — כמה מבוכות נפלו פה רק עפ"י משענות בלתי קיימות. ההנחה הראשונה הייתה בנייה על תוהו ועליה בנו עוד מגדים חפורהחים באוויר. — ראב"ח לא כתוב טעולם ס' גלגול ואף כי ס' גלגול, כת' יכול להחנשל בזה ביזור. כי מלבד אשר הקודמים לו הרואו לו חיונות לא בהירות, עוד קרה מקרה כי מצא בספר זה (הגין הנפש דף ח' ע"ב) דברים מפליאים באמת אשר נראה מהם כי החכם הגדול הזה ראב"ח, הוחקר והתופלא בתכונת השמים ובמדעי העיבורים האמין בכל זה בגלגול הנפשות. ולכן היה פשוט אצל כת' שכח ר"א נ"כ ספר על עניין זה אשר נסתבכו בו ונלחמו עליו גדולים חקורי לב. — והנה הראשון אשר ייחס לו ס' היגלן הוא החכם המעריר לפ"י רד"ק על ס' בראשית (א' כ"א) כאשר הביא מטנו כת'. זול' שם. ראב"ח הנושא חבר חבורים יקרים. ס' היגלן והוא בין כתבי יד אשר באוצר הספרים שלר"ד אפענהיים. ע"כ. אך לפחות ייחס זה לכל מעין אשר יחש ברשימות של אוצר הספרים ההוא, וש לפניו שני ספרי מפתחות מטנו בדפוס. הראשון הוא דישן והוא רק בלשון עברית. ושם נמצא

ר"מ הדרשן רק על ר' אברהם בר שלמה כיון פה, כאמור מפואר בכ"י טינכען, וכאשר יוזו דחרוזים אח"כ שוי הבהיר, אברהם בר' שלמה, יסנא לעדר שלומו, ולפניהם שמש יונן שמו". אכן גם אותו לא לרבו חשב אותו פה, רק קראתו ניבור הדור.

יב.) ואשר חפש כ"ת מי זה ר' אברהם בר' שלמה? ונה נזכר עוד? הנה הרוב בעל קורא הדורות (ר' ברגין דף י"ח ע"ב) מוכיר שם זה בין החכמים המובהקים במרדיין. אך לא רשם המקומ אשר אולי עמדנו מטנו על זמנו. אכן מצאתי בס' שבלי הלקט נזכר נ"פ בשם נראת קצת שראה בדורו של רשי או זמן מעת אחריו, והוא ממש זמנו של ראב"ה. (ס"ט) ז"ל. רביבנו חנןאל ורביבנו שלמה ז"ל פירושו אינו פוסק ועונה כו' דקייל' שומע כעונה... והר' אברהם בר' שלמה זצ"ל כתוב היכי אמרין שמע ולא ענה יצא במקום שיוכל לענות וכו' ודמייא לר' זירא דאמר כל הראי לביבלה כו'. ע"ב. ע"ש סבריה טוביה ומושכלת. (ס"כ") כתוב הר"א בר"ש ז"ל כו' ע"ש לעניין יציאת בנידין בשבת. (ס"ק"ז) לעניין ניטל פיטום של אחרוג, ולא מסתבר לי להר"א בר' שלמה ז"ל, ע"ש דנראת כחולק נ"ב על פורשו רביבנו חנןאל. ובכ"פ נראה כי היה חכם מוסמך בהלכות התלמוד, וכחוב עליהם חיבור הנודע לפוסקים שאחריו, ונראת שהוא מחכמי פראווניא. יג.) להערכה 12. אודות ס' היגלול אשר נחיחס לראב"ה — כמה מבוכחות נפלו פה רק עפ"י משענותם בלחמי קיימות. ההנחה הראשונה היהתה בניה על תוויה ועליה בנו עוד מנדלים חפורים באוויר. — ראב"ה לא כתוב טעולם ס' גלגול ואף כי ס' גלגול, כ"ת יכול להחנצל בוה ביזחד. כי מלבד אשר הקודמים לו הראו לו חיונות לא בחירות, עד קרה טקרה כי מצא בספר זה (הging הנפש דף ח' ע"ב) דברים מפלאים באמת אשר נראה מהם כי החכם הגדול הוה ראב"ה, החוקר המופלא בתבונת השמים ובמדעי העיבורים האמתי בכל זה בגלגול הנפשות. ولكن הוה פשט אצל כ"ת שכח ר"א נ"ב ספר על עניין זה אשר נסתבכו בו ונלחמו עליו נרויים חקרו לב. — והנה הראשון אשר ייחס לו ס' היגלול הוא החכם המעריר לפני ר"ק על ס' בראשית (א' כ"א) כאשר הבא ממנה כ"ה. ז"ל שם. ראב"ה הנשיא חבר חבוריים יקרים. ס' היגלול והוא בין חבוי יד אשר באוצר הספרים שלר"ד אפענהיים. ע"כ. אך לפחות יחשב זה לכל מעין אשר יחשב בראשיות של אוצר הספרים ההוא, וש לפניו שני ספרי מפתחות טמןנו בדפוס. הראשון הוא דישן והוא רק בלשון עברי. ושם נמצא

ברישיותה כ"י (דף י' ע"ב) אותן ג' ובאותיות נל'. ו"ל. גלגולים טכתיי האר"יכו. ס' הגלגל הנקרא אספירה עם הגנות ט' מנוח בעל טנות הלבבות. — ס' הגלגל הת"ל עם פירושו —. ס' הגלגל הנ"ל —. ס' הגלגל עם הגנות מדבר בחכונהכו. — ס' הגלגל הנקרא בלטיאן Sphora צ"ל [Sphära] ע"כ. והנה לא נמצא פה שם ר"א בר"ח כלל, רק ספרי גלגולים ממוקבים בעלי כתבי האר"י, וספר גלגל של החוכמים בהעלמת שטם הנקרא פעם אחד בטעות "גלויל" ותיבת "הן"ל" אצלו תורה על תכונתו שהוא ס' הגלגל הנקרא אספירה ונזכר בסמוך מוקדם — והשני הוא מפתח החדש הנקרא בשם קהלה דוד ואצלו העתקה רומייה, נדפס בהມבורג שנה תקפו' ושם (צד 500) ו"ל בראשימה כליה "עברונותכו" כ"י. ס' הגלגל נקרא בל' לטין ספערא או הספערא הקטן. נלה אליו צורת הארץ לר' אברהם בר' חייא הספרדי עם פי' והגנות, נלה אליו צורת הארץ לר' אברהם בר' חייא הספרדי וכו'. — ס' הגלגל. התחללה ויסודה לחכמת החכונהכו — ס' הגלגל או הספערא הקטן. נלה אליו ס' צו"ה מטנו. ועוד יראה הקורא כי קובץ הראשון והשלישי הנרשומים פה, הם הנמצאים ביחד אצלנו בדפוס אופיבאן, רק בהפן הסדר. בתחילת בא ס' צו"ה ואחריו מראה האופנים עם פירושו הנקרא אשפירה הגדול, ובסיומו נלו אליו אורה דפים אשר נרשם בראשו "אשפירה הקטן [ואח"ז נרשם הקצר] נקרא ס' הגלגל "ואחריו כי נפלו דבריו המuir שם לדור"ק, נפלו ג' כל הבנים על חיבור ס' הגלגל של נפשות טר"א בר"ח — אולם אשר מצא כ"ת בחיבור זה (הגין הנפש דף ה' ע"ב) בעניין גלגול הנפש הוא באמת דבר ראיו לעורך עליון. כי אמן וזה החכם זך השכל קרא ספרי רב סעדיה כנראה מחותם חברוני, ובכל זה מהראה כמחוק באשר הרוחיק הגאון מאד בספריו (האמונות ט' פ"ז), ומה שרואה כ"ת לחלק בדעתו הגאון עצמו, ולטיר כי רק זאת לא האמין אשר הנפשות פורחות תמיד באוויר וחושבנה לנוף חדש אשר יפנוו בראשונה יהי' גם זאב או סוס. אך בזאת האמין או היה יכול להאמין, כי הנפש הצרוכה לכך עצמה מהאות העוזה" תדקיך עוד הפעם בוגוף [אדם]. ע"כ. לדבר הוו ישא כ"ת, כי הגאון זיל חלק על כל העיקר של גלגול הנפש, והוא מתחילה ו"ל. אבל אומר שטחתי אנשים טמי שנקרים יהודים אומרים בהשנות וקוראים אותם ההעתקה, וענינו אצלם שרוח ראנן תשוב אל שטען ואח"כ בליו וכו' ויש מהם רבים שאומרים יש פעמים שהחיה

רוח האדם בבחמה ורוח הבהמה באדם. ודברים רבים מוח השגנון העירובוב. ע"כ. והנה תחלה ודוגמא היא זו מ"ש כ"ה כי היה מאמין בה אעפ"י שטביא גם אותה לדעה זורה. ועוד הוסיפה כ"ה "אמונה הוזה אמת ויציב!" ועל זה ישאל לו כל מבין, הבהמה אל אוצרות הנשמות? הידעת חקota מהלךן? ואם חשים משטרון בארץ? ומאן זה ההחלטה בדבר אשר נחלקו בו רבים וכן שלמים מצוינים? ואולם ידע עוד יידי, כי זה המחבר ר"א בר"ח כתוב אודות אמונה הניגול לא על דעת עצמו רק על דעת אחרים והם לענ"ד איה מפילוסופים ערביאים, והוליכים בדרכיהם נגהוה ואפיות ביהוד, (יפיטקער, גנאפטיקער). ע"ש (רף ח' ע"א). ואמרנו נשמה האדם יש לה בראיות והוליך וחיים ומות וכו'. ואמרנו על החכם וחסיד כשהוא נפטר מן העולם כי (שם ע"ב) ואם אויל וחסיד הוא וכבר אין נשמו יכול להפריד מאIOR העולם השפל, ומפני עמדת באיר העולם היא חוררת להדבק אל היזור כי ואלו הן דברי חכמי המחקר בעניין זה כפי סברתם משיקול דעתם כי. והאנשים האלה לא הגיעו חכמהם וביניהם להוות מודיעם לנו איה חכמה היא חכמתה הזאת כי כי לא זוכם המקום לכבול התורה הקדושה כי ואילו היו מודיעים לנו החכמה ההייא ודרךיה אין אנו רואים לשמעו אליהם. ומפני זה אנו חווין שם להלאה יראה כי מוסדרין אותם על פשט התורה לא נמצא עוד דבר מגנול הנפשות. ואולם יותר מזה נמצא, כי פה מביא דברי חכמי המחקר בעניין זה טבלי דבר נגרם קשות. אכן בחיבורו המאוור מורה הרבה בזמנם בלבד ספק (טגילה המגילה שער ג') כפי אשר יביא ממן הכהנס פהילפאוסקי בתולות זה המחבר עד א') הוא טריזוק דעת הניגול מעד וכותב שם זה". ואינו צrisk לזכור דבריו אשר אמרו שהנפשות בו נעהקות מנוגה לנוגה בכל טיני החיים עד שעוזו חוררות באחרונה אל הנוף הראשון, כי דברים אלו הן הbaşı והבל נдол עכ"ל. — ועוד ראוי להעיר פה, כי מ"ש רב"י סדרי שמצחתי אנשים מתי שנקראים יהודים אומרים בהשנות כי כונתו לענ"ד אל דקרים, כי הם הם הראשונים אשר הביאו דעתה זו של נלניל מן הערביאים אל העברים, כפי אשר ראיינו ונזכרתי וזה מהרב החכם השלם החקיר הנכבד שמידעל רב בק"ק פרנסנץ בטכחוב הייחוי להרב הה"ג החכם הנдол מוהאר וכרי פראנקל ני' (והמקום הפרטיא לא נמצא בעט) ויתכן ע"ז היטב הלשון טמי שנקראים יהודים. — עכ"פ אין אמת ואין חכונה במה שרץ חכם אחד להבין ברברי הנאנן

כִּי כוונתו אל אנשי איה כה אשר מיסודה היה נקרא בשם יהודה. והה כפיי אשר יאמר שאראסטאני הערבי. ואלה דברי הבהיר. היו כה שנקראים יהודים לא על שם עם שעודם כבר כן במקרא, כי אם על שם איש פרטיו שהיה נקרא יהודה? וככה כו' לא נודעה אצלנו כלל בספרים ולא בסיפורים, ושאראסטאני הנכרי שמע מעוני היהודים כשמי מאחורי הפרגון, וכי יודע מה שטעית על שם יהודה ונתבלבב, עד שירדו הנכרים הקודמים לו, מעוני היהודים, כמו הדרומים, טאניטום אשר אמר כי נקרים יהודים על כי יצאו מה ארdea אשר בארץ יון... וווסטינוס אשר אמר כי כל יום שבת הוא יום צום ליהודים, וכן המאוחרים מהם הרבה איזוענמעגער ושודט. וכי יודען אל איה יהודה כוון שאראסטאני? אולי לרבעינו הקדוש, והוא המשור לישראל חורה המסורה. ובכלל אין סטוק על דבריו כלל וקשה להשיא מטענו דבר לעוני עם ישראל.

יד.) יש יד להנחתת כ"ת כי ספר זה (הגיון) חסר בעוד אבוי חי, באשר לא כתוב עליו ז"ל (מןহגו בשאר חיבוריו, והיה זה קצט ראייה ג"כ כי כן היה חי עוד אבוי בעה חחבו ס' העבר שנההה הפ"ג. ומ"ש כ"ת זה הזמן הוא מאוחר מזמן שהחל לחבר ספרו צויה, הנה ידע הקורא מאשר כתבנו למללה (פי' ט') כי ס' צויה כתוב בזמן מאוחר מזמן ס' העבור עכ"פ כשלש עשרה שנה, וס' ח"ה בזמן מאוחר יותר עוד כשלש שנים אח"כ. ועוד למה שרוצה כ"ת לאמר "אפשר שתיבוה ימנה עם זבייא" הוא במקום ו"ל או נ"ע. ע"כ. לא נוכל להסביר, כי לא נזכר מוקדם עוד שם אבוי שיזיהו מוסף עליו, רק אח"כ מזוכר "אברהם בר חייא", וימנה עם זבייא מוסף בהכרח על עצמו, וזה עד שمبرיכים הפיטנים את עצם בחיתיהם, גירל או חזק וכדומה. וימנה עם זבייא, עם אברהם בר חייא, הם חרווים שי' הברות כאשר נשנו שם בכל הבית, ונודע בויה כי יש לקרוות חייא לא כמו רגילים לקרוות חייא. — ואח"ז "אשר חבר אותם" הוא ג"כ חרוו הדומה בהברתו לסוימי הבתים, כמו בחחלתו, קחה לך חבר, בחשבון העבר, אשר סודו נחחים. — אכן זאת ההתאמצות מה להשיג דעתן הבהירות בחרווים, חוכל לחת לנו טעם ג"כ על אשר החריש פה מטלחת ו"ל או נ"ע, וקרוב הוא כי רק לבתי קלקל הבהירות האחורונות בשני החרווים, ולכן לא הוסיף ג"כ כפי מנהנו "הספרדי". — ופה המוקם להזכיר כי אהב מחבר זה לבנות חרווים דוטים כאלה, גם במקומות שטרכבר

במליצה פשוטה בפירושי הכתובים ובענני מחקר, והוא מרים פחאות באמצעות הדיבור את מילצחו לחירותם שי הברות. וזה באויה מקומות בחבור זה, ולרוב לא נרשם שום ציון טפריד לדעת כי הם חורווים. כמו (דף ט') בדבריו אודות האמצעיים אשר נתן הש"י בכל חקי הטבע הדומטמים והחיים לקיום מינם. ו"ל ונתן לכל בעיה" כח וגבורת לkiem את צרכיך בעזה"ז כי כפי הצורך לכל אחד מהם. לאוכלי העשב רוח נטוכה, גבורה טעונה ופרוכה, ולעוף השמים נתןابر וכונף עלולות בהם ולפירות, נתן לכל חלושי כח ובעלי פחד ונלים קלות לנום בהן ולברוח כי, והמקצר מהם מפסיד על עצמו, ואין הקב"ה מקומו בבחן ולברוח כי, והוא יתברך שמו, ברא את האדם והשליטו, מענישו ולא מאשימו, והוא יתברך שמו, וכל יתר דבריו שם והחקון כל צרכיו אשר הוא צרייך בעולם ע"כ. וכל יתר דבריו שם הם כמקודם במליצה פשוטה. והעמדתי כל זה רק למען יתוקן ע"ז מקום אחד בספר זה (דף 12) ו"ל. שהוא מראה אותו לעזה"ב החת תאותו שהוא מהאה בעזה"ז, דמיונות יפות מהן ומשובחות עד אין קץ, והנאות רבות שאן בבחן לא עצב ולא מכאב ע"כ. צ"ל לא מכאב ולא עצב, כן יבקש סדר המליצה, וביתר דמיון הברת החורווים. — ועוד אומרתה לכ"ה כי הגהתו בשיר של סוף הספר (עמ' 14) במקומותobar הבן שצ"לobar הבין, מושכלת ונכונה. ויפה כתוב "כי המליצה כתה וכח ונקיה".

ונעה נזכר מעט על הכהנות ספר זה. והנה הוא יקר מאר מזר טוסרו הנחמד מה טוב לאדם בעזה"ז ובזה"ב, ולרוב הוא מפרש מקראות באופנים מושכלים ומתකבים. כי יבאר בעמוד השני כל ההפטרה של קריית שחרית ליה"כ (ישע"ג נ"ה). ובעמוד השלישי כל ההפטרה של קריית טנהח ליה"כ והוא ספר יונה מתחלהו ועד סופו. — ובביאור הפטרת שחרית הוא משער כבר מה ששייעור היה מחייבים אחרים, כי מרמזו הנביא גם למצו יה"כ (זג י"ה ע"א וב) ועוד שם דבר חדש ורואי להבחן, על המקרא (שם פסוק ד') כי תראה ערום וכיסיו וטבשו לא תחעלם. כל החכמים, המבינים במקרא החאדו בכיאור מלחת וمبשרך שהוא כמו מקروب, מן רוי"ל קדמוניים כמו רמתרגם לארטית [ומקריב בשרך] ובעלי אנדרה בכמה מקומות בחלאו ומדרשו, וטפרשי הפשט רשי" ראב"ע ורד"ק ו"ל, וגם בעטים עד האחרונים ברורנו, והם גינויו והיטציג. אכן שני טעמים יעמדו מגדור לפירוש זה. האחד, כי לא נמצא בניبشرו לכרז לקרוב, רק בהוספה אויה תינה המבוארת, כמו עצמו ובשרו

אתה (בראשית כ"ט י"ד). אחינו בשרגנו הוא (שם ל"ז כ"ז). אך בשאר סחם לא יורה על קורוב כי אם כשנוסףה עלייו מלה שאר. והשנו, שהוא כמו סוחר למה שמדובר אצלו בסיטוך. כי תראה ערום וכיסתו, ר"ל יהוה טי שיזיה גם אם אין מכוון רק חראותו עתה, ובתכל"ד תבא הנבלת לזה, ומקורבך לא חתעלם, ולמה מקורבך ולא מכל אדם? לשאלת זו השניה השכיל גזוניום בשרשו, ואמר כי מבשרך הוא כמו מכל אדם, כי ככלם באים מבשור אחד אהדר' וצלאו. — אך שאלה הראושנה נשארה עוד קיימת יותר. אולם זה המתברר בקש לו דרך חדש ומושכל, ואמר שהכוננה על בשרך ממש, שלא חלק בעצמך קרווע בנדיים ערום ויחף למן כסות ולהך. וע' בזה דבריו באורך (ה' ט"ז א' וב'). והדבר צריך עוד פלט ומשקל במאוני העין הדיטב. —

מז.) עוד נמצא בין פירושיו דבר ראוי לחקרו עלייו, כי קרוב לחתימת ספרו, הוא מפרש שתי התוכחות הבאות בסדר בחקתי ובסדר חבא, ואמר שהראושנה היא על גלות וחרבן בית שני, והשניה על גלות וחרבן בית ראשון. וט"ש שם (פפ' זד מ) אתה מבין מכאן התוכחה שבמשנה תורה רטו על גלות בית שני ע"כ אשר שאל כ"ת על כוונתו שנראה כסותר כל ט"ש למעלה, הנה השבתי מתחלה כי יש כאן איווה טעות הסופרים, והיינו או שצ"ל במקומות שבמשנה תורה, שבchorah, וכן קורא לכל ד' ספרים הראשונים, או שצ"ל במקום בית שני בית ראשון, אך אה"ז ראוי שיש לפresher היטב בלי תיקון, והכוננה על ט"ש למעלה שם שלא נזכרה שום נהמה בחוכחה שבמשנה תורה, מפני שננות בית ראשון ומי בית שני היו לפני המיקום כוון חוכחת ארוכה או המתנה ארוכה כי אבל הוא נתן טיד רטו גודל לנחמה ואומר (דברים כ"ח) אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לזכות את בני ישראל [זהו]. מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב, אשר הוא מזכיר שם כל הנחמתה הנדולה (או) הבהאה אחריהם, ע"כ. ואחריו הכניסו עוד מעט דברים על חוכחה שבפ' בחקתי הוא חזר לו שבמשנה תורה וכותב, "ואתך מבין מכאן בחוכחה שבמשנה תורה [יש] רטו על גלות בית שני", ורמו וזה היה ט"ש למעלה במה שישים מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב, ושם מדובר בגנות בית שני ונחמות העתידות לבא. כן נראה לענ"ד להבין דבריו על נcka.

אך מה שיש להעיר יותר הוא, כי רמב"ן זיל בפירושו להורה

מחלק ג"כ המכונות שתי התיוכחות האלה, לחלפות הומניטים הרם בעצם והיינו גלות בית ראשון ונגולות בית שני. אך ממש בהפק מדבריו ר"א ב"ח, כי הוא מניוח החוכחה שברשות בחוקתי (יע"ש דבריו באחד) על גלות בית ראשון והוא שבסדר תבא על גלות בית שני. והנה איננו מוכיר כלל שם את שם רב"ח, נראה כי לא ראה ספר זה ממנו. ובכל זאת לפלא ייחס כי שני חכמים גדולים כאלה יהיו נחלקים בדיועם והנחותם על המכונות שונות של שתי פרשיות בתורה, בהיפוכים מקופה אל קעה בסדרוי הומניטים והקורות. ואשר יגיד לך עוד התיימה הוא כי זה הרמב"ן ויל הנודע לטעמיך בפירושי המקראות וחכונתך יותר מכל אשר לפניו, נחפש פה לענ"ד מادر בדבר אחד, באשר כל מעין הטוב הוא מוכיר לחזירך דעת הנשיה ננד דעתו ז"ל. והוא על הזטן אשר מכין אליו החוכחה שבסדר תבא, שטביא שם הרמב"ן ראייה אחת שהיא שתים אל דעתו שהוא על מן הגלות ע"י הרומיים, והראייה הייתה החהפק נגרו משני צדדים להיות סותרה כל דעתו בזה אמר בקהלות [שבטשנה תורה] ישא ה' עלייך גוי מרחוק מקופה הארץ (בדבirs כ"ה ט"ט) שבאו עליהם עם רומי הרחוקים מהם מادر, ואמר שם אל גוי אשר לא ידעת (פסוק ל"ז) גוי אשר לא חשמע לשונו פסוק ט"ט) מפני רוב רוחוקם מארצינו. וכן [צ"ל ולא כן] בדברי הברית הזאת [של פ' בחוקתי] מפני שנלו לבבל ואשור שהם קרובים לארץ ונלחמים בהם תמיד וייחוס ישראלי שם היה, וידועים לשונם כענין שנאמר דבר נא אל עבדיך ארמיות כי שומעים אנחנו (ט"ב י"ח כ"ג) ע"כ כמה מן הסחרירות יש גם בהשכמה ראשונה במעט דברים האלה. בתחילת הראייה מן גוי מרחוק וככל היא קרובה לא"י, והמקרה אמר ממש בהפק ויאמר חזקיוו טרואך רחואה באו אליו מבבל. (ט"ב י"ד ישע' ל"ט ג'). ועוד ט"ש ונלחמים בהם תמיד, ולא כן נראה מן המקרה, כי בכל ס' מלכים יש ספרי מלחתה עם אמותות שונות, מתחלה בית ראשון עד סופו, ולא נשמע בהם שם בבליים או כשים עד אחריות בית זה, שבאו הבבליים והכשרים והחייבוה ומתלו את יהודה לבבל, וזה ספר לנו שם מן פרשה כ"ד עד סוף הספר. — ומ"ש עוד יודיעים לשונם כענין שנאמר דבר נא אל עבדיך ארמיות כי שומעים אנחנו, הנה השמייט סוף פסוק זה אשר מתנו ראייה ממש להפק, כי אמר ואל תרבב עמו יהודית באוני העם אשר על החומה, וזה יורה כי העם לא הבינו לשון ארמית רק יהודית. אך אליקים ושבנא

ויאח והם שרי הצבא הבינו גם ארמיטות, ורצו אשר ידבר עליהם רbeschקה בלשון זו שלא יבינו העם, ומלבך זה הגנו מטורחיק ומתקצה ארץ אשר לא חשמע לשונום הכהדים אשר גם הטה באו לבבל טארץ רחוקה אשר בין ים כספי ובין ים השחור, והם ביזורנו גוי צפון הנכבר בנביומים, ולשונם היה רחוקה גם מארטית משל דניאל ווערא. וכי ענ"ד היה לה שנון צענד אשר היה מעורבתה מפרסית אשוריית וארטית, ולא זה המקום להאריך בראיות נגדי איה חוקרם טעמיים. — אולם עיקר הסתוזה אל כל ראיותיו פה אשר חשבנה ממש בהפל להתייצב נגדי דעתו, דיא מדברי רומית (ה' ט") הני מביא עליהם גוי מטרחיק בית ישראל גוי לא תרע לשונו ולא חשמע מה ידבר. — ולא יאמר אדם כי כיוון הנביא לעם אחר זולת הכהדים אשר ביטוי החריבו את הבית. והנה מתחאר אותם בשני החראים אשר עליהם ספק הרטב"ן ז"ל להוכיח כי לא כיוון הכתוב במשנה תורה אל הכהדים, והם גוי מטרחיק וגוי לא תרע לשונו. ועוד אמר עליהם ירמיהו באים מארץ מרחק (ש"ד ט") עם בא מארץ צפון וגוי גודל יעור מרכתי ארץ (שם ה' ב"). — ויתר מזה נראה כי רומית היה אך שונה ומעתיק וرك במעט הבדלים בנבואתו הנזכרת (ה' ט") את דבריו החוכחה שבמשנה תורה, כי אחרי שאמר שם הנביא גוי לא תרע לשונו ולא חשמע מה ידבר, יאמיר עוד להלאה (שם פסוק י"ז) ואכל קצירך ולהטך יאכל בניך ובנווחיך יאכל צאנך ובקרך יאכל גפן ותאנך, ירשש ערי טבצרך וגוי. ובמשנה תורה אחרי שאמר (דברים כ"ח ט"ט) גוי אשר לא חשמע לשונו, אמר להלאה (פסוק נ"א) ואכל פרוי בהטך ופרי ארמתך. דן חירוש וצחר שגר אלפיך ועשירות צאנך. (פסוק נ"ב) והצרא לך בכל שעירך עד רדת חומותיך הנבותות והבצורות — (פסוק נ"ג) ואכלת פרוי בטנקبشر בניך ובנווחיך ע"כ. אין ספק אייפא כי דעת ר"א ב"ח צורקת בזה נגדי דעת הרטב"ן ז"ל.

י"ז). נבחן עוד דבריו הנשייא בעניין זה בעצמו, ונשקיפה רוב צרכתו ואמנוחו ובצחונו הרוב בנסיבות עט ישראל, ואהבתו העזה למסורת ד' ולעמו ז"ל (דף ט' א' ו') וכל איש מבין וחכם ראוי לשטוח כל ומן שהוא שונה בתוכחות האלה [חכחות בטורה] וחיבק הוא לחות שבחו והודאה לפזרנו אשר עורנו ואטץ אוחנו לסבול הטרות המשנות והתוכחות הנודות הטעם, ולא שכחנו שם אלקינו ולא עובנו חורתו, נהרי בטוחים בטחון גROL ובי' כי הקב"ה אשר נשא אותנו בכל היסורים בהם כפיריםנו, הוא יטלא כל דבריו הטובים ונחותותיו כי בגROL רחמי וחסדי. ואני

חמה מהאנשים שהם מטעבבים בקראמ' החוכחות האלה והם ממהרים לקרוא אותם בחפות ובהלה, كالו הוא דבר קשה וטפחים טנו כי' ואין מנהג בני אדם לפחות מדבר שעבר עליו כי' ונמצא مكان שאם ראויים לשמה ולגיל בשטענו כל הצרות העוברות עליינו, מפני שהם מחזקים אמונהנו כי'. וכל המטעבבים בשטעם את כל החוכחות האלה הם פהאים בעני ורקרים, יוכלacha לומר שאינם באמונה שיטים חזקים. ע"כ. יעוש' כל המאמר kali הפסק, דברים מאצחים הלב ומרוממים נש כל איש מישראל על גפי מרומי האהבה לאומתו הנכורת. — והנה מצינו במדרש (קהלת פסוק אל הבהיר מפני) כעין זה דברי טוסר נגד המתגננים בלשונם בעית קראם החוכחות, [כטו] שנוגנים הום לקרוא אותן בקול נטוך] רק מטעם שינוי קצת מעין זה של הנשיא אך קרוב לו בכל זה ו"ל, ר' לוי בן פנטא קרא את אדוריא קדם רב הונא וגטנם בהון א"ל אשמע קליך דליה אינון קלילות, חוכחות אינון, טוסר ה' בני אל חמאס ואל תקוץ בחוכחו (פלשי ב' י"א) ע"כ.

יח.). ומצאנו לו עוד דעה נפלאה בעין גדול, אם שכר או עונש נש האדם יוכל להחטט או להתרבות אחריו מותו, ע"י מעשים שעושים אחריו בעוה". ונראה כי הlk בוה בדרך רכינו נסים נאן (יעין חולחו העדה 13) ושם העתקנו דבריו מן המובא על שמו בספר חסידים (פ"ס תר"ה) שכחוב, ושכון של צדיקים שראו להן על זכויותיהם בעוה"ב, אין דרך לכל ההיזור ולא לשטן להסר ממנה כלום כי' וא"א שלא יגיע להם שכרם משלם. וכן מי שמת כשחוא רשות, אין דרך להחפלו עלייו כדי שיזכה עם הצדיקים, כי אותה חפלה אינה טועלה כלל, לפי ששכר הרואי לצדיקים אינו אלא הטרוח והעיק שעסכו וסבלו בעשיית המצוות, ונחאפקו והחזרקו מעבודות,ומי שהlk אחורי התאותו והחעדן בעבורות הייאן יתכן שייהיו לו חלק טוב? ודאי מבטל ורחוק מן הדעתה, ע"כ. וזה הרוב הנשיא ר"א ב"ח כתוב בחיבורו זה (ז"ה ל"ב) ו"ל וכן כל החושב על מעשה בניו ובני עמו שהם עושים בגללו אחורי מותו ומחפלים בערו שהם טועלים לו, מחשבות בדמיות הוא [צ"ל ה[ז]] וחולפת שוא בעני כל החכמים וכל אנשי מדע, כי לא דברה תורה ולא דברו חכמים עליהם וכו' ולא מצינו בחורה מקום שנוכל להבין טנו שמעשה החוי בעוה"ז יהיה מוכחה את המשפטים, כי אם דבר אחד אשר המדע טורה בו והחורה מעידה עליו (?) והוא הגלה אשר לא השיב המת בחיו יהו נגעש

עליה לעוה"ב, ואם השיב [בנו] הנילה לבعلיה אחריו טוחו ראיו הוא לפסוק העניש ממנו בעוה"ב אם היה מתנהם מן הנילה ההיא בחיי ע"כ והנה שני המאמרים האלה מרבני נסים ומחנישא ר"א ז"ל אול' ייכאבו לבבות כמה ח"ח אשר ניתן בידם להקל מעט על פרנסתם בטחיר אשר ילטדו תורה או יתפללו بعد נפש מות פב"פ. אך קצתה נחמה נוכל לחת להם, ע"י הוספה קטינה אשר יתן עוד הנשיה שם בקצתה המאמר ההוא ז"ל ויש דבר אחד לדברי החכמים שהוא מלמד וכות, והוא תלמוד תורה בעוה"ז, היא מלמד וכות על המלמד אותה בחו"יו [גט] אחרי מותו כל ומן שהוא מלמד אחריו ע"כ. ולענ"ד יתכן לחסיפה עוד על זה, שכן ראיו הוא לוכות אחרי מותו אם כבר בחו"יו חטף לলומדי תורה מהוננו, או גם השair ברכה אחרי מהוננו, ללמוד וללמד אחרי מותם, וכן יעשה הם או גם זולחים, ונוחזק כבר בחו"יו לימודה על ידו וגם בכוה החורה מלמדת אחריו.

ועוז יש לנו מעט צרי לכאב החוא הנזכר מאחינו, וגם לבני שעוזרים אשר ורצו להקל מעלייהם הצער על מצב אבותם בעולם לאחר המוות, כי אמנים גם הנאן רבינו ניסים, גם הנשיה ראב"ח ז"ל, הציעו את דעתם בו בדרך החלט ובלי שום עין כה וכלה לראות מה דברו ר"ל על כוה ומה דעתם. כי מלבד הסיפור הנודע מאגדות מאוחרות, טמה שהציל ר"ע את פושע אחד ומן רב אחרי מותו ע"י שליטד את בנו לאמר בביהכ"ג ברכו את ה' המתנור, ע' מנורת חמאור (ר"א גלא' ריש ח"ב) מה שביאי טמסכת כליה פ' ר' יהודה [שאינו לפנינו] וממדרשי תנחותמא פ' נח [שאינו ג"כ לפנינו], הנה נמצא בחלטוד ירושלמי ובכל מדרשים קרטונים מאמרים טמש החפק מדעתם של שני הגנולים מהם. ז"ל הירושלמי (פ' חלק סוף ה"ה) ערך קrho אין להן חלק לעוה"ב ואין רואין לעיחיד לבא. מ"ט ותcms עליהם הארץ בעוה"ז ואבריו מתקן הקהל לע"ל. חני ריב"ב אומר מטשמע שנאמר חעיזי כשהוא אובך בקש עבדך מה אבדה האמורה להן סופה להחבקש אף אבידה האמורה כאן סופה להחבקש. מי החפלל עליהם ר' שמואל בר נחמן אמר משה נחפלל עליהם חי רואן ואל ימות. ריב"ל אמר הנה נחפללה עליהם היא. ריב"ל דאמר ריב"ל כך הייתה עדתו של קrho שיקעה ויורדה עד שעטרכה חנה ונחפללה עליהם עליון ואמרה ה' טמיה ומחיה טוריך וועל ע"כ. ויאוות הדorous על חפלת חנה بعد ערך קrho בעה גמלת את שמואל בנה והביאתחו בית ה', כי שמואל טורע קrho (זה"א ז' ו'ג') ומאמר זה נטצא ג"כ במדרשי (ב"ר פצ"ח) בשם

רבנן ושם כן ביר"ט. ועוד בביבלי (סוטה י ע"ב) ויוועק המלך קול גדול בני אבשלום אבשלום בני, הני חטניא בני למתה, שבעה דאסකיה טשבעה טドורי נינהם, ואידך, איך ראמרי כו' דאייתיה לעלמא דאיתו ע"כ. ועכ"פ הנשיא ראב"ח הפרוי על המדה בל' ספק בט"ש "ולא דברו חכמים עליהם" והרי אנחנו רואים כי דברו לא בסחר ולא רק אחד כי אם כמה מהם. — האטנים מנקום אחר בביבלי יש משמעות לדעה אמצעית בענין זה, והיא, כי מה שהצדיק יוכל להציג את זילתו אחורי טווח מעונש גיהנם הוא רק אחורי מות הצדיק המצלל, ורק או יש כח בנשנתו העוטרת שם במצב נכבר ויקר להטליין بعد חוטאת ולדיבאו לחוי עזה"ב או להש��ע להבת גיהנם שלו, ע"י דבר טוב אשר ידע או למד ממנו בעודו על אדמותו. אך אתה אין בידו לעשות כל עוד הוא חי בעצמו באדמה הללו. ע' (חגיגת ט"ז ב') כי נח נפשיה דאחר אמרו לא טוין לדייניה ולא לעלמא דאיתו ליתוי כו' אמר ר' מאיר טופט דלדייניה וליתוי לעלמא דאיתו מות אמות ואעללה עשן טקברו. כינח נפשיה דר"ט פליק קוטרא מקבריה דאחר, א"ר יוחנן גבורתא למוקלי רבייה כי מותי אמות ואכבה עשן מקברו כי נח נפשיה דר"י פסק קוטרא מקבריה דאחר ע"כ. ומבהיר כי רק אחורי מות עצמן קוו התזקיקים להטליין بعد המת קודם להם.

ובנוגף הענן יש לענ"ד טקום התנצלות גם לעצמה ר' ל' הראשונה מצור שיקול הדרעת, בשגש הרוחיקו אותה שני החכמים הנගולים, והשкопה שטחית נטה אליהם, כי איך חוויל לבן אדם במקום המשפט אחר הטעשה, בקשת ולחתו בערו לנטוות מטשפיט ישר וחרזן הנער מרראש ולא יעבור? אולם ידיעתנו פה בעזה"ז מאיות השבר והעונש אחר הטעשה, קזרה מאד. אך אתה נרע ברור כי הטובה והטכאות רוחניים הם, לא כעונג ולא כמכאובי החושי. והנה ממכאובים הרותניים יש לנו רק דוגמאות בעזה"ז, ובראשם הצער הגדול בלבד אנוש אחורי חטא בשאט בנפש וטל' החוויחו הרעה. (געווייסעגענטארטען). או אם nondע לו פחאים כי נבזה הוא בעיני כל ישרי לב ותמייטי דרך, חחת אשר דימתה עצמו ליקיר בעיניהם. היודיעה ההיא בקרב איש ולב עטוק,حسب צער גדול במערכיו המחשבות. — ומזה יגידל צערו זה עוד אחורי נפרד הרוח מהגניהו, ורואה כל הנעשה טנו במראה יותר בהור וודע כל הנאמר עלייו במחשבתיו יותר ברורה. אכן אם הוא היפב כבר בעזה"ז לדבר טובות עליו ע"י תמייכתו לעניים מהוננו, והתחטיכת ההייא נטשכה עוד אחורי טווחו, או באשר גדל את בניו לחורה ולטוסר

והם יוכרוו לטוב, גם ייחפללו או יניעו וולחם להחפלל בערו, או יטצא רוח המת מנוח ונחמה מהוכחה זו לטוב ויקל מכאובו יותר יותר, ולפעמים עד יוסר כלו, ונשאר רוח נכון וטהורה.

ימט.). ומما שיר הבטחתי לחשים עין על כל דברי הספר, לא חרדי ג"כ מהעיר על מעט מאටרים הרציכים ביותר פירוש או תיקון של שבועי הסופרים, למטען הבן כוונתם.

דף עמות שורה

צ"ל

- ג' א' י' מלמעלה. "ואמר קו תחו בלשון [זאבני בחו בלשון ריבב] מפני שהצורות וכו' חיד מפני שהצורות וכו'. בצל' בהסתמך מה שהכרתאי.
- ה' .. ב' א' להפדר מן היצירה להפדר מן היצירה היה באהם כת.
- ו' .. ל"ד היה בהם כת. [ויראו ממד'] ונמצא מן הכתוב וכו', בצל' בהסתמך מה שהכרתאי.
- ז' ב' ט' כי שם ה' נקרא עלייך.
- י' ב' ד' שאין בה לא עצם ולא מכابב לא מבאוב ולא עצב. ע' אמרנו זה למעלה. " .. י"ז ואין גברתים גברתים ע"ש אח' ב' (שורה י"ט) ואין אתה מה נברת מהותה.
- ... א' ג' אין שלום אמר ד' בזמנם על ביתאת האור
- ט"ז א' י' שלשפר האכף גובר בית.
- " .. ב' י"ד גובר ביה. י"ח א' י' והוא לעיני העוה"ז עשר.
- ... ב' י"ג להתעכבר לו להתעכבר לו. ב"א א' ג' הרשישת לפני ה' מלחמי ה'.
- .. ב' ד' אויל יהיה מטה לך היה מטה לך. ל' א' י"ג אויל יהיה מטה לך
- ל"א א' י' נסחא ישינה "אבל הוא מבטל את הקנאה ופורה" ונוסחא ההדרשה ע"י הגהה אבל [המזה] הוא מבטל את [החיים] (הקנאה) ופורה ע"כ. ולענ"ד נסחא הישנה עיקר רק בחילוף אותן אחת בטוקום הקנאה צ"ל ההנהה. והכוונה היא זו. לטעלה אמר על שני החלקים שם טוב ורע. "הטוב הוא דבר שארם חושש בו ומוסיא לו ההנהה ויש לו צורה וקיימת, והרע הוא תמורה הטוב יהה דבר שאין חושש בו ולא יודע לו צורה ולא קיימת, כגון החיים אשר מהנה לחיו ומוועיל לו [כגון זה בטוקום כתו], ר"ל כתו החיים אשר [ר"ל הרע אינו חושש בו האדם] מבטל את ההנהה ופורה ע"כ. ב') והנה זה הנשיה הצדיק היה חכם גדול ומפורסם מאד בומנו, בחכמת מצבי הכבבים, ובמצווי הארץ וחלקיה השונות בחוכנותם כפי חליפות מצבייהם נגר שני המאות הגדולים, (אסטראנאטיע אונר

גענארופיה) ועד בידיעות חשבוני הומנים ושינוייהם, כנראה כל זה בספרו ההפלאים אשר לפניינו, ס' העיבור וס' צ"ה, ועוד ממעט אשר ניתק לנו מספרו חשבון המהכלכות. אכן יותר שהו חכם עוד למד רעה אח דעם, ועוד הרבה לאחוב אותו ולהזכירו כאשר ראיינו, זה הצד אשר ידע מצבו הנשא בתבל, כי הוא באמת עם סגולה גנו קדוש, וכן עד מאות הש"י מאו ועד עתה ועוד עולם להוות אומה כהנים Mori תבל בצדוק ולאומנים במישרים, לא להתראות כתלמידיהם במנחני הדות והמוסר, או לדוחת מטה אל מנהג הקופים. — אמן לא לבך את האומה בכללה אהב וכיבר, אך גם את כל חכם-טוקדים ממנו אשר לו שם טוב בישראל, ולא לבכ' כל קדמוני ר'ל בחילמוד ומדרשו, אך גם כל חכמים המתאזרחים וכודמים לו רק בשנים ושלשה דורות, כמו רבינו סעדיה ורבינו האיי הנאנאים, ר' חسان הדרין ור' יצחק בר ברוך וזדומים, מה רב היקר והשכח אשר יתן לשפטם ולדרכיהם, וראו אדים נדול כהה להיות למופת ולמורה דרך בישראל, איך ינהגו עם גדייהם וכקדמוניהם, וכן נהנו באמת עד כה כל המתחרבים העברים. אך בדורנו זה וביתר בימים החדושים פשחה המשפחת, לדבר נס בגדולי ר'ל. צעירים מתחכמים מבינים בעיניהם, הרהיבו עוד את לכם לבותם גם אחד הטיוויר מהתנאים, הנקרא מהם בצדוק בשם קדרש עליון, והוא המעריך וממניח תורה המסורת קהלה יעקב לכל הדורות, והפכו כבוזו לכליימה במרוחיו ובמעלוותיו ואני גערתי בהם — בשוגם אין אחד מתחזק עמי על אלה. וחתה אשר ישורו על אנשים ויאמרו חטאנו ושער העיינו, הרבו נס עלי חירופים וגידופים, ואrhoו עוד לחבורה עם איש אחד אשר השווית את דרכו יותר מהם, כי הם לא גרו אלא על הזוכרים לטוב ולברכה במשנה ותלמוד, והוא בקש לעkor את הכל גם התחודה הכתובה, והרבה מצזוזה ואוורהותה השילך לעת אחרת, מאחרת טדורו של בחור הנבאים באلف שנה ויותר. האמן כל' מלחתתו אינם מעשי ידי אמן כי אם בקדומותה בא עליה כחוتب עזים, ובROL שלו קהה, כי כח' לרוב בלי-זיהה נכהה גם בהבנת פשוטי הטעאות כפי ידועם נערים וצעירים מבית הספר, אף כי בהבנת הטעניות והבריות והחלמוד אשר יביא מהם לרוב ואינו יודע מה טיבם כי לא למד בהם גם בנוורי. והרבה שניאות וודנות רבות מאד, ועשה אהיה עינים בחריגוטים משובשים, וחזה מהתלהות בטקראות, ומעורר חזוק ושhook. ואני נכון להראות כל זה גלו' לרבים ביטן קרוב אם זיכני ה' להסביר לי מנוחת הנפש הנחוצה לו — הוא אסף את כתבי

שטנה של הטחורים הדם אל מארב הצירוי וערך אוחם לצדיה. וכפי שמשמעותי [כי הסיבות עיני מפחחות ועוותם, טומחה וזוהמתם] הוא צפוף אמרתו והם חרצו לשונם אחריו לגלגל עלי לאמר, כי שכחתי כבר את המעת אשר ידעתני. ואני לחומי אומרה עם הנזון מעשר מתחבאוcho לגר ולענינו ת"ל. לא עברתי מטבחיך ולא שכחתן, לא הדחתי ולא נדחתי — רק הוא החל גם הבנת הטראה לשכחה, מעת מס בעמ'ה' ובנהלה תורחו לא מזא מנוח, ומוא וחלאה כל מטעיו העלו קיטוש וחוח, ועוד יחרור זכרוני וזה בקרבו עד טעםקי לבו כפי הוחלמי. — ואחר כל ההשלכות מאישונים כאלה, אשר הוקרני רק בזה כי סחובני יזר עם קדרונים גרגולים וטוביים מטני הרבה מאד, באח עתהacha ברוך ה', והזאת לאור אוzer יקר אשר היה טמן כמה מאות שנים, והזקרתני עוד לבקש טמי מעת הערות והארות עליו. ולישר בטוק נאה החלה כי מצאה בעה הזאת מקום וענן להראות חכמת וצדקה נבר גובל מקרטונוינו מופלא ומצוין בטදעים שונים, ואני עמלתי לשלווח לך מן המעת אשר אתי בזה ממשת ידי. וכ"ת יקבל מנוח באהבה, כרצינו ורצון ידינו ומכבדו דר"ש באהבה.

יום ג' ה' סיון שנת שיח לחכמתה והיא **תרך לפ"ק פק"ק פראג.**

שלמה יהודת לב בבחן רפאפורט

הגיוון הנפש העצובה.

בדפקה דלת' התשובה. ועל דלתותיה נצבה.

ארבעה עמודים.

העמוד הראשון.	בחלפת העולם וראשו.
העמוד השני.	מה טוב לאדם לעשונו.
העמוד השלישי.	איך ינצל החוטא מרשעונו.
העמוד הרביעי.	באסיפה אדם וחילפתו.

העמוד הראשון

מחית ההגין בתשיבות לאל עלון.

אמר אברהם בר חייא הספרדי. ברוך הוא אלהי ישראל אדין כל בירוי, גROL העצה ורב העלילה, המלמד לאדם חכמה ותושית, והשליטו על כל יושבי נשיטה. כרכבתיב (טהילים א) תטישלו בטעמי ידיך כל שתח תחת רגלי. וכתווב אחר אמר (איוב כ"ה) אף כי אנוש רטה ובן אדם חולעה. וחביב הוא כל איש מבין אשר לו דעת ומiotת, לדורש ולהקור באיזה מידה גROLה ועצומה, זכה האדם אשר הוא חולעה ורימת, ולהבל דמת. להיות לו מטלה וממשלה על כל חייה ובכמתה, ולהעלתו אל מעלה המדע והחכמה. ומצאו רוח חכמי האומות הקדומות אשר היה להם חלק בחכונה, והכינו לבם לחקר על כל דרכיהם אמונה, ואע"פ שלא יוכם המקום למעלת החורחה הקדרה והנאמנת, חקרו על הענן והוא כפי חכמתם וכפי השגת ידם, ומצאו הדרך הנכונה ללבכת עליה המושאה אל מעמד העליון וטקותו בכל מסלוליה. היא החקירה על שרכי הנמצאות, אשר טמן היו נבראות. והעומד על יסוד הרבר וראשו, יכול הוא להבין דרך טעינויו וסדר תבניתו.

כי כל בניין אשר הוא קשור ומהובך אל אבינו אשר נתחבר מזמן הוא נכר, והעומד על סדרן ומניין, יכול הוא להבין דרך בנינו לתקנו בדרך הראשון ללא חוספת ובלא חסרון. וה חכמתו | נתן רמו לעניין זהה באוטרו (דברים ז') יודעת היום ותשבות אל לבך כי ה' הוא אלהים בשיטים ממעל ועל הארץ מתחחת אין עוד. אם אתה מכין בכל לבך סדר מעשי השיטים אשר עליך והארץ אשר תחתיך, מיד אתה מודה ומפני כי הבורא ברא אותו על חכמתה הבנינה, ואחר הוא לבבו ואין אלה מבלעו. הוא שאמר הכהוב (אייב יט) וمبשרי אהוה אלה. מהכנית בשרך ותקון אבריך אתה יכול לראות ולהבין חכמתה בוראן. והרטמו הויה מרשה אותן לחקור על דבריו הקדומים ואיך הוא כל הנמצאות לפני דעתם. ואני אומר כי החכמים הרים החילו במחקרים מצורה האדם, ובאו להורות כי הוא היה סוף הנבראות, מפני שמצוותם בו החיבור והטרכבה מוסיפה על הנמצא בכל בריה. כי גדר האדם המודיע עתה שרשי יצירתו, הוא הוי הדרבן [והחוי] הנזכר בגדר הויה. הנגע הצומח והנגל מלין, והוא הלך וטנהן^{א)} וסופה להאסף ולהחרל. והדרבן איינו נאמר בכך על מילול הפה וצפוף הלשון, כי אם על הכח המדע להבין דבר מחוק דבר ולהפריש בין טוב לרע ולהזכיר כל מזימה וכל מדע ומדוע, ובכל חכמתה האדם נפרש מכל היה וכמהה, והמ נמצאים בו מין שם הדרבן אשר הוא נמצא בגרונו, ושאר חקלקים הם נמצאים בגדר בעלי חיים. וחמץ גדר צמח האדמה אשר הוא צומח טالין וגדל וסופה להחרל, ואיינו יוצא ממקומו ולא מוחגיגל, מופשט מגדר מדריל את גוףן. מפני שבבעל החיים מושיפים עליהם היליכה והגילגול הנמצא בהם ובחוספתם הם נפרשים מהם. ואם אתה חוקר על גדר האברים והמחכות יהיות הגדר הכליל אותם שכן גופות מטילות את צורתן ומחילפות אותם ונחרות והרים ונבעות, ושאר הגופים אשר הם בארץ נמצאות, גם ימים ונחרות והרים ונבעות, וגם ימים ונחרות והרים נמצאות, יהיות הגדר הכליל אותם שכן גופות מטילות את צורתן ומחילפות בהן, והוא ה הפרש אשר בינוין. וייהי הכליל העולה בידך שהגופות המטילות את צורתן ואין כח להסify על מדרין הן הגופות הפשומות מכל אשר בארץ. ואם אתה מקיש אותם אל גוף הרקיע המציא ההפרש בינוין שהצורה הנמצאה באלו מתחפה ונחלפה, וצורת הרקיע על חכנית אחת עומדת כל הימים, ושם הנגע נאמר עליהם וחילקי נדרו

^{א)} בב"י וטהרגל

נאמר בשתיים. ו查明 נדר הגנות הכלול את הנמצאות הוא רוחב ועומק ואורך שהוא נזכר אל דבר שיש לו ערך. והטעין בnder הוזען עיון יפה ימצאו מחבר שני דברים, וראויים הם על שיקול הדעת להיוותם מקדם נפורים ונפרדים, ולפניהם המחשבה הטהורה בכחם עוטדים, עד בא רצונו להרביכם ולהחבירם. והחכמים הקדמונים קוראים לאחד מהם בלשון יווני היולי, ואומרים שהוא דבר שאין לו דמות ולא צורה, והוא מוטמן ומועוד לקבל דמות וכל צורה. והשני קוראים לו צורה כל דמות ואומרים שהוא דבר שיש לו כח וגבורת להלביש את היולי. כל דמות וכל המונה. והיולי הוא חלש ודיל מהוות. לו כח להעמיד את עצמו ולמלאות את חסרונו אם אין הצורה נדבקת בו, והצורה אינה יכולה להראות אל העין או להיות אחד מחושי הגנות סכיד אותה אם אינה מלבשת את היולי הסובל אותה. ו查明 כל אחד מהם צריך אל השני ומוון להיעיל לו להראות לבני העולם. ללי הצורה לא היה היולי מחקרים ולא נמצא, וללי היולי לא היה הצורה נראית לבני העולם. אלא שהצורה גודלה במעטה מן היולי טפניהם שאינה צריכה אל היולי כי אם לנלוות ולהראות, וזה יכול להתקיים מעיטה ואם אינה נגלית ולא נראית, ואין היולי יוכל להתקיים בודק החולון. וכל אחד מהם בפני עצמו נחלק לשני חלקים, ושני חלקיו היולי הן שיש ממנה לך וכי, ויש ממנה טינופת ושמרים. והண חלקי הצורה שיש ממנה צורה סתוםה וחותמה, והצורה מהרבך אל היולי זקירה מהחבר בו, והחלק השני צורה חולה ופתוחה וראיה להרבך אל היולי ולהחבר אליו ולהחפה בו. וזה הצורה המתיקימת בעיטה הטהורה מהרבך אל היולי, מציע וורח על הצורה החולה וועוד אוחז להלביש את היולי כל הצורות אשר הוא יכול להחכשות בהן. והוא שני השרשים האלה שם היולי והצורה גנווים לפני המקום ועומדים על סדריהם, עד העת אשר היה ראוי לפניו להוציאם. ובעיטה והעת אשר נאמר כאן הוא נאמר על הרחבה הלשון ועל דרך בני אדם, אבל על האמת והעיקר אין לפני יצירות הנמצאים מן הכח אל המעשה שם עת ולא זמן. כי הזמן היה עומד בכח בעיטה כל הנמצאות בו, [כין] אין הזמן דבר שיש לו ממש ואין כי אם אמרה ב) מעמדת הנמצאות, ואם אין שם נמצאות אין שם אמרה

שהומן חלי. והם אוטרים כשללה על הטענה הטהורה להשיאם אל המעשה, חוק את הצורה הסתוםה להתקיים ולהתלבש ביוון שאון ההוילי נגע בה, והצורה הוואת אשר אינה מחדבקה אל ההוילי הוא צורה המלאכים והשרפים והנפשות וכל הצורות הטויחות אל העולם העליוני. וצורות אין כל בני אדם יכולן [לראות] אותן ולא להקים צורתם בלב, מפני שאיןנו נדבקות אל דבר שהעין שלטת בו ורב העולם אינם מבנים דבר שאון הישי הגוף נגועים. והם הבנינים את תוכן הצורות דאלה וסדר המונחן, הם המעטיקים בחכמה והמכירים את כל דרכיה. ואמת שהצורה הוואת הויה עומרת על תכונה והאור וחיר בחוכמה והויה אורה מפיע על הצורה הרואה להדבק אל ההוילי והחויקת במאמר השם הקדוש גבורתו להתחבר. והויה מהחכברת בראשונה אל ההוילין ונקי, והויה חבורה בו בחיבור חוק וותיק אין לו חמורה והפרק כל ימי הדבקם. ומן הדבקה הויה נוצרו גופי הרקיעים. והויה הצורה אחרידן מהחכברת בשMRI ההוילי וטינופן. ונוצרו מן הדבקה כל הגופות הנמצאות בעולם המטירות את צורתן ואינם ממירות את טעםם על חילופי מניניהם, כגון ארבע [יסודות א'] שמן ארץ ומים רוח ואש, וכל הנמצא מהבוניהם עד גרויל הארץ וצמץ הארץ. ואחת מושא את כל גודליהם, דבריהם המפורשים עד הנקודה הויה ל Kohanim מדברי תורה ושבובים מעין החכמה אם אתה מעין בהם, והמציא ההוילי והצורה אשר היו לדבריהם עומדים בכח לפני בריאות העולם, רן חזו ובחו אשר העידה והויה שהויה הארץ. אבל כל העולם היה עומר עליהם לפני צאתו אל המעשה במאמר הקירוש כדכתיב (בראשית א) והארץ הייתה תהו ובהו, ואם אתה מקיש פ' שם ההוילי שאמרו עליו אין לו לא דמות ולא צורה ואין יכול להתקיים מעצמו אל טעם התהו, מצאים יוצאים יחד אל עין אחד. כי התהו הוא דבר שאין לו שום ערך ולא חששא ולא ממש ולא חועלת, כדכתיב (שמואל א יג) כי אחרי התהו אשר לא יויעלו ולא יצלו כי תהו מהו ואין לו אשר אין בהם כח להיעיל לנפשם ולא לאחרים כי תהו מהו ואין לו קיימת לא דמות ולא צורה. וכ כתיב (ישעיה מה) לא תהו בראשת יצרת. להודיעך כי התהו אין לו קיימת ולא ישוב. וכל אשר אטו בהוילי אתה יכול לומר על התהו. ואמרו על הצורה שהוא דבר שיש לו גבורה להלביב את ההוילי דמות וצורה. ומלה בוהו מתפרדת על הטעם הויה

שני עניינים, מפני שהיא בנויה למשמע הלשון מן שתי אותיות או מן שתי טילים האחד בו והשני הוו. ואמר הכתוב תחו ובו כולם שאין לו חשש ולא קיימת ודבר אחר אשר בו יהיה התהו מתקיים. והוא היה בתו הצורה הטcosa את התהו והטקיימת אותן. ואחת מביא ראייה מן הכתוב (ישעה לד) ונטה עליה קו תחו ואבני בלה. והקו אין בו חוללה בתקולת הבניין כי אם למשוך את כובר האבן המראה את חיקון הבניין או עיווחו. ומפני זה הלו הכתוב את זה אל הוועו שנאמר (שם) קו תוהו. והלו האבן אל בוועו ואמר ואבני בוועו, מפני שהאבן מודיע ישר המשקל או קלקלו כאשר הצורה מתקינה דמות הנוצר. ואמר קו תחו בלשון יהוד, מפני שהצורות באות על הלבש אותו על חסונות רבות.

ואני אומר עוד כאשר אמרתי לאחיך. שמלת בוועו נחלקה לשני טילים הachat בו והשניות הוו, מפני שהצורה הנקייה הסתומה והטהורה מתקיימת עצמה ואין צורך לעור. וזה טעם בוועו כאלו אמר הרבר אשר הוא מעצמו מתקיים ובכחו מתחבר, ואם אין מוחבר אל דבר אחר. וזהו וזה טעם תחו ובוועו על כל הטעמים אשר אמרו הכתבי החקיר.

ואני חוקר עוד ואמר, אמר הכתוב (אייב ט) נטה צפן על תחו חוליה ארץ על בליטה. ואמר כי תחו ובלם שני שמות דן נאמרות על דבר אחד, כאשר אמר הכתוב אשר לפניו (שם) ערום שאל נגדו ואין כסות לאבדון. כי שאל ואבדון דבר אחד הוא, שאל הוא אבדון ואבדון הוא שאל, וכן האומר הערום אין לו כסות ואשר אין לו כסות הוא ערום, וכמוهو תחו ובלייה דבר אחר הוא. ומפני שאמר הכתוב (שם) נטה צפן על תחו וכחוב אחר אומר (ירמי א) מצפן תפחה הרעה על כל יושבי הארץ. אמרו רבותינו ע"ה (ב"ב דף כד) רוח צפונית אינה מסובבת. ככלומר פתוחה היא ואין לה כח להתקיים כדמות התהו אשר אין לו קיימת. והוא פירוש בליטה כאלו אמר בורה או בלי קיימת כי מלת מה היא שואלה על עיקר הדבר ושאל שירתו אשר הוא מתקיים בה ככתוב (שמות ט"ז) ואמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא. ככלומר לא ידעו תkon יצירתו. ונמצא אמר כי מלך מה הוא הצורה אשר קרא אותה אחרי כן מים ככתוב וחושך על פני החום ורוחם אליהם מרחפת על פני המים. והחושך הוא הדבר שאון לו צורה אשר היה טcosa החום, ותחום מלשון תחו והטם. נוספת בו כאשר נוספה במלת חنم אשר היא

מתנה בלא מחיר חצוב מן הילדים אשר חן אליהם. וכן נון מלה רקם אשר הוא חצוב מן רק והם נספה בנו, וכן תהודה אומר ההום חצוב מן חווה. ואל יקשה בעינך מפני שלמה ההום נאמר על עניין אחר, אבל הו יודיע כי רוב נאמרות כן בלשון הקודש וכאשר הלשון נאמרת בשיחוף על עניינים רבים. וכן חומר על הדברים שהוא אמר על השורה. וזהו מים בלשון רבים ומה בלשון יחיד, כאשר אתה אומר שנה לשון יחיד וחנין לשון רבים, וממהו שה ושיות ופה ופיות. וזהו מה לשון יחיד ומים לשון מוחכרים בלשון זכר, שה ופה בלשון נקבה. וזהו מים לשון משותף נאמר על השורה ועל הדברים טמש ועל עניינים אחרים. וקרא הכהוב השורה בשני שמות שחן בזו ומים מפני שם אחד, וזהו בהו מתחבר שני שמות שען מוקשות מדרך אחד אם אל חווה [או] שהוא מתקיים בו בעצםו כאשר אמרנו לטעלה, ומכאן לא היה שם בורוז פריש את השורה בעניין שההיה מיוחדת, ועל זה השרך לקרוא אותה בשם שההיה מתייחס אליה לבירה והוא מים. והכהוב אחורי כן פריש את השורה הטהורה המתקיימת בעצםה ומפנייה אל המעשה לקרוא אותה אורה בכתבוב (בראשית א) יהו אורה וזה אורה. והאור בכאן הוא השורה אשר אמרו עליה חכמי המחקר שאינה גוף ולא נדבקה אל גוף. והשורה הוא אינה צריכה אל מקום שהיא מקיפה אותה, וראוי להיותה מקום לגוף אחר, כי המקום הוא דבר חופה את צלם הגוף מכל סביבותיה מבחוון. ועל זה אמר הכתב (שם) יהי רקייע בתוך הדברים והוא מבדיל בין מים למים. והركיע בכאן דוא השורה הנדבקת אל חלק הגוף והנקה מן החיויל ונחברת אליו חיבור שאיןנו נפרד ולא נחלף כל ימי עמdeg. ואמר הכתב יהי רקייע בתוך הדברים, למליך שהركיע טבעי וגונה בחוץ האור ובchein הגברא ביום ראשון, והאור הוא מופיע אותו מכל רוחותיו והוא מקום לו וועור אותו להסתמך ולעמוד. וזהו פירוש הדברים [השורה] הכללה את כל השורות אשר חצובות ממנה. ואמר (שם) יהי מבדיל בין מים למים שהركיע מבדיל בין השורה אשר אינה נדבקת אל גוף כלל והוא האור הגברא ביום הראשון, ובין השורה אשר היא נדבקת אליו דבוק שאינו עומד על סדר אחד, והם כל יצורי היום השלישי. והركיע עומד ביניין על צורה נדבקת אל גוף דבוק וחיק שאיןנו נפרדת ממנו כל ימי עמdeg. וזה טעם הרואין להזכיר מן הכתב הזה בין מים למים ועל תהי מבין טמן טעם מים טmesh, כי זה אין אנו צריכים להעלתו על לב כל זמן שאנו מוצאים דרך ישיר בפירוש מן הכתב שהוא

הולך על דרך הוכחה והמדוע ואני יוצאה ממנהן הלשון כאשר פרשנו לך. וכן אמר הכתוב (הילט קמ) חללוו שמי השם ורומים אשר טעל השם. וכך אמר וצורת האור הבוחר אשר מעלה השם. ואני אומר על הטים ממש כאשר עלה על לב רוב אנשים אשר אפסם מכורים דרך החכמה. ואילו דוחה דעתו כן היה לו להוכיח הטים אשר מתחת השם כאשר הוכיח הטים אשר טעל השם לטעמך שהטם מתכוירים לטעה, אין טים ממש כי אם צורה טהורה נקייה וזה. ועל יבוא בלבך ספיקא בדברי חכמיינו ז"ל כי לפניו המקום יש אוצרות טים להטיר על הארץ ועלך בכלך שם טים נתונים ברקיע, אבל הוא יודע כי יש לפניו אוצרות [טים] ואוצרות שלג וקיטור ואוצרות לחם ואוצרות מזון ואוצרות כסף וזהב, מפני שכולם באים בדבריו ומאמרו, ואני בוגוף נמצאים לפניו. וזה דעת המתאמנים והמבינים את כבודו אשר חובה על כל אדם לסתוק עליהם, והוא דעת ר' ז"ל אשר הם מודים בה ומלמדים אותה. ואם תראה להם דרך שהוא יוצא במשמעותו או במשמעותו אל המורה הענין הזה או כיוצא בו, هو יודע כי הוא נאמר כדי להזכיר הטעם ההוא אל דעת רוב העולם אשר אין דרך להבין כי אם הנרא לאעיניהם מדריכי העולם הזה.

ואני חור לראש הענן ואומר. הצורה נאמרת על שלשה עניינים האחת צורה פשוטה ואין הגות נדבק בה, וזה האור הנברא ביום הראשון. והצורה השנייה צורה מחוברת אל גוף ומכסה אותה ונפרדה ממנו כל הימים, והוא הרקיע הנברא ביום שני^א) והצורה השלישית מחוברת אל הגוף כצורה השנייה אלא שאין חברה חזק וחיק, אבל היא מחלגלה ומתחלפת מצורה אל צורה על שני דרכיים. מהן מפשיטין את הצורה ולובשים צורה אחרת ואני יכולם להרחיב הצורה ולא להגדילה. ומהן מרחיבין את הצורה ומגדילים אותה ואין מפשיטין אותה, ואלו הן יצורי יום השלישי (הבאין בשני המאות). וההפוכין אלה נמצאין בהן בכלל עת ובכלל רגע, וככל גוף, וכלם אינם מmirים את מקומם. ואלו הן הצורות המפורשות למעלה בדברי חכמי המחקר. והונפות אשר אינם מחייבות את ב') מקום הן שלושת הצורות הנכורות ואין אחת יכולה להסיפ עלייהן. האחד גוף שאינו מPAIR צורה כלל. והשני גוף מPAIR את צורתו ואני מPAIR את מدت גופה. והשלישי גוף שהוא מPAIR את מידה גופה ואני מPAIR את צורתו. מפני שמהווים

הטירה הזאת אחת מושא התמורה בצורה, כי אין צורת הרחוב צורה הטזוק ולא צורה הארוך צורה הקצר. ויהו מוחזק בידינו שהגופות אשר אין מחליפות את מקומן הן הנכורות לטעללה ולא יותר מהן. ואמרו חכמי החקיר. לאחר שתתקיים הגוף במקומו ולא ייוו מטנו הפיש אור מן הצורה אשר היא מתקיימת עצמה במאמץ בוראה ובורתו, והוא ייו האור ההוא נפרש על גוף הרקיע ומתחלגל עליו מן נקודה אל נקודה ומחלק אל החלק, והוא על צורה הנרבkat את גוף להיותה טחלפת את מקומה. ואלו הן גופי הכוכבים המטירים את מקום מעמדם ואין נפשטיין מצורתן, ומן האור המפיש היה הנגע ברקיע היה ייו יוצא והולך עד הגעה אל הגוף אשר צורתו מחלפת. ונוצרו מן היה כל שלשה בעלי חיים שחן השטין בתום והפורח באוויר וההולך על פני הארץ. והם כוללים כל מיני המהלך אשר יוכל להמציא בארץ. טפני שהמלחכות נמצאות בשלשה האמאות אשר בעלי חיים יכולים להתגלגל בחן, והן מים ורוח וארץ. ואין לאחד מבני החיים טעmd בחוץ האש כל שכן להתגלגל בחוץ. ועל זה יש לנו להזכיר שטני המלחכות בארץ הן שלשה טינין בלבד, ואם יש מלחכות שחן נמצאות מתייבורן הן נכללות בתחום. ומהלך הרקיע וצבא השמים נפרד טמלחכות האלה, טפני שהוא סבוב וגלגל שהוא טקייף את הנמצאות החתו לחתימת ולהגבילן. והוא כל מיני המלחכות ארבעה. לא פחות ולא יתר. וזה כולם נמצאות על ידי האור המפיש שנייה מן הצורה המתקיימת עצמה, והוא נפרש אל הצורות אשר הם נחברות אל הגוף לדברי חכמי החקיר. והאור היה הם המאוורות והכוכבים הנבראות ביום הרביעי במאמץ יהו מאורות ברקיע השמים, אשר חלק הכתוב לאום אחורי כן אל שני מאורות וכוכבים, ונתן אותם ברקיע השמים להאור על הארץ. ואמרו להאור על הארץ שמתוך האור היה הנחן בركיע נתן הקירוש ברוך הוא כח לצורות הניפות אשר בארץ לקינה רוח חיים, ומן הכה היה נבראו דנים וועופות וחיות ובמות, שחן מני בעלי חיים היוצאים למשעה על ידי המים והארץ ביום חמישי וביום הששי. וארתא מצא כל החטויות אשר הן יכולין לעבור על הגוף אשר הצורה נרבכת אליו, נמצאים הם בו על כל טיניהם אשר הדעת יכול לחלקו אליהם. מהם חולפים עוברים על גופו מכחיזן ואין מחליפים את צורתן, וזה כל יצורי שמים שחן רקיעים וכוכבים. ומהן חולפים את צורתן. ויש טאלו שהם נוגעים בנוף והוא עוטר במקומו. ומהן עוביין עליו ומחליפים את מקומם, והם כל היוצרים הנמצאים

חחת השימוש. ואין לחקר על החקקים אשר הצורה יכולה להימצא בהם, ועל שיקול הדעת והㄣכון הן ארבעה החקקים שאין אדם יכול להוסיף עליהם ולא לנורע מהם. האחד שתוחית הצורה טקנית בעצמה ואינה נדבקת אל גוף כל ימי העולם, ככל הצורות הטמיוניות אל העולם והעלן הנכירות למעלה. והשני צורה נדבקת אל הגוף דבוק ישר וחוק וותיק. שאינו נפרד ממנו ואין חחולין באין על צורתו בשום עניין, ואם יהיו תליים בזיהיו נחלים בו חוצה מנפו כגון צורות הרקיעים והכוכבים. והשלישי צורה נדבקת אל הגוף ואין עומדת על מנוח אחת, אבל מתחנגלת היא בגוף אל גוף ומיצעדת מחבנית אל חבנית, ואלו הן גופי הנמצאות בארץ. ושתי הצורות האלה המתחברות אל הגוף, אין להם כח להפריד מן הגוף ולהימצא חוצה ממנו על מהנו הראשון. וישאר בידינו חלק רביעי אשר המדע, מביא אליו החלק, והמדוע נתן שהוא ראוי להימצא כאשר הדעת טורה. כי כל החקקים אשר חוכמתה נתנה להוציאם אל גוף המעשה כבר יצאו מן הכל אל המשעה. והחלק הזה הוא צורה נדבקת אל גוף ומתחברת א') בז, ולגוף הוא נפרדת ממנו ונמנגה הראשון להתחזוק מעצמה ולא יהיה הגוף נדבק בה. והוא מבין מן הגוף בטקסם הווה הדבר אשר היה שמו תחזו בראש דברינו ואנו קוראים עתה יצור או נוצר. והחלק הזה שיקול הדעת וראית החכמת טכריים. ואחנו להדרות כי יש בעולם צורה שהיא נוצרת ומלבשת הגוף, וראיה אחרי הוצרה להפדר מן היצור להתחזוק בעצמה. ובראשיתה. ואין לנו מוצאים צורה שהוא ראוי למעלה זו כי אל נשמה האדם, ואmeno נשמת האדם יש לה בריאות וחולי וחיים ומות. וטולחה היא האולת. ובריאותה היא החכמת. והחכמים הם יראת בראה וטעשים טובים ואנו קוראים את שטם חסיד, וטוהרה היא יולולה בכבוד קונה וטעשים הרעים וקוראים להן רישע. והוא אומר مكان אם נשמה תהיה בריאה וזהות, יקרא האדם המכוסה בה חכם וחסיד. ואם הנשמה תהיה בריאה וטהרה, יקרא האדם חכם ורשות. ואם היא חולת ותיה יקרא איל וחסיד. ואם היא חולת וטהרה, יקרא איל ורשות. ואmeno על התכם וחסיד כשהוא נפרד מן העולם, תהיה נשמו טודך חכמתו נפרדת מן הישור וטקנית בצורתה כמקדם, ומדריך חסדה שהותה מואסת בדרכי העולם, היא תהיה עולה מן העולם השפל אל העולם.

העלוני מצלת מכל יצורי מטה, ונוגעת אל הצורה העליונה הטהורה הקדומה, ובאה בחוכחה ואני נפרדת טמונה עולמית. ואת היא טulta החכם החסיד. ואם חכם ורשבו הוא תריה נשמהו מצד חכמו ובינתו נצלת טן היוצר ומתחזקת עצמה כקדמתה, ומצד רשותו שהיתה נוטה אל האות העולם והוא אינה יכולה להנצל מן יצורי העולם הזה הצלחה גמורה, ויהיה רוב טעלה שחייב נפרדת מעולם החטורה שהיא מקום כל הנזרים תחת השמש, ונוגעת אל העולם הישירה אשר אין טהלה את צורתו, ויהיה מחלגת תחת אוור החטמה, והחטימות העוזם דומה לה כדרות אש שורפת אותה כל ימיה, ואון לה רשות ולא כה לאש מהומות הרקיע כדי לנעת אל האור העלון. ואם אוול וחסיד הוא תריה נשמהו מדרך חסרן, שהיא מואס את העולם נצלת בעצמה טן היוצר וחושבת להתקיים, ומצד אלותו שלא היה מבין דרך החכמתה ולא יודע סדר פשיטת הנשמה, אין נשמהו יכולה להפרד מאיר העולם השפל, וטפנוי עמדה באיר העולם היא חוררת להרבך ליצר ולהתחבר בו פעם שנייה ושלישית עד שתהייה קונה חכמה באחרונה, שתהייה בה יכולת להפרד מאיר העולם השפל ולעלות למעלה ממנה ומענן חסנה בעת ההיא או רשותה יהיה סדר טעלה ומקום טעםלה. ואם אויל ורשבו הוא לא יהיה נשמהו כה להנצל מן היצר הצלחה גמורה ותהייה מיתה מיתה ותהייה. ואלו הן דברי חכמי הטעקה בעניין זה כפי סברתם ושיקול דעתם. והוא מוסכימים ככל כי אין לך דרך להנצל מן עולם הוציאה והחולף אשר טבועים במשולות, כי אם בחכמתה ומעשים טובים. והאנשים האלה לא הגיעה חכמתם וביניהם להיות מודיעים לנו או זו חכמה היא החכמה הזאת, ולא לחקן לנו סדרי המעשים הטובים אשר אנו נצולמים בהן. כי לא זיכם המקום לקבל התורה החדש אשר היא מקור כל החכמתה ומקום הושך וחושיטה. ואלו היו מודיעים לנו החכמה הדחא ודרכיה אין אנו ראויים לשפטם אליהם. וטפנוי וה אנו הוריהם הראש אל העניים אשר דברנו עליהם, ומסדרין אותם על פשת התורה, ואני מתקנים לפרש דבריהם אלו האחראונם. ואומרם כי כל הנמצאים בעולם הזה נחלקים לשנים, מהם עומדים על צורתן כל ימי העולם. ומהן שצורך מחלפת ומחלגת מן צורה אל צורה חמיד אין להן עמידה. ואם אתה מחבר [רכוב] בעולם הזה אל דרכם בעולם הבא יהיו החלקים ארבעה יש מהן אשר הוא ראוי להתקיים בעולם הזה ועלום הבא. ויש מהן שיש לו קיימת [בעולם הזה ולא לעולם הבא]. ויש טן שאין להן קיימת לא בעולם הזה ולא לעולם הבא. ויש

מן שאין לו קיימא בעולם הזה] והוא לא קיימא לעולם הבא ואין אתה יכול לטצא חלק חמיש. ואנו חוקרין על ארבעת החקקיםداول במעשי בראשית אשר ממננו אנו ראויים למדוד סדר כל הנמצאות.

ואומר כל היוצא אל המעשה במאמר הקדוש שאמר לו יהי, והוא גורע עליו להיות ולהמציא, ראוי הוא להיות קיים בעולם הזה. וכל שאין טאמר הקדוש מלמד את עניין צאתו אל המעשה במלת יהי, אין לו קיימא בעולם הזה. וחוקר על ארבעת החקקים הנוכרים, והמציא הנברא במאמר הראשון נאמר בו (בראשית א) ויאמר אלהים יחי אור ויהי אור. ואנו אומרים מתחוק שפתח המאמר במלת יהי, יהי אור והוא קיים כל ידי העולם הזה אשר לבכור העולם הזה, בא המאמר. ומתחוק שנאמר בו יהי אור בדברי המאמר הקדוש, העיד עליו שמאמר הקדוש נתקיים בו ונחרך להבא. והוא ראי לעמוד ולהחקים עלמות. בעולם הזה העולם הבבלי והכלכלה, ובעולם הבא אשר אין לו קצה ולא תכללה, והוא חלק הראשון. וחותמו הראות והכוכבים היו יוצאים אל במאמר הקדוש על ידי מלת יהי מאורות ברקיע השמים, כלם היו יוצאים אל המעשה ונתקאים במלת יהי, ומפני זה הם עומדים על סדר אחד כל ידי המאמר העולם הזה. ומפני וזה הדברים שאינן מקבלין את המעשה מענין המאמר הקדוש כאשר קיבל האור הנמצא ביום ראשון, לא היה להם להתקיים כל ידי שני העולמות. והכתוב אומר על כל אחד מהם אחורי צאתו אל המעשה והיו כן. ומלה כן נותנת דמיון הדבר ואני נהנת אותו מפש, וטפني שהם באים במאמר יהי היה לנו עמידה וכיימא על צורתו הראשונה כל ידי העולם הזה. ומפני שלא קיבלו את המאמר כחקרו ולא נזכר להם מלה יהי. בשםים כי אם בדמיון אנו גוררים שלא יהי להם קיימא לעולם הבא. והוא לוחמן מן הכתוב (ישעה נא) כי בשםים שעשן נטלו. ולהלן הוא אומר (בראשית א) יהי מאורות ברקיע השמים אלו גוררים על המאורות והכוכבים הנחונים בשמיים שיהיו נטלים עם השמים... וכותוב (ישעה יא) כי כוכבי השמים וכיסיליהם לא יהלו אורים חזק השטש בצאתו וירח לא יגיה אורו. ויעלה בידינו מן הכתוב כי השמים וכל כוכביהם אין להם קיימא לעולם הבא, וاعפ' שיש להם קיימא על סדר אחד בעולם הזה, וזה הוא חלק השני מארבעת החקקים שהוכרנו. ואחת מזורי מטה ואם הרצה אמרו הנמציא מחוץ השמים, אינם יוצאים אל מעשה במאמר יהי, כי אם בראשות שהוא נתן להם לעצם או לדבר אחר והועל להם. וכותוב יקו הימים מתחת השמים. נתן לטים רשות להקבץ ולהקווה. וכותב תדרש הארץ

דشا. נתן כח לארץ להוציא דשא ועשב וכל הנוצר בכתוב ההוא, ובכחו שני ותוציא הארץ. וכותב ישותו המים נתן רשות למים ולאرض לzeń מטען או בזן רוח חיים, ולא הוציא בהם מליח זיהו הננתנה מצאת דבר מפי הגבורה. ומפני זה דוחה החטונה והחילופ' נמצאת בכל המינים האלהו כל ימותם ואין להם קיימת בעולם הזה. ואמר הכתוב בזן זיהו בן אחורי צאתו למעשה, להודיע כי יש להם כח להחליף דמותו בעולם ואין להם קיימת לעולם הבא. וראותם כלו מן הכתוב (ישעה נא) והארץ כבגד חבלה ושביה כמו כן ימושון. הארץ וכל אשר עליה אין לנו קיימת לעולם הבא. וזה חלק השלישי. ואני באים עתה לדרכו ולחקור על החלק הרביעי אשר אמרנו עליו אין לו קיימת בעולם הזה והוא מהתקיים לעולם הבא. ונשים אותו מדרך הסיבה לכתחלה כי הוא האמן, מפני שהוא נפרד בבראותו במאמר בפני עצמו, ואני נכלל עם הבמה והרטש והחיה היוצאים אל מעשה במאמר הוצא הארץ נפש חייה, אשר היא כוללת את האדם גם הבהירות והחיות. ויש לנו לבקש ראייה מן הכתוב להוכיח הטעם הזה בירינו מן המאמרות הנכירות בסדר יצירת האדם. ונאמר לנו גוררים שאין לנו כח לעמוד על סדר אחד בעולם הזה, מפני שאיןו יוצא אל המעשה במאמר יחי כדרך האור והרעיק והמוארות היוצאות אל המעשה במלת יחי, וכולם יש להם עמידה וקיימת כל ימי העולם הזה. [אנו] גוררים שיש לאדם עמידה לעולם הבא. מפני שאמר בסוף בראיותו והשלמת מעשיו יחי האדם לנפש חייה. והicha מליח זיהו קרואה בשם מפורסם כאשר נכרתת במעשה האור קרואה בשם מפורסם שנאמר והוא אור. ואני אתה מוצא במעשי בראשית מליח זיהו אמרה על דבר בשם מפורסם כי אם האור והאדם וערב ובקר הנכרים בחתימת כל יום. וחאמר כאשר היה האור הנמצא בראש הבראים עומד וקיים לעולמים, כן יש לנו לומר על האדם אשר הוא סוף הנבראים שהיה קיים לעולם הבא, והicha פתיחת המעשיהם וחתימתו קיימת. ואמר הכתוב זיהו אור בשם הנוצר להודיעך כי האור ההוא מתחלתו ועד סופה ראוי הוא להתקיים עלטנית. ואמר זיהו האדם בתוספת ה"א הדרישה והבירור מפני שאין כל אדם ראוי לזכות העולם הבא כי אם הברורים והיהודים. ואני באים לחקור על האנשים הראויים לזכות העולם הבא מאיו אומה הם. וכל חכמי המחקר לא שמו לבם אל העניין הזה כי לא יהיה בהם כח לעמוד על סודו, לפי שאין תלוי בبنית כל אדם ואין

סבירתו ופירושו יכול לבא על ידם כי אם מדרחם מדברי תורה הנאמרים מפני הגבורה והנחצבים ממקור חכמה הטהורה.

ואנו פוחחים במחקר הזה ואומר. האדם נפרש מכל בעלי חיים בסדר בריאתו, להודיעו כבונו על שאר הנבראים בארץ ומעליהם כי כל בעלי חיים הם נבראים על ידי רבר, שהיה לו רשות לשום דבר לעזר בבריאתו מתחלה מעששו ועד אחריותו, זה הפרש אחד. ואתה מוצא הפעולות המשמשות בבריאות בעלי חיים ועל חלווי מעשיהם הן שלוש פעולות האחת בראיה דכתיב (בראשית א) יברא אלהים את החנינums הנדרולים. והשניה עשייה דכתיב (שם ב) יוצר ה' אלהים מן האדמה כל חיית השדה. ונמצא ששרצוי הרים שנן דנים והדומים להם לבדם נשלוטו צורנן בבריאה לבדה ולא נזכר במשמעותה אחרת מפני טעת חלקם בחיים. וחיות השודה וכל הבתמה והעוף אשר להם רוח יתירנה נשלוטו [רוח] יתרה על כל בעלי חיים נשלה צורנתו בכל הפעולות והאדם אשר בו [רוח] יתרה על כל בראיה דכתיב יברא אלהים את האדם. ואמצעיתו ביצירה דכתיב (שם ב) יוצר ה' אלהים את האדם. ווחלת המחשבה הטהורה בבריאתו באמירה להעשות, וחתיימה היהת במעשה. בתחילת כתיב (שם א) ويאמר אלהים נעשה אדם. ובחתימת כתיב (שם א) וזה ספר חוליות אדם. וכחוב בדרכו אלהים עשה אותו. ונמצא האדם כולל את כל הפעולות המשמשות בשאר בעלי חיים, ומוסיפה עליו הנשמה הנפוצה בו כדכתיב (שם ג') ויפח באפיו נשמתה הרים. האדם מכובד בו על כל הנמצא תחת השימוש. וזה לך הפרש שני. והפרש השלישי. שהשליטו הקב"ה עליהם כדכתיב (שם א) יורדו ברגת הים ובעופ השטמים ובבמה ובכל הארץ. הוכיר כל בעלי חיים על כל סדר בראתך. והוא מהחיל מרגני הים הנכוויים בראש היום החתימי. ואחר כן עופ השטמים הנבראים בו ביום אחריותם. ובסוף הבתמה ובריות היום הששי. ווחם כלל הארץ. כלומר כל הנמצאות בארץ יהיה המכוב מעיד לו שהוא מושל על כל יצורי הארץ.

ואנו אומרים כאשר הפריש הקב"ה את האדם מכל בעלי חיים ונתן לו מעלה גדרלה עליהם. כן הפריש אותה אחת מבני אדם אומה שתהיה מקדשת לכבודו מכל בני אדם. ונמצאו הכתוב. אומר (ישעה טג) כל הנקרה בשם. ולכבודו בראתינו יצוריו אף עשייה.

והנמצא אחר בריה ויצירה ועשיה על הסדר זה הוא האדם כאשר הראשון. והכחוב הזה מעיד כי הנקרא בשםינו מבני אדם הוא הנברא והנוצר והנעשה לנכחו. ולהבין את הטעם הזה לכל הדורש אותו אני מסדר את הכתוב על הסדר. כל אשר בראתיו ויצרתיו ועשיתיו לבבורי הוא הנקרא בשמי. ואם אתה חוקר מכתבי הקודש על הדותה הקורא בשמו המטויר והטפואר, אין אתה מוצא אותה כי אם בישראל לבדים אשר הוא [קורא שמו] עליהם. ככחוב (שכ) כי אמר ה' בורא יעקב וויאזר ישראל אל תירא כי גאלתיך קראתי בשתך לי אחה. הקב"ה בראם ויצרם וקרא אותם בשמו. וכותב אחר מעיד עליהם כי הם קרואים בשמו ככחוב (דברים כה) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מטה. ותראה שני הכתובים האלה כי ישראל קרואים בשם המקום ית' שמו. והוא ייחלה ויוחבח קורא אותם בשמו. וכן כתוב (שכ כו) את ה' האמתה היום להוות לך לאלהים. ובמה האמתה אותו באמורך (שמות יט) כל אשר דבר ה' נעשה. וכותיב וזה האמתך היום להוות לו לעם סגולה. ובמה האמיך אמר לך אני ה' אלהיך. כל שבח והללישראל משבחון בו את הקב"ה הוא נתן להם שבח לנו. ויעלה זה בידך בראיות ראיות מן הכתוב כי ישראל הם האומה הקוראה קדושה ברואה לשמו הנדויל. והוא אומר כי הארץ וכל אשר עליה בראם הקב"ה ועשה אותם בחכמתו. כדכתיב (מלחים קד) כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניין. זה השם וכל צבאים בדרכו. כדכתיב (שם לא) בדבר ה' שמים נעו וברוח פיו כל צבאים. וישראל עמו בראם ויצרם ככחוב (ישעה מג) כי אמר ה' ברא יעקב וויאזר ישראל. והם בראים לבבורי ולקדושת שמו, ככחוב (שם) כל הנקרא בשמי ולככורי בראתיו. ואין הנקרא בשםינו כי אם ישראל כאשר נ הפרש לך מן הכתוב (דברים נא) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא عليك. ונמצא מן הכתוב כל עמי הארץ יראים לישראל כי כלם ראו וכלם יראיים מישראל כמשמעות השם של וראו. וזה היה מעמד הר סיני הנראה לכל העולם. וככחוב (ישעה טה) אל תירא כי גאלתיך קראתי בשםך לי אחה. והכחוב הזה מבטיח לשראל שלא יהוו יראים מושום דבר בעולם בעת הגאולה, והוא ישראל טיראים כל אדם ואינם יראים מדם. ואתה אומר הם טיראים כל אדם בתורה הנחונה להם על הר סיני ככחוב (דברים כה) וראו כל עמי הארץ. וזה מעמד הר סיני שהוא נראה וטפורסם לכל העולם, כי שם ה' נקרא عليك וזה חורבה הקדושה הנחונה להם, טפניה הם יראים בעבור התורה שנ'

ויראו מטך. ואן יישראל וראם אדם מפני שם מיוחדים את השם ומאמינים בו וקוראים בכל יום שמע ישראל. והוא אמר הכהוב קראתי בשטול לי אחת. קראתי בשםך שאמרתי לך שמע ישראל, וכל הקורי בשטו מצוה הוא לשטוע, ואמר לי אחת כלומר לי אחת מיהדר, ובשמי אחת מאמין. ועל זה אמרתי לך אל חורא כי גאלחיך טארץ מצרים לכבודשמי, ואני עתיד לנאלך גאות עלייטים. וומצא המעללה הנדרלה לישראל אשר בגללה הוא קרואים בשם המקסם. והוא קורא להם בשםcia היהוד השם וקבלת החורה. ואני אומר כי המעללה הזאת מנעה משאדי בני אדם כי לא נכוון לאמר כן, אבל ראויים להאטין להחותות כי שעריו החשובה פחהחות לכל דורותיה, ככהוב ויושב אל ה' וירחמו. וכל השב אליו הוא מרוחם אותו. ואני באים לחזור על סדר החשובה המביבה לזר רחמים ונביא ראה מן הכהוב כאשר עשינו בדברינו הראשונים:

העמוד השני.

מה טוב לאדם לעשותו. בעולם הזה כל ימי היוון.
יסוד העמוד מס' פ'

ברחוב (השע' י') שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך וככהוב אחר אומר (שעיה נ') סלו סלו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי. הכהוב הראשון מצוה על החשובה ומזכיר את הדבר הגנשׁל לעשוהה, והוא מכשול העון כי אין חייב בחשובה כי אם הנכשל בעוננו. ואשר אין עונו מכשילו וכי הוא לפני קונו, וכל חפלתו והעניתו מלמורת זכחו ואני עוסק בה לכפר את חובתו והכהוב השני טראה דרך החשובה במצוותו הסר המכשול מן הרוך, ובסדור המכשול ממנה חתויישר החשובה להוויה מקובלת מעוזיה. ונמצא הכהוב השני תלטэр מעשה החשובה ומפנה דרכה, ומי שאינו יודע החשובה אינו יכול לעשוהה. ומכאן הוא מדרש הכהוב השני ראיי להקרים על מדרש הכהוב הראשון.
ואני פוחח בו ואוטר. כהוב (שם) ואמר סלו סלו פנו דרך. שנה עליי

סלו סלו שני פעמים כגンド שני מסילות הראות לסלול. האחת דרכי העולם הבא ונחיתותיו הטובים. השניה דרכי העולם הווה והאחוותיו הרעים והוא שאמרה החורה (דברים י) ראה נחתי לפניו היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע. שני ונותן, החיים והטוב. החיים הוו כוחה העולם הבא, והטוב דרך השרה והטובה אשר האדם הולך עלייה בעולם הווה וקונה בה את החיים לעולם הבא. והמות והרע, המות [הוא] עונש עולם הבא. והרע דרך המעווקלה והרעעה אשר האדם הולך עלייה בעולם ומתחייב בה המות אשר הוא אבידת החיים בשני העולמות. והקב"ה נותן לפני עמו שני הדריכים האלה, ככתוב החיים והמות נחתי לפניו. וצiom לבחרו בדרך הטובה מזמן ככתוב (שם) ובחרת בחיים למען תחיה אתה וורעיך. ומוחן שלמדם לבחר בחיים משם אתה למד שהוחרים למאום ולרחוק מדריכי המות. וכן בכתוב הווה אמר סלו סלו, עשו שני מסילות. האחת מסילה הצדיקים הטובה. והשנייה מסילה הרשעים הרעה. ואמר פנו דרך שינו בכל דרך מהם פנות וגibiliים שהיו מפרישין בין שיתיהן. ככלומר שינו החיים נגלי הדרכן הטוב, ושינו המות נגלי הדרכן הרעה, כדי שיהיה הולך על הדרכן הטובה מוקף לכל רוחותיו. ואמר הרימו מכשול דרך עמי הצדיקים שהם עמי. ולא הוורע על הרשעים ולא היה חושש להדריכם כאשר עשה בכתוב האחד כשתמך ובחירת בחיים. ולא הוחק להזכיר דבר אחר. ונמצא הכתוב הווה נחלק לשישה ענינים. האחד מספר המסילות, כתוב סלו סלו. והשני גדריהם וגבולם שנאמר פנו דרך. והשלישי תיקון הדרכן והסתירה המכשול ממנה ככתוב הרימו מכשול. והוא חור על כל אחד ואחד משלשת העניינים האלה ומספר אותם ואומר (שם) כי כי אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שם מרום וקדוש אשכון ואה דכא משפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים. הכתוב הווה מפרש עין הכתוב אשר לפניו ואת טעמו, כאילו אדם ששאל למה אמר הכתוב סלו פנו דרך? ומהשיב אותו אמר כי כי אמר רם ונשא. ומפני שאמר רם ונשא כך וכך, בא הכתוב למצוות ולומר סלו סלו. שמלת כי אשר בכתוב השני קיורת טעם הכתוב הראשון אל השני. והמעיין בו עיון יפה ימצאננו מפרש זתקת השם וחסדיו הربים עם בני אדם. כי הקב"ה נתן לכל בריותיו מוגדים ועד קטנים כל הכהחות אשר הם צריכים אליהם, כל אחד מהם כפי חלקו הראוי לו. נתן לנו רולי הארץ וצמיח הארץ [כתה] לשאוב ולמצוץ את ליהות הימים המהוברת אל עצם הארץ הנגנים בה

לקנות מתן רטיבות שהוא מהנה להן, והן מחוירין הרטיבות ההוא למתוון להעמיד את גופוין, ואמץ את הכח לבשל את הילichות אשר שואב להחויריו אל טبع יצירה חנוף השואב אותו עד שהוא מרכבה את צליעו ומוציא ממנה פרי שהיה שארית אחריו לקיים את טינו בעולם. ונחן לכל בעלי חיים כח וגבורה לקיים את צרכיתן בעולם זהה, ולטדים לבקש את טוונם להעמיד בו גופם ולהוציאו ורעם הנשאר אחריהם בעולם. וחיקן את אבריהם כפי הצורך לכל אחד מהם. לאוכלי העשב נטוחה גבורה מעטה ופרוכה, ולעוף החסמים נתן להם אבר וכנף לעלות בהן ולפרוח, ונחן לכל חלושי כח ובכלי פחד רגלים קלות לנום בהן ולברחות, ורביכם מהם מקיימים כהוון כל צורכייהם, ושמהם מקזרים ברוב מעשיהם, והמקוצר מהם מפסיד על עצמו ואין הקב"ה מעונישו ולא מסיטו והוא ית'שמו ברא את האדם והשלימו והתקין כל צורך אשר הוא צריך אליהם בעולמו. ושבני אדם מי שהוא מקיים את כל צורך כפי המשור בידו והראי לו, ושמהם מקוצר ומהסר טן הצורך, ושמהם מוסף על הצורך ויוצא מן הדרך המתקן לנפשו תיקון, והמפסיד עליו להפסידה, ואלו היה משפט בני אדם בעניין הזה משפט שאר בעלי חיים, לא היה הצדיק זוכה בצדקהו, כי לא אשר עשה עשו לפיה חקנו, ולא הרשות נענש על רשעתו, והיה מספיק לו עתחווע בעולם הזה ורעהו. אלא שהקב"ה בגודל רחמי העיריף טובתו וחנותו על בני אדם, והגדיל חלקם והגביר חקם לחת להם זכות על מעשיהם הטובים ודריכם הישרה, להענישם על מעשיהם הרעים ודריכיהם המטעלות, ולא נתן חלק לשאר בריותו ככבוד הגודל הזה. והיה האדם ראוי לכל החתן הזה מפני המשלה והכבד אשר נתן לו אלהים לרדות על כל בעלי חיים, בכחוב (בראשית א') ורדיו בדינה חיים ובעווף החסמים ובכל חייה הרמשת על הארץ. ומשם נחחייב האדם להנгин ולחנחותם [לדrhoש] א) על הארץ. כי על התנאי הזה נמסרו לידי אם מקיים את חנאו הקב"ה את טובותם. והוא נחחייב האדם לחייבם ולחנחותם [לדrhoש] טנשא אח מעלהו, ואם הוא מבטל את תנאי המוקום מעונישו ומוריינו מגודלו. והכחוב נתן רמו לעניין הזה ואומר, כי כה אמר רם ונשא, שני שמות נזכרים בתיבות, זו שהיא מדבקת דבר אל דבר ושניהם מתחפרים מענן אחד, כי הרם נשא הוא והנשא רם. וההפרש ביןיהם שהאחד מתן אותו בלבד לא לוייה והוא הרם; והוא טרה טהורת טמודתו אשר המה מיוחדות אל כבויו, כי הרומתיות הוא [לו] לבדו

א) בכי' ולודות

ואינה לאחר בלוודו. והשני הוא שם לו שאתה מבין בו מדרך מחשבו אל דבר אחר, והוא הנשא אשר הוא משמע נשאה על אחרים. והמדה הזאת היא ממדותיו הטובות, כשתקירים כבודו והודו אל בריאותיו הוא מתנשא ומחרום על כל בריאותי. ואמר רם ונשא שהרומניות והנשיות לו לבדוק, ואם יש דבר מתנשא ומהעלה אינו מגיע לרומתו, ואם רם הוא גבורה, רומתו יתעללה שמו הוא מתנשא עליו. ועל זה באו שני השמות האלה דובקים אחת בחיבות ואחריך שני שמות אחרות דבקין כמו כן בהיבות, שכן עד וקדוש שמו, והשוכן בכך אין מטעם השוכן בארץ או בבית פלשון אשר שכן שם, ולא מטעם המשלים את המעשה ושוכן אחורי השלטחו, מלשון שכנה רומה נפשי. והענין הוה וכל הרומה לו רחוק ממדותיו יתעללה שמו, אבל טעם השוכן בכך אשר אין נדונו ונגע ולא חטורה ולא חלפן נוגעים. וטפני שמלה [שוכן] משמעת דבר אחר בטקומות רבות כגון היישוב והודמה לו כאשר הוכרנו למעלה, חלה בו הכתוב מלת קידוש ואמר שכן עד וקדוש שמו. השכינות אשר הקדושה רואה לשמו הקדוש, הוא הנפרש והנכבד מכל תמורה, וזהו פירושו השוכן עד עולמי עד על סדר פרוש ונפרד שהוא נבדק מהיות לו רומה. והווקק לכנות את השם הקדוש במדות האלו המפורשות למעלה, טפני שהוא בא לדבר על העניינים מדרבי העולם שהם תלויים במדותיהם. והזקיר טובותיו וחסדיו אשר הוא [מביא] מעין [זה] לבני העולם במדותיו הטהורות הנרכות. וכן מהנהו יתעללה שמו כשהוא מוביל אהמת ממדותיהם הוא מביא לעולם דבר מעין המדה ההיא והוא אמר הכתוב (ברrios כ"ב) בכל המתקום אשר אזכיר את שמי אבואי אליך וברכתך. מן העין אשר אזכיר בו אתשמי, מהענין ההוא אביא אליך ברכתך. ומשם ראה שהאדם חייך לבך על כל דבר ודבר שהוא בא לידי, ולחת שבח לקונו מעין הרבר ההוא. וכן בטקום הזה כדי לפריש המעללה הנдолה אשר הנהן לבני עמו, בא להזקיר את השמות הקדושים המעדות על המעללה ההיא, והוא רם ונשא שכן עד וקדוש שמו. והוא נקרא בשמות האלה בשמי מרומו, ועל זה היה חולה אותם במאמרו ככתוב, (ישע' נ"ז) כי אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו. ואחריו הוא חולה בדין טובותיו וחסדיו עם יושבי עולם. ואמר מרום וקדוש אשכנז ואת דכא ושפכל רוח, שכינתו במרומי מרים וקדושים, והוא כמו כן עם המודכנים ושפלי הרוח בעולם הוה, כדי להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים. וזה

שני הטעות לכתות הצדיקים החטאים הנמצאים בעולם הזה. הראשון מהם אשר רוחו שפלה ונפשו נמוכה, ואין לה חאות כל העולם הזה, ואין מחשבותיו והגינויו כי אם בדרכי העולם הבא, והשני מהם נפשו תאהה להנאות העולם הזה, והוא כובש את יצרו וגובר על האותו, ומונע את עצמו מכל טובות העולם הזה והנאותיו אשר הם אסורים עלייו לנכוד שמים. והראשון מהם הוא שאמר עליו להחחות רוח שלדים. ככלומר נפשו החיה הנקראת רוח חיים אשר האלים דומה לבני חיים, שפלה ונכנית לנפש ההוגה הנקראת נשמה חיים ונשמה אלית, ובורחת מכל עסקי העולם הזה ואינה שטה לב עליהם. ועל השני הוא אומר ולהחחות לב נדכים אשר لكم נרכת ונכאה על הנאות העולם הזה, והוא מכנייע את לבו וגובר עליו ומתכויחו לשטוע לעצם הנפש ההוגה. ובין החכמים מחלוקת בשני האנשים האלהו איה מהן גדול בשבח, ואיה מהן ראוי לפני המקומות לווכות יותר מhabiro. והטמן הכתמי הטה Krak אמרו כי התאב להנאות העולם הזה והמחאה לשבעם מהם והוא כובש את יצרו וכופה את האותו גדול מה שני אשר אין תאב ואינו מתחאות, כי זה טרור ומתעצב, והשני שוקט ורחב לב. וראי הוא הטרור והעמל להפוך בונחו מפני טרור ועתלאן, ונಥנן مثل בעניין מן הזקן ומן הבוחר אשר יהיו שניהם נמנעים מעבירה אחת, והזקן נתנו מפני חסרון החאות, והבוחר כובש את יצרו, וכל בני העולם משבחים את הבוחר בעניין הזה, ואינם נוחנים ליקן במעשיהם שום שבח מפני שאין צורך לכובש את יצרו, והבוחר גבר עליו וכובשו. והוא הרין אם יהיו שניהם בחורים והאחר כובש את יצרו והשני אין צורך לכובש, אלו הן דברי הדמן המשבחים את המרכוא אשר הוא כובש את יצרו, והמדקרים מהם בעניין הזה בחלוקת [נוחנן] השבח והגדולה לאיש אשר יצרו מתחילה כובש מאלו וטיסר את נפשו והוא הנקרא שפל רוח, ויאמרו כי התאב והמחאה וכובש את יצרו אחר כן, אין נשל מין החרהה, והשני אין מהරדר כלם. ונותנן דטון להזדקן הגמור ובבעל השובה הנצחתי, כל אחד מהם משובח וכאי, אלא שוכות הצדיק הגמור אשר לא חטא גדולה ומשובחת, כי זה הוא וכאי מכל פנים, והשני וכאי אחר סליחת העון. ויש מי שחוושב להראות מן הכהוב שהם שווים במעליהם, מפני שהוא יאטיר בעצמו מרום וקדוש אשכנז ואת דכא ושפל רוח, מקדים את הנדכא אשר הוא כובש את יצרו על שפל רוח אשר יצרו כבוש מאלו, ואחריו כן הוא אומר להחחות רוח שלדים ולהחחות לב נדכים, ומקדים

את השפל על הנרכא. ומצויא מן הטעם זהה שהם לפני המקום שווים במעליהם, מפני שהוא מקדמים פעם וזה מקדמים פעם אחרה.

והמײַין בדבר אומר קידם הכתוב ראשונה הנרכא מפני שהיה מჭיש רומטטו ומעלה שמו אל סוף המקום אשר הניע אליו רחמיו הרבים בארץ, והוא סוף העמק, וקרא המקום דההא דכא מפני שהוא חחת השפל. וכשבא להזכיר וכירח עבריו ייראו על סדרם אשר בשם' היה תשקופ אחר הדעלם הזה, דקיים את השפל אשר נשמו נקייה טבל הרהור ועליה למעלה בלי שם עיכוב, ואחריו הנרכא אשר אין ניצול מהרהור וצריך הוא לטהר את עצמו מן ההרהור, ואחריו כן יקרה צדייק. ומוכר הרוח הראשון שנאמר רוח שלם, והרוח הוא הלוי אל הנשמה, אטמור נשמה רוח חיים. והזוכר בשני הלב הלוי אל הנוף באטמו לב נרכאים, מפני שהוא חושש להחוות הנוף. והוא אין חושש, ואין לנו להכريع בזה יותר טה. ואחריו כן אמר הכתוב (שם שם) כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף כי רוח מפני יעטוף ונשמות אני עשתי. וכי מלח אריב ברוב המקומות ממשעת מחלוקת בין שני אנשים, כרכתי (ברבות ב"ה) כי יהי ריב בין אנשים. ויריבו רעי גדר עם רועי יצחק. (בראשית פ"ג) והוא במוקם הזה מלשון טעונה וראיה. כמו (איוב י"ג) שמעו נא הוכחה וריבות שפטוי הקשו אשר פירשו ראיותיו או טענותיו. כן פעלת אריב בכתיב הזה מלשון ראייה וטענה. ככלומר לא ארי' דורש מבני אדם טעם שישו בו ראים לזכותו, ולא אטעון עליהם שכנים מתקנים את מעשיהם כי אם להצלחתם, ואין זה גורם להם זכות ואני מעלה עליהם הנאה חזו. ואמר ולא לנצח אקצוף, וכן לא אקצוף על הרשעים שמאבדין את העולם שלא אמץאים דרך סליחה ואפחה להם שערי השובה. והוא שאמרת חורה לא ידונ רוחי באדם לעולם, ורוב המדקדקים מפרשים פעלת ידונ מלשון מדון שהוא מריבה, ואומרים כל הדורות אשר לפני המבול אם היה בהם שלפ' רוח חולך על דרך ישירה היה הקב"ה מטלא ימוחם ומאריך שנוחם, כאשר מלא הוא דרכו וחלקו המஸור בידיו ומן העולם הזה ולא היה קונה זכות לעולם הבא, כי לא היה עמלו לכבוד זכות ולא היה יודע אותו. וכן היה הרשע מכם מה בחזי ימי וגענש בעולם הזה [על שהוא] מפסיד את מחנותו וمبטל חלקו המஸור בידיו והוא שאמר לא ידונ רוחי באדם, לא אהיה מבקש מהם ראייה שירשו ראים לזכות העולם הבא ולענשו. וזה היה דרך בני אדם בדור

הטבול, עד שבא אבורהם אבינו והבין דרך יראה שמים והוא ראוי לעולם הבא. והוא שאמור הכתוב לא לעולם אריך ולא לנצח אקצוף, לא אריך עם המצליחון את דרכם, ולא אקצוף עם המפסידון אותה, כי רוח מפלפני יעתופ ונשומות אני עשיתו. והכior רוח לשון יחיד על רוח החיים הנחונה בחיות ובכבותות ובכל נפש החיה הנוהגת מנהג שאון לה וכות ולא חובה. ונשומות בלשון רבים על נשמת האדם הרואה לוכות ולחובת, ונחלהקת על מיניהם רבים.

ולפריש הענן זהה אני אומר כי הקב"ה נתן באדם שלשה כחות ויש שקוראין כחות ויש שקורין להן שלוש נפשות. האחת הוא הכח אשר בו הוא גדר ורבה צמח השדה, והשנייה אשר הוא מתגלגל בו ומטייר את טקומו. וכל בעלי חיים משותפים עמו בשני הכוחות האלה ונקראות רוח חיים. והשלישית שהוא מכין בין טוב לרע ובין האמת והשקר ובין כל דבר לחמורתו וקוננה חכמה ודעת. וזה היא הנשמה אשר הוא מתייחד בה משאר בעלי חיים. אם היה הנשמה אשר מתייחד בה נבראה על הרוח החיים אשר הוא משתחף בה עם הבתמה וחיה, יודה האיש נפרד מן הבהירות ונקרוא זכאי וחמים. ואם רוח החיים אשר הוא נפש הבהירית נבראה על הנשמה [שהיא] הבהירת, יהיה הדאיש נהשך בכחמה ונקרוא על ורשע. והנבראה אשר כל אחת נבראה על השני נחלהקת אל מיניהם רבים לפי גודל הנבראה ומעוטה. ומכאן היהת רואה להקרה בלשון רבים. ואמר כי רוח מפלפני יעתופ. כי רוח החיים הנמצאת בכל בעלי חיים שהיא נעתפה עליו כמעיל ומכסה אותו, מפלפני היא יצאה וב回首ותי היא נמצאת בעולם. והנשמה יש לה מעלה אחרת, כי נשמת האדם אני עשיתו ונפחתה באפי ובשבילת שחוודיע בכתב הווה סדרי הצדיקים התרmittelים אשר הוויד ההוראה לזכותם בה ולטהרם, הוא מפרש סדרי הרשעים ומחלק אותן לשלה נשמה וכולם הנפש הבהירית נבראה עליהם בעת יולדותם, ובין זיהה חלק הכהונה מלחתה, והוא בעת בחרותם עם זקנותם נחלקים לשלה חלקים, אם הנבראה תהייה ביניהם שווה פעמיים הכהונה ופעמיים הבתמה יזהה חלק הכהונתי הנמצא ברוב בני האדם, ואם תהייה הנפש הדוגנת נבראה לאחרונה יהיה החלק הנחמד מכל דשלשה, ואם תהייה נפשו הכהונה נכנעת וככובה וטבואה במצוות הנפש הבהירית כל ימיה ולא יהיה לה נבראה כלל יהוה החלק הוא הרשות מכם. והכתוב

ההחיל בכתוב הראשון מהם ואמר, בעונ בצעו קצפתי ואכחו הסתר ואקצוף וילך שובב בדרך לבג הרשע הוה טפני בעזעו וחאוחו להתנותותן העולם, הוא עזוב דרך האמת ועובדת השם, ורמקום קוצף עליו ומענישו, שנאמר קצפתי ואכחו. והוא בעת הדיא מתראה בחשובה בפיו ומסחריר משובח בדרך לבג, ועליה במוחשבתו שהוא מרמה את קונו, כרוב אנשים אשר אין חוכן כברן, ודומת להן שאין המקום פוקר אותם, ועליהם אמר הכתוב (ירמ"ט) בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו. וכל שם נסחים מן הטעום ברשעם הוא טסיפה אה' וחיטה עליהם, שנאמר הסתר ואקצוף, הם נסחים והטעום מגלה אותם בקצפו אחרי כן.

ואמר וילך שובב בדרך לבג, על הרשעים ההולכים והשכבים על דרכם הרעה, כגון שאומר אהטה ואשוב אין מספיקון בידיו לעשות תשובה, ואלו הן הכת הראשית. ועל הכת השני אומר דרכיו ראויי וארפахו ואנחנו ואשלם ניחומים לו ולאבליו. והאיש הזה הוא אשר נשפטו ההונאה והחכמתה נלחמת בכל כחה ובכל לבה עם הנפש החיה, והוא באחרונה גבורת על החיה אשר היתה מהאהו הנאות העולם, והקדוש ב"ה יודע את לבו וمبין את כונתו והוא עוזר אותו וסומך לו, ונוחן לו כח לרפא החלי הזה, כתוב (שם שם) דרכיו ראויי וארפахו ואנחנו, שהוא טנהיג אותו ללבת על נכן דרך, ואשלם לו ניחומים ולאבליו המנוחמים, והניחומים האלה שהוא נוחן לו שכיר תמורה אותו שהיה נמנע מטנה, והוא כוח נפשו ההונאה, ולאבליו זכות נפשו הרוח, אשר דיא אבילה וחרבה שלא מצאה אותה, ולשון אבilio בכאן מלשון חابل הארץ שהוא קטעם חהרבע. ויש לך להבין מכאן כי הנפש החכמתה וההונאה אין לה הנאה בעולם הזה, אבל היא כועסת וمرة על מסarra, והקדוש ב"ה מנחם אותה ומדבר על לבה, ונוחן לה זכות העולם הבא תגחותין על כעמת ומטרותה. והנפש חיה בעלת התאות והמשתוקחת ותרדדה על אותן העולם הות, ונאבלת וחרבה אם אינה נהנית מהם, ואם היא נכבשת לנפש ההונאה ותרהיה כופת אותה, הקדוש ב"ה מנחם אבלה ונוחן שכורה ומטלא חסרונה. ומכאן [אתה] רואה שחקב"ה מוכה את הנפש חיה בוכות הנפש ההונאה על שהיא נשמעת אליה. ומחיב סופה וגבורת עליה.

ואתה שים לבך לדעת ולהבין אם אתה רואה בדבריו ר' ל' זכרון דמותה העולם הזה בוכותה העולם הבא. هو יודע שאין נאמר כי אם על זכות נפש החיה אשר היא נשמעת לנפש הategoria, מפני שיסוד חיותה היה בהנאת העולם הזה והנירה אותם לכבוד הנפש הategoria הנוראה עלייה, ומשם הייתה [ראוייה] בוכחת דמותה העולם הזה אשר היהתה מתחאה להן וטוהרתה בהן כל ימי חייתה בעולם. וכל הצדיקים החטאים אשר נפשותיהם היהת נכפתת טליתה ובורחחה מתחאות העולם הזה ומתחאות בנפש הategoria חברו שלם, זכותם מפורש מקדוש מכל דמיונם העולם וחאותיו, והם היושבים תחת כסא הכבור, והמיד נחריהם על ראשיהם וננהנים מיו השכינה. והוא ניב שאמרו רבינו רבי נתן וננהנים מיו השכינה. והוא אמר בORA ניב שפחים שלום שלום למרחוק ולקרוב אמר ה' רופאתי. פתח בגין שפותים שהיה המדה הנדרלה והטפרוסמת אשר האדם נפרש בה מכל הבחמות והחיות והעופות, כי כלם יש להם קול נשמעו וזהן לפחותנן ולא טעם עניין. وكل האדם לבדו הוא שיש לו תנבה ופרי, כנחוב (משלי י"ב) מפרי פי איש ישבע טוב וגמול ידי אדם ישיב לו. ואון פרי פוחו כי אם מלל לשונו וצפצוף שפהיזו, ובזה הוא נפרש מכל בעלי חיים ובתקונו ובשיטרתו חי עולם. כי כן אמר הכתוב ישבע טוב בעולם הזה, גמולו ישיב לו לעולם הבא. וכחוב (משלי י"ג) נוצר פיו שומר נפשו פושק שפתוי מהתחה לו. כאשר [נוצר] פיו גורם לו טוביה ושומר נפשו [כן פושק שפתוי] מהתחה לו. וכחוב (שם י') פי צדיק ינוב חכמה. וنمצתה הבונת רעה. והקב"ה כאשר אמרנו למ�לה כשהוא נצל מכל רעה, והקב"ה כאשר אמרו לנטלה כשהוא בא לזכור חסד אחד מכל חסדיו הרבים אשר הוא עשה לעבדיו, הוא נקרא בשם הגנים לחסיד ההוא, וטפני שהכתוב בכאן בא להגידי גמול פרי פי האדם לעולם הבא, נקרא בORA ניב שפתוי. והוא מזכיר כאן המעללה אשר האדם קינה בuib שפהיזו. ואמר שלום שלום למרחוק ולקרוב, ככלمر השלום הוא כפלים, היה לתרחץ מתחאות העולם הזה והנאותה לכבוד העולם הבא الآخر [הוא] העולם הבא העליון אשר בחר ואהבת אותה על העולם הזה וטמא [כח] אהבה עית, וההיה מעלהו מוקפת בשלום מכל צדיה ואין בה ומון לעולם הזה מכל צד. ואחר כך הוא מופcir מעלה הקרוב אשר לבו חרב אל עסקי העולם הזה והיה חרב עליך והכרייך עצמו לעזוב אותם יהיה שלום לו אמר המתקום,

ומוסף לו רפואה וארכוה תחת האותו אשר הינה לכבשו. והרפואה
האות חיה שהוא מראה אותו לעלם הבא תחת האותו שהו
מחאה בעולם הזה דמיונה יפות מהן ומשובחות עד אין קץ, והנאות
רבות ש אין בה לא עצב ולא מכאב. וכל הנאות העולם הזה הן
מוחנות ונדק אליהם עצבן ומכוון וצירים וחלאם, וכל הטבות
אשר הקב"ה מראה לזרקים לעולם הבא אין להם שם דופי. כמו
מרגנית החשובה וצורתה וחב ומונרה של זהב ושל חלונות של זהב ושל כסף
מלאות כל טוב וכל טענים, וכל שאתה מושא בדבריו הקדומים מן
הרומה להם, כלם והוא נראים לזרקים הטובים המכושים את יצרים אשר כל
לבם נוטה אל טובות שבועלם. אבל הזרקים התמים אשר כל
חאותם והנאתם יראת שמים ועכודתם, אין ציריכין לוכותם לעולם הבא
אל שם דבר מכל דמיוני העולם הזה. ועל כוחם נאמר (הה' ל"א)
מה רב טובך אשר צפנת לך ראהך. וכחוב עין לא ראהך וגוי.
ואחר שhocיר והשליט מעלה הזרקים לעולם הבא, בא להוציא
 מתחת הרשעים ואומר (שע' ג"ז) והרשעים כים נגרש
 כי השקט לא יוכל ונגרשו טמיינו רפש וטיט. כאשר הם כשהוא סועד
 כל טמיינו נגרשים ונרעשים ואין נכרתים ולא נפרשים, כן נפשות
 הרשעים טהרות ייחד ומתכללות ובמצוות חשבות האדים טבעות
 ואין אחת מהן נכרת מהותם לעולם הבא כבאים לה, ולרע חיה
 אחריהה לעולם הבא. ואשר חזאות סער הם נגשו רפש וטיט
 כן יהיה סוף הרשעים, ואחריהם תמהן לב ודאבון נפש. והוא
 א) [חוותם] את הפרשה בגוירה החומה עליהם שאין להם חלק טוב
 כל ימייהם, כתוב (שם שם) אין שלום אמר ה' לרשעים. נור
 עליהם שיזיה שלום אונכד מהם ואני ראוי להם לא בעולם הזה
 ולא בעולם הבא. ולא ראה להוציא שמו הקדוש בכתוב הזה
 להודיע שאין אדון להם ולא משקיף עליהם, ואמר אלהי שמו הקדוש
 הללו על עמו ויראו, והכחוב מדבר על לשונם כאלו הזריק והירא
 אומר אלהי הנחתן לי שלום הוא גוזר על הרשעים שאין להם שלום.
 והוא שאמר הכתוב (משל' י"ז) כל פעל ה' לטענהו ונם רשע
 ליום רעה. כל בריות הקב"ה ומפעליו הם ברואים לעין הראי להם,
 והראי לרשע הוא הרעה, והקב"ה חכינה לכבשו הטוב והחיים
 והמות. ובפרשת הזאת הראה הכתוב **שתי** הטעלות אשר צוות

לסלול אותם, ונתן פינה ויכול לכל מסלה מהן. המסללה האחת דרך הצדיקים, השלום בה נעדר ונכפל. והמסלול השנייה דרך הרשע, אשר השלום ממנה נאבד ונחרל. והוא שאמר הכתוב סולו סולו פנו דרך. וכחוב הזה אומר הרימו מכשול מדרך עמי. והוא תלמיד סדר הרמת המכשול בפרשה אשר הוא פותח בה. ואומר קרא בגרון אל החשוך כשפער תرم קולך וגנד לעטיפ שמעם ולבית יעקב חטאיהם. וזו אותך להרים קולך שלא היה נושא לא לגרול ולא לקטן פנים, ועלתו נמנע בחוכחתו ככחוב קרא בגרון אל החשוך. אל תהיו חשך עצמן מהגיד לעטיפ פשעם.

ואתת למד שני כלות גודלות מדרבי הארץ במשפט החוכחה. הכלל האחד שאין לך להוכיח וליסר כל אדם כי אם ארם אשר בו ריח תורה ויראה, והוא ראוי טעם זה, כאשר אמר והוא לעטיפ שמעם, ואשר אינו מעטיפ אי אתה רשאי לקרוא לו ולהוכיחו. כאשר אמרה התורה הוכח את עטיפה. ללמדך כי אשר איןנו עטיפך אי אתה חייב להוכיחו. והוא אמר (משלי י"ד) יוסר לך לוקח לו קלון ומוכיח לרשות טומו. והאנשים אשר אי אתה מוויה להוכיחם מן הכתוב הזה הוא הלו והרשע. והלו חכמת החכם ובענינו מבקש חכמה ואני רואה. וזהו הלו חמותה החכם והascal בענינו ומפני חמוץ נפשו ועורון עין לבו אינו שומע למיסרו ולמוכיחו, והוא טהור ברעחו ומוסיף קלון בעני כל רואו. ועל זה אמר (שם) יוסר לך לוקח לו קלון, והכינוי חoor על הלו, כלומר לוקח לו קלון הלא מפני שאינו מתייסר בדבריו יוסר. ואם אמר שהכינוי חoor על היוסר היה משמעו יוסר הלו לוקח לנפשו קלון. והענין הלו והרשע שהוא מביך את דשעתו ומתהוק בה. ומכאן אמר (שם) ומוכיח לרשות מותו, אתה טודיעו את מותו אשר הוא יודע אותו ואני נשמע לך. ובכחוב הזה הודיעך מאן החוכחה מועלה לו ולרשע. והכחוב אשר אחריו מודיעך מאן מה אתה קונה בחוכחתם. ככחוב (שם) אל תוכח לך פון ישנאך הוכח לחכם ויאבחן. והוא הדין לכל יראי שמים ואפילו אין בו חכמה. ואתה מכין מאן אי זה אדם חייב הוכחה ואי זה אתה מוויה מהוכיחו. והוא הכלל הראשון משנה הכלות שאתה למד מן הכתוב ואשר הזכרנו לטעלה. והכלל השני הוא איזוד

דבר אתה ראוי להזכירו ולמי אתה מוכיחו. והכללו זהה אתה מבין אותו טהור מה שאמר הכתוב (ישע' נ"ז) והגד לעמי פשעם ולכית יעקב חטאיהם. וփשע הזה הוא טעות הפה והדברם, וחטאיהם הוא המעשה. ואשר אמר עליהם עמי הם יראי אליהם, הראוים לחתולות אליו, ובכך יעקב חטאיהם. וועל בירך מה זה אתה חייב להזהיר כל אדם ואפילו הירא והחטאים מכל טעות שהוא שונה בלשונו ובדבר פיו. ואין להרדר אחר הצדיק במעשיו ואפילו אתה רואה אותו עובר עבריה מפני שהוא מישראל עצמו ונאנח על חטאיהם. וזהו שאמרו ר' זעיר (ברכות י"ט) אם ראיית חלמיר חכם עובר עכירה בלהה אל תחרה אחריו ביום שמא עשה חשובה, כלומר שהוא מתנהם מלאיו ועשה תשובה ואי אתה רשאי לביושו. אבל שאר יעקב אתה חייב להזהירים על כל דבר שאתה חושד אותם בו, ככתוב ולכית יעקב חטאיהם בלשון רבים על כל דבר ודבר, לעמי פשעם לבדו בלשין יחיד. ובידוע שהובת בני אדם הם העונות ופשעים וחטאיהם. והעונות הם מצד הלב והפשעים טעות הפה וחטאיהם קילוקול המעשה. והזכיר הכתוב מהו פשעים וחטאיהם ולא הזכיר העון אשר הוא בלב ומעליו והוא הקשה בכלן והוא גורם לקצתן כאשר אמר בתחלה (ישע' שב) בעון בצעו קצפתו ואכהו. הקצת והתרי העון גורם להם והוא המכשול, ככתוב כי כשלת בעונך, ואם רוחה כוננתו להרים המכשול ככתוב הריםו מכשול מדרך עמי היה לו להזהיר מן העון אשר הוא היה המכשול בפירוש עם הפשע וחטאיהם אשר הזכיר מהן. ויש לנו לומר בתריזע הטענה הו שאין דרך בני אדם דרכו של בורא יתעלה שמו יודע כל סתרי לב, ואני מעוניш אדם על הרהורו אשר הוא מהרדר בכלבו בעולם הזה אם איןנו מופיאו למעשה או בפה או בידים, ואם אדם טועה בפיו או במעשה שלא בכוונה לבו אינו נגעש מהתקום, ונמצא העון ההוא גורם לעונש והוא המכשול לפני המקם נדבק אל המעשה בפה או ביד, ואני אדם רואין את המעשה ואני יודעים סחר הלב כדכתיב (שושאל כ"ב) כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, וכשהאדם רואה את המעשה היה לו לחוש שמא הלב מסכים עם היד או עם הפה, ומפני [זה] מתחייב בדבר על הדבר הנגלה לו להזכירו ולהזכירו ככתוב הריםו מכשול, ואני לו לבקר אחר הלב. ומכאן אנו רואים שאין לנו לחשד איש אשר החשד בדבר רע רחוק מטנו, ולא לכיש את המתביש מעצמו. כאשר אמרו רבותינו אל תחרה אחריו שמא עשה תשכח: וכבר על בירך

שלשות העניינים המסתוררים בכתב הראשון, זהו מספר המסלולות גורריהן והרמת המכשול מהachat, והכתב בא אחריו ואת לפרש דרכי בני אדם בעבודת השם, ואמר (ישע' נ"ח) ואוחי יום יומ זידרשוין ודעת דרכי ייחפזון כגוי אשר דרך עשה ומשפט אלהיו לא עוב, ישאלוני משפטך קרבת אליהם ייחפזון. וכל בית ישראל המאמינים בחורה ומתחאים להלך בדרך ישרה, אלא שרובם אינם מכוננים אותה והם תועים מן הדרך שני פנים, מהם פונה טן הדרך מפני שייצור הרע נבר עליו, ומהם פונה ממנה מפני שאינו מכירנו ואינו יודע סדרו. וחראשון ראי ליסר ולהוכחה, והשני ללמד ולהודיען, ולבתו מפרש העניין הזה ואומר אותו יום ידרושון, וחיבת אותו בכתב הזה היא מדבקת אותו בכתב אשר לפניו, ככלומר אשר צויתך להניד להם פשעם וחטאיהם, מהם דורשים ואינם דורשים את הדרך שנאמר באותו יום ידרושון, ויש מהם חפצים ואינם עושים מפני יצרם הרע הנבר עליהם, שנאמר דעתך ייחפזון, ואשר אינו מכיר את הדרך היושרת כגוי אשר דרך עשה ומשפט אלהיו לא עוב, והם לפי מחשבותם העולה בכלכם ישאלוני למשפטך [צדקה] קרבת אליהם ייחפזון מפני טעומם במחשבה הזהה הם מתਊלים לפני המקום. ואמר למה צטנו ולא ראית עניינו נפשנו ולא תדע. ונראים כמתרעטים על המקום שאינו מקשיב אליהם. והוא יתברך שמו נזוף בהם ואומר, אלו היותם עבדים כראי וצמים לפניו כהונגין, הדיהם נשמעוים וכל חפציכם לכם נמצאים וכל חבותיכם נסלחים. בכתבם הן ביום צוטכם למצאו חפש וכל עצביכם חנגושו. והוא שב אחריו כן להסביר ולהוכיח כל אחד מהם הוכחה הרואה ל, ומתחילה באשר יצרם מתנבר להם, ומעוים פנים לפניו המקום ומתרעטים שאינו מקשיב אליהם. ואומר הן לריב ולמיצה החצמו להכות באגרוף רשות לא החצמו כיום להשמי בתרום כולכם. כל אשר יצרם נבר עליהם אינו מניה אוחם לכון אה לבם בחעניהם מפני הרהורים בדברר אשר יצרם הרע פונה אליו. והבאים מהם לככובש את יצרם ולהכניעו אין יכולן אותו ונוקק לריב עמו, אם כח אטונתם נבר עליו ומתכניעו הם נצולים מן העון אשר היה בידיים ויהיה סליחות עונם הוא סוף זכותם, ואם אינם יכולים להזכירו יהיה תעניתם מוכרכה עונם. ונמצא שאין אחד מאשר יצרם נבר עליהם ראוי להיות תעניתם מתקבל אם אינו טכricht את יצרם ונתנהם על רעהו שב ממנה. והוא שאמר הכתוב, לא החצמו כיום לדשתיע בתרום

קולכם, אם צומכם בעניין זה אין קולכם נשמע. זו היא תוכחת האיש החוטא אשר יצרו גבר עליי ולמחראים בעבורה השם וכל בעלי היורה אשר אין חונן כברן וכל הבאים להלך על הדורך ואין מתחכמים אותו, הכתוב שואל על דרך התימה ואוטר, הכהה יהיה צום אבחוריו יום ענוה אדם נפשו הלבנהו כאגמון ראשו וشك ואפר יציע הלהה תקראי צום ויום רצין לה? אין הצום המובהך לפני המקום שייהוה אדם משפיל את קומו וראשו וייה מבייט אל הארץ עניינו ומציע עפר ואפר תחתיו ומראה לבני אדם את נפשו מהאבל ומהעצב, והמקום יודע שהוא משקר ומוכב, והוא מונע פיו טמאכל ומטשחה ואין מונע לבו. בתחילת אמר בעון בצעו קצפתו ואכחוזו. הקצת והמכה העון גורם להם והוא המכשול שנאמר כי כשלת בעונך, וכותוב הרימו מכשול מדרך עטיו. ובהבוק הוה תוליה צורת הצום והרצוי המובהך לפני המקום, ואומר הלא זה צום אבחוריו פתח הרצבות רשות התר אגורות מוטה ושלח רצוצים חפים וכל מוטה תנתקו. והוא מדבר בכתוב הזה עם האיש אשר יצרו גבר עליי ומכריחו בעת החענית ביום הצום, ואיןו מניחו לכוון אה לבו, והוא אשר אמר עליי הכתוב הן לריב וטיצה הצומו. והם האותרים אחותא ואשוב ואין המקום מספיק בידיים לעשות תשובה. והאותרים כמו כן אחותא ויום הכהורים טכפר, לכלם נזוף ומוחזר. ותחת כל עניין וענין שהם טועים בו, הכתוב נזהן להם עניין אחר שהיה מוכה אותם אלו היו אווחים בו. תחת שאמר להלן להכות באגרוף רשות, הוא אומר בכאן פתח הרצבות רשות, ככלمر אין צומך מקובל כל ומן שאחיה מהרהר לקשר קשר רע ולהכות באגרוף רשות. אבל אם אתה מזיר מטך כל הרצבות רשות שהוא קושי ערוף ותרהgor לבם, תהיה זוכה לשמען ולקבל. ותחת שאמר להלן הן לריב וטיצה הצומו, הוא מצוה לרחק מן הריב ומכל עליה. ככתוב התר אנדרות מוטה. וכותוב וכל מוטה תנתקו. התר אנדרות מוטה, שתהייה מביא שלום בין שני אנשים נעים שהם אנדרים ואחותרים וזה בזה להריב ונוטים מן הדרך. וכל מוטה תנתקו, שתהייה נזק לך ומחשבותך כל דבר שאחיה נזקם ונוטר לחברך, ואתה נזקה נזקה זה מדרך ישך. ואמר שלח רצוצים חפים, רמז על נפשות האנשים דאליה אשר הם אסרווה בעול היוצר ומשועבדות תחת ידו שתהייה טלחה אוחם מתחת שעבונו ופודה אותם מעול מטהשלתו, ובעת ההיא ידיו כל מוטות הרשות נתוקות ושבורות,

והנפשות הרצויות ביד יציר הרע נערות. והכחוב אומר אחרי כן הלא פרום לדעב להטך ועניהם מרוודים חביבא בית כי תראה ערום וכיסתו וטבשך לא חתעלם. והכחוב הוה מלמד לך דרך העונה והצדקה לכל החפצים בה או המבקשים אותה ואינם יודעים טקומה. ותחת שאמר להם לפנים יומ ענות אדם נשוא, אומר הלא פרום לדעב לחטף. אם אתה מענה את נפשך וטרעיב את בשך לא החשב לך לדרך עד שתיהה טשביע רעבים. ותחת שאמר הלכוף כאנטן ראשו הוא אומר ועניהם מרוודים חביבא בית, אין העובדה והיראה שתיהה קופף את ראשך ומכךיב את חוארך, כי אם שתיהה מביא כפופים ועניהם מרוודים אל ביתך, וטעה מלאכם כל אנוחות כפייכחך. ותחת שאמר משך ואפר יציע, הוא אומר כי תראה ערום וכיסתו, לא יעלה על לבך שני מזכה אותך מפני שאתה לבוש שך וטצעע אפר החתר, [אף] אם אתה רואה מחבריך איש ערום ואחה יכול לכוסתו ואין אתה מכסהה, או מך ודל ואינך מהוויך בידו. ואמר בחחיתת הכהוב וטבשך לא חתעלם, רוחם המפרשים מושאים מטנו שחיבר אדם לעשות חסד עם קרוביו ובניו ביתו שהם עצמו ובשרו יותר מאשר בני עמו, וזה דבר ברור ידווע, יכול להדרש טקומות רבות. וכל העניין המדויק אתה יכול לפרש וטבשך לא חתעלם בשרו וגוטו טmesh, כלומר אל תהיה מעלים עיניך מבשך, ועל תהי טרעיב אותו יותר מdead. כי כאשר אתה מצווה על הרעב לחום עליו להשביעו, משם אתה מבין שאין לך להרעיב עצמן ולהחליש את בשך, כי לא צוק המקומים לשברך כי אם לענות עצמן, ככחוב (במדרב ב"ט) ועניתם את נפשותכם. ועינוי הנפש הוא שתיהה מונע אותה מכל הרהורי העולם ותענוונו וחאוותיו הרעים, כדי שתיהה נפשן מופרשת מכל עסוקו הבשר ומכל טובות העולם הוה, ומסתכלת בקדושים העולמים העליון ונפלאותיו החמודות והטובות. ומפני שאין נפש כל אדם נכנעת כראוי כל זמן שאין הבשר מדלול וטහuna, היינו מצוים לענות הדגש והבשר יומ ענות הנפש. ואתה ראה כנה המצווה תחלתו היה לענות את הדגש ולהצמיאו, ויש לך על זה ראייה מן התורה שתחרורה לך להאכיל את החולה ואת החולש, אם אתה מפחד עליו שלא ימות, אבל לא תחרורה להקל מעוני ההוא ההוא-הנפש, יודוח לך לומר כי המענה נפשו בשאר הימים אשר אין מצווה להחعنות בהם, והיות העניתו אשר הוא מענה את נפשו שהוא שומר פיו ולשונו מכל דברי הבל וריך, ומדרכיהם לדבר חכמה ותורת כפי היכולת, והוא יונה

לבו וקרבו מלהרהר ולהגות בעסקי העולם הזה, וייהי מכך נסائم ומלאדם להחרדר בಗבורות שדי ונפלאותיו, ואינו מונע אח נשוא כל ימי ממאכל ומשחה טהור, יהוה נחשב לו כאילו הוא צם ומתחנה כל ימי, ואם יהוה מרעיב את גופו ואיינו מענה נפשו יהוה בעני החכמים נענש על רעבון נפשו, ואין לו כוח מתחזותו. ואתה רואה בעולם הזה אנשים שהם מתחאים להלך בדרך ישירה, והם מענים את גופם מן המאכל וממן המשתה ברוב ימיהם, ואינם מענים את נפשותם, אבל הם מתרחשים ביום העניות להחעסק בעסקי העולם הזה, על כל דרך שהוא מודמן להם, ואין עוזרים את לשונם מדברי הבאוי וענינים אשר יכול להביאם לידי גנאי, והאנשים האלה בעני כל החכמים שוטרים את הטעול ומונחים את העיקר. כי העינוי והרצוי לפני המקומות שהמתענה יהיה רחוק מכל טנופי העולם הזה בלבד ובפה, וכל אשר הנפש משתמש בו בהרהורת ובדברה, ואין לגוף שלטון עליו, יהוה טהור ונקי ביום העניות. ועל דמותה החענית הזה הכהוב הזה מדבר, ואיינו חושש לרעבון הגוף ולא להשביעו, כי אין מדבר כאן מהתענית אשר הוא מצוה עליו מן התורה, כי אם על תענית היהיר, ועליו אומר מבשרך לא החעלם. לפי שהוא טוען בדבר הזה על הקובעים העניות לנפשם שלא כדרך ולא כתצתו ומרעיבים כל ימיהם אתבשרם ואננס החושים לעינוי הנפש, והם אומרים למה צטנו ולא ראתה? כאילו אינם מתחבחים לפני המקום על הימיטים אשר מצוה מן התורה להתחזנות בחן, כאשר אינם מתחבחים באכילה מצה בפסח, ולא בשטיעת קול שופר בראש השנה, אבל הם מתחבחים לפני בעוני בשרם שהם מחמירים בו על נפשם שלא מן התורה, ומתחבחים לפני המקום ואומרים, למה צטנו ולא ראות עניינו נפשנו ולא תדוע? והוא אומר להם אילו היותם משביעים רעבים היה רצוי לפני יותר מרעבון נפשותכם אשר אינו כהונן, לפי מרת החכמה אשר לפני עני מרחם על הרעבים והצמאים ומזכה להשביעם ולהשווותם, כן אני מצוה ברעבון נפשכם, ואני מרחם עליכם אשר אינו כדרך, אבל אני מרחם עליהם בעניי הנפש ושמרותה מתחזנו העולם-זה, ואני מצוה אתכם לחוש על רעבון נופכם כאשר [אחים] חוזרים לרעבון אחרים. וחכמי המדע אומרים כי נפשות הרשעים אסורתן הן בידי יצרם הרע, ואם הרשות הרוצה לעשות השובה מרעיב את בשרו ומצמיאו טוב יוחשב לו ומצויה נדילה, לפי שהוא בא להכאייב את יצרו הקשה ולהכנייע ולהמשיא רוחה לנפשו האסורה בידו, ואני יכול להציג אם אינו מחייב כח הגוף

ומכך אכזב את הלב העREL, ואין דרך הצעיריים לעשות [כנ] כאשר נשטחם ונפשם החוגה גוברת על יצרים ותאות בשרגם טסורה בידם, וכל שכן בימי זקוניהם וחלשות חם, אין להם לענות את שרגם יותר מן הראי, ועליהם לחוש על הנגפה והבשר אשר הם שליטים עליו [לבלי הרעיב] אותו שלא לצורך מצוה או כדרמה לה, כי אין רצון המקום להרעיב את הנגפה ולהחלישו, כי אם להכנייע את הנפש הקשה והמתעקשת, והוא אשר צוחה לעונתה. ואם הנגפה יהיה גובר עליה אותה חייב בעת החיא להציג את הנפש ממאסר הנגפה ותאותו, ואם הנפש גוברת אין לך לחוש על הנגפה, והוא שאמרנו רבינו רביותה ו) כל העוניה שאין פושעי ישראל מהענין בו איינו העוניה. אמרה תורה בינוי (במדב' ו) וכפר עלייו מאשר חטא על הנפש, למלמדך שאין עבودת השם בנגפה והבשר, כי אם בנשחת האדם ונפשו החוגה להזות כל עסקה והגינויה בגבורותה ויראתו, ולהחיק בҳכמָה אשר היא תלמוד תורה ג'. **ובפנֵי** שרוב בני אדם פושעים בנפשותם ואין מכיריהם חסرونם ורעהם, ולא מבנים דרך העולם, וראו רבינו ר' להר כל העולם לנור העונית על הצבור בעת הבצורת וה策ה כדי להכנייע הלבבות הערלוות והקשות, וייהי כל שפל רוח ונדכא לב לעוזר להם בחעונייתו וגולם אליו לדהות חפליהם נשמעה עם חפלתו. ואחריו זאת בא הכהוב לפרש לכל אחד ואחד שני הנוצרים למטה סדר זוכחו, ואם הוא נשטע לדבריו המקום ומזוותו אשר צוח אוחו. ואומר או יבקע כשחר אורך וארכותך מהרה הצמח והלך לפניו זרך. תחלה תחמה הווה תלוי באיש אשר יצרו גובר עליו והוא אומר לו אם אתה מפחח הרצבות רשות ומתחור אגדות מוטה או יבקע כשחר אורך, ידי אורך אשר הוא זכות מעשייך מתחילה לזרות כעמוד השחר אשר הוא במנן על ביתה האור לעולם, וארכותך מהרה הצמח, ורפואה חלייך מן היוצר אשר היה גובר עלך מהרה הצמח, חטאה סליה וכפרה, ואחריות הכהוב תלוי באיש המתענה בכפיית הראש והצעה אפר. ואומר לו אם חפורים לרעב לחמן וענינים מרודים חכיא בית או יהוה זרך הילך בעולם הוה וכבודה ד' יאספך לעולם הבא. [וע"י] המעשה הוה יהיו עוניות האנשים מחולות וכחותם מעוזר להם ושומר לעולם, אלא שאינם ראויים עד עחה לשפוך חhana לפני דהמקום על נפשם, והוא מלמד אותם הדרך המכובאה אותם להشمיע חפליהם. ואומר להם או תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הני אם תסיר מהוכך מוטה שלח עצבע ודבר און. והכהוב הוא טוקדים ומואחר, וסדורו

על פי טעמו, אם חסיד מתווך מוטה שלח אצבע ודבר און או תקראי וה' יענה. והוא הוכיר בכחוב הוה עונות ופשעים וחטאות, ומלאך שאין חפלת אדם נשמעה עד שיהיה פרוש וטהור מכל אחר מהם, אם חסיד מתווך מוטה מן העונות שבתוכן הלב חסיד כל הרהור רע וכל מחשבה רעה מחר לבך, שלח אצבע חטאות שהן מעשה האctors שלא היה חורש על רע רעה לא על זך ולא על שלוחה, ודבר און שהן פשע הפה שחדרה נזהר מלהזכיר על בני עמך דבר און או שקר או עליה בפיך. כל הזהרה אשר בכתב הוה היא בדברים הגליים לבני אדם, והם משבחים הנזהר בהם, ובכתב הוה אשר לפניו ברבירים הגליים לפני המקום ורצויים לפניו, למלך כי הוכאי לפני המקום אין זכחו שלם, אלא עד שיהיה וכאי לפני עמו. בכתב הוה (במברר ל"ב) והיותם נקיים מה' ומיישר אל. אם היה נקי לפני השם ולפני עמו יהוה קילו נעה ושוועחו נשמעה. בכתב או תקראי וה' יענה חשוע ויאמר חנני. ומכאן אמרו רבוחינו ע"ה לא כל הרוצה ליטול את השראה יטול. וחותם מכאן אין כל אדם ראוי להחפלה לפני המקום [אללא] חפלת החנונים שאנה קבוע, מפני שאין הקב"ה מקשיב לחפלת האדם לפי רצון המחפלה כי אם לפי רצון בוראו, כדכתיב (ההלים צ"ד) ואני חפלי לך ה' עת רצון, עד שיהיה רצון מלפניך. וכי יודע אם [לא] תהיה חפלה טוורת ענו, כדכתיב (מלכים ב' כ"ד) באחה אליו להזכיר את עוני, ואמר אחד מן החכמים אל מלאך לך לשופך האקה לפני המקום על יסורין הבאים עליך, אבל הוא סובל אותם אולי יהיו מקלין מעוני. וכי יודע אם הם [איןם] באים להחסל מצאה שהיא גדולה מהן. כדכתיב (משל ג') מוסר ה' בני אל התמא ואל קווין בחוכחתו. והוא שיחיה כחסיד ההוא נזו עד נחום איש גם זו, ואומר בכל מקרה שהיות קורה אותו בעולם הוה אומר גם זו לטובה כפי בטחונו שהוא בוטח שכל גורוזיו ותעלת שמו הם לטובה ולרחותם, כדכתיב (ההלים קט"ה) ורחותיו על כל מעשייו. ואם הוא מתחפלה חפלת ותחנונים לדרכו מחלוקת וכפרה על פשעיו ועונותיו אחרי שובו מהן ונחמו עליהם, יש לו להאריך בחפלת ולשפוך תחנתה, ואין זה דומה למתחפלה למלאות את שאלתו ולהפיק את רצינו בעולם הוה. והכתוב אחרי כן מפרש מעלות החכם הדוער את בני דורו בחכמתו, ואומר ותפק לרעב נפשך ונפש נעה השביע. אחרי שהודיע וכותם הטסור מתווך מוטה כאשר נחפרש בכתב אשר לפניו, הוא מפרש וכות

חכם הטענה אחרים, ואומר והפק לרעב נפשך, והרעב בכאן הוא החאב למלוד חורה, והוא נקרא צמא במקומות אחר, שנאמר (שע' נ"ה) היו כל צמא לכטמים. מפני שיש לומד חורה בקטנותו, ואחתה צריכה להדריכו בדרך האמונה ולמלודו חורה, והוא הנקרא צמא, והאמאמין בתורה ומקבל אותה והוא חאב ומתחאה למלוד אותה, הוא הנקרא רעב. גוחורה נקרא בר, כדרתיב (משל י"ד) מונע בר יקובחו לאום, והאמונה בתורה נקראת טים, ולמה נקרא בר מפני שיש מבعلي חיים טי שהוא ניזון מן הטמים לבדו ואין צורך אל חבר, וכל שהוא ניזון מן חבר צריך אל הטמים, כן כל בעלי תורה אם אינם מחזיקים באמונה אין הוריהם טועלה להם, כי לא נהנה למלוד ולמלוד בלבך, כי אם לשמר ולעשות ולמלוד וללטמר. והعيش והשומר ואינו מלמד טוב וישר מן המלמד ואני עושה. והוא מדבר בכתב הווה על לומד התורה ומאמין בה אשר הוא מלמדה לטי שאיןו מאמין. ואמר הכתוב ותפק לרעב נפשך, כאילו אמר חכמתך כי חכמת האדם היא הנפש אשר נפרשה בה מכל בעלי חיים, ופירושו של ותפק במקום זהו עיר ומתחנה, מלשון ופק רצון מה אשר פירשו וייעור ברצון או ינתן לו רצון מה. ואחתה מצוה בכתב הווה להפיק חכמתו לכל דורשיה. ואמר ונפש נענה תשבע, ולהלן הוא אומר הלא פרוש לרעב לחטף על הזרקה לרעבים ללחם, ועל למד אמר ונפש נענה תשבע, ככלומר הנפש העניה מן החכמתה תשבעה. ואם תעשה כן וזהו אור חכמתך זורת בחשך, שנאמר זורת בחשך אורך. תהיה מאיר את החשך אשר היה בלבנו. כי האול ישוב בחשך, וכל מעשהו חשך. כתוב (קהלת י"ב) והכסיל בחשך הולך. ואם אתה מלם חכמתה תהיה מאיר את חשבו, ואפלחך כזהרים, על החכמתה הנבראה בלב החכם, אם הוא מסתור אותה בחוק לבו ואני מלם חכמתה, תהיה חכמתו זאת כאילו היה. ישבת באפלח, וכשהוא מדיעת ומגלה אותה לכל דורשיה, תהיה גליה וויראה כשםש בלילה. והוא מפרש וכותה תלמוד תורה ואומר ונחק ה' חטייך והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יהלץ והיות בך רוח וכמושא טים אשר לא יוכבו טיטיו ובנו מתק חרבנות עולם טסורי דור ודור מקומות, וקורה לך גדר פרץ משוכב נחבות לשכבה. שני הכתובים האלה נותנים למרכיבי תורה ומלמד חכמתה ארבע מעלות בוכחתה. המעללה הראשתונה טהון, ונחק ה' חטייך, אחת מנוחה אחרים. יטים טספר כלומרך אוחם, והקב"ה ינוח אותך יטים שאין להם טספר

ולא קבבה ולא אחריות ולא חכלה, והוא טעם תמיון. אתה למד مكان שהתרבץ ומלמד התורה והחכמה יתקיים הוא כל ימי העולם ואינו נאבר, ואם אודם, מעלה ידו מן הלמוד ונמנע ממנו באחרונה. מעשיהם הראשונים אשר רבץ יהוה קיים בידיו ואינו אובד ממנו לעולם. ובירור הוא הדבר הזה מפני שרוב המצוות אשר אדם עושה אותן אין להם קיימת בעולם הזה אהרי עשויה. כגון המקדים מצוות סוכה ולולב וחמץ או מצה בפסח וכחנה שכר עליה בוטן עשייה, שהוטן גרמא ועובדת בעבור וממנה קונה שכר עליה בוטן עשייה, ואם הוא מולול בה לאחרונה הוא קונה עון ומאבר וכחותו הראשון, והמלמד את החכמה מביא לעולם דבר שיש לו עמידה וכיימת ותחיה בה נשא אדם שהיתה נחשبة כבחמה, ואם הוא אהרי כן נמנע מהקנות לאדם אחר תורה הוא עבר עבירה או עשה שלא כהונן בטעמה היה ולאחרון אבל אין מאבר את כחותו הראשון, אבל הדא נמצא בעולם קיים ועובד קונה שכר לעולם ועד. וכל אנשי בינה מדרע מודים בראיה חזאה. ועליה אמר ה' המכוב ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשן ועצמותך וחליז', תהית שאמר לו ונפש נענה השבע. והוא מבטיחו להשביע נפשו בעולם הכא בצחצחות החזחות והצמא בעולם הזה, והוא נתן לו חליצות לעצמותיו שאון רמה ותולעה שליטה בו, והוא הבעל הראשונה אשר המקום נתן לאנשי אמונה וטלמים ללא רטיה תורה, ונעסקים בטל坎坷ו, והוא כוחם לעולם הבא. והוא אומר [אחר] כן בכחוב הזה ונחן להם [עד] מעלה אחת שהם קונים אותה בעולם הזה, ואומר והיות כן רוח וכמצוא טים אשר לא יוכבו מימי. כאשר הן תורה מוציא פירות וצמחיים נאים ואין חסר מריויתו ולא חסר משיקויו, ומוצא הרים הרים משקים שרdot זכרמים ומימי [לא] נמעטים ולא נכובים, כן משקה מימי תורה והנטע ורואי החכמה, עושה חסד ואמת עם הצמאים אליה ורעבים, ומימי תורה ותקמוץ נכובים בידיו ורבים, ואלו הן שתי הטעלות אשר בכחוב הראשון. ובכחוב השני, ובנו מפרק חרבות עולם טסדי דור ודור תקומים. העולם הזה מתקומט בחסד ובמשפט, ואין האמת והמשפט נודע כי אם מדרך התורה המפרשת דרך סדר העזה וחתושה והאמת והמשפט [אם] בית החכמה נמצאת בעולם, תהיה החכמה והחותש והאמת והמשפט נליים וודועים, ואם העולם נוגן בהם יהיה [העולם] מתיישב ומתיקיים כהונן וכshoreה. ונמצא התרבץ את התורה והמלמדת לרבים גורם

הוא לבניין החרכות ולקיים כל המקומות המושבות עד שירוחה וסוד המוסד בדור היה עוטר וקיים לדור הבא אחריו כל ומן שהחכמתה הטיסודה אח הבניין מוגנת ונכונה כאשר היהה בראשונה, ואחת הטعلاה השלישית. ועל הטعلاה הרבעית אוטר וקורא לך גדור פרץ משובב נחיבות לשבח, אם החכמתה היא הטיסודה את הבית והמחננה את מעמדו, אין שם המעשה וחושבחו נקרה עליה לבדת, אבל העיקר הוא נקרה עלייך ומיחס אליך, שאחת פירושתה אותה והורעת את דרכו. והמציא המופיע מחייבתו על בני דורו וכן לאربع מעלות נדרשות, שכר טוב לעולם הבא ושבח והדר לעולם היה, והדר חורחו נראה על חלמדייך, וניב חכמתו ובינחו נבע וגובר באזו.

ואחד שחשלים הכתוב ופירש דרכי כל המתחזקים בעולם היה המשיטים שם לבניו מגדלים ועד קטנים ולטמים דרך המועיל להם, והוריעם מעלהם לעולם הבא כל אחד לפי סדרו הרואיו לו, בא לפרש דרך האיש הנගול לפניו המקום מכל מבקשי העולם והורשו, והוא אשר קרא אותו בראש הפרשה שלפ' רוח, והוא הנפרש מכל עניין העולם היה ועסקוינו ונרחק מכל הנאותיו והאותו. וכל [מנוחה] כל ימו לשבות ולנוח מלאביטת אל דרכי העולם היה, ומרגנן את עצמו שלא [לשטו] לעצית יצרו מלשנותו] את מהנו. ואמר אם חשיב משbatch רגנן. והשbatch נזכר ראשונה, והשbatch זהה נאמר על יום השbatch מטה וכל השbatchה מכל מלאכה ומכל עסוק, כי השbatchה נאמרת בלשון הקדרש על לשונות רבות ככתוב (יהושע י"ג) וישבות חתן שלא הוסיף לרורת כדרכו. וישבחו שלשת האנשים האלה מענות את איוב. (איוב י"ב) ביום ולילה לא ישבחו. (בראשית ד') מכל מלאכה ומכל עסוק. ופירוש רגנן בכאן מלשון הרגנן דבר שאדם רגנן בו. ואם חרצתה מלשון רגנים שהן פעמים, ואמר אם חשיב משbatch רגנן, אם חשיב פעמי או דברך או אשר אתה רגנן בהן וחופץ לעשותותם שלא חעשה אותך ביום קדשי, ביום שאתה מפריש עצמן לעבודה, שנאמר מעשות דרכיך ביום קדשי ביום שהוא טופרש לקודשhti, או אתה מפרש עצמן להחקדש לך. וקראת לשbatch ענג, תקרא לשbatchה וביטול המלאכה עונג ואל תקרה עוני ולא עניין, כאלו הוא רומו על יום הכהנים אשר ישראל מחعنיהם בו, והקב"ה קרא לו שבת והלהו אותו אליהם, ככתוב (יקרא כ"ג) תשבחו שבתכם המתוימת אליכם לברכם, יהיה ענייניכם בו עונג לכם ושמחה בלבבכם, ואמר לקדושה ה' מכובד, אשר הוא מפורסם וטהור לשישראל יהיה נכבד ויקר בעניינים. וככדתו מעשיהם דרכיך, מעשות כל דבר שדרך

בני אדם לעשותו מכל דבר שהוא מודנה לנפו בעולם הזה. והוא חלק דרכו בני אדם לשני חלקים, ראשית החפץ למציאותו, או הגיון ודברו במציאותו, ושניהם אמרים ביום הזה על המאמין, והוא שאמר סטצוא חפץ בדבר דבר, שלא לדבר ולא חזרה הרהור שהוא טעם העולם הזה כדי לטעוא אותו וליהנות בו, אבל ידיו כל דרכיך והרהור לך ומיל לשונך בדבר העלים הבא, וביראת המקום ועבורה. והנראה מן הכהוב הזה שהוא [אינו] מדבר על שני הימים האלה לבסוף, כי אינו מדבר בכך על המונה במצוות אחות או שותים, כי אם להויר בכל עבודת השם ובכל מצוותיו אשר עסנו כל ימי חייו יראת שמים, ודריכת הדרך היוש, ואני חושש לעולם הזה ואני חושש על האותוי, וזהה דרכו כל ימי על הדרך המתויה ביום שבת מאכל טוב ומלבוש נאה, אבל עינוגיו ושמחת לבו בהגין רת אלהים להסחכל ולהבין באחותוי ובסרונו האותוי קורא להן עונג, העלים הזה עשר ולשביתה מעסקי וחרסון האותוי קורא להן עונג, כאשר כחוב וקראת לשבח עונג. והוא בכל ימי שבת בכל מכל דבר רע, ומוסיפה בשבח שהוא שבת מכל מלאכה, והוא מענה את נשוא בכל יום, ומרחיק אותו מכל עסקי העולם הזה הרעים, ומוסיפה ביום הכהורים שהוא נמנע מכל מאכל ומשחה ומכל הנאות הנוגה, ועל כבוד האיש הזה ומעלותו הנגדולה לפני הכתוב אומר (ישע' נ"ז) או תחungen על ה' והרכבתיך על בתי הארץ, כאשר היה שבת מכל עסקי פון העולם הזה הרעים, ומוסיפה ביום הכהורים שהוא נמנע מאכל ומשקה, והוא כבש פיו ולשונו וידיו וליבו מכל עסק והנאה שאינה לשם שמים, וקורא למעשה הזה עונג, כן הקב"ה מקריבתו אל כבוזו וטונחו להחungen עליו ולהשתעשע כבן על אבי, כאמור (ש"ג) או חתungan על ה'. וכאשר הוא כבש את יצרו ומשפיל את נשוא, המקום טעהו אותו לרוכב על בתי הארץ ולהיוו דר וגבוח על כל בני דורו בעולם, כאשר הנבעות והבמות על הארץ, כאמור (שם) והרכבתיך על בתי הארץ. וכאשר הוא נמנע מכל הנאות העולם והאותוי וכל טובותיו, הקב"ה מאכילתו ומשקהו טוויו כבוזו אשר הנהיל לו יעקב אבינו לעולם, כאמור (שם) והאכלתיך נחלה יעקב אבן. וכתווב (בריס ל"ב) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלה. ואחרה מבין שני הכהרים האלה כי הקב"ה גנו לע יעקב אבינו נחלה טוביה לעולם הבא, והוא טורישה לבניו הוראים את שמו והעוסקים בעבודתו, ועל זה נאמר נחלה יעקב אבן, כי פי ה' דבר, ככלומר

הנהלה אשר דבר בפי ובשפתו להנהלה ליעקב אבך. ומשמע כי בכתוב זהה פירוש אשר, וכמו כי הعلית בכתף, (בדבר י"ד כי אשר. ועל זה אמר נחלת יעקב, ולא אמר נחלת ישראל ולא שאר דאבות, לחת לך רמו על הנהלה הטובה אשר הנהיל יעקב אבינו הנכרת בתורה, כי היא גנינה וטרורה לבניו הוראים והחסידים לחיות זוכם בה לעתיד לבוא. ואתה רואה מכאן כבוד ההפרש מן העולם הזה אשר הוא יורש נחלת השם לעולם הבא הקראו נחלת יעקב, והוא קראו בשם, ואינה קראו בשם אברם ולא בשם יצחק אשר יחרם הם מכל מעלה וגדרלה לפני המקומ, מפני שאמר ביעקב אישם הם יושב אהלים, והעיד עליי וכחוב שלא היה לו עסק גדול בכל קניין העולם הזה, ולא הגע בעשר ובממון אל אברם אבינו אלא אל מעלה יצחק והוא כל קניינו משכו ומעמל ידו, ונשה הקב"ה ובוחנו בגנותיהם שני פעמים, באמצעות ימי אל ארץ חן, ובימי זקונתו אל ארץ מצרים; והבטיחו באחרונה להעתו ולהצלו. ככתוב (בדاشית ט"ז) ואני איעלן נם עליה. וכן נסה הקב"ה את בניו שני פעמים והוא מבטיח אותם באחרונה להושיעם ולגאלם כשהם מכירם את כבוד שמו וגדלותו ואת עוני העולם הזה ואח דלותו. ככתוב (דברים ל') והוא כי יבוא עלי כל הדברים האלה, אשר סופם גנותם הקשה אשר אנו עומדים בו היום, והשבות אל לבך בכל הגנים אשר הריחך ה' אלהיך שמה, כלומר הדבר אשר צויתיך לדעה אותו ולהשיבו אל לבך כי ה' הוא האלוהים בשם ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד. ולאחר האמונה הזאת התemptה הוא אומר (שם) ושבת עד ה' אלהיך ושותעת בקלו, לרוחך מן העולם הזה ומכל עסוקיו, ואחריו הוא אומר (שם) ושב ה' לך אלהיך אח שבותך ורחמן [גונן] והרבך מאבחןך, וחיה הנאהך אחר התשובה. ואני חייבים לחקור ולדרכך על התשובה הנאהה המתבאה לידי תשועה הנאמנה וمبיאת לוי תשועה ונואלה בעורת האל:

העמוד השלישי,

איך ינצל החוטא מרשעונו, בנחמתו על חטאו והשׁובתו,
בבהתוב שובה ישראל: (חשע י"ד) שבו אליו ואשובה אליכם. (מלאי
י') ותמצא התשובה נאמרת על השב אל עבדות ה' והדורש

מחילה ותורה על עונתו ושגנותיו וחנותיו, ונאמרת על המקום יתעללה שמו השב אל עבדיו המבקשים דחמים מלפניו, ועוד כחוב (יוקאל י"ח) והרשע כי ישוב מכל חטאיהם אשר עשה ושמר את כל חקתי ועשה משפט וצדקה, וכחוב אחר אומר, (שם) ובשוב צדיק מזדקתו ועשה על כל התועבות אשר עשה הרשע. החשובה בשני הכתובים נאמרת על הצדיק ועל הרשע, וכאשר האדם שב מן הדרך הרעה כן הוא שב מן הטובה, אין ביןיהם הפרש במשמעות הלשון, וטכאנן אנו רואים כי פועלות שב נאמר בלשון הקדר על עניינים רבים מתחלפים בפיורושם, ואנו באים לחקור על מספרם להפריש מהם שם החשובה האמתית שהיא נחמת האדם על חובתו, ומשם נהיה ראוי לפרש טי הוא ראוי להקרה שב על מקום השוכה נאמנה,

ואגנן אוטרים כי פועלות שב והמטטרפה ממנה מחרשת בלשון הקדר על שבעה פנים, הראשון מהם לשון חורה מן הדרך אל דרך אחרת, או שיחיה לבו חורר מן הדבר הזה אל דבר אחר, והענין הזה הוא המפורסם לכל העולם מפעולות שב, כגון ושבו בניהם לנבלים (ירמ"י ל"א) לא שב הוא מחרון אףו, (ט"ב כ"ג) שבתי וראה החות השמש, (קהלת ט') ושב מחרון אףו, (יינה ג) ושב העperf על הארץ (קהלת י"ב). והפועל הזה אנו מתחבר אליו פועל, ואם יהוה כבוד בחוספה ה"א עליו הוא מתחבר, כאמור אל הנביא אשר השיבו (מלביס י"ג) והשיב אח הנולח, (ויקרא ה) והשבתו לו; (דברים כ"ב) והשיב מלשון הרהור, וייהי משמע [نم] שב הקל [לפערמים] השיב הדבר, כאמור ושב ה' אלהי אלחיך את שבותך (שם ל), כאלו אמר והשיב המקום את שבותך, וכמוrho שובנו אלהי ישענו (תהלים פ"ה), הנני שב שבota אהלי יעקב (ירמ"י ל), שבוה ה' את שבותנו (ההלי קב"ז), והשלישי מלשון נתינה או פריעה או חטורה או כרומה לזה, כגון האשם המושב לה' לכחן (במדרביה) והשיב למלך ישראל מאה אלף כרים (ט"ב ג), וההפרש שבין והשיב את הנולח ובין האשם המושב, כי אחד השב את הדבר בעצמו אל בעליו, השני הביא חמורתו, וכן והשיב למלך ישראל דומה ללשון חשורה או מתנה, ומפניות הלשון מופרש טן הפעל הכביד אשר היה לפניו נזכר. והרבכויות לשון שב וישראל, ומשמע שב בכך כאמור בשוב ה' את שיבת ציון אשר ממשמעו השוכה או ישיבתה, ובא במשקל שיבת הרותה למשקל קיטה, וייהי שיבת חיזוב מן שב, כאשר קיטה חיזוב מן קם, וכמוrho, ואם שב החבו בארץ הזאת (ירמ"י ט"ב) כאלו אמר אם ישב תשבו הארץ. וכמוrho ושבתי בבית ה'

לאורך ימים (האלים ל'), והחוטיshi. מילשון הכהן כגון צמידות על הדבר והמידות שאינו חזר טמן ולא חזיר בו, ובא הענין הזה על רוב משקל פועל בכבד מוכפל הלמד, כאמור וילך שובב בדרך לבו. (ישע' נ"ד) כי גורת שובב החזקה מפעלה שב, כחץוק קומם מן קם. וכאשר פירוש קומם מהוספה הקיטה וחוזק, כן פירוש שובב השובה מוכפלת ומהזוקת, ככלומר הלקן ושב על הזרק ומתחזיד עלייה, ואינו גותה ממנו עוד, מן גורת הפועל הקל כאמור (וrome' ל"א) כי אחרי שובי נחטף, רצונו לומר אחרי שהלכתי בשရירות לבני והיותי מתחזיד על רשותי נחטפי, ואחריו הודיע ספקתי על ירך, אחר שהבנתי אולתי או קושי לבני ספקתי יד על ירך. וכן הענין הזה כי משובצת פתאים החרוגם (פשליא'), שאינם חזריים מפתחיהם. והשי מילשון נחית ובצח ישיבה וקיטה, כאמור שובה ה' רכבות אלפי ישראל (במדבר י') אשר פירשו הושב לבצח או ישב רבבותם, וכמוות בשוב ה' את שיבת ציון (תהלים קב''), שהוא משיב אותה, וכן הענין הזה נפשי ישובב (שם כ"ג) ככלומר יבטיינה וישימנה מתקරחה בטוב מעשית ונחנה במעגלי צדק, והשביעי ובגללו חקרבו על הפעללה הזאת שארם שב מעונו ומתנהם על החטיאו, ומשמע הענין הזה הוא ממשמע הלשון אשר הוא הורה מן הדבר, אלא שאנו מעמידים הראשון בעסקי העולם הזה, והוא השבעי טופרש טמן ועטוד בעסקי העולם הבא בדרכיו שיטים.

וחמיעין בדרכי התשובה לכתחילה ימצאנה נחלה לשני חלקים. האחד תשובה הצדיק טשנגן, או חטאו. והשני תשובה הרשע מחתמו אשר חטא, ואחתה חולק אותה בלשון אחד לשני חלקים, האחד תשובה כדרוכה ושלמה, והשני תשובה שאינה כדרוכה וחסורה, והחלק הזה אהרון הוא הולך על הדרך העון, כי גדר התשובה המפרש אח טעם הוא נחמת האדם על מעונו ונתנהם אשר חטא, ומשמע הגדר הזה נתון, להיווער העבריה ונתנהם אחרי עברו עליה, והוא טאמין במצוות אשר עבר עליה, והעבריה הזאת תהיה בודן או בשגגה. ויש ביןיהם הפרש, כי הדרון צרייך וירושי, ושניהם אינה צריכה וירושי. [כי] רוב השנוגות אין אדים יודע בהן בעשותו אותן, ומכאן אין צריכות ולתי הנחמה ושאלת כפרא וסליחת, ושניהם צריכים להיות כימי עברם, טאמניים במצוות אשר היו עוברים עליהם בעלי החשובה, ואלו הן הנקרים בעלי התשובה על העיקר, אבל אם העובר הזה אינו טאמין במצוות היה טקדם ואחר

עbero עליה והטה בא נודעה לו והאמין בה, והוא מתחנן על מעשיהו אשר עשה אין אנו קוראים בו בעל חשובה על משפט הפעולה כי אם על הרחבה הלשון, וראוי להקרות גור או דorous דרך האמונה, אלא שאנו סוטרים לקרותו בעל חשובה על דרך הכתוב שאמר ובשוב רשות ועשה משפט, יכול [כ] הרשות לא היהطم בחחלתו, ואמונהו היא הנקרהת השובתו. ונמצא כל המבקש דרך ישירה ולא היה מבקש מוקדם נקרא בעל חשובה, ולהעמיד העניינהו על בוריי אנו מסדרין על סדר אחר.

ואומר השב טן העבירה יהוה שבמנה אחרי עשו אותה, ונחלק לשני חלקים יכול עשה אותה בשגגה וכן כל עשה אותה בודון, והחלהך השני יוצא למאמין במצבה, והראשון אתה מלאה אותו אל המאמין ואל שאנו מאמין, וועונש שני החלקים האלה ומוכחותינו נוהג מנהג אחד. ואני אומר עונש הראשון על מעשה שננתנו קטן מאד מעונש השני על זרונו, וכן בחליםם, אין שכיר השב מודונו תשובה שלימה כשר痴 השב משגנתה, אבל ראוי להיות נдол מטנו לדעת חוב המתאמין שני החלקים האלה נמנים בחלהך אחד, והוא תשובה אחר מעשה. והשב טן העבירה לפני מעשה הוא חלק הראשון לשני חלקים, יכול יהוה שב אחרי הרהור בעבירה ומהשבה לעשotta, והתשובה הזאת אינה מודמת כי אם למאמין בעונש העבירה והרהוריה, יוצר הרע בא לשטנו והמקום גוער בשטן ומרחיקו מטנו, וכן יכול יקרה שב מן העבירה ואם לא הרהר לעשotta, והתשובה הזאת תזדמן למי שהוא מאמין ואין יודע עונש העבירה וכיון שידע כל אחד מהם את העונש האמין בו והסכים שלא לעשotta, ונמצא כבוד הסכמתו נחשה לו כתשובה לאחרר מעשה, ושני החלקים האלה נקראיים תשובה לפני המעשה. והחלהך הזה לפני מעשה לדעת כל החכמים נдол לפני המקום מן הבא אחר מעשה, שזה קונה שכיר לפני המקום והוא לא נחחיב שום עונש, והראשון מעביר מעליו את העונש, ואם המקום נתן לו שכיר הוא מצדתו יתרברך שמו לא מפני שעיל תשובה אחר עשו אותה העבירה ראי לקבל שכיר, ודי לו מחלוקת עינו ומעלו.

ומתוך דברינו אלו וכיווץ בהם אנו מוצאים בעלי תשובה נכללים חחת שלשה כללים נזהלים, כי כבר נחבר לנו כי האנשים ההלכים על דרך הישירה, והנותנים ממנה יחלקו לה' חלקים, שני

אנשים צריים גמורים, הדחד הוא הנקרה שפל רוח, והוא אשר נשמו ומדתו הטובה שליטה על יצרו הרע מיום ילדותו ועד ים מותו, אין שם החשובה נאמר על דאייש הוה, מפני שהוא נקדש מטנה, והשני הוא הנקרה נדכה לב אשר הוא מדריך לבו המתהואו ונוטה אל העולם הזה והוא כובש את יצרו וכופה אותו ומחלישו טמי קטנותו עד שיבחו, מפני שהוא נוקק בחלקו לככוש את יצרו היתה החשובה, יכולה לחקרא עליו, והוא המעליה והמשובב על כל בעלי חשובה. ואחריו שני האנשים האלה [צדיקים גמורים] שלשה אנשים אשר אינם הצדיקים גמורים או אינם נקרים הצדיקים, שניהם מהם החשובה נתלית מהם, הדחד הוא השב מחתאתו אחורי עשוו לה ומתנחם עליהם, ואיןו חור לחתוא עד סוף ימי, והשני שב מחתאתו וחור אליה, או אינו שב חשובה שלימה, והשלישי מהם רשע גמור והוא הילך על דרכו הרעה ואיןו שב מטנו כל ימי. וכאשר האיש הראשון הצדיק הגמור קדוש ומקודש מהקרה בעל חשובה בן תחיה חדשה מהקרה על הרשות הגמור הזה. ונמצאו בעלי החשובה שלשה אנשים, הדחד צדיק, והשני איש ביןנו, והשלישי רשע, ואני מוצאים את שלשותם בנבאות יונה על סדר [מעליהם] בפתחות הנבאות, והוא אומרו (יונה א') זיהוי דבר ה' אל יונה בן אמיתי לאמור: קום לך אל נינה העיר הנדרלה וקרא עליה כי עלתה רעחים לפני. ואומר ויקם יונה לבסוף חרישיה מלפני ה' וירד יפו והאניה חשבה להסביר. ואני חוקרם ראשונה מה טעם ראה יונה שלא ללכת בדבר ה' ולעשות שליחותו, ונאמר כי כל בעלי האמונה והיראה ראויים הם לומר כי כונתו הייתה בכל הדבר הזה לטובה ולא לרעה, ולא עללה על לבו לעבר על דבריו ה', אלא מתחן עונה ותמיםות לב עשה כל אשר עשה. וש מי שהוא מדרמה מעשה משה רבינו,

שא"ל הקב"ה לך ואשלחך אל פרעה והוציא את עמי בני ישראל אל מצרים, (שמות ג') והוא אמר שלח נא ביד תשלה, ואמר לו מי אני כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל מצרים. ונsha יונה קל וחומר בעצמו אמר מה אם משה שהיה שליח להוציא את הזרים מכור הברול נחעכט ללכת עד [שפגע] באחרון אחיו, אני הטעונה שליח להוציא את הזרים על אחת כמה וכמה אהיה להחuber לו עד שאראה מה יוספה ה' דבר עמי. והוא שאמר וירד יפו, ככלומר ירד לדעת יופי טעמו של דבר ועשתו, וכיון שמצויא אני בא הרשישה ולא היה זמן בעת ההיא נהג לירד ממנו אל

חריש, נתחוק בידי הטעם העולה על לבו ונאמנה עצהו בעניין, ומיד נحن שכורה יורד בה לבוא עתיהם הירושה, והיה רצונו לבוא הירושה לצאת מן הארץ אשר יגלה כבודה כי אל הנבאים אל הארץ אשר אין בבודו גנלה, כאמור הירושה לפני ה' מן המקום אשר יגלה שם בכדי, אולי ישלים האל דברו על ד נביא אחר, והיותה כוונתו שלא להיות שליח לרשעים, ובטעם היה אנו אומרים לחשוב על יונה בירידחו אל יפו כפי שנחשה על הזריקים ועל הנבאים. ואנו אומרים אם מחשבתו זו וכוונתו היה לטובה כאשר ראיינו במחקר הזה, לטה היה נענן, ואני משיבים על הטענה הזאת ואומרים לא נענן על מהשכחו זו הטובה, אלא שהקב"ה צוח להויר את הרשעים [זה לא עשה כן] כאשר אמר ליוחיאל (יהקאל י"ג) באמרי לרשות מותם ולא דברת להויר רשות מרככו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש. [וכאשר הטיל ה' הסער][הנDEL הוה בוחן הים לא עללה על לבו שהסער ההוא בא בוגלו מפני שכונתו וברחו היה לשם שיטים והוא בוטח שהקב"ה מצליח כאשר הוא מצליח את הזריקים, ככהוב (ההלי י"ג) רבות רעות צדיק ומצלם יצליח ה', ומפני זה שכוב משכב איש בוטח שאין בלבו פחד שנאמר וישכב וירדם ויקרב אליו רב החובל זואמר לו מה לך נרדם קומ קרא אל אלהיך, רב החובל היה איש חכם ואמר לו מה לך נרדם שכוב משכב אדם שאין בלבו פחד, ואם אתה בוטח בشرطך וחותמך שהחטוק יرحم عليك חייך אתך לבקש רחמים להחיש ישועתו לך קומ קרא אל אלהיך אולי והעשה האלים לנו ולא נאבד, ויאוות אמר לך כי כל העומדר בעולם היה בצער ובצarra, בחפלתו יכול להנצל מצערו, ככהוב (שם) צעקנו וה' שומע ומכל צרונות השילם, וכמו כן כל הנשען מחבריו בעול או נעשה הקב"ה שומע יצעקחו וחונן אותו, כאמור והיה כי יצעק אליו ושמעוותי כי חנון אני (שםות כ"ז), הקב"ה שומע כל רציעך אליו מתחן צרה לפי חנותו ורחמייו, והשותך וסובל הקב"ה נותן לך שכר סבלתו בעולם הבא ונפרע מן הנDEL, ואם הוא צועק לפניו המקום הוא פורע מן הנDEL אם איינו מפיים אתה הנDEL, ואין לנDEL וכוחות לעולם הבא מפני שנחפאים בעולם הזה. ומכאן אמרנו שרבע החובל חכם היה בדבריו אלו, ווניה היה שותך ומטחין להרבות לו שכר לעולם הכא. ויש לנו בכך לדרוש על יונה כאשר אמר רב החובל קומ קרא אל אלהיך אם קרא ואם לאו, והטעין בדבר רחטב וזואה כי יונה לא החפלה בעה היה מפני שנחבר לו מעותו במחשבתו אשר חשב, ולא היה לו להחפלה בעה היה כי

אם לשחוק ולהשווות, כאמור ישב בבד וירום כי נטל עליו, (אייה ג') כשהקב"ה מטיל יסורי על יראייהם דומים ומצדיקים את הדין עליהם, ויהיו היסורים חביכים עליהם, הוא שאמר ושכב וירדם כלומר ירד אל ירכתי הספינה ודםם, והמלחים כשהיה כל אחד מהם צעק אל אלהו והסער מתגבר באו לחפש על הנשאים לו אוחם להחפלו, ככתוב ויאמרו איש אל רעהו לנו ונפילה גורלות ונדרעה בשלטי הרעה הזאת לנו, מה הוא שאין מהפלו אל אלהו, אולי הוא גורם לנו את הרעה הזאת, ויפלו גורלות ויפול הגורל על יונה, נחנו גורלות על כל איש מהם אם מהפלו הוא ואם אין מהפלו, וכל אחד מהם יפא גורלו שהוא אל אלהו ומפחד מאלהים וולתי יונה, כאמור ויפול הגורל על יונה. ויאמרו אליו הגדה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו, ככתוב אשר לפניו ונדרעה בשלטי הרעה, מי הוא גורם לנו את הרעה הזאת, כשהיו מבקשים לדעתה את האיש החוזה, וכשידעו שהוא יונה באו לדרוש את הדבר הנמצא אשר בעבר הדבר ההוא גורם להם הרעה באשר למי הרעה לנו, מה הדבר אשר נמצא לנו, מה מלאכתך, ומאין חבוא, מה ארץך, ואי מה עם אחה. שאלו אותו על ארבעה דברים, מלאכתו ודרךו, וארצו, ועמו, כדי להבין מהשוכחו להם הענן אשר בו היה יכול לנטרם הרעה הבאה עליהם, מהם החחילו לשאול לו על המלוכה שנאמר מה מלאכתך, שמא מכשף או חרוטם אחה, ובכשפנותו וקסמים הביא הסער עליהם, ואחריו כן שאלו על דבריו, שנאמר מה אין חבוא, אמרו שמא שליח על האנשים האלה, ואחריו כן אמרו מה ארץך, חשו שמא הוא טราช רעה או טמדינה שהיא שנואה להם, ולבסוף שאלו על עמו, שנאמר ואי מה עם אחה, שמא אחת מני אשר דרכם להרע, והוא לא הילך בתשוכתו על דרך שאלהם, כי הם שאלו אותו בסוף שאלהם על עמו, והוא שם עמו ראשית בתשוכתו, שנאמר והוא אליהם עברו אני אין לכם לפחד טמן, אני הוא טן העם אשר כל הטלאכות והחכמתה המוקות לבני אדם אסורות לנו, עברו אני, ולא עוד אלא שאני ירא שטמים ואין דרך ירא שטם להחעיק בדבר רע, כתוב את ה' אלה השטמים אני יראה אשר עשה את הים ואת היבשה, וכיון שנחברם להם שאיןו חזור בדבר רע היו מהפחים על נשאותם פחד גדול, שמא תונבר הסער עליום ויטותו, כתו שכותב ויראו האנשים יראה גדולה שראו כי הסער הוא היה עליהם לבדים, ויאמרו אולי מה זה עשית

מי ידעו האנשים כי מילפניהם הוא בורה, [כי הניד להם] ככלומר מתחוק הדברים אשר הניד להם ידעו כי הוא בורה, ואל يولלה בלבד כי הוא הניד להם שהוא בורה מלפני המקום, אבל הם הבינו מתחוק דבריו, והוא שמעם שהם כי ירא אלהים אני, ודם הבינו מטנו כי הוא בורה, והוא שמע [כי] כתוב האומר (משלי י"ז) נפש עצם עמלת לו כי אכף עלי פיהו, ופעולה אף בכך חטבה מן ואכפי עלי לא יכבד, אשר פירשו עוני או פשי, יהיה סדר הכתוב מעון פי העמל עמלת נפשו כלומר, עון פיהו ואכפו גרם לו העמל, וכמו זה ישב להתרפא בירושאל כי המינים אשר הכהן, (ידה ב' כ"ב) וכן היה בכאן מאשר הניד להם ידעו כי בורה הוא. ומפני זה היו מתחדים שמא המקום נתן סער בים טפni חטאasm אשר הביאו אותו באניה ולקחו שכרכם ממנה, ויאמרו אליו מה נעשה לך וייחוק חיים טעלוינו כי דום הולך וסוער מפני שהכנסנו עמנו, אמר להם אם [הים] סוער עליהם אינו בגליכם כי אם בנגלי, ויאמר אליהם שאוני והטילוני אליהם וייחוק חיים מעליכם, כי יודע אני כי בשל הsuperהגרול הווה עליהם. וכיון ששמעו את דבריו ישוה מסר עצום למתה הוי מרחמים עליו ויאמרו אם אנו משיבים אותו אל היבשה אשר לקחנו הוי שם היה הקב"ה עושה רצונו ונחננו נקיים. והוא שאמר הכתוב, ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו, כי דום הולך וסוער עליהם, ומנע אותם לבוא אל היבשה. וכשהבינו שאינם יכולים להשיבו אל היבשה בקשו רחמים מלפני המקום על שני דברים, להצילם מן הסער אשר בים ולהצילם מעון, והוא שאמר הכתוב ויקראו אל ה' ויאמרו אני ה' אל נא נאבדה בנפש האיש הזה, אם אנו מחויקים אותו עמנו, ולא תחן לנו דם נקי אשר אנו מועלם בו וטילים אותו עמנו, ולא תחן לנו דם נקי אשר הוא מועלם בו כאשר חפצת עשית. ואחר שהסדרו בקשחם וטעם לפני המקום הוציאו את יונה מן הספינה, כתוב וישאו את יונה ויטלו הים ויעמוד הים מועפו, עמד הים מן הוועף אשר נתן בו אל הים ויעמוד הים מועפו, עמד הים מן הוועף אשר נתן בו אליהם, כי הוי"ז אשר במלת מועפו כינוי הוא אל השם יה' הקדוש, ואין כינוי על הים, בכל מקום שהוא מרגנש קוראים לו סער. ואין קוראים זעף, ואין הוועף אלא למקרים שנאמר זעף ה' אשר כי חטאתי לו, וזה דום סוער מפני זעף ה', וכשכללה הוועף עמד הסער. ויראו האנשים יראה גדרלה את ה', ויזבחו זבח לה' יודענו נדרים. ויש הפרש גדוול בין היראה [הואות ובין היראה] הנזכרת אשר לפני כוכב ויראו האנשים יראה גדרלה ויאמרו לו מה אתה עשית? כי היראה הראשונה היה

פחד מטמור עי הרים הוה; והיראה האחרונה הוא יראה שטם והעונש טהעלם הבא והשובה אל דרך האמת, כאמור ויבחו זבח לה, שהאטינו בחורשו בעת הריא ושברו גאון לבם והשפילו רוע יצרם ונחשב להם כוכב, שנאמר זבחו אליהם רוח נשברה. ואין בכך לומר שובחו זבחים בתקן הים, ולא עוד אלא שלא שלא היו יודעים חורת הובח, ולא ראוים לובח. וכחוב וידרו נדרים, שהסכלמו כלם בשובם אל ארצוחם לאחו ביראת שטם, ושלא לוו ממנה. והנה זה שני כלות שלישת כללי החשובה. הנכוורת בתקלה דברינו, הראשון מהם השובה הצדיק בעל האמונה החטימה, וזה הוא מעשה יונה, והשני השובה הרשע השובה שלמה נאמנה והיא חשובה המלחים, והמלחים נשלו מעונש בחפלהם ותשובתם. וידעו הוא וברור אם היה יונה מבקש רחצים בעת החיה ותחפפל היותה חפלתו נשטעת, אלא שלא רצה להחפפל עד שהוא מקבל יסוריו כפי רצון הבורא על שנומו אשר שנג בעולם הוה, וידע שאין הקב"ה מעוניין עונש מיתה, אבל עושה עמו נסים גדולים בנופתו. הוא אמרו יומן ה' דג גדול לבלו אח יונה והוא יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה ללות. ודג גדול האמור אין לך לומר גדול בנופו, אבל דגים גדולים יש ביום שבו גודלים ממן, ואין גנו שום מעלה במקום הוה, אבל אנו אומרים שהיה גדול בראשית, ונורל במעלה טמונה להציג נפשו של צדיק. ואמר לבלו את יונה, ככלות להחביא את יונה או לכוסות את יונה או להסתירו מלשון בכלל את הקדש, אשר פירושו סתר וכוסוי, ומפני זה נכתוב לבלו את יונה חסר על המקרא, פירושו שהוא בכלל. ואמר לבלו את יונה, והוא יכול לומר ובבלו את יונה, כאשר אמר אחורי כן בתקן הנבואה הזאת יומן ה' אליהם קיון ויעל מעל ליה, משעה שעלה, ולא אמר בכואן יומן ה' דג גדול ויבלו, כדי שלא יעלה על לב אדם שהקב"ה מינה את הדג בעת המעשה לבלו אותו, וכיון שאמר לבלו היינו יודעים שהוא טמונה על המעשה הוה מקדם. ועוד יש לך לומר נאמר לבלו מפני שלא נחן הקב"ה כח לדג להזכיר את יונה ולא לשנות עלייו, כי אין לאחד טבעלי חיים טמולה על האדם, ואין יהוה לדג טמולה על הצrik הוה, אלא הוא אומר שהקב"ה הבלו בתקן הדג והסתירו שם. יהיו יונה במעי הדג שלשה ימים ושלשה לילות, כל שלושת ימים היה יונה נושא לפני המקום ולא היה יכול להחפפל מרוב ענוה והיה מתחביש על שנפו המקום, והוא אלו

שלשה ימים כנגד שלשת ימי החשך בארץ מצרים, וכאשר הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים חיקף [אחריו] ימי החשך, כן העלתה אתי יונה מצלותם ים אחריו שלשת ימים שעמד בחשך במעי הדגה, ואמר הכתוב שלשה [ימים] ושלשה לילות, וזה טקדים הימים על היללות, וודוע הוא שהלילות נקדומים בסדר העולם, אלא כדי להזכיר שלשת ימים אלו אל שלשת ימי החשך בארץ מצרים, וכאשר הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים חיקף [אחריו] ימי החשך וכן העלתה אתי יונה חיקף לימי החשך] שעמד במעי הדג, ותודה אמר כאשר היה ישראל כל שלשת ימים ישבים באור לילה ויוטם ומניחים ומון הלילה ככתווב (שוויה ז') ולכל בני ישראל היה אויר במשובחיהם, לכלם היה אור בכל זמן החשך, כן היה יונה במעי הדג ישב באור כדמות אור היום, וזה מכיר עחות היללה, וטפני זה הקדמים ימים על הלילות. וכך יידע יונה שללטו לו שלשת ימים, כי מי החשך מצרים היה בטוח בישועה ז' שהוא באח אליו, ומודפת חוץ פיו בתפללה כמו שכתווב חיקף הכתוב הדוה, ויתפלל יונה אל ז' אלהו טמיע הדגה, ובכתוב אשר לפניו אומר במעי הדג, ללמד כי נשננים יונה היה הדג חי, ובבאוו אל מעיו מת, כי לא היה מטונה מששת ימי בראשית אלא להבליע אח יונה לחוכו, וכשהיה נעשה הדבר שורה מומן עליו לא היה לו להיות מטר מות ונקרא דגנת, ככתוב (שוויה ז'). והדגה אשר ביאור מהה, כאשר הדגה בכתוב הזה על המתחים, כן הדגה בטוקום היה מטה, על זה אטר בתפלתו: קראתי מצרה לי אל ז' ויונני מבטן שאל שועתי שטעה קולי, ככלומר מבטן הדג המת אשר בשאול שועתי, כי העומד בבטן המת כאלו עומד בבטן שאול, והיה זה גדול בטענה, כי מנהג הדג המת לנצח ולשוט על פני המים, והדגה המתה אשר היה יונה בטענה והותה שוקעת ב:urlות ים, כאשר הוא אומר וחשלכני מצלחה בלבד ים, שהנעה למוף המקום העמוק בלבד הים. ואמר נהר יסובני, שהנהלים חולכים אל הים ואין מניעים אל עומקם, וטפני שהיונה בלבד העתקים היו כל טימי הנחלים מקיפים אותו הושה מכל סביבתו. כל טבריך גלץ עלי עברו, ואני אמרתי נגרשתי מנג עיןיך אך אספה להבית אל היכל קדש, אפפוני מים עד נש חהום יסובני סוף חבוש לראשי, והטעין בלב הכתובים לכתהלה יהיה אומר מה עין סוף אצל חרים משאר ימים? אלא שעוני הכתובים האלה טתקדים ומחזרים, והם נדרשים ונדרדים לדעת המעין בהם הייטב על הסדר הוא. ואני אמרתי נגרשתי טnger עיןיך, אבל כשאני רואה סוף חבוע

לרישי שהוא מארחי דמות החבושת, או אמרתי לך אסיפה להבטיח אל היכל קדשך, וים סוף הוא טערב לארכן ישראאל, והוא טימי רבים והוא אל יונה חובשים אל ראשו ומארדיינו, והוא פניו אל הארץ לנכחה, וטשס היה בוטח שהקב"ה מוכחה לראות חיכלו. אתה אומר עוד כשרהה מיטי ים סוף באים אל ראשו זכר את אותן הגדרות אשר עשה המקסום לאבותיו הראשונים בקריעת ים סוף, והוא בוטח שהקב"ה יעלחו מצלותיהם וויכוחו להבטיח אל היכל קדרשו [ואמר לקצבי הרים ירודחן] כלומר נובגה ההרים הנגבושים על הארץ, קדריה ירידתו בחוק הים שניהם היו מדרה אחת וקצב אחד, ואמר הארץ בריחיה בערי לעולם, ובריחיו הארץ נחשבים כנון עבר על אמצעית הארץ על הנקדוה הנקראת בלשון ערבי מרכז, והקו העובר על הנקדוה הזאת יצא אל הוקף הארץ אל שני צדיה והוא מבריח מן הקצה אל הקצה, והקו הזה הנקרא בריח הוא ארוך מעלה קו ישר שהווער על הארץ חולק אותה, והנקודה הנקראה מרכז היא עטוכה מכל הנקודות הנחנות בארץ, וכל הקווים הנקראים בריחים עוברים עליו. והוא יונה בבריו אלה מעד שהגענו לסופם והעמק הארץ, והוא אמר הארץ בריחיה בערי, היא באמצעית הארץ, וכל הברוחים עוביים עליו, ואמר בערי לעולם, כלומר מכל צד מצדי העולם שאחת מזיא את הבירה עליו היה עבר, והוא עניין כל העומד באמצעיות הענולה או באמצעיות הגדור. ואמר וחעל משחה חי ה' אלהי, מהן הצער הנזול הזה והמצוק העמוק אתה מעלה אותה. בהחעטף עלי נשוי את ה' זכרתי. והוא סדר הכתוב הזה מסדר את מקדשו כשי אני מתחעטף על נפשי ובוכה טרוב צעריו וטחאבל עליו זוכר את ה' אלהי, בעת ההיא ברוב רחמייך [אתה] מעלה אותה בזוכות תפלתי הבא לפניך, ככחות ותבוא לפניך חפלי אל היכל קדרש, ואתה למד מה זה כי כל העומד בצד ימיה זכרה והוא זוכר את אלהיו וטבקש רחמים טלפנוי ובכל נפשו ובכל מהדו בכהנה ובבחובקה שלמה, המקסום יחברך שמו הוא חונן אותו ומרחם עליו, ככחות (ובגדים ד') ובקשתם משם מטקות גליוחכם את ה' אלהיך ומצאת, ואתה מזיא רחמים לפניו אם תזרענו בכל לבך ובכל נפשך, וככתוב (תהלים ל"ב) חטאתי אודיעך ועוני לא כסתי, אמרתי אורדה עלי פשעי לה' ואתה נשאחה עון התאטתי שלה. ואתה רואה מן הכתוב הזה כי האדם חייב להחזרות בחתתו ועונתו לפני קונו בעת השובתו, והוא ברחמייו נושא אותם, ואני למדים טמנו סדר היהודי, הוא מודיע

ראשונה את חטאותיו שرن מעשה ידיין, שנאמר חטאתי אודיעך, (להלן י"ב) ובא לשון הודיעה כאשר מעשה הרים גלויים הם וירועים, ואחריו כן הוא אומר ועוני לא כסתיי אינו מכסה עונתויהם שהם הרהור לבן, מפני שהרהור הלב מוכסין דם מכל העולם אם אין המהדר ביה מגלה אותם, ואחריו הוא אומר אודה עלי פשעי, שם דברי פין, ובא בלשון אטירה והודאת הפה, להודיעך כי הוא מדבר בכך על בטוי הפה. והוא מקרים ראשונה חטאתי ואחריתן פשעיו, הדחיל בכל וחמת בחמור, ודרכן סדרו הוא על הענין הזה, ומעשה היד הנפרד בעצמו שאין לא ביטוי הפה הראקים בו הוא קל טכלם, מפני שאין אתה יכול לקרוא המעשה הזה ודין משום צד וכל פנים הוא נקרא שנגה, והרהור הלב לבדו אשר אינו יוצא למעשה לא ביד ולא בפה, חמור מן המעשה הנכד לאלהר, מפני שהרהור יכול להיות בע"ז ואין אתה יכול לומר כי במעשה היד [בביטוי הפה] נראקים בו מפני הזכרה השם והזכורת ע"ז, והוא חמור מן הרהור, ואע"פ שאנו מחפחים מהרהור ע"ז, מפני שבטוי הפה יוצא למעשה ונשמע והרהור הלב אינו נראה ולא נשמע, ונטצא הכתוב מתחודה על הקלות ואחריו כן הוא מתחודה על החמותות כדברי רבותינו י"ל. והכתב הוה מעד על היידי אשר בא על סדר זה, כי הקב"ה מקבל תפלת עבדיו ויזדים, ככתוב (שם שם) ואתה נשאתה עון חטאתי סלה. ואנו באים לדוזש لماذا הזכיר בכאן עונות וחטאיהם בלבד שנאמר עון חטאתי, ולא הזכיר הפשעים? והתרצחים את הטענה הזאת מן הדרקרים נחלקים לשני חלקים, האחד מיקל והאחד מחייב, והמקל מהם אומר, הכתב הוה אמר אתה נשאתה עון חטאתי סלה, הלה העון אל החטאתי, ואלו היה אומר עוני וחטאתי היה טובי מREN מיוחד בפני עצמו ולא אמר כן, מפני שככל הרהור הלב אינו יוצא לידי מעשה, וכל מעשה שאין כונה הלב ומוחשבתו נסמכה לעשותו אין אדם נגע עליו ואני צרייך השובה ווירוי, אבל נחמת האדם על הרהור לבו או על מעשונו מספקת לו, וכמו כן בטוי הפה שלא מתקן כונה הלב, אין אדם נגע עליו, ואמר הכתב עון חטאתי להרביקם יתר, כלומר מעשה לאחר הרהור, או הרהור התלי במעשה אשר צרכיהם כפרה וסלחה, ולא הוצרק להזכיר עון הפשע או פשע העון, מפני שבטוי הלשון הוא מעשה הפת, כאשר שאר עסקי העולם מעשה שאר האברים. וכן נון שהזכיר עון החטאתו שהוא הרהור ומעשה בכלל בו הבטוי שהוא מעשה בפה,

ולא הוצרך הכתוב לחרבות בו. אלו הם דברי המקל, והמחמיר אמר, כל החטויות והקלות מחרהור הלב ומעשה היזים הם מתחכיפות על ידי תשובה ונחמה והודאה לפני המקום, ואין בפשע הפה כי, אבל רוב הקלות מכאן שאין הזכרה השם במקום שאיןנו ראי כי כל שכן החטויות ננון שבועת שוא וכורמה לה, שאין תשובה והודאה מכפרתן עד שהייתה הפשע והוא נענש עליהם לעולם הבא, ככתוב כי לא ינקה ת' את אשר ישא את שמו לשוא (שבת כ'). ועל זה כל החסדים והחתמים מהווים לפצוחו בשם או בכינוי על דרך שבועה וכורמתה לה, מפני פחדם שמא יבואו לידי עון שאין תשובה מכפרת אותו. ואחר [קן] הכתוב אומר (הילס ל"ב) על זאת יתחלל כל חסיד אליך לעת מצא. מפני שאין כל המתחודה על חטאותיו ועונתו ופשעו ומחפלי יהו ראי למצוֹעַה העת, וכן הראי לה כי אם החסיד, והוא לדעת הכתוב היה כל הנוגר טפש הפה, מפני שאנו מבינים מן הכתוב הראשון של כל מי שאיןנו נזהר טן הזכרה השם וכינוי השם שבועה אין תשובתו שלימה, וכיון שהזכיר הכתוב השני החסיד, גורנו של כל מי שאיןנו מחמיר על עצמו בהזכרת השם אינו נקרא חסיד. והוא שני הכתובים האלה תלמידים דרך תשובה והוראה, ודרכ הפלת החסיד המוצאת חן. והדרך הזאת הוא שיזיה החסיד הידוע מעצמו שלא נמצא בו שום זלזול בהזכרת השם מתחודה על חטאיו ועל פשעו, ובעה היה לו להחפיל בבטחון לבו שהפלתו מוצאת חן, ושיהוא נשל מלך צער, ואילו מימי חיים שוטפים עליו אליו לא יגיע. ככתוב רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (ש). והוא שאמר יונה בהעתפה עלי נפשי את ה' זכרתי ותבא אליך הפלתי אל היכל קדש. כשהיה נפשי מטעפת ושובכת חיה, זכרתי את אלה בחתימות לב וכונת, ומיד ידעתי שהפלתי נשמעת, שנאמר ותבא אליך הפלתי אל היכל קדש. ואחר כן הוא אמר, משמרים הכל שוא חסדים יועבר. ואומר אני בקהל תורה אובייח לך אשר נדרתי אשלה יושעתה לה, אמר לפניו אם המלחום אשר היו משמרים הכל שוא רחמת עליהם מפני שעובדו חסדים וקלנים, והעמלה להם המעשה כאילו זבח וכח נדרו נדרים, ככתוב יובחו זבחים לה' ודרוי נדרים, ואני אמר נאמנים שיתקייטו נדריהם, הלא על אחת כמה וכמה אני המודה בחורחה שתחשים הפלתי זבח לפניך, ככתוב ואני בקהל תורה אובייח לך אשר נדרתי אשלה יושעתה לה. והטיקו ברחמי הרכבים זבח את טumo וקבל הפלתו וענחו מיד כי תקף הפלתו, ואני אמר ה' לדג ויקא אח יונה אל

אל היבשה. ואתה ראה מכאן כי הרג אשר הבליע את יונה במעו
היה מות, והחיזיו הקב"ה לכבוד יונה או נכינה בו רוח חיים, באור
הישועה הבאה אל יונה, ומשם נקרא שמו רג כאשר בראשונה. ואמר
ויקא את יונה, כלומר ויקא אותו מיד, ולא אמר להקיא את יונה
כאשר אמר בכתב הראשן לבלוע את יונה, מפני שככל בעלי חיים
הם מזומנים לשרת לזריקום מבני אדם ולהוציא להם, ואין להם
רשות להזיק, והוא הרג במעשה מהנה ראנון היה נשלם על ידו
טויק לиона, והוא במעשה הזה האחרון מהנה ליאונה ומשתמש
בעבודתו. ובצאת יונה אל היבשה מיד נתנבא בכתב חיקף צאחו
אל היבשה, והוא דבר ה' אל יונה שנית לאמר, קום לך אל
ニアה העיר הנדולה וקרא עליה את הקריאה אשר אני דבר
אליך. והזכיר בפתחה הדברו שנית, שהוא שנית לנבואתו הראשון,
כלומר פעם אחרת. ואתה יכול לומר הזכיר שנית בכאן שהוא נבואה
שנית בעניינה שאינה דומה לאשר לפניה, כי [הנבואה] הראשונהינו
טפzia לאנשי נינה. החסובה ורואים להענש מיה, וכשנה אחר הדבר
עד הנבואה הדשנית נפתחו להם שער החסובה ונחazar הנורה. וסימן
שהוא בנבואה הראשונה אוטר, וקרא עליה כי עלתה רעתם לפני,
כלומר יגוזר עליהם גורחת מי שעלה רעהם לפני השם וידינו להשחת
מן העולם כמו שנאמר בסודם, כי גולת עצקתם את פניהם ושלחנו לה
לשחתה (פרשת י"ט). ומכאן אמרו אנשי נינה נשחטים היו מן העולם אילו
היתה הנבואה היא גנטרת עליהם, ובנבואה הדשנית הוא אומר וקרא
אליה את הקריאה אשר אני דבר אלקיך, אשר אני עתיד לדבר אלקיך,
ונמצא שער החסובה פתוחות להם בהמתנה הזאת והאריות.
ובראשונה הוא אומר וקרא עליה, ובשנית אומר וקרא אליה, והקריאה
פעמים באה לנווי, בכתב קרא עלי מועד (אייה א'), ופעמים באה
לשbatch, בכתב וקראתי אל הרוגן והרביחי אותו (יהקאל ל"ג), וחמצא מכל מקום
דברי נבואה האחרון קליט מן הראשונה, והוא שנית הנזכר בפתחה
דברו השני ברב עניינה. וככתוב ויקם יונה וילך אל נינה בדבר ה',
שהלך לקיום דבר אלהו בשליחותו ואחרונה הנאמר בה אשר אני
דבר אלקיך. ואמר נינה דוחתה עיר נדולה לאלים טהילך שלשת ימים,
כלומר אין גROLת להלחות אל כח בני אדם, כי אם לנברות אלהים,
זה נאמר על רוב גROLת השחיטה טהילך שלשת ימים, ונינה ואת
הי לה שלוש אחיות במדינת העולם, והן רחובות עיר ורנסן וכלת,
והיתה נינה גROLת מכלם, ורחובות עיר אחרת, ואחריה רסן, וכלה

קטנה מכלם. כרכחיב (בראשית י') ויבן את נינה ואת רחבה עיר ואת כלח, ואת רסן בין נינה ובין כלח, היא העיר הנדולה, כלופה בין נינה העיר הנדולה ובין כלח הקטנה. ואומר ויחל יינה לבוא בעור מהלך יום אחד, היה מהלכו כל היום ההוא היה מיתל וטחון דבריה אשר אמר לו וקרא אליה את הקריאת אשר אני דובר אליך, ולא נודע לו הדבר עד שנתר מן העיר מהלך יום אחד, בבחלה היום השני נחבר לו הדבר, ככחוב ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום- ונינה נהפכה, ומתחאה הקריאת יום אחד עד שהוא מגיע מהלכו אל אמצע העיר, כדי שיתברר לאנשי נינה אמונה דבריו בבאו בחוכם לקרא הקריאת הזאת. ויש לנו עוד למלר שהוחה הקריאת אחרי שהלך יום אחד, כדי שיושה העובר עללו לעלות אל ראש המדינה מגיד הקריאת אשר שמע מפיו, והרצים לפניו עד מהלך היום השלישי שהוא סוף העיר מגודים את הקריאת כמו כן, וחתמא במלך יונה החום השלישי לבדו נשטעה הקריאת מהלך שלשה ימים, והוא רבם לפניו נבהלים ונרחפים להشمיע את דבריו. והוחה הקריאת ארבעים יום, כנגד מ' יום שהוחה הגשם על הארץ בוגרת המבול. ואתה דואה בכאן שאנשי נינה דוטים היו ברשעם לאנשי דור המבול, כאשר נאמר בדור המבול כי רבה רעת האדם בארץ, כן נאמר באנשי נינה כי עלחה רעהם לפניה, ותחיה אומר כי רעתם [לא] היהת נדולות דור המבול, כי רעת דור המבול הייתה בארץ, ככחוב (בראשית י') כי רבה רעת האדם בארץ, ולא התחין לאנשי המבול מפני שהוחה כל בשיר באנשי המבול משוחות את דרכו על הארץ, ואנשי נינה הם לבדים הרעו לעשות ובשמעם את הקריאת האמינו בה, ככחוב ויאמינו אנשי נינה באלהיהם, אלא שאמונתם לא היהת שלימה, אלא האמינו שקריאת זאת יכול אלהים לעשותה. וכל אמות הזולם שאין להם יראת שמים קוואים שם יתפרק שמם אליהם, כאשר אמרו חמלחים ליוונה קודם שהחרו יראת שמים אולי יתעשה האלהים לנו, וכיון שהלכו יראת שמים נאמר עליהם ויראו האנשי יראה גדרלה את זה. מכאן אנו אומרים כי אמונה אנשי נינה לא היהת אמונתם שלימה, ובין יראת הפלחים הנכרת לפנים שלוש אנשי נינה הנכרת בכאן ובין יראת הפלחים הנכרת בכאן מעלות, האחת מהם שהיראה גדרלה מן האמונה הוא הודהה בדבר שהוא אמת ונכון, ואם אין לדבר שום כבוד וגדרלה, ככחוב (משלי י' פח) יאמין לכל דבר שהו אמת, ודוע הו כי אין כל דבר אמת, אבל רוב הדברים יש בחרן שקר וכוב; והפתוי אינו טפוח בינויהם,

משמעותם זה מאמין בכלם, והחכם כל אחד מהם יקרא מאמין, ואם יש בינויהם הפרש נורול. וחותמזה מכאן הזראה באה לעולם אחר האמונה, כי כל הזרא מדבר ומאמין בו אין יראתו יראה שלמה, אבל יראתו בפה או יראת שמא, והוא נקראת איתה או פחד, וכגון השמות דאלה, ואין ראייה להקרא זרואה טפש, וחיה סדרו היראה חולק על האמונה הנקדמת לה אשר היראה באה אחרת. ומזהן שנאמר על אנשיםאניה ויראו האנשים את זה, אלו קוראים להם מאמינים, מפני שאין היראה נמצאת אלא אחר האמונה. ואין אומר על אנשי נינה יראיים ואעפ"י שנמצאת בהם אמונה לפי שיש מאמינים שאינם יראיים, וזה היא המעליה הראשונה שבין המלחים ובין נינה. והשנייה שהמלחים נאמר עליהם וייראו האנשים יראה גודלה את ה' ועל אנשי נינה נאמר ויאמינו באלהם, והuid הכתב על יראת המלחים גודלה ואמונה אנשי נינה לא העיד לה בשם דבר. והשלישית שהוא אומר במלחים וייראו את ה', הללו היראה הנדולה והתשובה אל ה' הגודל והכבד והמלכות, ואין שום כדי משחתפת עמו בשם הגודל החזקה והכבד והמלכות, ובן אמי שומו בשבתו על כסא החסיד והרוחמים הזה, ובאנשי נינה נאמר ויאמינו באלהם, אמונהם ליה אל השם הקדוש הנאמר עליו בשבתו על כסא הדין והמשפט, והשם הזה נאמר בשחות אל אלהים, ונאמר על הדינים ועל השופטים. וחותמ שאנשי נינה האמינו שהמקום יכול להעניש ולהפרע מהם, כאשר כל מלך וכל שליט יכול להפרע מאנשיו אשר תחת ידו, ומפני פרדם ולא מפני יושר אמונהם, נאמר עליהם ויראו צום ולבשו שקים מגודלים ועד קטעם, ככלומר לבכחות ולספר על נפשותם מפני פרדם מן העונש הבא עליהם בעולם הזה, לא מפני יראה ולא מפני אמונה חמה. ואמונה אנשי נינה היה ביום שהחל יונה לקרוא כאשר אמונה נוכרת חיכף קריathon, ככבוד ויראה ויאמר, ומיד כחוב ויאמינו אנשי נינה, ולא הגיע אל מלך נינה ביום ההיא, והוא יכול היה מושב מלכם בסוף העיר, יונה בא אל העיר מן הצד השני ולא הגיע הדבר אל המלך עד היום השלישי, ככבוד ויגע הדבר אל מלך נינה. והדבר אשר הגיע אליו הוא מעשה אנשי העיר שקראו צום ולבשו שקים, והוא עשה כמעשייהם, ככבוד ויגע הדבר אל מלך נינה גנו ויעבר ארצו מעליו ויכנס שקי ישיב על האפר, מעין הדבר אשר עשה עמו. ונמצא המלך הולך אחר דעת אנשי עירו, כאשר הוא אומר, ווועק ויאמר בנינה מטעם המלך וגדלו לאטור, מטעם המלך ודעת גודלי העיר ולא מפני יראת

אלhim. ואמר האדם והבהמה הבקר והצאן, האדם בכאן הם העולמים יונקי שדים והטהר אין להם דעת, כאשר נאמר בסוף הנבואה, הרבה משלחים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימין לשמאל, וכאשר קראו להן אדם כן נאמר על האדם הנזכר בכחוב הוה שהם עוללים יונקים שאינם מבנים בין טוב לרע, כי גוזלי העיר וקטניהם אשר הגיעו להבין דרך העולם, כבר היו צמים ולכושים [שקיים] מדעתם ומרצונם, ככתוב ויקראו צום וילבשו שקים טנדלים ועד קטןם, ונשארו יונקי שדים וגוזלי הלב וכל הדומים להם, גור המלך בעצמו ובעצה גוזלו עליהם שלא לאכול ושלא לשחות, שנאמר אל יטעמו. והפעולה הזאת בכאן ממשמעה מאכל ומשתה יתר, אל יטעמו מהם בשטו, ואמר מאומה אל ירוו זהו המאכל, ומים אל ישתו [זהו] המשתה. והפירוש הזה הולך על סדר הסוגיא, אל יטעמו נפרד לבדו בטעם בפני עצמו, מאומה אל ירוו ומים אל ישתו באים אחרים שני טעמים אחרים. ואלה מפרש אותו על דרך אחר, אל יטעמו על האדם, ואל ירוו על הבהמה, אל ישתו על שניהם. ועל דעת הפירוש הזה, יהיה אל יטעמו נאמר על המאכל לבו, בכחוב וחך אכל יטעם לו, (אייב י"ב) ככלומר אין הטעם כי אם לחיך לבדו, וחך יטעם לאכלה ולא אבר אחר. ואמר וייחסו שקים האדם והבהמת, כי שייחו בעלי חיים נהגים מנהג אחד במאכל ובמשתה ובנכשות. ואמר יוקראו אל אלhim בחוקה, כדי שייחו הטהר והבהמה אשר צוה אין להם דעת להיות קוראים אל האלהים יונקי שדים והדונה המלך ועתחו, לא מדרך אמנתם. כי הבהמה יונקי שדים והדונה להריעים ולהלבושים שקים קוראים אל שופט העולם ומילכו בחוק טעם מרוב הצער אשר הם עומדים בו. ואין אתה מזיא מן הכלוב הוה הטובה להצעיר הטהר והבהמה אשר אינם יודעים מאומה ואין להם עון, אויל ירhom אוחם האלהים בגללם, ולא היו מחפליים מפני שלא היה מקדים להחפלה שלא היו בוטחים בחפלהם מפני רוב רשעם, החטושיא אוחם לכף וכוכת [אומת] שלא הוא מחפליים מפני שהוו מתביישים לשאת עיניהם לטקם מרוב עונותיהם. ובסוף הכרז אשר צות המלך להזעיק בעיר הוא או משרתיו ויישבו איש מדרנו דרכעה, מבין אתה כי האדם הנזכר בראש הכתוב נאמר על עוללים יונקי שדים

וכל מי שאינו נקרא איש כאשר אמרנו לאלהר. ואמר איש מדרינו הרעה, ככלומר מן מהנו שהיה נהוג לעשותו ומן החמס אשר בכיפורם, שהיו מוחוריים כל גוילה וכל חטף שהיה נמצא בידם לבעליהם. ואחר כך הוא בא להודיע טעם כונחתם במעשה מה היה, ואומר מי יודע ישוב ונחם האלים ושב מחרון אפו ולא נאבד, היו שואלים שלא יאבדו מן העולם, ולא זיכם המקום להיות שואלים סליחה וכפירה. ואך פהוית שאלתם היהוה סתוםה, כנחות מי יודע ישוב ונחם, ואם לא ישוב, טפנוי שלא היה בותחים בגוראה הנגורה עליהם שתהויה בטלת מהם בתשובהם. ועל כל זאת לא הסחיר בעל הרחמים מהם פניו, כנחות וירא דאליהם את מעשיהם כי שבו מדרך הרעה, וינחם האלים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה. וירא האלים שישב על כסא המשפט, כמו שנאמר עד האלים יבוא דבר שנייהם, את מעשיהם, שהביאו כל בעלי חיים הראים לרוחם עליהם לועוק לפניו המקום, כי שבו מדרך הרעה, בהשיבות החטף אשר בכיפורם, וינחם האלים, שהנחמה היהוה מדרך הדין והמשפט בעולם הזה, כאשר הוא שבם מדרך הרעה לכבוד העולם הזה, ולא לכבוד שטמים, ולא אמר וינחם ה' להודיע כי אין ממציאם סליחה לעולם הבא אשר בא ממדת הרחמים והסליחה.

וְתִמְצֵא תשובה החוטאים לפני המקום נחלה לב' חלקים, והשיבות הצדיקים המעליה מכלם אינה מעיד עליהם, החשובה האחת קונה בה חי העולם הבא לבם, והשנייה קונה בה את שני עולמות חיים בעולם הזה וסליחה וכפירה לעולם הבא. ועל התשובה הזאת השנייה אמר הכתוב (ישע' ג'ה) יעובי רשות דרכו ואיש אין מחשבותיו ושב אל ה' וירחמוו ולא אלהינו כי ירבה לסלוח. הוכיר החשובה בכחוב היה אחר שני עניינים דרכו ומחשבותיו, דרכו מעשי הרעים אשר בידו, מחשבותיו הרהור לבו הרע, ואחריו כן הוא אומר וישוב אל ה' וירחמוו ולא אלהינו כי ירבה לסלוח, שהTheta החשובה לכבוד רחמי שטמים, יהויה מרוחם עליון, ולא אלהינו כי ירבה לסלוח, היושב על כסא המשפט ויסלח לו כי הוא מרבה לסלוח. ותמצא חשובה הרשות המקובלת טmeno צריכה אל שלשה דברים, האחד שביתה מן הטעשה ההא, והשנייה שביתה הפה והלב מלהרור ומלדבר, והשלישי שיווו שניהם לכבוד שטמים. ואתה מושיא עניינים אלו בתשובה אנשי אניתה, אתה אומר שהTheta כונחתם לשם שטמים, רচותיב ויראו האנשים יראה גroleה את ה', וטחוך שנאמר וויבחו

ובה לה' אחת רואה השובת מעשיהם, כי משטע הוכח מעשה הוא, והכתב העיד כי הוא לשם שמים, שנאמר זבח לה'. וטהר שנאמר יודרו נדרים, אנו רואים דבר הפה והרהור הלב אשר הנדר מתקיים בשניהם, ועל זה הוא ראויים להלחותם אל החלק הראשון במעלה מחקיק תשבות הרשעים הראים לכפרה. ועל תשבה שאינה שלימה הכהוב אומר, החפץ אחפץ מות רשות нам ד' אלהים הלא בשובו מדריכיו וחיה (חווקאל י"ח). אם הקב"ה גוזר טיהה על הרשות מפני רשעתו הוא גוזר אותה על חנאי, ובשובו מדרינו הוא מבטל את הגורה מעליו ומשלים לו ימי חייו הנוראים לו ביום לידתו, שנאמר בשובו מדריכיו וחיה, חייו הנוראים לו. וכחוב אחר הוא אומר, (שס ל"ג) חוי אני נאם ד' אלהים אם אחפץ במתה הרשות כי אם בשוב רשות מדריכיו וחיה. וברבי הכתוב היה עד כאן דומים לדברי הכתוב אשר הזכרנו לפניו, ובשניהם הוא מדבר על רשייע אומות העולם, וחותם את הדני מלהם בתשובה רשייע ישאל, ואומר שובו מדריכיכם הרעים ולמה חטתו בית ישראל, שנה את התשובה שתי פעמים, ובכחוב [הראשון] הוא אומר תשבה אחת, שנאמר בשובו מדריכיו וחיה, למלמד כי אין רשייע ישראל וכן בתשובתם לסליחה וכפירה לעולם הבא כי אם [בשנין] העוניים, שהיה שב מדריכיו הרעים, והיהו תשובהו לשם שמים, ובשניהם היה קונה בכות התשובה העולם הבא. ורשייע אומות העולם בשובם מדריכם הם קונים חי העולם הזה, אשר בגללן היהת תשובתם, ומפני שאין תשובתם לשם שמים, אין להם חלק לעולם הבא כלל, ועל זה הוא אומר, (שס) ולמה חטתו בית ישראל, כלומר لماذا חטתו טיהה שהוו נונשים עליה לעולם הבא. ובתחשובה הרשות הוא אומר בשובו מדריכיו וחיה, כלומר וזה בעולם הזה, ולא אמר ישוב ולא ימות, מפני רשייע אומות העולם [בין אם] היו שבים מרשותם או [לא] היו שבים מתחמת טיהת אבראה וכלייה מן העולם הזה ולעלם הבא, ולא אמר לישראל שובו מדריכיכם וחיה, מפני שאין תשובתם לכבוד העולם.

והו יודע כי אין ימי העולם הזה לפזיקם נקראים חיים, כי אם ימי מנור ופחד ורחב, והראיה לך על זה טיעקב אבינו כשהשאל אותו פרעה בשאלתו וא"ל כמה ימי שני חייך? אמר ימי שני מנורי מעת ורעים, ולא אמר ימי שני חייכי בדברי פרעה בשאלתו. ואמר בסוף הפסוק, ולא השיגנו ימי שני חייכי אבותינו בימי מנוריהם. קרא ימי חיינו ימי חי אבותינו ימי מנור, מפני שהצדיקים חיים הם לעולם הזה

ולעלם הבא, וחוותם האמיתית אשר להם קיימת הוא חי העולם הבא, והם חיים בעולם הזה כדי להקן צדקה וטון לעולם הבא, והם יכולות ומצוות שהם עושים בעולם הזה. וקראו ליטים האלה ימי מגור, מפני שהם יראים ומפארים שם לא יכולו הצדקה כראוי. ואם יעלה על לבך שחיי ישראל בעולם [זהה] נקרים חיים מפני שאתך מוצא כחוב כי לא אחפץ במתות המתות נאם ה' אלחים והשיבו וחיו (יהוקאל י"ח). ווחדר אמר אמת בכתביהם היה נאמר מתחם מבני אדם הנה ישראל הן שאר אומות, וכיון שאמר בסופו והשיבו וחיו,anno מבנים ממנה חי העולם נקרים חיים לשניהם לישראל ולשאר האומות, ותהיה חי העולם הזה נקרים ימי חיים לישראל, נאמר לך כי המת בנאן נאמר על הגולן לבני ועל הדומה לו, כי כל העובר עבירה חוץ מן הגולה והדומה לה החשובה לפני המקומ מכפרת אותה, ואין החשובה מכפרת את הגולה עד שידורה הגולן משיב אותה הנה לגואל הנה לגובה, ככל המפורש בחוראה, ועל זה נקרה מות, מפני שהוא מות מל' צד, ואם מאומות העולם הוא, יהוה משיב אבורה, ואם ישראל הוא אין מיתתו מכפרת עונו מפני הגולה אשר בידו אשר הוא נענט עלייה אחרי מותו, יהוה מות בעולם היה ונענט עולמית לעולם הבא, ועל זה אמר והשיבו וחיו, מפני שהוא מדבר על הגולה, כלומר השיבו הגולה וחיו, ואם ישראל הוא הגולן ומשיב את הגולה הוא מטלא ימי מגוריו בעולם היה, וקונגה חי העולם הבא במוותו או אינו נענט על העון היה, ואם מאומות העולם הוא, יהוה חי עד סוף ימי בעולם הזה, ואינו מות בחשי ימי חבריו. ועל הגולה הוא אומר במקום אחר שבו וחיו, והשיבו מכל פשעיםם (יהוקאל י"ח), להודיען כי יש עבירות אשר החשובה לבודה מכפרת אותן, וכן כל העבירות שבין אדם לבין קונו, ושUBEIROOT שבחן צדיקות תשובה והשבה, כגון הגולה והעשוק והשיבו מכל פשעיםם, והפשע [זהא] טעה הפת, והגולה והעשוק מעל המעשה, והוא לו לומר מכל חטאיהם. ואמר מכל פשעיםם, מפני אונאת דברים אשר אדם גול בהם את חברו ומבלין את פניו הנה ביחיד דע ברבים, ואינם מחוללים עד שירצחה את חברו. ומפני זה כלל המכוב ואמר מכל פשעיםם כדי לכלול גלות הפת עם גלות הרים, וקרא אונת פשעים מפני שנגלה דבריהם לפני המקום קשה מגלה מפן. **ואחת** בוא וראה כתה גודיל כבוד מהויר אבורה וגולה ועובד

זהו מה שהרשות בהם והטבקש מחלוקת עליהם, כי בוכות [השבח] הוגלה לבדה בטל המוקם מעל אנשי נינה גירית ההפקה אשר קרא עליהם יונה. והיה יונה מצטרע על נבואהו שלא נתקיימה, כנחות וירע אל יונה רעה גדרלה וחיר לו, שהיה קשה עליו שלא נתקיימה נבואהו. ויתפלל אל ה', אין חפלה הזאת אלא לשון פלילים, ככלומר מלשון פלילה לפניו המוקם, ויאמר הללו זה דברי עד היותי על אדמתי, כל ומן היותי על האדמה היה זה דברי, והייתי יודע כי אתה אל חנן ורחום ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ומפני שידעתי זה על כן זכרמתי לבירוח תרשישה, ובתחתי בטודזיך אלו דתובות וארכיות אפיק וגודל רחמן, שאתך העבור על פשעי וחתאתי ולא חענישני. עתה ה' קח נא את נשפי טמי, כי טוב מותי מחיי, לפי שאתך מתחנעם על הרעה אשר דברת על אנשי נינה הרשעים אשר לא דותחה תשובה לכאן, וחיבחני אני עבדך וגורה עלי לבוא אליהם, ולבסוף אהיה מוחלק בעיניהם כובן, ומפני זה אני דואת טוב מותי. והקב"ה חוק הטעם הזה בידיו, כנחות ויאמר ה' החיטב חרחה לך. לא"ל המוקם ראוי הוא שיחור לך הדבר, ואין לה"א במלת החיטב מלשון חמתה, כי אם מלשון הודעת הדבר ונילוי, והוא נקראת ה"א המודיעה והפרטשת, ואלו היה לשון חמתה ושאלת היה יונה משיב עליון או חן או לאו כאשר עשה בכתוב אשר לאחריו.

והו אומר כי הקב"ה גילה ליה בروح הקודש דבר הנחמה אשר הוא מתחנעם על הרעה אשר קרא על נינה, כאשר הוא אומר, כי לא יעשה ה' אליהם דבר כי אם גנו' (עטמג), והוא הרבר גנלה ליה בהמלח בארכבים יום אשר קרא על נינה, וחיר לו מאד, ויבקש פלילה וטשפט מלפני המוקם, וכיוון שא"ל החיטב חרחה לך נתפיס יונה כשהם קומם הודה לו, והוא מקה אולץ תחיקים נבואהו. ועל זה הוא אומר ויצא יונה מן העיר וישב מקדם לעיר, יצא מן הצעיר שהיה על דבר העיר והחויק במושב רשותם אשר רותחה מוחקתו בו מקדם, ויישן לו שם סוכה וישב החתיה בצל, ככלומר עשה לו רdotות סוכה מבטחוינו ומכוון לאלהו, וישב תחתיה בצל, ככלומר מסתוחף בצל תקוותו עד אשר יראה מה יהיה בעיר להשלמת ט' יום אשר קרא עליה אם ינצל מן הגורה אם לאו. וכשנגלה לפני הקב"ה מהשכחו אשר חשב בלב, בא לפרש לו סוד העין ולהודיעו שאין מחשבתו זאת יכול להתקיים, ונחן לו דמיונות על דרך המשל, כנחות ומן ה' אליהם קיקון וועל מעלה ליה נינה להיות צל על ראשו להציג לו מרעהו, וישטח יונה על הקיקון שמה

נדולה. אמר יותן ה' אליהם בשני שמות, לפי שהנהיג צמיחה הקיקיוו
עליהם טנה האילנות הצומחות בןן עון אשר נאמר בהן ויצמח ה'
אליהם מן האדמה כל עץ נחמד לטראה. וכאשר היו העשים ההם
נמצאים ביום הבראם על גודל גוף אשר הם ראויים להמצאה עליו
באחריות, כן היה הקיקיוו הוה, בשעה שהקב"ה מינהו מזיד ועל
טעל לינה. וכאשר נבראו העשים ההם שלא נטיעת אדם ולא עמלו,
כן היה הקיקיוו, ואמר טעל לינה להיות צל על ראשו, ככלומר להיות
לו צל אם יפנה צל הסוכה אשר היה יוושב תחתיה, ואמר להציל לו
טרעחו, שכל טעשה הוה הוא נעשה להציל יונה מן הצער אשר
הוא עוזד בו. ואתה יכול לוטר להציל לו מרעתו, אם יאבד הצל
המוותן להיות על ראש יונה מן הסוכה אשר היה יוושב בצלת יהוה
על הקיקיוו עומדת כננדו להצילו מרעת החום. ועל זה שמח יונה על
בקיון שמחה נדלה, והיתה שמחתו שמחה גדולה, מפני שהוא בא
בב' דרכם, מפני הדילן שהיה נחמד לטראה מכל טינו, ומן הצל
המוותן להועל לו. ושמחתו יונה על הקיקיוו דודה לשמחה בני אדם
בקניini העולם הוה אשר אין להם קיטיא ואינם ראויים לשמה
עליהם, רק נזון לדצטער עליהם באכזריהם. ומפני שמחתו אשר שמח
בעולם הוה בא הכתוב להראות מעוט חועלם ומאות הנאות
וחלישות כחם, להחנגן טוה אל הפלילה אשר שאל למעלה. ולפרש
הענין הוה אפר, ומן האלים חולעה בעלות השחר לטחרת ותק את
הकיקיוו. וייבש, והחולעת הזאת היא דמיון הימים והלילות האוכלות
תפדר חי בעלי חיים ומתבידות את ימיהם בהחנגלם עליהם, והם
אין יודעים עד בא עתם פחאים. והיתה החולעת מוגמנה
להיכת את הקיקיוו בעלה השחר מפני שהוא קרוב אל העת אשר
בני אדם צרייכים אל הצל, והוא עת ורחת החמת. ואמר יהוי כורות
ההמש, כשהציל מועיל לבני אדם, ומן אליהם רוח קדים תורישת,
שהיה ומן החריש, וזהה פירוש הירשיה הבאה בחדריש, ומנג החום
ההוא להיות מצוי. יוכל שייהו הירשיה טלשן חרישת, אבל אמר רות
הורשת על הארץ, וטעה ממנה אבן ועפר לאפי יונה, והיתה מועועת
את סוכתו וטעה צלו מעליו. ותק הsworth על ראש יונה ויהעלף,
שהיה כנבהל ונמהר, מן עלפו שכבו, והיה חטיה, ונכאב על יבשות
הקיקיוו ועל חסרון צל הסוכה. ומפני זה אמר הכתוב וישאל את
נפשו למות, ויאמר טוב מותי מתי, כי כן דרך כל העומד בשער יהוה
בתעת בחייו וטקלל את יומו, כאשר אמר איוב, למה לא טרחות אמות

סבטן יצאתו ואנו, וכשראה הקב"ה יתברך את צערו וכעסו פתח ושאל אותו על הדבר הנורם לצער, כתוב ויאמר אלהים אל יונה החיטב חרה לך על הקיקון, והה"א במלחת החיטב חרה הוא הה"א החיטה ושאללה, ואינה הה"א הבירור כאשר אמרנו על הה"א אשר בכתוב חרשון, ובכאן חשיב אותו ואמר הדיטב חרה לי עד מות. ואחתה מזוא כל השמות הנוכרות בענין זהה. האחרון דם במצוות שם אלהים שהוא שמו הقدس כשהוא ישב על כסא פליליה והמשפט. בכתוב יומן אלהים חולעת, יומן אלהים רוח קדום, ויאמר אלהים אל יונה. מפני שהוא יונה דורש פלילה והמשפט, והוא תורך תחלוי בטהרת רחמים, הזכיר את שמו המפורש הנמצא בו והנקרא בו כשהוא ישב על כסא החסד והרחמים. ויאמר הה' אתה חסחה על הקיקון אשר לא עמלת בו ולא גדרתו שבן לילה היה ובן לילה אבד. אמר לו אתה חסחה על הקיקון מפני שעלה על לבך ואמרת אולי יהוה מהך לך, ואתה לא עמלת בו ולא גדרתו, אבל היה מקרה בעולם שבן לילה היה ובן לילה אבד, ולא היה לו תועלת ולא קיימת בעולם, ואני אשר חפצי ורצוני לקיים העולם הזה על האמת להסfir החמס והגמול והועל ממנה, לא מפני דבר שהוא חלי בלבבי, כי אם מפני רחמי הרבים על בריווי ועל מעשה ידי, לא אחום על נינה העוד הנזהלה אשר יש בה הרבה משאות עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין ימינו לשטאלן, ואינו חייב עונש בן שאין לו דעת ולא בינה שיהיה חייב או וכיון, ויש בה עוד בהמה רבבה אשר היו כלים ואובידים בעון חטאתי אנשי נינה וירושעם. והלא דין הוא על רחמי הרבים ומשפטוי הורשים, כיון שהסfir הירושעים האלה אה החטם אשר בכספיים אשר הוא גורם עליהם ועל הטף ועל הבהיר להחיזון ולהחיזות הרושים והאלת עטיהם, והוא הירושעים חיים בגל הטף והבהיר חחת אשר היו הטף והבהיר אובידים בחטאיהם הירושעים הם. וכשתועו יונה הטעם הזה והגןון והמשפט היפשר והנתמן, נחפיים והבין דוד המשפט ונשחקק ולא היה לו לדשיך, והוא טודה על האמת.

ובשאתה מסחכל בענין הנבואה הזאת יתברך לך שלוש מעלות החשונה, וחכין את ההפרש שביניהם. וחותמצא שכר הראשונה מעין חי עולם ושלום אין קץ לפניה וחסד ורחמים מכל עבריה, [והשנית] (והשלישית) סליחה וכפרה בראשיתה ותחולת טוב ותקווה באחריתה, [והשנית] והשלישית (ראשונה) בטל גורה שהיא ליום חפקודה שטורה. כי

הקב"ה מאריך לרשעים לנוחם אולי ישבו מרעהם, כי לא יהיה להם פחון פה בהנקטו מהם בעת פקודתם, וחתמזה כל אחר מהם קונה לטובה הן על העיקר הן לטראית העין בראשתו, וההפרש ביןיהם נמצא באחריותו. לפי שיש מהם אחירותו חסד ואמת טכל צד וש מהם עומדים ברהב גדול ופחד. ולחקר על הסוף היה איך יהיה מתקן, אני שב על ראשית הענין, ופוחח ואומר בעורת המתחיל וגוטרו יהיו שמו משובח ומפאר לעדי עד ולנצח נצחים.

העמד רבייעי,

באסיפה הדרם ואליפא, וכוף העולם ואחריו.

לעומד תורה, לנכדו ולטפאות.

ברחוב (רומייה א) ויאמר ה' אלוי היבת לראות כי שקד אני על דברי לעשותו. וככתוב (שעיה נ) כן יהיה דברי אשר יצא מפני לא ישוב אליו ריקם כי אם עשה את אשר חפטתי והצליח אשר שלחתיו. בכתוב הראשון כי הוא יתעללהשמו שוקר על דבריו ומחזק בהם לעשותם הן טוב רע, ובכתוב השני כי אם עשה את אשר חפטתי והצליח, וידוע הוא כי אין חפטו כי אם הטוב בלבדו, ככתוב (ירט' ט) כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפטוי נאם ה'. כלומר בשלשה אלו הנקרים אני חפץ לא בדבר אחר, ואלו השלשה הן הטוב והישר אשר העולם עומד עליהם ואין בהם דבר רע. ויראה למיעינים בהם בשני הכתובים דאללה לכתוללה כאלו ענן אחד סוחר את העין השני. ואוטרים אלו מזואין בדברי הקב"ה גנות קשות וקללות רעות שהוא גורר להביא על העולם, והכתוב הראשון הוא אומר שהוא שוקר על דבריו לעשותם, ו הקללות והרעות שהזכירנו נכללות הן בתוך דבריו, ונמצא שוקר על הרעה לעשותה. והכתב השני הוא אומר כי הוא עושה חסד משפט וצדקה, שלשה אלו בלבד ואין עשה דבר רע, והקללות והרעות אשר הזכירנו הוא עושה אותם לדעת הכתב הראשון. והוא לנו לומר כי הרעות ההם אינם רעות וזה דבר קשה בעיני מקטן אנשים, או נאמר שרברי

הכתוב האחד סותרים דברי הכתוב השני, וזה דבר גדול וקשה בעניין כל העולם,

ואתנית מוצא על הטענה הזאת השיבות רבות, יש מшиб ואומר אמר הכתוב כי אם עשה זאת אשר חפצתי על דבריו הוציא לפניו, כאשר הוא אומר כן יהיה דברי אשר יצא מפי, יצא מפיו הוא י יצא לחסיד ליראו ולקיים העולם כפי חפצו ורצונו, ואין דבריו הוציאים מפיו כי אם הטבות והחסדים שהוא מבטיח לעשות לחסידיו ולעבדיו, והם הנחותם להשרות בזאתם מפיו יתברך שם. ונורחותו אשר הוא מזהיר בהם את הרשעים, אין יוצאים מפיו בדבר החלט גור וחתום כי אם על תנאי, והוא שקר עליהם לעשות על פי החנאי ההוא. נמצאו שהטעות נהנות מהנה גמורה וחולטה, והרעות גנורות על תנאי, אם החשובה באה אחריהם הם בטלה, ואם החשובה עומדת כדרוכה הם קיימות. והחשובה הזאת מתקנתה את הטענה למשמע הקול, לויל שיש עליה פרכאה מפני שהוא חלק בדבר המקום, אלו גנורים על חנאי והם הנוראים על הרשעים [ואלו] גנורים [שלא] על תנאי, והראיות לצדיקים, ואם הגנורות הראיות לרשעים בטלה בשובן מרשותן, כן הטבות האmortות על הצדיקים חדלות ממנה בשובו מזרקו דבר אחד ההוא, נמצאת הטענה עוטרת במקומה, ואין חשובה והאיש דוחה שוברת אותה, ומפני זה השיבו אחרים על הטענה הזאת חשובה אחרת, ואמרו כל החדש העולם נחלקות לשני חלקים שזן טוב ורע, והטוב הוא דבר שאדם חושש בו ומוצא לו הנאה ויש לו צורה וקיימת. והרע הוא חטורת הטוב, יהיה דבר שאין אדם חושש בו ולא יודע לו לא צורה ולא קיימת, כגון החיים אשר מהנה לחי ומוועל לו, אבל [המזה] הוא מבטל את [הקנאה] ופורקה ואני מביא החידר דבר שיש לו צורה, כי אין המות קונה אחר החיים אשר אבדו דבר אחר כי אם צורת החיים אשר בטלו ממנה וחדרו. וכן אחת מוצא על השומע באזנו וחרש, ועל הרואה בעיניו והעורי, ועל הטעסה בלבוש והערום וכחנה רבota על שני דברים מהם נכנסים על כלל אחד ומתחלפים האחד חטורת השני, האחד נקרא טוב ויש לו צורה, והשני נקרא רע ואין לו צורה ולא הנאה, והוא אבדה הרבר הראשון והוא עצמו אין לו צורה ולא קיימת. ואלו אמורים שהקב"ה עושה הטובה וההנאה תנתן אותה לרائي לה למן היזוע, והוא נפרדה ככלות המן ההוא, ואן הקב"ה גור על הרעה לבוא, אבל הטובה היה נפרדת

בנורתו, והרעה תקרה אחר פירוד הטובה, ואינו מחדש על הדבר אשר נחסר מן השורה חדשה, אבל הוא חור אל צורתו הראשונה אשר התחה לו לפני בא הטובה. ומכאן אנו אומרים על הטובה שהוא מעשה הטעום שיש לה צורה וקיימת וראוייה היא להקראה מעשה, וחותמזה אשר הוא הרע אנו מעשה המקום כי אנו מעשה טפש, אבל הוא ביטול מעשה ואין מעשה. ואלו סוברים כי הטובה יצאות מפי המקום ולא דבר אחר, ואומרים אמר הכתוב (שעיה שפ) כן היה דברי אשר יצא מפי, על הטובות שהוא גור לבודא לא ישוב עד שכן עושין חפצו ורצונו ומצליחון שליחותו. ואמר הכתוב השני, (ירמיה א') כי שוקד אני על דברי לעשותו, שוקד הוא על דבריו אשר הראה הטובה לעשotta, כל הזמן אשר גור עליה להיות עומדת במדתך. ואלו חשבים לסמך על הכתוב האומר (איכה ג') מפי עליון לא יצא הרעות והטוב, כלומר אין יוצאים שניהם מפי כי אם הטוב לבדו, וטפרושים את הכתוב על פי משמעו. והכתוב הזה לא בא לקיים את משמעו אבל הוא בא לבטלו ולהודיע עוזה החושב את המחשיב, כאשר האומר ה' לא ראה, והכתוב געור בו ואמר מי זה והוא אמר הדור ותהי ה' לא צוה, מי הוא האומר שיש דבר למעשה והשם לא צוה אותו. ואחריו ואת הוא מוסיף גערה על דרך חתימה ואמר, מפי עליון לא יצא הרעות והטוב, כלומר מפי עליון לא יצא? הכל הוא יוצא מפי ונחיה על מאמנו הקדוש. ואחריו אשר געור בו וחתימה על דבריו הוא [בא] ללמודו ולישר הדרך לפניו, והוא פותח לו את הדרך אשר הוא יכול להנצל בה ואמר, מה יתאונן אדם חי גבר על חטאוי, ואמר נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'. ואמר אדם חי, וזה רק להנות עליו שהוא חי, מפני שאדם בחיו הירושות בחובתו ותשובתו מסור בידיו, ואין בו כח לעשות חשובה אחורי מותו כי לא ירד אחורי כבודה. והוא שאמרו חכמים (אבות ז) אל יבטיחך יצור שהשאול בבית טнос לך לנום שמה מן הדבר הנגער عليك ברוחך לשאול, כי אין גנות העולם הבא גנות על חנאי, גנות העולם [זהה] אשר ההשובה והנחמה מעילותם בהן ומעטיטה מכובד היסורן. ואל יעלה בכלך שאחה יכול לעשות חשובה אחורי מותך, כי אלו היהת מוחנחים על מעשיך הרעים (נחותם לעולם הבא, לא היה הרעים אשר בעולם) אף נחותם לעולם הבא לא היה מועל לך כלום, כי לכלב חי הוא טוב מן הארי המת, כי החיים יודעים שיטותו והמתים אינם יודעים מאומה, כי חי

הוא יודע דבר אשר לפניו דבר שהוא עתיד לבוא אליו חן טוב حق מוטב, יוכל לחזור ולחפש אל הדרק אשר הוא מטיב ומכיא אל המטה חהו, אבל המטה שאין לפניו דרך אחר שיהא מחולג לאנו יכול לדעתו ולא לחקור עליו. וכן כל החושב על מעשה בניו ובני עמו שהם עושים בוגלו אחרי מותו ומהפללים בעדו שהם טועלים לנו, מהשבות בדוחות הוא וחולחת שוא בעיני כל החכמים וכל אנשי מדע, כי לא דברה חורה ולא דברו חכמים עליהם [אללא] על צדקה הזריק ורשות הרשות שזק טויקות וטועילות לבנייהם אחוריים כאשר הוא אומר (וות' ל"ב) ומשלים עון אבות אל חיק בניהם אחוריים, וכחוב (שמות כ) ועשה חסד לאלפיים לאחבי ולשוטרי מצחוי. ולא מצאו בחורה מקום שנוכל להזכיר ממנו שמעשה החי בעולם הזה והוא מוכחה את המתחים, כי אם דבר אחד אשר המדע מורה בו והتورה מעודה עליו, והוא גנולה אשר לא חשיב המת בחיו יהוה נגעש עליה לעולם הבא, ואם השיב הגנולה לבעליה אחרי מותו ראיו הוא לפסק העונש ממנו בעולם הבא אם היה מתחכם מן הגנולה הייתה בחיים. ויש דבר אחד לדברי החכמים שהוא מלמד זכותם על המלמד אותן אחרי מותו כל זמן שהוא מלמד אחריו.

ואני שב על ראש הענן ואומר מן התעם אשר הוכרנו ומן הנאמור לו אנו רואים שאין דבריו המשיב השני שבורות הטעונה העולה על הטעון על שני הכתבים שפתחנו בהן, והחשובה הנconaה עליה המבאה את כללה על סדרן הוא שהקב"ה הוא העושה את הטוב ואת הרע ואת כל דבר ודבר ותמותתו וכולם באים לפיו דבריו וברצינו ומאמנו, כאשר הוא אומר, כי אני ה' עושה חסד ומשפט וצדקה, וזה החסיד הוא הטובה והטלאות והעישר והחמדה אשר נתן לישבי העולם זהה במתת חסרו ואטונתו, לא מפני שהם ראיוים בכך כי אם בנדל חסרו ואטונתו, ואמר [חסר ה'] מלאה הארץ. (תהלים ל"ג) ובמזה הזאת המהוילת אשר בחסד ברא את העולם והוציאו מן היכח אל הטענה, לא מפני שהעולם הזה צריך לצאת אל הטענה, או זה מבין ההפרש אשר בין היכח ובין הטענה, כי אם להנדייל חסרו אל כל יזרויהם ולהראותם חכמו וכחו הנול וגבורתו, בהוציאו אל הטענה כל אשר החכמת יויעצת להוציאו לטעה ולחותיאו במדת החסיד, ככחוב עולם חסיד יבנה שמיים חכין אטונחך בהם (ש' צ'), מפני חסרו נבנה העולם לא מפני שהם צריכים צרכין לצאת אל הטענה ולהחולג בחלווי החטורה הבאים עליהם, אבל [מן] שהם היו עומדים בכך טוב להן והקב"ה הביאם אל הטענה

על דרכם למלאות עצת חכמו. וכן הכוון שמים באמונתו, ככלומר שלא היו מוכרים בioneer הארץ [אלא] כדי להכנין ולהתקין חכנית ישרי הארץ אשר בחוכו אשר מיני החטויות עולירות עליהן ולחתה להן גבול ותחום שיעמוד עליו ולא יעברנהו, וזה מורת החסד המתייחס אל כבورو יתעלה שמן. מטרת הצדקה הוא זכות העולם הזה מזוטן לצדיקים, וקרא אוחה צדקה אשר משמעה מתנה לעניים הצדיקים העריכים למחנה הדיא, מפני שכל המהים היוצאים מן העולם הזה מן הצדיקים והסודים ובבעל האמונה הדותים להם, ואלו הם הבינוונים, ועל כמה וכמה החוטאים והפושעים, וכללו של דבר כל היוצא מן העולם הזה, צריך הוא למצוא רחמים לפני דמוקום לחחת לו מנוחה לעולם הבא, כי אין ראוי לזכות לעולם הבא כי אם אחד מני אלף, והוא אשר וכיותיו עודפות על חובתוין, ואשר וכיותיהם וחובותיהם שווה די להם לצאת חפשי מעונש, אלא שהוא ברחוון מעדיף להם בצדקה זכות וממצאים מנוחה. ורוב העולם והמנומן אין וכיותיהם נחשבות למאומה לננד עונותם, והוא ברוב חטלו ורוחתו אשר הם מבני חורחו, ננסם להם לפנים משורת הדין וממצאים סליחה, אבל אינם ראויים לזכות ולמנוחה. וזה מטרה הצדקה, ומטרת המשפט הוא הטוב והרע המוחלך בעולם הזה ביושר ובמשפט ובמאוני צדק, כפי הראיו מן הטוב וכן הרע לכל אחד ואחד מצדיקים בעולם הזה וכן מן הרשעים כפי הנגלה לפניו והטוב בעיניו יתברך שם, והוא נזון טובה וחרודה ושקט ושלחה לצדיקים בעולם הבא להמצאים בו רוחה ומנוחה כראוי להם למלאות את רצונו, ככתוב רצון יראו יעשה, והוא נזון להם צרה ומצוקה בעולם הזה כדי לנסתם ולהכחין ולהכפיל באחרונה את שכרם, ככתוב (דברים י) למתען ענוך ולמתען נסותך להטיבך באחריתך. והוא גורן וחומר רעה ומהכה על הרשעים בעולם הזה להנקם מרם ולהכricht וכרם, ככתוב פנו ה' בעושי רע להכricht מארץ זכרם, (ההילם ל"ז) ונזון לרשעים טובה ועושר ונכסים בעולם הזה כדי שלא יהיה להם פתחון פה לעולם הבא ולא מלץ יישר, ככתוב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו (דברים ז), וככתוב בפרוח רשעים כמו עשב ויציו כל פועלן און להשמדם ערי עד. (ההילם ז') ונמצא הרעה באה על באי העילם הזה משני דרכים, היא באה על הרשעים להшиб להם פרי מעשיהם, והוא באה גם על הצדיקים לנסתם ולימורם כדי להסיפה להם זכות כפלים באחריתה. וככאשרacha בטעשה איוב שנאמר (איוב ט"ב) ו يوسف ה' את כל אשר לאוב לטשנה. ומפני שלא הבינו שלשות רעי איוב את העניין הזה בדרכו, ועליה בלבם כי אין

רעה בעולם כי אם לעונש בלבד ואינה באה להכחין ולנסות איך היו מאשימים את איוב וגופטים שהוסורין הבאים עליו ום באים טפנ רוע מעשו ורוב עונתו כאשר אמר לו אליטו החימני, הלא רעהך רבה ואין קץ לעונתויך (שם כ"ב), ואמר זכר נא כי הוא נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו (שם ד'), והוא מכיאין ראה על דבריהם משיקול הדעת, האיל יעוז משפט ואם שדי יעוז דרך, יודע כי אין האל טעות משפט ומכך המשפט והצדק לבחן את הצדיק כדי להרכבות לו שכר ולחסום טענות הרשעים ולא יהיה להם פחחון פה, ועל כן היה איוב מצטער וכמעט מדבריהם מפני שבכלו היה יודע מרוח נפשו, והכחוב מעיד בצדקהו באמרו (שם א') האיש ההוא חם ושור וירא אלהים וסר מרע, והקב"ה נסהו כאשר הוא טנסה את יראהו. ומפני שלא הבינו רעי איוב עניין היסורים הבאים על יראי השם, היו מאשימים את איוב ואון בו אשמה. ומפני זה לא רצה הקב"ה את פעלם והיה זעם עליהם וגווער עליהם, ככחוב ויאמר ה' אל אליטו החיטני חרחה אפי בר ובשנו ריעיך כי לא דברתם אליו נכונה עבדיו איוב (שם מ"ב). ומתוך העון הזה ראיים להענש בכל היסורים הבאים על איוב לנסוחם כאשר נסהו ה', ללי רחמיו שהחמצאים עשה לדריש מחלוקת מאיב ולשאול ממן לחתפל בעדרם, והקב"ה היה סולח להם בחפהלה איוב, שנאמר (שם) ועתה קחו לכם שבעה פרים ושבעה אלים ולכו אל עבדי איוב, כלומר בקשו ממן מחלוקת, והעליהם עולה בעדרם, אם הוא מוחל لكم ויחפל בעדרם, כי אם פניו איש, כאשר נשא פניכם, לבליך עשות עמכם נבליה לבליך נסוחכם בכל הנסיניות אשר נסיתו. ואני מבינים טכאן כי כל החושד בכשרים הוא בער דומם וראוי להענש, והוא בענשו וחיב לבקש מן הנחشد מחלוקת וכפרה. כי אילילו שהו רעי איוב מבקשים ממן מחלוקת לא היה הקב"ה מוחל להם, והיו נונשים עונש גדול, כדכחיב כי לא איש אל פניכם,

ואנו שבבים אל ראש הענן ואומרים, כבר נחברך לנו כי שני הכהנים אשר דברנו בהם ממשיטים הם טעם אחד, כי הטוב והרע גדור מלפני המקום, וברא את העולם בטאמרו ורצונו, והוא בכל עת ועת יתרברךשמו נקרא בשם הרואי להביא את המדה הגדיא על בני העולם, ועל התובות הבאות לעולם הוא נקרא אל רחום ותנון ארך אפים וגיטל חסד, וכגון השמות האלה. והרעות דאללה אשר הוא גדור על העולם, הוא נקרא קנא ונוקם [גונטר ובעל חיטה] וכגון השמות האלה. ואחת מהבונן הענן הזה במעשה נינווה כשרה יונה מבקש

פללה לפני הוא אומר, כי ידעתי כי אחת אל חנן ורחים ארך אפים ורב חמד ונחם על הרעה. בכל מדרות הטובות האלה הוה מריך לאנשי נינה במדת הרחמים, ושלח להחוירם אויל' ישבו ותחבטל הנורה מעלייהם, ובמדת ארינכת אפי' נתן אריכות ומפני לטשובם ארבעים יום, ובמדת החסד היה מעדייף עליהם וקבל אלה חשבותם ואע"פ שלא היה לשם שטים. ואמר ונחם על הרעה שבעל מדרות דאלה הוא מתחנים על הרעה, שנאמר ונחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות עצמו. והוא מפרש סדר נקמתו מהם, על ידי נחום האלקורי, והוא אומר בפתחה הענן אל קנווא ונעם ה' נקם ה' ובעל חמה נקם ה' לצריו ונוטר הוא לאויביו, (נומס א') קרווא בראשונה קנווא ונוקם על מדרותיו דמיוסחות אל כבשו שהו גור בזן נקמתה על הרשעים מפני קנאתו על מעשיהם הרעים, ואחרי כן אומר נקם ה' ובעל חמה, שהוא מקיים גורת נקמתו עליהם בעלות רחמו מפני רוע מעליהם, ואומר נקם ה' לצריו, המחויקים ברשעיהם ואינם שבין, הוא נוקם מהם מהרה ואין מאיריך להם, ונוטר הוא לאויביו השבים מרשעיהם שלא לשם שטים, והמקום מאיריך להם, בעת הווה כפי החשובתם ונוטר להם רשותם ליום פקודתם, כאשר עשה לאנשי נינה שמאיריך להם ונחם על הרעה אשר גור עליהם והותה נטרוה ונצורה לפניו, כאשר הוא אומר תיקף הכתוב הזה, ה' ארך אפים ונגדל כה ונכח לא נקה. הזכיר שני מדרותיו אשר העביר בהם את הרעה טעל נינה טפni נגדל חסדו ואריכות אפי', אבל לא מחל להם מחלוקת גמורה, לפי שלא הייתה חתובה גמורה, והויה מנקה להם במלחיהם ואני מנקה באחריותם, ככחוב (שא) ונקה לא נקה. והמציא אומר שהקב"ה שוקד על הרעה לעשותה לרשעים, ואם הוא מאיריך להם אינו מוחל לגמרי והוא פרע מהם באחרוננה כתוב (ההליים ה') כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרך רע, וככחוב אחריו אומר (שא) הח�ד הוללים לנגר עניין שנאת כל פعلى און, והכתוב אחריו אומר (שא) הח�ד דברי כוב איש דעתם וטרמה יחאב ה'. הוא מזכיר בכתב הראשון כל דבר שאין מקוה חפץ בו, והוא מחלקו לשנים רשע ורעה, והרשע הוא מעשה היד ודיבור הפה, והרע הואقلب. וنمצא שני שמות האלה כוללות כל מיני החשובות השנאות לפני המקום, ואומר שלא יהיה להם תקומה בעולם, שנאמר (שא) לא יגרך רע, לא יהיה מתהנייר בעולם. ומפני שהרשע והרעabis אל העולם על ב' עניינים הםabis בaims בכוונה ברעה ובטרמה, והעשה אותם יודע כבוד הבורא

יחברך, והם בזמנים בהוללות ובסכלות ואין בעושיהם יודע כבוד הבודא, ושניהם נהנים לפני המקומות מנהג [רע] ומפני שההפסד הבא אל העולם מחק מעשיהם אחד הוא, ורצינו יחברך שמו להכרית הרשע וחרע מן העולם, על זה הענן הוא בא בין בכוונה בין שלא בכוונה, ומפני זה חזר על הענן בכחוב השני ואומר (שֶׁ) לא ייחצבו הוללים לננד ענייך, מפני שהוא שונה כל פועלך און, היו מתחכמים לעשותו או לאו. והוא מפרש בכחוב השלישי אך לא היו מתחכמים בעולמו ולא נצבים לננד [עינוי] ואומר שהוא מאבדם ומכחידם, שנאמר (שֶׁ) חabad דבריו כוב, מפני שאין לפני המקום עבירה קשה ונдолהמן הפרשה, איש דמים וטרמה יתעצב ה'. ויש לומר מכל אשר קדמנו [כי חוויבים אנו] להאמין ולהוויה כי הקב"ה מכricht כל אמות הרשע מן העולם, ולא ישאר מהם שארית, כאשר הוא אומר (צפ"ג) הכרתי גויים נשמו פנותם החורבתי החזותם מבלי עובר נצד עריהם מבלי איש מאין יושב. הקב"ה מכricht אותם ומשיכניהם ועריהם שטמה וצדיה. וכחוב אחר אומר (ישע' ל"ג) והוא עיטם מشرפות שיד קוצים כבוחים באש יצחו, ללמדך שאין תקומה אחורי הכרחות כאשר אין תקומה לקוצים הנשרפים באש. והכחוב מוסיף פירוש לענן הזה וככל בו כל הגוים יחד אשר הוא מכלאה אותם ולא ישאר מהם לשון שלא היה נחרכת, בכחוב (שֶׁ) כי כליה ונחרצת ה' אלהים צבאות עשה בקרבת כל הארץ, שהוא מביא כליה על כל רשותם העולם וטקצץ ומכחת אותם ואת זרעם. ואמר בקרבת כל הארץ ולא בקרבת כל הגוים, שלא יעליה בלב אדם שהוא מדבר על רשותי בני אדם [בלבד], ואינו כולל על הכללי, אבל יהוה יודע כי הוא מסיר כל מדחה רעה וכל הפרט ובכל איבתך מן הבהמות והחיות כאשר מסיר מבני אדם, שנאמר ופורה ורב הרעינה ייחדו ירבעו ילדיין ואירוע נברך יאלל הבן (ישע' י"א)... ובעם החיים תבא כליה אל כל הרשעים הראים להשמד ולהכרית, ויהיה רוב אמות העולם אובדים ונכחותם למורי, ולא ישאר מן העולם כי אם צדיקים הוראים את ה' ובני עמו, או מן המתאימים בחוריה הנכנסים תחת כנפי השכינה מן שאר אמות. וגם על ישראל יהיה מביא שרות כדי לנסתותם ולהבחינם בהם [שנאמר] וטרפתים כצרף את הכסף ובוחניהם כבחן את הזוחב (זנרי י"ג). מפני שרצינו יחברך שמו להוזיא מהן הסיגים וכל הפסולת ולהזקיקם ולנסותם ולנקותם מכל דופי ומכל טומם, כאשר הוא אומר (ישע' א') ואשבה יודי עלייך ואצרף כבר סגין

ואסורה כל בידין, ואחריו כן הוא אומר ואשיכה שפטיך כבראשנה. והדע מכאן ותבין כי הקב"ה טפריש בין אמותם ובין ישראל בעת ההייא, על כל האומות הוא אמר (שם כ"ה) ועתה אל חתלצשו פן יחוקו מוסריכם כי נלה ונחרצה שמעתי מאת ה' אלהים צבאות על כל הארץ. הוא מכלה את כל אמותה העולם ומכוירחים מן העולם, והוא ברוחמו הרבים משאיר שאיריה טוביה לעמו, כאשר הוא אומר (ירט"ל י') כי אעשה נלה בכל הגוים וגוי אך אחך לא אעשה נלה, וכחוב (נחות א') מה חחובן אל ה' נלה הוא עושה לא תקום פעמים צרה. אמר לא תקום פעמים צרה, על כל הצורך אשר הוא מביא אל עמו הוא מתנקם משאר אמותה העולם. והוא מנסה את עמו ישראלי בעת ההייא כדי להשיר מהם אפיקוריס אשר אין לו אמונה, ולהעביד את כל החטאות החוטאים ולחזק אמונה הבינונים. כאשר הוא אומר (דניאל י"א) ומן המשיכלים יכשלו לזרוף בהם ולברד וללבן עד עת קץ. אמר המשיכלים יכשלו ככלומר יכשלו בעון הרשעים אשר הם נכשלים על ידם, וזהו מחרבר על שני טעמים, האחד שהמשיכלים יכשלו, ככלומר יכשלו בעון על שלא היו מוחרים את שאר העם ומנהיגים אותם בדרך ישרה וטיטורים אותם בדברי תורה והיה העם הראה שבם אל אליהם ונוצלים מן העונש אשר היה גנוז עלידן. ומפני זה אמר המשיכלים לבם מפני שהם יהוו דמיהלבים באחרונה, מפני שיש להם יכולת לעמוד לך הזרוף והברירור, אבל שאר העם אשר אינם משיכלים לא יהיה להם כח להגיע אל הבירור כל שכן אל החלין הוה, הוא האחד. ויש אמורים הכהוב מדבר על הנלוות הוה מתחלו ועד אחריותו, והזכיר מן המשיכלים רמו על שארית הכנסת הנגדולה והחכמים אשר היו בימים ההם תפוזרים ומפוזרים בארץ על ידי טיטום הרשות. ועל זה אמר יכשלו בעון הפריטים והצדוקים וכל הדומים להם אשר היו נורמים את הנלוות הוה. ואמר לזרוף בהם על גלחם מוחארין, ואמר לבירר על ימי הנלוות הארוכים אשר היו ברורים [ונבדלים] שככל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה'. ואמרו לבן, על ימי היושעה אשר יהו מוחלבים בה ונצלים מכל סיג ומכל דופי. והוא מסדר את הנסונות האלה, ואמר לזרוף ולברר וללבן כסדר לזרוף הכסף והזהב שהם נחכים ונזרפים, ואחר כך האמן הזרוף אותם הוא טברדים ו מבחינים בבדיל או בעופרת ומינוי מחייבות עד שהן מוחלבות, ו מרוחיקין מהן כל סיג וכל דופי וכל פסולות. וכן הקב"ה הוא מנסה את עמו ו מבחנים להסיר מהם פפולח וכל אשמה וכל עון עד שייהיו נשארים מהם ומן הנלוים עליהם נקיים ומוקקים כוחב המזוקן

שבעתים. וכן הוא אומר (נחום ב') הנה על ההרים רגלי מבשר משמע
שלום חגי יהודה חניך שלמי נדריך כי לא יוסיף עוד לעבור בך בלי על
כלו נכרה. כל איש רע ובלייל יהוה נכרת מעמו ומכל יושבי העולםبعث
היישועה, כאשר הוא אומר, הנה על ההרים רגלי מבשר, כי אם בשורת
היישועה. וכן אמר על לטרופ בבחן ולברר וללבן עד עת קץ, ככלומר
הצירוף וכל אשר אחריו יהוה מושך עד עת קץ היישועה... ותמצא
אומר לפניו היישועה ובקרוב וממנה יהיו מחחדים על ישראל צרות
קשות, כאשר הוא אומר בדניאל (יב') ובעת הדיה יעדם מיכאל
השר הנדול. ואומר והיה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות נוי עד
עת הדיה, ואומר ובעת הדיה ימלט עטך כל הנמצא נחוב בספר.
וראוו לכל יראה שמים להיות משתמר מן דעת הדיה, ויהיה טישר
את דרכיו ומתקן את מעשיו, ואל ישיא אותו רוע לבו לומר כי העת
יעבור ולא נראה אותו, או יאמר אולי נהיה ברוחמי שמים מן הכתובים
בספר, ואם אין לנו טרחות במעשה, וכות אבות הקדמונים יהי
מעילים לנו, כי כלו חנחותי הבל הם ודבורי עצל וחלש. וכן אל ישיא
לכושם צער ועצבן על עונתיו, ויאמר מה מאעשה כי עונתי לטעה ראש
ואיך אמצא רפואה להן, אבל יהיה משיב אל לבו דבר שידיה מרפא את
כל עצבו, וודע ויאמן וישכלי כי דלתי החשובה פתחות ורחבות ודריכיו
מצוות וקרובות, ואם יהוה מחריש ליישועה וימתר יהוה ראי להכתב בספר.
ואנו באים עתה לחזור על אלו הכתובים ובאותה זכות הם נכתבים
ולפי המחבר, ותחלה כל דבר אנו אומרים כי הכתובים
האלה הם צדיקים התחמים אשר בעבורם נחקיים בעולם אשר אמר
אליהם (שע"ג נ"ז) טromo וקדוש אשכנז ואת דכא ושפלו רוח להחיות
روح שפלים ולהחיות לב נרכאים. להחיות נפשות שני האנשים
האלה אשר שפה רוחם ונרכא, יהוה השוכן בטromo וקדוש נוון שכינטו
וטוריד תורחו אל משכנות דכא ושפלו רוח, אלו הם וכל ההורם להם
הכתובים בספר.

ואנו רואים עתה לחזור על מדרתם וסדר מעשיהם, ובביא ראי
עליהם מן התורה וכחבי הקרש. ולסbor העניין היה לנו
מהחילים בראשו ואומד, כל עובדי השם מושבי העולם היה
המאטינים באלהים נחלקים במנוגם בעבודה אל שלשה חלקים,
חלק אחד מזמן אין לו עסוק במלאתם העולם היה ואין שתו לבו
עליו ואני משחטה בדבר הנאה מהנאות העולם היה, והוא נפרד
כל ימי חייו לעבותה השם ולטלאכת שמים. יוכל יהוה האיש

ההוא היחיד בעולם אין לו שני, יוכל יהיו רבים, והם כלם על רביהם ותוספת מספרם ומחקרים נחשים כאיש אחד, מפני שאין ביניהם הפרש לא במדותם הישרה ולא במלאותם הנבדלה מכל עסוק ומכל טרח. ואנו קוראים לאיש הזה מובדל לטרום או מופרש או מוקדש לשיטים. והחילק השני מהם כאורחים בעבודת העולם הזה ומשתמשים במלאותיו ועסקיו, אלא שאינם יוצאים מכל דרכיהם ממצאות אלהים וטקוותיו. והחילק הזה לא יתכן למתרעלו שהוא איש אחד מפני שכל יושבי העולם הזה צריכים להשתתף ברוב עיסוקיהם ולהיעזר איש באחיו, מכאן אנו אומרים עליהם שהם רבים נועורים זה בות, ואין אחד מהם דורש למצואם בעולם הזה יותר מצרכו, ואני מתחאה לדוחות את רעהו, ואין חוחשים לעסקי שאר אנשים ואני בינויהם שום תחרות ולא תגרות. ואני קורין לאנשים האלה משפחחה ושרה או קירה נאמנה, והחילק ה' הם החלק השני ברוב ענייהם אלא שמוסיפים עליהם, שallow חוחשים לכל האנשים הקרובים מהם והרחוקים, והם משחטרים מכל שניאיהם ומכל המתגרים בהם, והם מפני זה הם מטליים עליהם מלך שיזיהמושל ושולט עליהם ומנהיג עליהם על דרך ישרה ותימטה, ומיסר כל הנוטים מהם מן הדרך מוסדר משפט אמת, והוא עלייהם למלך נלחם עם כל שניאיהם וועסוק כל ימי בטובתם והטוועל להם. ואני קוראין לחלק הזה מלכות משפט לאום צדק או מדינה קיימת וככונה. אלו הם חלקי המאמינים אשר אין אהה יכול להסוף עליהם או לגרוע מהם. ואני אומרים כי יש גנרגם ומוסיפה עליהם חוספת רבה חלקו רשות וקחלות עליה ופשע שאין להם חלק בעבודת שיטים, וכל אלו אין אני באים לחזור עליהם ולא לחוש להם.

ואנו חווים אל ראש הענן ואמרם, כי הקב"ה יחברך שמו חלק תורתו הקדושה על שלשת חלקי המאמינים הנזכרים למעלה, ונחן דרך ישרה וחוקים לכל חלק וחלק בפני עצמו, כדי שהיה כל חלק אוחזו בדרך הטויש לפניו ולא יצא ממנה והוא מועל לו ולא יהיה צריך לדבר אחר. פתיחת תורתו ומצוותיו אשר צוה לעמו הוא עשרה הדברים הנשמעים מפי חנגורות, הם כוללות כל המצוות וחוקים אשר האדם מחויב בהם כללות גודלות שחן מספיקות לאיש אשר הוא נברל לטרום ואני צריך לפירושם, וביהם הוא וככה לחוי העולם הבא.ולברור וזה העני כהונן אני מקרים טעמים שהיו טעילים לנו בכל אשר באoms לפרש, ונאמר כל עסקי הארם בעולם הבאים

עליו ואשר הוא משחטש בוחן וצריך אליהם, נחלקים לשישה חלקיים גורליים, מהם דבריהם שבין אדם ובין קונו, ומahan דבריהם שבין אדם ובין בני ביהם, [ומahan דבריהם שבין אדם ובין שאר בני אדם עטן] וכל אחד ואחד טאלוח השלה האדם משחטש בהם על שלשה עניינים או על שלשה דרכנים או על שלשה סדרים, באויה שם אתה רושה לקרותו, והם דברים אשר בלב ודרכיהם היוצאים על פה ודבריהם הנלויים במעשה הדאיירויות. ואם אתה נתנו לכל אחד משלשת החלקיים [חוקן] שלם, יعلו בידך ט' דברים שהם כולם כל מני דרכי בני אדם בעולם הזה ועסוקיהם שונים טריניטים בעולם לתיקון כל תיקון זהה נחalker לשלשים סדרים, יכול היה [חוקן ע"י] מחשבות בני לישרם. והחוקן הזה נחalker לשנים סדרים, יכול היה [חוקן ע"י] מחשבות בני אדם ומדעם, והחסכטה שחדיה בינויהם שיודה משנים בה לנפשותם סייגים וגדרות, שהם נמשכים בהם יוצאים מהם בכל עסקיהם בעולם הזה, וכל נמושי העמים אשר הם מתקנין בהם את כל מעשיהם ועסקיהם בעולם הזה ואין לו חועלה נפי דבריהם ודברי כל החכמים לעולם הבא. ואתה מצא כל דבריו העמים נחלקות לחשעה, אם אתה מונה בהם דרכיהם עם אלהיהם, והוא הסדר האחד. הסדר השני אינו נחמון על ידי בני אדם ומהשבותם, ולא יוסר ונבנה על מדעם החסר והקצר, אבל החוקן הזה ממעין החקכתה והטהורה וטביע מפי הנבורה, ומשמעו הוא מועל בעולם הזה ולעולם הבא. ובודאי שהחוקן נחalker לחשעה אבל צדיקים אנו להודיעו עליהם ולפרנס את סקוור מקונם ולהזרות את סוד בניינם, ובדבר הזה יعلו חשעת החלקיים על עשרה, והעשירי הוא ראש לכלם וככלם חלויים בו ונקראים על שמו. ועלה בידינו מני עשרה הדברים מדרך הסברא שאינו יכול להיות פחות ט' ולא מוסף. ואלו היו כוללים כל חר"ג מצוות האמורות, והוא נכללים תחילה כי הדברים, מפני שהם מספיקים לחכמים הנאמנים יראי השם הנבדליך והנפרשים לשמו, והוא אחורי כן מופרשים ומבוארים שונים ומשולשים כדי להזכיר ולהנהר שאר העם. ואנו מפרשימים היאך אלו היו כוללים את כל המצוות, ועל איזה סדר הם מספיקות לכל איש ירא ורחק מדריכי העולם ונבדל לטקום.

ואנו אומרים, הדבר הראשון הוא מודיע שעכְל חחשעה הבאות אחריו הן מפי הנבורה. ראויים לשמר ולעשוה את כל מצותו הנדרלה ועצחו הישרה. ושלשת הראשונות שהן מפורשות כל דבר שבין אדם ובין קונו, הראשון מהם מלמד סדר האמונה ההליה בלבד, והוא כולל ברכור כל המצוות והתלוויות בעבודת השם יראוו ואהבתו, והדבר

השני הוא מפרש סדר האמונה החלויה בברור הפה, שעון שבועות ונדרים והוכרת שם אליהם אחרים ושאר מצוח החלויה בעין הות. והברור השלישי מפרש סדר האמונה החלויה במעשה, והוא כולל שבוחות וטועדים וחדשים וכל הדומה להם. וنمצאו שלשה הדברים הראשונים טחיקים כל דבר שבין אדם ובין קונו, ותמצאו שלשה הדברים אשר אחריהם כוללות דבריהם אשר בין אדם ובין ביתו. הראשון מהם כבוד אב ואם אשר [הוא] ראוי להקרים בכל הדברים אשר בין אדם ובין בני ביתו, וזה יהיה תלוי בלב, כי הדבר וההרהר אם אינו יוצא מן הלב אינו כבוד, והוא ראוי להקרא כבוד או טורה ואני ראוי לדקירות לא כבוד ולא הדר. והדברו הזה כולל עם כבוד אבות כבוד בני תורה וכל יראי השם. והשני לא הרzech, דבר שהוא הריגת נפש וכל הדומה לטעשה זהה ולכל התלויים בו, וזה הדבר היה מצוי בתחום החלק אשר בין אדם ובין בני ביתו, ואעפ"י שהוא דבר שאדם נהרג טמנו לכל בני עולם, מפני שהוא לבני ביתו ואוהבו יותר טהור שהוא מזוהה להזק לאחרים, ומזהן שהוא הוכיח הכלוב מן הויקם בלשון כללינו שהוא מבנים שהוא כולל כל העולם עם בני ביתו. והשלישי טוצאות התלויות במעשה, והוא דבר לא חנף שהוא כולל כל מצות התלויות בעריות ובוימה וכל הדומה לה, ובידוע שהוא מן החלק שבין אדם ובין בני ביתו. ונשאר החלק השלישי אשר בין אדם ובין שאר בני אדם עמו, והוא מפרש בשלשה דברים האחרונים. הראשון מהם לא חננו, והוא כולל כל הגנבה והגנלה והעושק וכל מעשה היודים אשר בין אדם ובין דורו שאיןם בני ביתו, כי הגנבה וכל הדומה לה חילואה במעשה האדם בכיתו ובמותו. והיתה פתויחת החלק הזה בדברים התלויים במעשה, מפני שהוא החטאות בדבר בין האדם ובין בני העולם, ואין דומה לדברים אשר בין אדם ובין קונו אשר החטאו בהם הוא דבר החלוי בלב. וחשני מהם דבר לא חננה, והוא כל המצוות התלויות בדבר אשר בין אדם ובין בני דורו, וככללים בו דיני שקר וידי שkar ומלשינים וכל הדומה להם. השלישי דבר לא חחטוד, והוא מפרש כל המצוות התלויות בהרהור הלב וטחוביו בין אדם ובין בני דורו, והוא כולל את החטוד והנקיטה ואת הנטריה ושנאאת חנס וכל הדומה להם, אשר סדרומ החכמים בספריהם, ואין לנו צורך בטקם הזה לעטוף על טספורם ופיורם.

ונמצאו עשרה הדברים הכהובות בתורה מפרשיות כל סדרי מצות עשה ומצוות לא עשה כדרך שהן מפרשיות בתורה. וכן באות

בכתב בלבש ייחוד, שנאמר לא יהיה לך אלילים אחרים, לא חטא, זכור, כבר, מפני שהן כל גדוֹל שטסרו הקב"ה למשה רבינו וצ"ל בהר טיני להיות נהוג עליו ומצויק בו, והוא נהוגים עליו אחרים כל הפרושים הנברלים לטromo, אשר רצונם להמשיל לו וללכת על דרכיו בכל כחם. ולא הוצרך הכהוב לצוחם ולהזהירם בלשון ובאים מפני שכלהקדושים הנברלים לטromo הם כלם במעשה לב אחד, ונוחשיהם הם כאיש אחד, ואין ביניהם הפרש בכונת הלב ובתחאותו, ואם יש ביניהם הפרש גדוֹל בכבוד ובכעה.

ובאו כל עשרה הדברים במשמעות מצוח עשה ב' דברים. האחד דבר זכור, שהוא מצוח לשבות מן הטלאכה, כאשר אין לאנשים האלה עסוק בכל מלאכת העולם הזה, ואין עוסקים כל ימיהם אלא במלאכת שמים בלבד, ונבדלים ונפרשים מכל הנאה העולם הזה. והדבר השני כבד את אביך, אשר הוא כבוד אב ואם שהן נורטין לו חי העולם הזה ותלו בו כבוד הורה ולמדיה ומלמדיה, שהן גורטין לו חי העולם הבא. ובאין בהם דברים במשמעות לא העשה, מפני שאין לאנשים האלה הפרושים חפש בכל עסקי העולם הזה מראש ועד סוף. ואל יהיו קשה בעיניך שהכלן הן חפיע עליהם שאין מקיימים מצוח פראה ורביה שהוא ראש כל המצוחות אשר נשטו עלייה אדם הראשון, והוא זכר דברי בן עזאי שאמר אפשר לעולם שישיה מתקיים על ידי אחרים, ודע כי דברי בן עזאי אלו דברי הפרושים, וכן משינו משה רבינו ו"ל אשר הוא ראש להקרא בשם הזה והוא ראש המצוחים בעשרה הדברים, היה נבדל מן האשה מהיום אשר נשטו בהם. והנה הנבאים הנזכרים בכתביו הקדושים היו נהוגים טנהגו, כי אין אנו מוצאים להם וכרכן בנים ולא בנות. ואין לנו גוזרים שהוא דרך כל הפרושים, וסימני שטואל דרמותי אשר נזכר בנו בשם, אבל דרך פרושים הרاوي להם שלא היו מתחסנים בחשטיות הטטה כי אם לקיים מצוח פראה ורביה, ולא היו מתחסנים בו לשום הנאה ותאות, ואלו הן סטניות הנברלים לטromo ודריכיהם בעבוריהם. **ואנו** עוריים את דברינו בכלל גדוֹל שיהא מועל לנו בעין הזה ואוטרים, כי הקב"ה נתן תורתו הקדושה לעמו ישראל להנחיים בה שני עולמות האלה, אריכות ימים לעולם הזה, וחוי עולם ושכדר טוב לעולם הבא. אתה קונה שתי הוכיות האלה בעשרה הרבבים אשר הן כוללות כל המצוחות על הסדר הזה. וכנות העולם הבא וטבתו אתה קונה באربעה דברים הראשונים, וחותם רקך בדבר זה והמתמיר

בו אומרacha קונה אותו במאמר הראשון בלבד, המזכיר ביהרו יתברך שמו והוא בחסותו הנזול ורחמיו הרבים בחר בעמו ישראל ופארם בחורתו הקדושה אשר הוא טעם הדבר הראשון וענינו והי מספיק לך לknות העולם הבא ואין אתה צריך LOCOTH אחר, כי השלש הנשאות מהארבעה אשר הם מוכרים לעולם הבא אין בהם מעשה כלל לפי שלם אהורה מן המעשה, ובלשון לא העשה דין באות שנאמר לא יהוה לך, לא העשה כל מלאכה, לא תשא. ואף הדבר [השלישי] הבא בלשון העשה הוא מחקיים בלשון לא העשה הבא אחריו ככהוב (שפתות כ') לא העשה כל מלאכה. ונמצאת אומר כי האדם קונה חי העולם הבא בהיותו מאמן בשם ובחרותו אמונה שלמה, ושובת מכל מלאכה כי אם במלאת שטיהם לבדה, בדרך היה קונה העולם הבא. ואני מיק לו בעולם הזה, אבל אתה מצלה בעולם הזה בשטרך ששת דברות הנשאות, וסימני על אמתה דברינו וזה שהוא מוכיר בהוק ארבעה דברות הראשונות עונש העולם הבא אם אתה עובר [על] לא העשה שבזה, ככהוב (ש') פקד עון אבות על בניים, וכחייב לא ינkeh ה' את אשר ישא את שמו לשוא. והוא מוכיר בששת הדברים הנשאות הצלחת העולם הזה, ככהוב בדבר כבד אתה אביך ואת אמר לטען יאריכון ימיך, למדך שהדבר הזה וכל הנוראים אחריו אם היה זה בדין יתנו לך עסיקך וחיך בעולם הזה על אויה הדרך היה מטעקך בדין, וכן מוסיף לך זכות בעולם [רבא] אם אתה מותח בדין לשם שטים, ואם אתה מולול בדין ואין נתנו לך חלך לעולם הם מפסידים عليك עניין העולם הזה, ואין נתנו לך חלך לעולם הבא, כל זמן [שאיין] אתה מחזיק באמונתך בדבר ראשון. וסימן שאבותינו בבית הראשון אף"י שהיה בהם עובי ע"ז ונתחייבנו גלות וחרב ורעב שרות רבות לא נאבד בהם זכות אבות הראשונות, מפני שלא היו כופרים בעיקר התורה ואמונת שטים. והוא עולה בידינו מן的研究 הזה כי האדם יכול לKNOT חי העולם הבא הטובים ולעלות אל מעלה הצדיקים הנכבדים, כי אם יהיה נרחק מכל עסק העולם הזה ותאותיו הרעים ויודה שובת מכל מלאכה שאינה הלואה בשום מזווה, וזהות בוחל בקנני העולם הזה וטואם את כל עושרו והונו, וכן נשען האיש הזה ראוי להיותו בוטח שוקות העולם הבא וכבודו והדרו הוא גנו לו. ומכאן אמרו חכמים ז"ל שהקב"ה בחר לעמו ישראל מדרת עניות להרחקם מן העולם הזה ולהרחקם אל טובות העולם הבא, אשר טי שוכחו הבורא למלאום ברע ולבחור בטוב.

ואנו שבים אל ראש הענן ואומרם, בהשלמה עשרה הדברים לפאת מפני הנבורה, והיה משה רבינו מזהר ומלמד דרך ישרה שהיה נהוג עליה, מיד מנה אותו הקב"ה שליח נאמן לעמו להוריהם המנוגדים אשר העדה הקדושה או הקרייה הנאמנה אשר הוכרנו לטעלה ראוייה לנוהג עליו, וכי כן דרך הטענה על דבר להיות מזהר עליו תחלה ומזהק ההזהרה הוא מהמנה, וכן אחת מצא במעשה יהושע בן נון נאמר, איש אשר רוח בו גוֹי והעמלה אותו לפני אליעזר הכהן ולפני כל העדה ושיותו אותו לעיניהם (במד' כ"ז), ככלمر כאשר ציוויל לעני כל ישראל בעשרה הדברים אשר אחת נהגר בהן ומיד מנוחך שליח לעמי, כן יהו, עלייך לשנות את יהושע לעני כל העדה בדברים [שציוויל אתה] מצוה אותו בהן והיה טמנה אותו עליהם במעשה הזה, בכחוב (שמ) ונחת מזהק עליו. וכמו כן אנו אומרים בכאן כשהיתה משה נהגר בעשרה הדברים נעשה שליח לישראל להוריהם פירוש כל כללי המצות הסתוות בעשרה הדברים. והוא מתחול בדברו שהוא ראש המצות אשר היה נהגר בהם והוא לא יהיה לך, אמר לו הקב"ה אם דברתיך לך בלשון יחיד, למד אתה בני ישראל בלשון רבים, אמרתיך לא יהיה לך אלהים אחרים, אמר להם אתם ראיים כי מן השמים דברתיך עמכם לא עשון אני אליו כסף ואלוי זהב (שמות כ), והוא ראש המצות אשר נצotta משה ללם לבני ישראל. ויחבר לך טcanן בצייר יפה וחוק שעשרה הדברים מספיקות לכל מבין את הכללים, והוא יודע לחלק אחן לחיקון במקום אשר הוא ציריך אלו, וזה הוא דרך כל הנבדלים לטרומ. וכן יהו לך בירור כי המצות המפורשות בשאר שלשת ספרי תורה שנין ספר ואלה שמות וספר ויקרא וספר במדבר שני, אין סדר החוקים והמשפטים והמצות אשר העדה הנפרשת לכבוד השם ראוייה לחוק ביהן, וכל המצות בהם סדריהם אינם יוצאות מוגדר שעשרה הדברים, וכן כלם גנוות בתוכן. אלא שאין התנין הזה אשר הנפש העצובה הוגה בה ראוי לבקר על דרך ננייתן וסדר פירושן. ואנו בכאן גנוים וחותמים כי שלשות הספרים והעדת הזה אשר הוכרנו אינה מתחסקת בעסקו העולם הזה כי אם בדרך הצורך אשר האדם מצטרך אליו לחקנת ביתו ובני עמו, ואני החוששת למאורעות הבאות על האדם מבחוץ. ועל מנת המצות האלה וחוקותיהם היו נהוגים כל ישראל כל ארבעים שנה שהיה ישראל במדבר, ולא היו צריכים להשמר מן המאורע הבא מבחוץ, בעמוד הענן

אשר היה מקייף אותם ועומדר להן מכל סכיבותהן וממן עליהם. וכן יש לנו לומר כי המצוות והחקים היו מספיקים לכל גלויה ישראל אשר הם מפוזרים בעוננותנו על ארבע פנות העולם. כי אין יכולים להשתרם מן המאורעות הבאות מבחוץ ואין מכך כל מלחמה להפחיש מעלייהם אויב, ויש להן לבתו ולהשען על רוחמי הרבים אשר הוא מבטיח ב תורה הקדושה, שנאמר (יירא כ"ז) ואף גם זאת בהיותם בארץ אוייכדים לא מסתומים ולא געלתיהם לכלותם להפר ברייחי אתם כי אני ה' אליהם, הברית אשר כרתי להווים להם לאלהים. ומשמע אני זו בכתוב זה משמע שבשעה לקיים הדבר. ואנו גורמים שההיסטוריה העודדים בו חיים ובוطنיהם ברחמי שמים להחיש את ישועתנו ולקרבה, ואין מדובר על גלות בית ראשון כאשר יתפרש כל הענן בחתימת דברינו בעורת הדל.

ואחר שהשלטנו סדר עבודה העדה הקדושה שהוא חלק השני מני החלקים אשר נחלקו עליהם עובדי ה', אנו באים לחזור על סדר עבודה מלכות הצרכים אליו כמשמעותו, והם החשובים למאורעות הבאות מבחוץ וצרכיהם הם להשתרם מן המתרגשים בהם. ותנתנו הוא מוסף עוד חוקים ומשפטים כודכו בחלק הזה, וכל החוקים הרואים לפסוק בודם מפורשים הם במשנה תורה. כי החלק הזה שלילי והוא חלק השני עצמו, אין בינוים הפרש, אלא שהשלישי מפני שהוא חשוב למאורעות הבאות מבחוץ וਮתחסק הוא בעסקי העולם הזה, יודה צריך אל סיינים וחיקים שיזיה נשמר ביהן מן המאורעות הבאות תלגנו ומלבר, ואין חלק השני צריך אליהם, וכן אנו מוצאים [מצוות] המפורשות במשנה תורה, וכן המצוות המפורשות בשלשה ספרי תורה אשר לפניו, ומשנה תורה נוספת על הנזכר להלן חוקים וסיוגות שעון ראיות לצוות ביהן כל יושבי הארץ הראים להשתרם מן המתרגשים. והוא מוסף עוד חוקים ומשפטים לשדר ביהן כל יושבי הארץ בעסקם בא בינויהם בעבודת האידמה ובשאר עסקים התבאים למטריבות וקטנות צרכין לפרש להם סדר דין וקנסות ומוסר אנשי חיל ועורכי מלאחות ושאר מצוות שעון נוכרות במשנה תורה ואין נוכרות בתורה מפני שאינם צרכיהם לעדה הישרה אשר אינה חשש לעסקי העולם הזה, ואלו הוא כל ישראל [נוהנים כן לא] היו צרכיהם להשתרם משום דבר וזה הקב"ה מחייבים להם כל צרכם ולא היו טורחים בו, משום [זה] לא נזכר בתורה מצוות רבות שעון נוכרות במשנה תורה, ונזכר בתורה

מצוות רבות שאינן נוכרות במשנה תורה, וכן כל המצוות אשר הן משורש ה العبודה ומענינה ועקריה, ושווין בה כל המתאימים, הן הן החשובים לעסקי העולם הזה או אינם החשובים להם. ויש חלק אחד מהמצוות אשר הערכה הקדושה מתחשבים בהם או מוחדרין בהן על דרך אחד, ואנשי מדינה הנאמנה מוחדרים בהן על דרך שני, והן הנוכרות בthora ובמשנה תורה, אלא שהן נוכרות בהן בשתי לשונות כדי להראות והפרש אשר ביןיהם. ואם אנו באים לפרש כל החלוף הזה אשר הוכרנו עד סוף, נהיה מאricsים בדבר שאנו מצרך הענן אשר אנו באים לפרשו, אבל אנו מוכרים מטנו מעט בדבר שיחיה מועל לנו, כי הרואה לנו על סברתנו אשר אנו סוברים על משנה תורה שהוא מלמד מנהג ישראל אשר יחו נוהנים עליו לאשר מכיאתו לארץ, ולהלן הוא אומר בפתחה כל המצוות אשר הוא בא להסדרם, ראה למדרוי אתכם חקיים ומושפטים כאשר צוני ה' אלהו לעשות כן בקרוב הארץ אשר אתם שמה לרשותה, ככלומר כל אשר אתם ראויים לנוהג עליו במדבר כבר פירש לכם בthora, ואני מפרש לכם במשנה תורה, כל אשר צוני ה' אלהו למדכם לעשות בארץ. כאשר הוא אומר (רבבי י'ב) כי לא אתם עד עתה אל המנוחה ועל הנחלה אשר ה' אלהינו נתנו לנו.

והוא מסדר אחר הפתיחה הזאת עשרה הדרות בלשון יהוד על סדרן המוסדר בתורה אין ביןיהם הפרש, ואפיו היבח אחת בשלשת דברים הראשונים שאין עיקר האמונה ויסודה, ומספיק למאמין בהם ומקיים כהונן לקנות בהם חי העולם הבא, ובשביעת הדברים הוא מחליף את הלשון בטקום שהוא צרייך להחלף, ומוסיף במקום שהוא צרייך להוסיפה, ושם אין אנו מוכרים שאור החלופין כי אינו מצרך הענן, אבל אנו מוכרים מן החספות הצרייך לנו בדברו הרביעי הוא מחליף לשון זכר ולשון שמר, ואין אנו באים לבקר על טעם החלוף הנמצא ביןיהם, והוא מוסיף בדברו הרביעי ואומר, שמר את יום השבת כאשר צוק ה' אלהיך וכן הוא אומר בדברו החמישי, כבד אביך כאשר צוק ה' אלהיך, ללמדך שני הדברים הבאים מלשון מצות עשה ואם אינם מפי הגבורה על הסדר הם נאמרים על הסדר במצוותן, ואינו מוסיף זכרון המצוה בחמשת דברים הנשארים הבאים בלשון לא העשה, מפני שהמעשה יכול להמציא בו חלוף בין מהложен לשאינו מהложен ומהיר ושאינו מהיר, ושהר החלופים הנמצאים בין מעשה ומעשה, ואין בביטולו המעשה שום חלוף שיודה

צורך להודיע. והוא מוסיף עוד בדבר רבייע במשנה חורה שור וחמור ככתוב לא העשה כל מלאכה אתה ובן ובחר ועבדך ואמתך שורך וחמורך וכל בחמתך, ואני מוכיר שור וחמור בתורה, מפני שהוא מלמד להלן סדר הנבדלים למרום הנמצאים לעדרה הקדושה שהוא דור המדבר אשר לא היו מוחסקים לא בורעה ולא בחרמשה, והוא הקב"ה עז אותם ממשי شيء במן שעמידה יורדת עליהם. והוא מלמד במשנה חורה סדר הנבדלים למרום בשוכני הארץ דובוקים בכל עניין עבודה הארץ. וכן הטעם זהה בעצמו הוא מוסיף זכרון השדרה בדברו, ואין אנו מאריכין בזכרין שאר החלופים אשר הם נמצאים בינויהם, כי אם את אשר הזכירם הם מספיק לנו להראות כי משנה חורה מלמד מנהג ישבוי הארץ בזמן המלכות בכל הימים אשר היו לפניו והוא מעת בואם אל הארץ בימי יהושע, אשר הוא מצוה אותו ומפקידיו מחדש ועל גלות בית ראשון כאשר פרשנו אותו בראש דברינו.

ולבאר הענין עד סוף עני אומר, אחר שהשליט למלך עשרה הדברים על הסדר, היה ראוי לשוכני הארץ הנזכרים למלך ראשונה את המצוות הנחוגות לישובי הארץ, ולאשר אין ישבים עליהם סדר המשפטים והדיןיהם אשר כל שכני הארץ צריכים אליהם לישר ולהקן סדר המשפט והאמת ביניהם, ואחר כך הוא מוכיר משפט המלך אשר יהיה ממליך עליהם, ודרכו הטוב והישר אשר הוא ראוי לлечת עליהם, ומלמד סדר המלחמות והמלחמות אשר הם יוצאים על כל המתרנים בהם. וב להשלים הענין עד סוף הוא חותם את דבריו אלה בתוכחה, שהוא מפרש בית ראשון אשר נפסק בו המלכות הראשון מעל הבית והוא תוכחה הכתובה בפרש זה והוא כי חבא אל הארץ, ובתוכחה ההיא אנו גורמים עליו שהיה מפרש ומזהרת מעונש גלות בית ראשון, לפי שהוא מזאום כל הצרות הבאות על אבותינו בגלות ההוא מפורשות הן כסדרן בתוכחה ההיא. כגון שכחוב בה יולך ה' אותך ואת מלך אשר חיקם עלייך, ואלו הן מלכי ישראל המתבאים בגלות ההוא ואל נוי אשר לא ידעת אתה ובאותך, שהן לחלה וחכ谋 ערי מדי אשר לא נזכו ולא נשמעו, וכל כחבי הקרש עד הגלות ההוא, והונגלי אל המקומות בהם מלכי ישראל אשר לא היו מושחים בדבר ה', כאשר הוא אומר את מלך אשר קיים עלייך, לא מלך המשוחה בדבר ה'. ובתוכחתה הכתובה ההיא אמר והשיך ה' מצרים באניות בעצב גדול אחרי הרימת גדליה בן

אחיקם, ככחוב (מ"ב כ"ה) ויקומו כל העם מקטן ועד גוזל ושרי החולמים
ויבאו מצרים כי יראו טפנו כשרים, ואומר והחטרכתם שם לאויבך
לעברים ולשפחות ואין קונה. ואחתה יכול לומר על זה אמרה
אסתר, ואילו לעברים ולשפחות נמכרנו החרשתי, (אלטר ז') כלומר [אמס] ^[אפס]
היינו נמכרים לעברים ולשפחות הייחוי שותקת ואטמתך כך ננו עלינו
בגלות הזה, עתה בראותי כי נמכרנו להשמד להרג ולאבד ולא
מצאתך זכרון בגלות הזה בכל החוכחות, דעתך כי הרשות הזה
נשא ידו בטקס שהוא גוזר علينا נוק שאינו שווה נוק הראוי לבוא
בעבור המלך שהמלכנו לנו אשר בgaloo גוזר علينا הגלות הזה,
ככחוב כי אין הצר שווה בנוק המלך. ולא נזכר בשום חוכחה שבמשנה
תורה נחמה, מפני שהגלוות בית ראשון וכי מי בית שני נחכמים היו לפניו
המקום מטען החוכחות ארוכה, או המתנה ארוכה, כאשר הוא אומר
לدنيאל שבועים שבועים נחתק על עמק ועל עיר קדש לכהה
הפשע ולחותם חטאות וכל הכהוב בפרשה ההיא, ושבועים שבוע אללו
הנבראים הן ח"ז שנה שחן ימי הגלות עם עמידת בית שני. והא
נו צורמו בסוף הפרשה ההיא לגלות בית שני, שנאמר וחצי שבוע ישבת ובה
ומנוח, וחצי השבוע הזה הוא הממלא שבועים שבוע לחורבן בית שני
אשר בסופו היה גלוות בית שני על ידי טיטוס הרשע, ומפני זה לא נזכר
נחמה בחוכחה משנה תורה. אבל הוא נזון מיד רמז גדול לנחמה
ואומר (דברים כ"ה) אלה רברית הברית אשר צוה ה' את משה לכרות
את בני ישראל, כלומר בכוואם אל הארץ אשר הוא מלמד מנהוגם
ביה, והוא מלבד רברית אשר כרת אתם בחרב אשר הוא מוכיר כל
הנחמה נזוליה או הבא אחריהן. ואחתה מוצא בחוכחה הכתובה בתורה
זכרון החרב אשר לא נזכר במשנה תורה כאשר היו ישראל בגלות
ראשון צללים ברחמי שטמים מכל שמד והרג על כמה פנים נטה
פעמים אשר הוא בחוכחות, ואתכם אוריה בנוים והריקותיו אחריםיכם
חרב (יקרא כ"ז). וזה חותם את החוכחה ואת היסורין הדם בנחמת
הנוללה, ואף גם זאת בהזחות הארץ איביהם לא מסתומים ולא
נעולים, ואומר (שז) וכorthy את בריתך יעקוב וכorthy להם בריתך ראשונים
אשר הוצאיו אותם טארץ מצרים לעיני הגוים להוות להם לאלהים אני
ה', כלומר אני ה' הנואל אתכם שנית,

ואחתה מבנן מכאן החוכחה שבמשנה תורה רמז על גלוות בית שני,
וככל איש מבין וחכם ראוי לשטח כל זמן שהוא שונה בחוכחות
האללה, וחביב הוא تحت שכח והודאה לצורנו אשר עזרנו ואძק אוננו

לסביר הדורות המשונות והחוכחות הנגדות הרם, ולא שבחנו שם אליזינו ולא עובנו תורתו. ונראה בטוחים בטוחן גדול ומאמינים באמונה שלמה, כי הקב"ה אשר נסה אותנו בכל HISORIN הרם כפי רצונו הוא יטלא כל דבריו הטובים ונחמותיו אשר השמיענו על [ירין] נביינו בוגדך רחמי וחסדי. ואני תהה מהאנשים שהם מתחשבים בקרואם החוכחות האלה, והם ממהרים לקרוא אותם בחפות ובבהלה, כאשר הוא דבר קשה ומרזכיבים לו וטפחרים ממנה. ואני אין מצא לטעיהם זה טעם, לפי שהוא יודע כל HISORIN האלה כבר עברו עליינו וסבלנו אותם ברוחם שמים, ואין מנתג בני אדם לפחד מדבר שעבר עליו, ובוטח שאינו חור עליו פעם שנייה, כאשר אנו מאמינים ובוטחים, וכן מנהג בני אדם להיות שמחים וטובים לב בכל דבר טוב שהם מקוימים לראות לטרח. ונמצא מכאן שאנו ראויים לשמחה ולגיל בשפטינו כל הזרות העוברות עליינו, מפני שהם מוחזקים אמונהנו, וGBTIHIM שככל הטבות הכתובות אחריהם יהיו באים עליינו ונוגעים לנו, ומשם היו כל המתחשבים בשמעם את כל החוכחות האלה הם פתאים בעני וריקם. יוכל אחיה לומר שאין באמונה שמים חזקים.

ואני שב אל הענן ואומר, מפני שהחומר משה רבינו את החוכחה במשנה חורה ולא הוכיח נחמה אחריהן, הוא שב אל ראש הענן באתם נצבים, ומפרשו עד סוףיו ואומר. והוא כי יבואו עלייך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נהתי לפניך, ככלומר אשר נהתי לפניך עתה ואישר נתתי לפנים, והשכבה אל לבך בכל הגוים, אשר הדיחך ה' אלהיך שמה, ככלומר בימי עמדך בין הגוים אתה עוד לא נפרדה מהם. ואומר (שה) ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקளו, ומהו אומר ושב ה' אלהיך את שבוחך ורחמנך ושב וקבץ מכל העמים. ואחתה רואה מכאן שהחשועה תבוא תיכף [אחר] החשובה שיעשו ישראל בימי גלותם, והחשובה הזאת שייחיו שומעים בקהל ה'. וועלה בלב המטען בכחובים לנתחלה שישראל בגולות הזה לא היו שומעים אל קול ה' קודם החשובה הזאת, ומפני שהוא אומר ושמעת בקהל ה' אשר לא היה שומע, וקשה הוא עניין כל המתכוונים לאומר על חכמים ונבונים ושרים והמוניים העוסקים בתורה אשר בגולות הזה [לא היו] שומעים בקהל ה' כמשמעותו. ורואים אנו לחזור על התעם הקול הזה אשר אין הצדיקים והחכמים בכל ימי הגלות שומעים אלו והם סבלו כל הזרות הכאו עליהם והוא כלם מוחזקים בברית אלהיהם לא סרו טמו יטין ושםאל.

ולפריש הטעם הוה אנו אומרים כי פעללה שמע מחרשה בלשון הקדרש לפי הוצרך לנו במקום הוה על שלש לשונות, מן שמע האון אשר אינו בביית הטעם העניין, כגון לשמע און שמעהיך (אייב מ"ב) [וישמע אברם כי נשבה אהוי] (בראשית מ"ז), והשנית מלשון קובל עצה והחומר, כגון וישמע יעקב אל ابو זוגי וישמע אברם לקול שרי (שכ), ושםעו לקולך (שמות ג'), לא אהבה לו ולא חטע אליו (דברים י"ג), והשלישית מלשון בינה, שנאמר דבר נא אל עבדיך ארಥ כי שומעים אנחנו (ישע' ל"ז) חטע חלם לפחדך אותו (בראשית מ"א) ככלומר בין פתרינו. ופעלה ושמעה ושבת אשר בפסוק ושבת עד ה' אלהיך ושמעה בקולו, הוא מן הלשון השלישית לאשר הוא לשון בינה, ואינו לשון קבלה כמשמעותה ברוב המקרים, ככלומר תבין את קולו אשר שמעת מהוך האש אשר אמר עליו קול דבריהם אתם שומעים, ככלומר אתם שומעים ומתקבלים את הקול לפי פשטו והמונה אינם רואים בעין לבבכם ולא מבנים חטונה הקול וצורתו הפנימית, ואנים מבנים וולת הקול הנשמע, שנאמר והמונה אינם רואים וולת קול (דברים ז'). הקול הוועז מפני הגבורה הוא לעולם הוה לאחר משנה ענייניהם, הוא לנור ולקיים הדבר הוועז מפני הגבורה, כגון ויאמר אלהים יתנו אור, משאר המאמرات הנבראות בהן העולם, והוא בא להודיע ולצוחה, כגון שאמר לאדם הראשון מכל עין הנה אכל האכל ומעץ הדעת טוב ורע לא האכל ממנו.

ואנו אומרים כי עשרה הדברים הנשמעים לכל ישראל מהר סיינן נאמרים לשני העניינים האלה, הייחדו ראשונה נשמעים ומקבלים ולנהוג עליהם. והוא משמע לא יהיה לך אלהים אחרים על פניך ושאר הדברים הבאים אחריו, אל תחי נותג כמו המנהג הזה כמשמעותו והוורה, והוא כל ישראל נהנים בהם טימי מתן תורה עד היושעה, [מהן] היה בהן שתקבלין וועשן כהונן וטהון וועשן שלא כהונן, ומשם היה בהן זכאים וחביבים. וכוונתו יחברך samo באחרונה לנור אותם ולקייםם. והוא משמע לא יהיה לך אלהים אחרים על פניך לא יתכן היהת בדבר הוה לעולם, ומפני זה יחו כל ישראל טימי היושעה ולהלן מוכרים ומוכנים לקבל את התורה כהונן ולא יהוה בהן יכולת ולא ינתן כהן ולא רשות לעבור עלייה, כאשר אין כה בכל הנבראים לעבור הנוראים עליהם גורת החותמה. והוא כל ישראל ביטים ההם נהנים מנהוג העריקים הנבראים לטרום, כאשר פירשנו רוב דרכם בתחלת דברינו. והכתוב מפרש

הענין הזה ומדובר בברורו. שהוא אומר אחר הכתובים אשר הוכרנו לטעלה, ומיל' ה' אלהיך את לבך ואת לבב זרעך לאחבה את ה' אלהיך בכל לבך ובכל נפשך לטענו חיק (דברים ל'), מפני שהקב"ה טסיר את הקושי ואת הערלה אשר היה מונע אתכם להרבין את הקול על כל דרך שהוא מתחפר אליהם. ואומר לטענו חיק, ככלומר לטענו חיק העולם הבא אשר כלו חיים. ולפנוי הכתוב הזה הוא אומר לאחבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם, ובחתימת הפרשה הוא אומר לטענו ירבו ימיכם וימי בניםם על האדמה, כאשרם אהבתם את ה' אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם מפני מצוחו ונזהנים כי רצינו המצליח לכם העולם הזה אשר נשנה מדרך בריתו בעבור עון האדם, הוא מצליח את דרכו ומתקנו ומשתנה כשהאדם משנה את דרכיו. אבל עתה כאשרם אהבתם מתחן גנותי ומאמורי העולם מצליח כדרך אשר בראתיו עליה, לא מפני הצלחת מעשה בני אדם, ולא נשאר בעבורכם שכר שהיו מקבלים אותו על עבודתכם, כי אם חי העולם הבא, ומשם אמר הכתוב לאחריו לטענו חיק לא דבר אחר. ותלה הזכות בכתוב הראשון בעניין העולם הזה, שנאמר ונחחי מטר ארצכם בעתו (ש"א), ולבסוף לטענו ירבו ימיכם. ואחת מוצא בראש הענין הזה בנובאות ירמיהו שהוא אומר, הנה ימים באים נאם ה' וכרתוי אתה בית ישראל ואתה בית יהודיה ברית חדשה (ירמ"ל"א), חיטים האלה הם ימי הגאולה אשר אנו מקיימים ביאתת בקרוב ברוחבי שמים אשר יהיו כל גלות ישראל ויהודה נאלים, ואומר (ש"ז) לא כבירות אשר כרתי אתה אבותם ביום החזקי בידם להחצאים מארץ מצרים אשר הימה הפרו את בריתך ואני בעלתי בהם נאם ה'. ככלומר אשר הימה הפרו את בריתך מפני שנחתתי רשות יהודת שמים ומעשים טובים בידם, ואני בעלתי בהם, שלא הוא מקיימים את מצוחתי כחוגן. ואומר אחורי כן, כי זאת הברית אשר אכרת אה בני ישראל אחר הימים בהם, ככלומר אחורי הגלות הוה, ונחתתי את תורה בקרבתם ועל לוח لكم אכלהבנה, תחת אשר כחתי לאבותם על לוחות האבן אני כותב אותה על לוח לבם, וחוזית נרשמה בחוון להם ולא תשכח מפיהם. ואחריו הוא אומר והייתי להם לאלהים והם יהוו לי לעם ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו לאמור דעו את ה' כי כלם ידעו אותו למקטנם ועד נזלם, נאם ה' כי אסלה לעונם ולחטאיהם לא אוכר עור.

ואתת מופא כלל כל הנחמה הואה הטובה שהקב"ה מאבר שיר דרכו ומכיריו מן העולם. ויהו כל המאמינים בשם מאמינים בו מימי קטניהם ונערותם, עד ימי קנותם, ויהו הקב"ה סולח לכל עונת הקדמוניות מאדם הראשון ולהלן כשהוא יתרבר שמו טתקן את לב אדם אשר ה' רע מעוריו. והוא מפרש העניין הזה על דרך אחרת ע"י יחזקאל, ואומר ונתחי לכם לב חדש ורוח חדשה אתון בקרבכם, [והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתחי לכם לב בשך ואת רוחך אתון בקרבכם] ועשתי את אשר בחוקי תלכו ומשפטתי תשמרו ועשיתם (ימקאל ל"ז), בכתוב הראשון הוא נותן להם לב חדש ורוח חדשה, שני הדברים, לב ורוח, שהוא בהם על מנת ג אחר ועל צורה אחרת. והוא מפרש את הלב היישן אשר הוא מסיד מבשרם וקורא אותו אבן, שנאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם.

ואנו רואים לחקר איך לבות בני אדם בעולם הזה דומות לאבן, ואומר, כל אבריו הגוף בעת שאדם יכול להשתחש באבר החוא או נוקק להשתחש בו, אינו צריך לסתה ולא להנחנו כי בדרך אשר נברא האבר החוא בעצמו נהוג כדרכו ללא לימוד, כגון שאתחה אומר, הרגל בראש הקב"ה להלך, והיד לאחיזו ולמשוך והאון לשטווע והעין לראות, והלב להבין ולדעת, וכן [כל] אבר זאבר נברא לחיות מועיל לאדם בדבר ידו ומוכן לו, וכל אבר ואבר טקיים את מלאכתו הנחונה לו בכל זמן שאדם צריך אליו, ואין אחד מן האברים נוקק ללימוד סדר המעשה הנחתן לו ולא להרגילו עלייו, כי אם הלב לבתו אשר אינו יכול לקיים [את מלאכתו אם לא יהיה רוח להבין, ואם אתה מרגילו, ומן ההרגל החוא יחי] קונה כח או כחות הגוף אשר הם תלוים בו. והרות הוה אשר היה קונה היה טוב או רע והוא מנהגת הלב כפי עוניה אין טוב אין רע. והלב דומה לעניין הזה לאבן אשר אין בה כח לו טמקמתה ולא להחליפה את צורתה, והאדם טוליכת וטחלייף את צורתה כפי רצונו. וכן הלב אין בו כח לטשול ברוחו ולא להטיר את עניינו על הדרך אשר מלמדו ומנחינו הוא נהוג והולך, ואין שאר האברים כן, כי הכח הדנתון להם ראשונה הם שליטים עלייו ומושלים בו, ואין צריכים לעור, ומפני זה היה הלב דומה לאבן וראו להקרא אבן, וכשהקב"ה מסיד ממנו למות האבן נמנחינו טנהן שאר אבריו הגוף השליטים על המכ

הנתון בהן הוא קורא אותוبشر בדמות שאר אברי הנוף, ככחוב נתחי לכם לבبشر. ולא הזכיר את צורת הרוח הישנה אשר הוא מסיר מהם ונותן להם תחתיה רוח חדש, כאשר הזכירطبع. הילב הישן אשר קראוaban, מפני שהרוח אשר הלב קונה בעולם הזה אינו דבר שהוא נמצא אין בשעת בידיהם, כי אם דבר שהוא בא אליו מבחוץ וקונה אותו מלמד בני אדם והרגל. ואם תרצה אמרו שהוא דבר עומד בו בכת, והרגל בני אדם ולטודם מוציאו לטעשה, והקב"ה בימי הנולדה הוא מוציא הרוח הזה אשר היה כלבות בני עמו בכת ומוטמן אל אחיך משני ענינים ומעמידו בטעשה ומוציאו אל הטוב העין לבזו. ככחוב אתה רוחך אחנן בקרבתם, ככלומר רוחוי הטובה והישרה, ויהיה הלב שלט על הרוח ההוא כמנגן שאר האברים, ולא יהיה צריך להרגילו ולא להור כאשר היה טנדנו לפני החודש הזה. כתוב ועשיתי את אשר בחקוי חלבו ומשפטיו נשמרו ועשיהם, חחת צורת היראת ועובדת השם, וכל מנגן הטוב נמצא בכת המעשה אשר יהיה הקב"ה נטע יראותו וקדושת שמו בכלם ולא יהוו מסורים בידי אדם כאשר הוא בחוללה. והוא כל הנמצאים בעולם הזה בעת ההיא והם עמו ישראל לבדם וכל הנליים אליהם, כאשר למדנו מן הכתובים אשר דרשו לטעלה, נהנים מנגן אחד באמונה וביראה, ויהיו כטה מצות נהנות על ידיהם וכחובות על לחם לבם ונמצאות בפיהם, ובטעשה הזה יהיו כל עניין העולם הזה נהנים מנגן ישרא. והראיה על זה גלויה היא לעינם. לכל מבחן בחורה, ככחוב ואהבת לרעך כמוך. והמצוות הזאת נהנה ותקיימת לכל יושבי העולם בימי הנולדה. ואם כל יושבי הארץ יהיו אוהבים איש את רעהו כאחבות לנפשו, בירוע שהקנאה והשנאה והחטוד יהיה נابر מן העולם, ולאו הם הגורמים למלחמה ולהרגן בעולם הזה. טין אמר הכתוב על זמנו של משיח וכתחו חרביהם לאחים והנחותיהם למורמות לא ישא גוי אל גוי חרב. ומן המצואה הזאת לפדה נזהר מהמשה לאין שין מהזיקות מחיצות כל מצות שב תורה וכן מן דבר לא חרץ עד סוף עשרה הרברות.

ואני חותם את דברי אלה ואומר, כבר עלה בירינו מן הכתוב בתורה שהקב"ה [מאמץ] לבות בני אדם עטו להזות כלם מאטינים בו ויודיעים דרכו הישרה ומחיקות ב תורה מיום לירתם עד יום מותם, ובכת הזה אשר ימצא [בhem] יכרח כל שנאה מהם ותחרות וכל קנא, ובחכמתם כל המדרות הללו יהיו טואים העולם הזה. וועלה בירך מן הטעם

חויה כי המואס את העולם והטהරתך מכל עסקי מחקרב הוא בדרכיו העולם הבא, וראיוי הוא לknות חיים טובים. כאשר אמר אחד מהם היו מואס את העולם לכבוד ארון העולם מולך ושולט. ואחה מבן مكان כי האדם יכול לknות העולם [haba berbar] מועט, וכל הוא להעשות ואין בו טורח אבל רחוק הוא מכל תורה, והוא שחהה מסיר החאות לבך, ויהיו האותיו והנהתיו המזופות והמשקרות מאוסים בעיניך אשר הם מביאים כל תורה וכל צער עלך, ובמעשה הזה חפרוך על העה"ז מעל צואריך, והצא מן הנגולות וחנייע אל מעלה הישועה והמלכות, והטהר כל בטובות העה"ז ומהותיו החמודות ימצא כנגן רעות רבות וצורות מאוסות לעין ונחבות. ואינו נהנה מן [חטובות] כי אם להסיר מהן הרעות. אינו יכול ושותה כי אם להסיר את הרעב ואת הדצמא, ואם הוא מוסיף על די צרכיו מן המאכל מפני טumo ורוב התאחו הוא מביא רעה וחוליUl בשרגו. ועל זה היו הנבדלים למורים אוכלים המאכל הנמצא להם, לא לחאה טוב טumo כי אם להסיר צער הרעב, ומהכמים בכל לבוש להסיר נוק הקור מן בשרם, וכן חוששין לא לצמר ולא לפשון, והנהג מנהגם וכל הוא לעלות אל מעלהם. והטהר בטעם הפסוק הוה יהוה מועל לו הרבה, כנחוב מתחקה שנה העובד אם מעט עם הרבה יאכל והשבע לעשיר איןנו מניח לו לשון (קהלת ה). וಹמקום ברוב רחמי יסיעני להבין סדר יראתו ולהזכיר דרך אמונה להחזיק כח אהבתו ולעטוד על סדר אלחותו ולסמור ולכטוח בישועתו, ונחיה מן הראים להסרו וטבתו. ככתב וחבוטה בה' חסיד יסובבנהו.

נסלם ההגין, החלת לאל עליין, ברא כל ישנו.
ולבבות חורשי רע יסיר, ולא יגער מצדיק עינו.
ולב טהור גורא, אל עמו יברא, יסלה כל עונ
באר הבן יברא, ומקוורו יעלת, להשkont את צאנו.